МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ПАЛЮХ АНДРІЙ ЯРОСЛАВОВИЧ

УДК 342.5:342.72/73

ДИСЕРТАЦІЯ
КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

12.00.02 – конституційне право; муніципальне право (081 – Право)

Подається на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____ **А. Я. Палюх**

Науковий консультант **Калиновський Богдан Валерійович**,
доктор юридичних наук, професор

Київ-2021

АНОТАЦІЯ

Палюх А. Я. Конституційно-правові засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право. Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2021.

Дисертація є першою вітчизняною роботою з конституційного права, в якій ґрунтовно на теоретичному рівні проаналізовано конституційно-правові засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту, а також визначені перспективи удосконалення правової основи і правозастосовної практики у даній сфері.

Встановлено, що забезпечення конституційно-правових засад сфери фізичної культури і спорту в Україні є одним із стратегічних напрямів державної політики України й полягає у створенні сприятливих умов для усіх учасників фізкультурно-спортивних відносин, які беруть участь у програмах розвитку професійного та інших видів спорту, забезпеченні здорового способу життя людини й нації, поєднання централізації та децентралізації (територіальності) системи управління даною сферою, а також удосконаленні її нормативно-правової основи. У даному контексті виокремлено такі основні форми державної підтримки професійного спорту: організаційно-функціональні (координуючу кадрову, господарську та ін.); правові (нормативно-правові, правозастосовні, контрольні та ін.); матеріально-фінансові (матеріально-технічну, матеріальну, фінансову).

Обґрунтовано поняття конституційно-правові засад державної політики у сфері фізичної культури і спорту в Україні як комплекс принципів, функцій державної влади та місцевого самоврядування, правовий статус суб’єктів формування та реалізації державної політики у сфері фізичної культури і спорту й відповідні гарантії її здійснення;

Сформульовано авторське визначення механізму розвитку державної політики у сфері фізичної культури й спорту в Україні як взаємопов'язаної сукупності інституцій, умов, засобів та гарантій, які забезпечують належне функціонування та розвиток фізичної культури й спорту в Україні, основними складовими елементами якого є правовий (або нормативний) та інституційний механізми.

Виокремлено різновиди конституційно-правового регулювання спортивних відносин залежності від виду їх учасників (суб'єктів) та відповідних відносин між ними, а саме: горизонтальне (без будь-якого підпорядкування з боку учасників спортивної діяльності); вертикальне (між державою або уповноваженою на те особою, учасниками спортивного процесу, спортивної діяльності), при цьому один суб'єкт спортивних правовідносин може бути суб'єктом й інших видів правовідносин.

Проведеним аналізом спеціальної літератури встановлено, що методологія дослідження конституційно-правових засад державної політики у сфері фізичної культури і спорту є комплексною системою взаємозалежних світоглядних методологічних підходів, методів і прийомів пізнання сутності та змісту державної політики у сфері фізичної культури і спорту, а також засад її утвердження та розвитку, з урахуванням міжнародних стандартів, національної практики та відповідного зарубіжного досвіду.

Обґрунтовано висновок, що сфера фізичної культури та спорту поділяється на дві: сфера фізичної культури, що включає масовий спорт та сфера професійного спорту, що зумовлює особливості нормативно-правого регулювання й побудову окремих інституційних механізмів. Спільними для обох сфер ефективними заходами державної підтримки є кадрова політика у сфері фізичної культури і спорту, матеріально-технічне забезпечення даної сфери, діяльність служби спортивної медицини, формування з боку держави позитивної громадської думки тощо

Підкреслюється потреба визначення спортивного права як комплексної галузі, при цьому сфера регулювання спортивного права охоплює суспільні відносини, що виникають при здійснення діяльності, щодо фізичної культури та спорту, що базується на конституційно-правових засадах.

Обґрунтовано значення й важливість української мови у розвитку фізичної культури і спорту як системної конституційної засади державної політики щодо всебічного її розвитку й функціонування в усіх сферах суспільного життя на всій території України. Проаналізовано положення Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25 квітня 2019 року щодо закріплення засади застосування державної мови у спорті, які ще потребують упровадження в практику функціонування національних спортивних інституцій.

Узагальнено тенденції і закономірності конституційно-правового регулювання державної політики фізичної культури і спорту, розвитку і забезпечення прав людини у даній сфері в країнах Європи: 1) розгляд їх у контексті охорони здоров'я та права на охорону здоров'я, тобто соціальних прав людини і громадянина, відповідних завдань держави (Республіка Болгарія, Республіка Білорусь, Литовська Республіка, Португальська Республіка, Королівство Іспанія); 2) віднесення до групи культурних прав людини і громадянина, насамперед, права на освіту (Грецька Республіка, Республіка Македонія, Республіка Хорватія); 3) розглядаються як самостійна група прав людини і громадянина (Угорщина, Швейцарська Конфедерація); 4) визначаються загальні засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту або взагалі відсутня згадка про дану сферу на конституційно-правовому рівні регулювання (Грузія, Азербайджан, Узбекистан).

Запропоновано періодизацію процесу становлення конституційно-правових засад державної політики у сфері фізичної культури і спорту в Україні. Також здійснено класифікацію джерел конституційно-правового регулювання сфери фізичної культури та спорту таким чином: 1) міжнародно-

правові акти (універсальні та регіональні); 2) Конституція та інші нормативно-правові акти України, 3) «м'яке право» спортивних організацій. На основі дослідження національного законодавства зроблено висновок, що основи правового регулювання сфери фізичної культури і спорту закладені в конституційному праві, знаходить детальну регламентацію в адміністративному, цивільному, господарському, кримінальному, трудовому та інших галузях права і законодавства України

Відзначено, що міжнародно-правові акти у сфері фізичної культури та спорту, прийняті в рамках міжнародних міжурядових організацій, зокрема ООН, ЮНЕСКО, Ради Європи та низки інших, є інструментами міжнародного права, на яких базуються політика країн і міжурядове співробітництво у сфері боротьби з допінгом у спорті, піклування про здоров'я спортсменів, чесну гру, викорінення шахрайства та майбутній спорт. Обґрунтовано, що український законодавець розглядає на конституційному рівні сферу фізичної культури та спорту як складову права на охорону здоров'я, але реальна сфера правовідносин фізичної культури і спорту не може обмежуватися тільки забезпеченням можливості індивіда займатися цими видами діяльності; спортивні заходи та змагання – це бізнес, чинник, який впливає на геополітику, формування та популяризацію певних ідей серед людей.

Доведено, що правовий статус суб'єктів державно-правового регулювання сфери фізкультури і спорту є комплексним, багатоаспектним та інтеграційною категорією системного характеру, який являє собою юридично закріплене становище спеціально уповноважених суб'єктів. Це виражається в наявному комплексі його повноважень, обов'язків та відповідальності, діяльність яких спрямована на забезпечення розвитку державної політки у сфері фізичної культури і спорту в Україні. Аргументовано виділення таких груп суб'єктів державної політики у сфері фізичної культури і спорту, виходячи з існуючого законодавства України: 1) фізичні або юридичні особи, які здійснюють свою діяльність з метою розвитку фізичної культури і спорту; 2)

фізичні особи, які займаються фізичною культурою і спортом, у тому числі спортсмени; 3) фахівці сфери фізичної культури і спорту; 4) заклади фізичної культури і спорту; 5) органи державної влади та місцевого самоврядування.

Розкрито поняття фізкультурно-спортивних правовідносин як вольові, врегульовані різногалузевими нормами права суспільні відносини, що виникають між різноманітними суб'єктами цього права у процесі організації й безпосереднього проведення фізкультурно-оздоровчої і спортивної діяльності, здійснення цілеспрямованих фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів змагального характеру й перебувають під охороною держави, а також спеціалізованих недержавних спортивних організацій.

Удосконалено зміст спортивної безпеки, яку запропоновано розглядати як явища, що включає ряд підсистем, але при цьому обґрунтовано зміст спортивної безпеки як явища, що включає ряд підсистем, але при цьому сама є складовою державної та міжнародної безпеки. Спортивна безпека також включає безпеку спортивних споруд, проведення спортивних заходів, а також безпеку спортсменів і вболівальників, тренерів та інших учасників. Забезпечення правопорядку та дотримання прав людини під час проведення спортивних змагань є одним із завдань правоохоронних органів різного рівня, оскільки самі змагання бувають місцевого, державного, регіонального та міжнародного рівнів.

Сформульовано авторське розуміння поняття спортивних спорів, під якими варто розуміти конфлікт між суб'єктами спортивних правовідносин з приводу порушення прав, не виконання чи неналежного виконання ними своїх зобов'язань у сфері спорту. Зроблено висновки про те, що прецедентна практика вирішення спортивних спорів є різноманітною. В практиці Європейського суду з прав людини такі спори мали місце з позиції прав, які гарантує Європейська конвенція про захист прав та основоположних свобод людини і громадянина 1950 р., зокрема щодо порушення права на життя, що іноді відбувається під час тренувань, спортивних змагань та інших масових

заходів; права на свободу та особисту недоторканість; право на приватність; свободу вираження поглядів та право на справедливий суд (ст.ст. 2, 5, 6, 8, 10 Конвенції). Суди в Україні не виділяють окремої категорії спортивних спорів, розглядають їх у рамках норм матеріального права різних галузей права.

Запропоновано внести зміни і доповнення до Конституції України, доповнивши її ст. 49 частиною 4 такого змісту «Кожен має право займатись фізичною культурою і спортом в Україні. Держава підтримує видатних спортсменів для України», з відповідними змінами і доповненнями до Законів України «Про фізичну культуру і спорт» 1993 р., «Основи законодавства України про охорону здоров'я» 1992 р., «Про місцеве самоврядування» 1997 р., «Про місцеві державні адміністрації» 1999 р., «Про громадські об'єднання» 2012 р., «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» 2015 р., «Про антидопінговий контроль у спорті» 2017 р., Сімейного кодексу України, Господарського кодексу України, інших нормативно-правових актів України.

Обгрунтовано, що розвиток державної політики у сфері фізичної культури і спорту потребує оновлення існуючої законодавчої бази, уникнення дублювання повноважень різних владних інституцій у даній сфері, розмежування повноважень органів державної влади й місцевого самоврядування, створення дієвих контрольних механізмів з боку громадськості за цільовим використанням відповідних бюджетних ресурсів, створення дієвих умов реалізації можливостей для активного заняття фізичною культурою і спортом, забезпечення здоров’я людини й нації

Ключові слова: конституційно-правові засади, державна політика, спорт, фізична культура, сфера фізичної культури і спорту, міжнародно-правові стандарти, суб’єкти державної політики, державна підтримка, конституційно-правове регулювання, захист прав людини, спортивне законодавство.

SUMMARY

Palyuh A. Y. Constitutional-legal basis of state policy in the sphere of physical culture and sports. – Qualification scientific paper as a manuscript copyright.

Thesis for a Doctor's of Law degree by specialty 12.00.02 – constitutional law; municipal law. National academy of internal affairs, Kyiv, 2021.

The thesis under discussion is the first national paper on constitutional law where the constitutional-law principles of the state policy in the sphere of physical culture and sports have been thoroughly substantiated on theoretical level. Moreover, the promising ways of legal basis and law enforcement practice improvement in the sphere under discussion have been determined.

It has been proved that the assurance of the constitutional-legal basis of physical culture and sports sphere in Ukraine is one of the strategic directions of state policy of Ukraine and aims at creating the favorable conditions for all participants of physical cultural-sport relationships taking part in the programs of professional and other kinds of sport development, ensuring the healthy lifestyle of nation, combining the centralization and decentralization (territorial administration) of the sphere under study management system and improving its legal and regulatory basis as well. Within the given context the following main forms of state support of professional sport have been differentiated: organizational-functional (coordinating staffing, economic and others); legal (regulatory, law enforcement, control and others); material-financial (material-technical, material, financial).

The concept of constitutional-legal basis of state policy in the sphere of physical culture and sports in Ukraine as a complex of principles and functions of state power and local authorities, legal status of the subjects of development and implementation of state policy in the sphere of physical culture and sports and the proper guarantees of their fulfilment has been substantiated.

The author's definition of the mechanism of development of state policy in the sphere of physical culture and sports in Ukraine as an interconnected set of institutions, conditions, facilities and guarantees providing the adequate functioning and

development of physical culture and sports in Ukraine has been stated where the main constituents are legal (or regulatory) and institutional mechanisms.

Some varieties of constitutional-legal regulation of sport relationships depending on the type of participants (subjects) and their relevant relations have been differentiated, namely: horizontal (without any subordination of the sport activity participants); vertical (between the state and an authorized official, participants of sport process, sport activity). In this case the same subject of sport legal relationships can be the subject of other types of legal ties.

The conducted analysis of special literature has proved that the methodology of the study of constitutional-law principles of state policy in the sphere of physical culture and sports is a complex system of interdependent worldview methodological approaches, methods and techniques aiming at becoming acquainted with the essence and contents of the state policy in the sphere of physical culture and sports, and also the principles of its foundation and development taking into account international standards, national practice and relevant foreign experience.

The conclusion has been substantiated that the sphere of physical culture and sports is in fact divided into two parts: the sphere of physical culture including mass sports and the sphere of professional sport. This division results in some specific features of legal regulation and development of some specific institutional mechanisms. Staffing policy in the sphere of physical culture and sports, material and technical provision of the sphere under study, sport medicine service, positive public attitude formation by the state and some others are among the mutual effective activities of the state support for both parts of the sphere of physical culture and sports.

The necessity of the sport law definition as a complex field has been underlined. In this case, the sphere of sport law regulation covers the social relations arising while carrying out physical culture and sports activities based on constitutional-law principles.

The role and importance of the Ukrainian language in the development of physical culture and sports as a system constitutional principle of the state policy on its

all-round implementation and operation in all spheres of social life the whole territory of Ukraine have been substantiated. The provision of the Law of Ukraine "On ensuring the functioning of the Ukrainian language as the state language" of April 25, 2019 on the capture of the principles of the state language use in sport which are still requiring the national sport institutions functioning implementation into practice has been analyzed.

The tendencies and principles of constitutional-legal regulation of state policy in the sphere of physical culture and sports, development and human rights assurance in the sphere under study in the European countries have been summarized, namely: 1) their study within the context of health care and the right for health care, i.e. human social rights as citizens, the correspondent objectives of the state (Republic of Bulgaria, Republic of Belarus, Republic of Lithuania, Portuguese Republic, Kingdom of Spain); 2) they belong to the group of human cultural rights as citizens, first of all, the right for education (Hellenic Republic, Republic of Macedonia, Republic of Croatia); 3) they are considered as a separate group of human rights as citizens (Hungary, Swiss Confederation); 4) either the main principles of state policy in the sphere of physical culture and sports have been determined or there in no evidence of this sphere on the constitutional-law level of regulation (Georgia, Azerbaijan, Uzbekistan).

The process of constitutional-legal principles development of the state policy in the sphere of physical culture and sports in Ukraine has been proposed to divide into periods. Moreover, the sources of constitutional-legal regulation of the sphere of physical culture and sports have been classified in the following way: 1) international legal acts (world-wide and regional); 2) Constitution and other regulatory-legal acts of Ukraine; 3) "soft law" of sport organizations. Due to the study of national legal system we have come to the conclusion that the legal regulation of the sphere of physical culture and sports is based on the Constitutional law and is specified in details in administrative, civil, economic, criminal, labor and other branches of law and legal system of Ukraine.

It has been admitted that international legal acts in the sphere of physical culture and sports adopted by international intergovernmental organizations, namely United Nations, UNESCO, Council of Europe and a number of others, are the instruments of international law on which the countries policy and intergovernmental cooperation in the sphere of sport anti-doping regulations, sportsmen health care, fair game, root out any cheating and future sport.

It has been substantiated that on Constitutional level the sphere of physical culture and sports is considered by the Ukrainian legal system as a constituent of the right on health care but in fact the sphere of physical culture and sport legal relationships cannot be restricted by only providing the person with the possibility to be engaged in the above mentioned activities; sport events and competitions is a business, a factor making impact on geo policy, generation and promotion of certain ideas in public settings.

The legal status of state-legal regulation subjects of the sphere of physical culture and sports has been proved to be a complex, multi-aspect and integrated category of systemic character resulted in legally enforceable position of specially authorized subjects. It is expressed in the whole complex of his/her powers, duties and responsibilities whose activities aim at the state policy development support in the sphere of physical culture and sports in Ukraine. The division of state policy subjects in the sphere of physical culture and sports into following groups has been argued based on the current laws of Ukraine: 1) physical bodies or legal entities being engaged in activities aiming at physical culture and sports development; 2) physical bodies doing exercises and sports including sportsmen; 3) specialists in the sphere of physical culture and sports; 4) institutions of physical culture and sports; 5) public and local authorities.

The concept of physical culture-sport relationships has been articulated as dominant, regulated by legal standards of different branches public relations arising between different subjects of this law within the process of organization and immediate conducting the physical culture recreational and sport activities, holding the purposeful

physical culture recreational and sport events of general character and they are protected both by the state and by specialized non-public sport organizations as well.

The contents of the sport safety have been improved and proposed to consider it as a phenomenon including a number of subsystems. Moreover, the contents of the sport safety have been substantiated as a phenomenon including a number of subsystems but the very safety is simultaneously the constituent of national and international safety. Sport safety also involves the safety of sport facilities and buildings, hosting sport events, safety of sportsmen, supporters, coaches and other participants. Law and order enforcement and human rights protection during sport competitions holding is one of the main problems of law-enforcement authorities of different levels as the very competitions can be local, regional, national and international ones.

The author's interpretation of the concept of sport disputes has been stated. These disputes are interpreted as conflicts between the subjects of sport legal relationships caused by law violation or their improper execution of duties in the sphere of sport. The conclusions have been made that case practice of sport disputes resolution is quite different. The experience of European court of human rights has proved that the above-mentioned disputes have taken place based on the rights guaranteed by the European convention on human rights of 1950, namely dealing with the right for life violation, which sometimes occurs during training sessions, sport competitions and other public events; the right for freedom and personal security; the right for privacy; freedom of thought and the right for fair trial (art., art. 2, 5, 6, 8, 10 of the Convention). The courts in Ukraine do not differentiate a separate category of sport disputes but judge them according to the material law standards of different law branches.

Some changes and amendments have been proposed to make in the Constitution of Ukraine including the amendment to the Art. 49, Section 4 reads as follows "Everybody has right of physical exercising and doing sport in Ukraine. The state supports prominent sportsmen for Ukraine" followed by the proper amendments

in the Laws of Ukraine “About physical culture and sport” 1993, “Bases of the legislation of Ukraine on health care” 1992, “About local self-government” 1997, “About local state administration” 1999, “About public association” 2012, “About prevention of influence of corruption offences on results of official sports competitions” 2015, “About anti-doping control in sport” 2017, Family Code of Ukraine, Commercial Code of Ukraine, other regulatory-legal Acts of Ukraine.

It has been substantiated that the development of state policy in the sphere of physical culture and sports requires the updating of the current legislative basis, avoiding the duplication of responsibilities of different government institutions in the sphere under discussion, division of responsibilities of public and local authorities bodies, developing the effective control mechanisms of the society aim at monitoring the corresponding budget resources proper use, creating the favorable conditions for active physical exercising and doing sport implementation, providing human and nation health support.

Key words: constitutional-law principles, state policy, sport, physical culture, sphere of physical culture and sports, international-legal standards, subjects of state policy, state support, constitutional-law regulation, protection of human rights, sport legislation.

СПИСОК ПРАЦЬ ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія

1. Палюх А. Я. Правові засади розвитку сфери фізичної культури і спорту. Монографія. Тернопіль. ФОП Паляниця В.А., 2020. 316 с.

Рецензія

Колодій А. М. Засади розвитку сфери фізичної культури і спорту: конституційно-правовий аспект. Рец. на кн.: Палюха А.Я. Правові засади розвитку сфери фізичної культури і спорту. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2021. № 1. С. 119–120.

Статті в наукових фахових виданнях України

2. Палюх А. Я. Система нормативно-правового регулювання фізичної культури і спорту в Україні. *Європейські перспективи*. 2019. №2. С. 19–25.

3. Палюх А. Я., Камінська Н. В. Міжнародно-правові стандарти у сфері фізичної культури та спорту і їх імплементація у національне законодавство України. *Право.ua.* 2018. № 3. С. 10–13.

4. Букач В. В., Палюх А. Я. Конституційні гарантії права людини і громадянина на правову допомогу в Україні. *Наше право*. 2018. № 1. С. 23–26.

Статті в наукових виданнях України, які індексовані в міжнародних наукометричних базах

5. Палюх А. Я. Поняттєво-категорійний апарат дослідження фізичної культури. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України.* Науковий журнал. 2018. № 17. С. 19–25.

6. Палюх А. Я. Принципи правового регулювання фізичної культури і спорту. *Науковий вісник НАВС*. 2018. №4.

7. Палюх А. Я. Юридична конструкція спортивних правовідносин. *Науковий вісник НАВС*. 2019. №2 (111). С.34–40.

8. Палюх А. Я. Особливості конституційно-правового регулювання фізичної культури і спорту в Україні та деяких європейських державах. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України: Науковий журнал.* 2019. № 18. С.44–50.

9. Палюх А. Я. До дефініції «спортивні спори». *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. Науковий журнал.* 2019. № 19. С. 54–60.

10. Палюх А. Я. Прецедентна практика вирішення спортивних спорів. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 2. С. 29–32.

11. Палюх А. Я. Роль місцевих органів влади в інституційному та правовому механізмах розвитку фізичної культури і спорту в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2019.Випуск 57. Том 1. С. 47–51.*

12. Палюх А. Я. Правова регламентація спорту та його видів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2019. № 39. С. 4–7.

13. Палюх А. Я. Державна підтримка професійного спорту: нормативно-правовий аспект. *Актуальні проблеми держави і права.* 2019.Вип. 83. Одеса. С.151–159.

14. Палюх А.Я. Системний підхід у правовому регулюванні фізкультурно-спортивної сфери. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2019. №2. С. 92–99.

15. Палюх А. Я., Джуська А. В. Конституційне право людини на життя в Україні: сучасний підхід до розуміння. *Науковий вісник НАВС*. 2019. №4. С.48–56.

16. Палюх А. Я. Забезпечення здорового способу життя та право на охорону здоров’я: теоретичні й конституційно-правові основи. *Науковий вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2019. №4. С.45–55.

17. Палюх А. Я. Фізкультурно-спортивні відносини та проблеми їх міжгалузевого правового регулювання. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління.*2020. №2. С. 115–129.

18. Палюх А. Я. Правовий статус суб'єктів державно-правового регулювання сфери фізкультури і спорту: теоретичні та конституційно-правові аспекти. *Науковий вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка.* 2020. №1. С. 23–33.

19. Палюх А. Я. Роль і значення Ради Європи у забезпеченні розвитку фізичної культури і спорту. *Юридичний часопис НАВС.* 2020. №1. С. 119–125.

20. Палюх А. Я. Тенденції розвитку конституційно-правового регулювання державної політики у сфері фізичної культури і спорту. *Науковий вісник НАВС,* 2021. №1. С. 45–56.

Статті в наукових періодичних виданнях інших держав

21. Палюх А.Я. The fundamental principles of Olympism as international standards of legal regulation of physical education and sports. *Верховенство права.* Кишинев, Молдова, 2019. №1. С. 166–173.

22. Палюх А.Я. Повноваження центральних органів влади у сфері фізичної культури і спорту в Україні. *Верховенство права.* Кишинев, Молдова. 2019. №2. С. 32–38.

23. Палюх А.Я. Суб’єкти спортивних правовідносин: поняття і види. *Visegrad Journal on Human Rights.* 2019. №4. (Т.2). С. 34–40.

24. Палюх А.Я. Спортивна безпека: теоретичні і конституційні аспекти. *Верховенство права.* Кишинев, Молдова, 2019. №3. С. 62–69.

Тези доповідей, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

25. Палюх А. Я. Деякі дискусійні питання спортивного права: міжнародний та національний аспекти. *Сучасний конституційний процес і судово-правова реформа: реалії сьогодення та перспективи*: Матер. науково-

практ. круглого столу, присвяченого 24-й річниці прийняття Конституції України (м. Київ, 24 червня 2020 р.). К.: НАВС, 2020.

26. Палюх А.Я. Проблеми реалізації прав людини у сфері фізичної культури і спорту *Правові реформи в Україні: реалії сьогодення*: Матеріали міжвузівської науково-практичної конференції (м. Київ 28 листопада 2018 р.). Київ: НАВС, 2018. С. 109–111.

27. Палюх А.Я. Інституційні гарантії прав людини і громадянина у сфері фізичної культури і спорту. *Україна: шлях у майбутнє (шлях до Євроінтеграції)* : матеріали круглого столу, присвяченого 27-й річниці незалежності України та 100-річчю відновлення української державності до Дня Конституції України (м. Київ, 27 червня 2018 р.). К.: НАВС, 2018. С. 73–76.

28. Палюх А.Я. Класифікація принципів регулювання фізкультури та спорту в Україні. *Забезпечення прав людини в контексті інтеграційних процесів України:*матеріали круглого столу (Київ, 29 листоп. 2018 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. С. 145–147.

29. Палюх А.Я. Засади розвитку фізичної культури та спорту та їх співвідношення із принципами охорони здоров'я в Україні. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави* : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 листоп. 2018 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; КМЄС. Харків, 2018. С.37–39.

30. Палюх А.Я. Система інституцій у сфері реалізації прав громадян у сфері фізичної культури і спорту. *Стан дотримання прав людини в умовах сучасності: теоретичні та практичні аспекти:* матеріали науково-практичної конференції (м. Київ, 22 березня 2018 р.). Київ, НАВС, 2018. С. 275–279.

31. Палюх А.Я. Чутки як вияв масової свідомості громадян. *Філософські, методологічні та психологічні проблеми права:*матер. VII Всеукраїн. науково-теорет. конфер. (Київ, 11 листопада 2017 р.). К.: НАВС, 2017. С. 319.

32. Палюх А.Я. Ринок інновацій у світових тендентних процесах. *Євроінтеграційні процеси в освіті та науці: трансформація та розвиток:* матеріали міжнар. мережевої наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 24-26 квітня 2013 р.). Тернопіль: ТІСІТ, 2013. С.220–221.

33. Палюх А.Я. Особливості правової природи спортивних організацій. *На перетині мови і права*: матер. ІІ Всеукраїн. науково-практичної конференції (Київ, 22 лютого 2018 р.). К., Київський університет імені Бориса Грінченка. 2018. С. 53–55.

34. Палюх А.Я. Обмеження спортивних прав людини і громадянина. *Реалізація прав людини у діяльності правоохоронних органів:* матеріали ІІІ міжнародної науково-практичної конференції (м. Кривий ріг, 30 квітня 2020 р.); ДЮІ, Кривий ріг, 2020 С. 240–243.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ……21

ВСТУП……..……...22

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ІСТОРИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СФЕРИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ……...37

1.1. Історіографія дослідження державної політики у сфері фізичної культури і спорту……37

1.2. Генеза формування конституційно-правових засад державної політики у сфері фізичної культури і спорту та методологія їх дослідження……66

1.3. Поняттєво-категорійний апарат сфери фізичної культури і спорту: основні конституційно-правові аспекти ……..90

Висновки до розділу 1……...123

РОЗДІЛ 2. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ПРИНЦИПИ ТА МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ……..130

2.1. Поняття, система і зміст конституційно-правових принципів державної політики у сфері фізичної культури і спорту……..…130

2.2. Міжнародно-правові стандарти у сфері фізичної культури і спорту і їх імплементація в Україні…….....145

2.3. Розвиток міжнародних стандартів у сфері фізичної культури і спорту166

Висновки до розділу 2…….……179

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНЕ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ……188

3.1. Конституційне-правове регулювання сфери фізичної культури і спорту в Україні……188

3.2. Загальна характеристика комплексного міжгалузевого правового регулювання сфери фізичної культури і спорту……198

3.3. Досвід зарубіжних держав у конституційно-правовому регулюванні сфери фізичної культури і спорту…….219

Висновки до розділу 3……226

РОЗДІЛ 4. ІНСТИТУЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРИФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ В УКРАЇНІ…….235

4.1. Система суб'єктів формування і реалізації державної політики у сфері фізичної культури і спорту в Україні ……235

4.2. Роль центральних органів публічної влади України у забезпеченні реалізації державної політики у сфері фізичної культури і спорту…….262

4.3. Місцеві органи публічної влади України в процесі реалізації державної політики у сферіфізичної культури і спорту…….276

4.4. Діяльність громадських організацій у сфері фізичної культури і спорту в Україні……...285

Висновки до розділу 4……..……302

РОЗДІЛ 5. УДОСКОНАЛЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД РОЗВИТКУ СФЕРИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ……307

5.1. Сучасні світові тенденції розвитку конституційно-правового регулювання державної політики у сфері фізичної культури і спорту……307

5.2. Напрями удосконалення конституційно-правового захисту прав людини і громадянина у сфері фізичної культури і спорту в умовах євроінтеграції та глобалізації…….……..328

Висновки до розділу 5…….……349

ВИСНОВКИ…….……..352

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……..369

ДОДАТКИ……..430

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЄС	Європейський Союз
ЄСПЛ	Європейський Суд з прав людини
МОЗ України	Міністерство охорони здоров’я України
МОК	Міжнародний олімпійський комітет
Мінмолодьспорту України	Міністерство молоді та спорту України
ОАСК	Окружний адміністративний суд міста Києва
ООН	Організація Об’єднаних Націй
ЦОВВ	центральні органи виконавчої влади
ЮНЕСКО	Організація Об'є́днаних На́цій з пита́нь осві́ти, нау́ки і культу́ри

ВСТУП

Обгрунтування вибору теми дослідження. Перманентні реформи в усіх сферах суспільного життя, інтеграція з Європейським Союзом, необхідність урахування міжнародних стандартів вимагають нового розуміння й трактування ролі держави у формуванні та реалізації цінностей демократії. Визнання людини та її здоров'я найвищою соціальною цінністю та турбота держави про розвиток фізичної культури і спорту (ч. 1 ст. 3, ч. 4 ст. 49 Конституції України) є одним із провідних напрямів реалізації цінностей демократії. Сьогодні конституційно-правові засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту потребують наукового переосмислення в умовах відчуття впливу всесвітньої пандемії на здоров'я людини і нації. В Україні саме на державу, в особі відповідних органів публічної влади та їх посадових осіб покладається обов'язок сприяти розвитку фізичного компоненту здоров'я населення, розбудови мережі закладів фізичної культури і спорту.

Прийняті 16 жовтня 2012 року Верховною Радою України зміни до Закону «Про фізичну культуру і спорт» закріплювали положення, відповідно до яких «центральний орган виконавчої влади у сфері фізичної культури і спорту» було замінено словами «центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури і спорту (реалізує державну політику у сфері фізичної культури і спорту)». Україна, врахувавши світові тенденції закріплення конституційно-правових засад державної політики в країнах Європейського Союзу, внесла відповідні зміни до законодавства, зробивши акцент на категорії формування та реалізації державної політики. Сфера фізичної культури і спорту стрімко розвивається, підтвердженням чого є закріплення їх засад на рівні конституцій держав. Беручи до уваги наявність апробованого та ефективного досвіду конституційного закріплення та практики реалізації засад сфери фізичної

культури і спорту в зарубіжних країнах, вбачаємо важливим і актуальним для України його вивчення та використання.

Розгляд питань конституційно-правових засад державної політики у різних сферах суспільного життя є одним із найважливіших у науці конституційного права, практиці реалізації положень Конституції та законодавства України. Рівень фізичного благополуччя та здоров'я населення відіграє важливу соціальну та економічну, культурну та інші ролі для суспільства й держав. Тільки фізично здорова людина здатна розвиватись як особистість, побудувати сім'ю і бути повноцінним членом соціуму, трудового колективу, посадовою чи службовою особою, брати активну участь у державотворчих процесах.

Актуальність дослідження продиктована також потребою удосконалення засад державної політики на основі міжнародних стандартів, зокрема положень Резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 25 вересня 2015 року «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року», яка оголошує новий план дій, орієнтований на виведення світу на траєкторію сталого та життєстійкого розвитку. В Резолюції наголошується, що важливим стимулом сталого розвитку також є спорт, який сприяє миру, толерантності й повазі, розширенню прав і можливостей жінок та молоді, окремих осіб і громад, а також допомагає досягненню цілей у сфері охорони здоров'я, освіти та соціальної інтеграції.

Окрім цього, вагомим аргументом щодо актуальності теми є недостатня кількість комплексних наукових досліджень сфери фізичної культури і спорту. Існуючі вітчизняні та зарубіжні доктринальні праці в останні роки демонструють пожвавлення наукової зацікавленості до різноманітних аспектів розвитку даної сфери. Тому серед авторів наукового доробку вказаного спрямування слід згадати представників науки державного управління, історичної, політичної, соціологічної, юридичної, педагогічної, науки фізичного виховання тощо. Йдеться про здобутки таких дослідників, як О. Алікова,

А. Апаров, С. Алексеєв, Дж. Л. Арнаут, М. Баймуратов, С. Балабан, О. Батанов, Н. Батіщева, А. Батюк, Г. Бордюгова, М. Булатова, С. Вавренюк, О. Васильченко, В. Васькевич, О. Вацеба, І. Гасюк, В. Гузар, О. Джафарова, Ю. Довгенький, М. Дутчак, В. Жолдак, В. Жукова, М. Журба, О. Залізко, А. Ербсен, М. Ібрагімов, В. Іванов, П. Когута, О. Кузьменко, О. Кантаєва, В. Куделко, Ф. Латті, С. Ліщук, В. Лукащук, Л. Люта, В. Мазур, Н. Мішина, С. Могильова, О. Мозолев, О. Москаленко, Дж. Нафзігер, В. Нестерович, М. Олійник, І. Рибич, Л. Романенко, О. Романишин, С. Сейранова, А. Сердюкова, О. Скотпнюк, М. Ткалич, М. Тіхонова, А. Шевченко, О. Шевчук, Ю. Шкребтій, Б. Шиян, Р. Шмідт, К. Фостер, Дж. Чаппелет, А. Чакер, О. Ющик, Н. Ярова та ін.

При цьому в наукових дослідженнях знаходили відображення лише окремі питання конституційно-правових засад формування та реалізації державної політики у сфері фізичної культури і спорту в Україні. Зазначені обставини й зумовили вибір об’єкта й предмета дисертаційного дослідження.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано на кафедрі конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ відповідно до Концепції загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, схваленої Законом України від 21 листопада 2002 р. №228-IV, Стратегії сталого розвитку «Україна 2020», затвердженої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015, Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 рр., затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016р., Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 рр., затверджених рішенням вченої ради від 26 грудня 2017 р., протокол № 28/1. Тему дисертації затверджено рішенням вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 30 жовтня 2018 р., протокол № 17, та уточнено 29 вересня 2020 р., протокол № 20.

Мета й задачі дослідження. *Метою* дисертаційної роботи є обґрунтування концепції комплексного дослідження конституційно-правових засад державної політики у сфері фізичної культури і спорту задля формулювання теоретичних висновків і практичних рекомендацій, пропозицій стосовно вдосконалення законодавства України у даній сфері, підвищення ефективності участі держави у забезпеченні розвитку сфери фізичної культури і спорту, реалізації відповідних прав людини і громадянина.

Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі *задачі*:

– опрацювати та охарактеризувати історіографію дослідження державної політики у сфері фізичної культури і спорту;

– узагальнити ґенезу формування конституційно-правових засад державної політики у сфері фізичної культури і спорту та окреслити методологію її дослідження;

– з’ясувати та визначити понятійно-категоріальний апарат державної політики у сфері фізичної культури і спорту;

– сформулювати поняття та охарактеризувати систему і зміст конституційно-правових принципів державної політики у сфері фізичної культури і спорту;

– розкрити міжнародно-правові стандарти у сфері фізичної культури і спорту та проаналізувати процес їх імплементації в Україні;

– визначити засади розвитку міжнародних стандартів у сфері фізичної культури і спорту;

– охарактеризувати специфіку конституційно-правового регулювання сфери фізичної культури і спорту;

– розкрити загальну характеристику комплексного міжгалузевого правового регулювання сфери фізичної культури і спорту;

– вивчити зарубіжний досвід конституційно-правового регулювання сфери фізичної культури і спорту;

– визначити систему суб’єктів формування державної політики у сфері фізичної культури і спорту в Україні;

– охарактеризувати інституційний механізм реалізації державної політики у сфері фізичної культури і спорту на загальнодержавному та місцевому рівнях в Україні;

– висвітлити діяльність громадських організацій у сфері фізичної культури і спорту в Україні;

– з’ясувати сучасні світові тенденції розвитку конституційно-правового регулювання державної політики у сфері фізичної культури і спорту;

– обґрунтувати напрями удосконалення конституційно-правового захисту прав людини і громадянина у сфері фізичної культури і спорту в умовах євроінтеграції та глобалізації.

Об’єкт дослідження – суспільні відносини, пов’язані із забезпеченням правового регулювання, функціонування і розвитку сфери фізичної культури і спорту.

Предмет дослідження – конституційно-правові засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження становить система філософсько-світоглядних підходів, загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, використання яких і забезпечило комплексний та всебічний аналіз визначеної наукової проблеми. Вибір методів пізнання був визначений предметом дисертаційного дослідження. Загалом зазначені методи й підходи забезпечують повноту і всебічність дослідження конституційно-правових засад державної політики у сфері фізичної культури і спорту. *Історико-правовий метод* застосовано при вивченні історіографії дослідження сфери фізичної культури і спорту, еволюції концептуальних підходів дослідження сфери фізичної культури і спорту, встановленні періодизації й хронологічних меж етапів розвитку конституційно-правового регулювання сфери фізичної культури і спорту в Україні, європейського та

іншого зарубіжного досвіду конституційно-правового регулювання даної сфери (підрозділи 1.1, 1.2, 3.1). *Системний метод* надав можливість розглянути принципи розвитку конституційно-правового регулювання сфери фізичної культури і спорту в Україні, особливості механізму забезпечення сфери фізичної культури і спорту на загальнодержавному, регіональному й локальному рівнях, його складові та рівні реалізації, зокрема нормативний та інституційний механізми, а також охарактеризувати систему відповідного конституційно-правового регулювання (підрозділ 2.1, розділ 4). *Герменевтичний метод* застосовано при вивченні тенденцій становлення й розвитку конституційно-правових засад державної політики у сфері фізичної культури і спорту, міжнародних стандартів, національного законодавства України та зарубіжних держав, його тлумаченні, специфіки врегулювання спорів у сфері фізичної культури і спорту й забезпечення спортивної безпеки (розділ 2, підрозділ 5.2). *Феноменологічний метод* забезпечив з'ясування природи та сутності основного понятєво-категорійного апарату сфери фізичної культури і спорту (підрозділи 1.3, 3.1, 5.1). *Праксеологічний метод* забезпечив оцінювання ефективності функціонування суб'єктів сфери фізичної культури і спорту в Україні, врахування зарубіжного досвіду в даній сфері (підрозділи 2.3, розділ 4). Визначальними, на наш погляд, є *порівняльно-правовий, або компаративний, метод та антропологічний метод.* Зокрема перший застосовано під час порівняння положень національного законодавства України з відповідним законодавством зарубіжних держав, європейськими і міжнародно-правовими стандартами у даній сфері (розділ 2, підрозділи 5.1, 5.2). Антропологічний метод дозволив обґрунтувати ключовий напрям розвитку конституційно-правових засад державної політики сфери фізичної культури і спорту в Україні, концептуальну роль держави в регулюванні та реалізації даної сфери, забезпеченні відповідних прав людини і громадянина (підрозділ 4.1, 4.2, 4.3, 5.2). *Метод конституційного моделювання* дав змогу напрацювати пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення законодавства у сфері фізичної культури

та спорту й на основі зарубіжного досвіду виробити шляхи розвитку державної політики у зазначеній сфері (підрозділи 5.1, 5.2). *Конкретно-соціологічний метод* застосовувався для дослідження діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування й громадських органів, відповідальних за формування та реалізацію державної політики у сфері фізичної культури і спорту (розділ 4).

Інформаційно-фактологічну базу дослідження становлять: 1) Конституція та закони України, конституційне законодавство країн учасниць Європейського Союзу та інших держав; 2) міжнародні договори універсального та регіонального рівнів; 3) монографічні дослідження українських та закордонних вчених щодо засад державної політики у сфері фізичної культури і спорту; 4) аналітичні, статистичні та соціологічні дані роботи органів публічної влади України; 5) акти міжнародних інституцій, включаючи рішення Європейського суду з прав людини.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першою вітчизняною роботою з конституційного права, в якій ґрунтовно на теоретичному рівні розкрито конституційно-правові засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту, а також на основі зарубіжного досвіду визначено перспективи удосконалення правової основи й правозастосовної практики у даній сфері. Наукова новизна отриманих результатів, що виносяться на захист і відображають науковий доробок у цій сфері, конкретизується в науково-теоретичних положеннях, пропозиціях, рекомендаціях, узагальненнях і визначеннях, зокрема:

вперше:

– доведено, що забезпечення конституційно-правових засад сфери фізичної культури і спорту в Україні є одним із стратегічних напрямів державної політики України й полягає у створенні сприятливих умов для усіх учасників фізкультурно-спортивних відносин, які беруть участь у програмах розвитку професійного та інших видів спорту, забезпеченні здорового способу

життя людини й нації, поєднання централізації та децентралізації (територіальності) системи управління даною сферою, а також удосконаленні її нормативно-правової основи;

– визначено конституційно-правові засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту в Україні як комплекс принципів, функцій державної влади та місцевого самоврядування, правовий статус суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері фізичної культури і спорту й відповідні гарантії її здійснення;

– сформульовано авторське визначення механізму розвитку сфери фізичної культури і спорту в Україні як взаємопов'язаної сукупності інституцій, умов, засобів та гарантій, які забезпечують належне функціонування та розвиток фізичної культури і спорту в Україні, основними складовими якого є правовий (або нормативний) та інституційний механізми;

– зроблено висновки про те, що прецедентна практика вирішення спортивних спорів є різноманітною. В практиці Європейського суду з прав людини такі спори мали місце з позиції прав, які гарантує Європейська конвенція про захист прав та основоположних свобод людини і громадянина 1950 р., зокрема щодо порушення права на життя, що іноді відбувається під час тренувань, спортивних змагань та інших масових заходів; права на свободу та особисту недоторканість; право на приватність; свободу вираження поглядів та право на справедливий суд (ст.ст. 2, 5, 6, 8, 10 Конвенції). Суди в Україні не виділяють окремої категорії спортивних спорів, розглядають їх у рамках норм матеріального права різних галузей права;

– на основі конституційного регулювання сфери фізичної культури і спорту в зарубіжних країнах обґрунтовано авторську позицію про необхідність доповнення Конституції України положенням про підтримку видатних українських спортсменів. Беручи до уваги значущість спорту в сучасному світі, саме через видатних і знаних спортсменів ідентифікують державу та її успіхи;

– обґрунтовано значення й важливість української мови у розвитку фізичної культури і спорту як системної конституційної засади державної політики щодо всебічного її розвитку й функціонування в усіх сферах суспільного життя на всій території України. Проаналізовано положення Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25 квітня 2019 року щодо закріплення засади застосування державної мови у спорті, які ще потребують упровадження в практику функціонування національних спортивних інституцій;

удосконалено:

– систему знань про тенденції вдосконалення й закономірності конституційно-правового регулювання фізичної культури і спорту, розвитку та забезпечення прав людини в зарубіжних країнах, а саме: Республіка Болгарія, Республіка Білорусь, Республіка Вірменія, Литовська Республіка, Португальська Республіка, Королівство Іспанія, Грецька Республіка, Республіка Македонія, Республіка Таджикистан, Республіка Хорватія, Угорщина, Швейцарська Конфедерація, Азербайджанська Республіка, Республіка Узбекистан та ін.;

– запропоновано розглядати спортивну безпеку як підвид державної та міжнародної безпеки, забезпечення якої є обов’язком держави, та спортивну безпеку як результат реалізації прав людини в сфері фізкультури і спорту (вузьке розуміння). При цьому обґрунтовано зміст спортивної безпеки як явища, що включає ряд підсистем, але при цьому сама є складовою державної та міжнародної безпеки. Спортивна безпека також включає безпеку спортивних споруд, проведення спортивних заходів, а також безпеку спортсменів і вболівальників, тренерів та інших учасників. Забезпечення правопорядку та дотримання прав людини під час проведення спортивних змагань є одним із завдань правоохоронних органів різного рівня, оскільки самі змагання бувають місцевого, державного, регіонального та міжнародного рівнів;

– висновок про те, що міжнародно-правові акти у сфері фізичної культури та спорту, прийняті в рамках міжнародних міжурядових організацій, зокрема ООН, ЮНЕСКО, Ради Європи та низки інших, є інструментами міжнародного права, на яких базуються політика країн і міжурядове співробітництво у сфері боротьби з допінгом у спорті, піклування про здоров'я спортсменів, чесну гру, викорінення шахрайства та майбутній спорт;

– твердження, за яким правовий статус суб'єктів державно-правового регулювання сфери фізкультури і спорту є комплексним, багатоаспектним та інтеграційною категорією системного характеру, який являє собою юридично закріплене становище спеціально уповноважених суб'єктів. Це виражається в наявному комплексі його повноважень, обов'язків та відповідальності, діяльність яких спрямована на забезпечення розвитку державної політки у сфері фізичної культури і спорту в Україні;

– положення про те, що система нормативно-правового регулювання фізичної культури і спорту в Україні засвідчує, що правотворчі та правозастосовні повноваження, інші елементи правового статусу суб'єктів державно-правового регулювання сфери фізкультури і спорту реалізуються переважно на таких основних рівнях конституційно-правового регулювання: конституційний, законодавчий (у вузькому розумінні базується на законах), підзаконний;

дістало подальший розвиток:

– висновок про те, що методологія дослідження конституційно-правових засад державної політики у сфері фізичної культури і спорту є комплексною системою взаємозалежних світоглядних методологічних підходів, методів і прийомів пізнання сутності та змісту державної політики у сфері фізичної культури і спорту, а також засад її утвердження та розвитку, з урахуванням міжнародних стандартів, національної практики та відповідного зарубіжного досвіду;

– твердження про те, що основи правового регулювання сфери фізичної культури і спорту закладені в конституційному праві, знаходить детальну регламентацію в адміністративному, цивільному, господарському, кримінальному, трудовому та інших галузях права і законодавства України;

– поняття конституційних принципів регулювання фізкультури та спорту в Україні, під якими розуміємо основні вихідні ідеї та положення, що виражають найважливіші закономірності формування правових норм у сфері врегулювання забезпечення розвитку фізичної культури, рухової активності населення й популяризації та підтримки спорту в Україні;

– обґрунтування про те, що сфера фізичної культури та спорту поділяється на дві: сфера фізичної культури, що включає масовий спорт та сфера професійного спорту, що зумовлює особливості нормативно-правого регулювання й побудову окремих інституційних механізмів. Спільними для обох сфер ефективними заходами державної підтримки є кадрова політика у сфері фізичної культури і спорту, матеріально-технічне забезпечення даної сфери, діяльність служби спортивної медицини, формування з боку держави позитивної громадської думки тощо;

– поняття фізкультурно-спортивних правовідносин як вольові, врегульовані різногалузевими нормами права суспільні відносини, що виникають між різноманітними суб’єктами цього права у процесі організації й безпосереднього проведення фізкультурно-оздоровчої і спортивної діяльності, здійснення цілеспрямованих фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів змагального характеру й перебувають під охороною держави, а також спеціалізованих недержавних спортивних організацій;

– твердження, що розвиток державної політики у сфері фізичної культури і спорту потребує оновлення існуючої законодавчої бази, уникнення дублювання повноважень різних владних інституцій у даній сфері, розмежування повноважень органів державної влади й місцевого самоврядування, створення дієвих контрольних механізмів з боку

громадськості за цільовим використанням відповідних бюджетних ресурсів, створення дієвих умов реалізації можливостей для активного заняття фізичною культурою і спортом, забезпечення здоров’я людини й нації;

– підходи до класифікації джерел регулювання сфери фізичної культури та спорту, що включають: 1) міжнародно-правові акти (універсальні та регіональні); 2) Конституцію та інші нормативно-правові акти України, 3) «м’яке право» спортивних організацій;

– положення про те, що український законодавець розглядає на конституційному рівні сферу фізичної культури та спорту як складову права на охорону здоров’я, але реальна сфера правовідносин фізичної культури і спорту не може обмежуватися тільки забезпеченням можливості індивіда займатися цими видами діяльності; спортивні заходи та змагання – це бізнес, чинник, який впливає на геополітику, формування та популяризацію певних ідей серед людей;

– положення про те, що Міністерство молоді і спорту України визначене урядом як головний орган у системі центральних органів виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику, в тому числі у сферах фізичної культури і спорту, однак не єдиний орган. При цьому ряд центральних органів виконавчої влади, реалізуючи власні повноваження, фактично також залучені до функціонування механізму реалізації конституційно-правових засад держаної політики у сфері фізичної культури і спорту в Україні. Зокрема Міністерство цифрової трансформації України, Міністерство внутрішніх справ України та Національна поліція України, Міністерство закордонних справ України, Міністерство інфраструктури України, Міністерство культури та інформаційної політики України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство соціальної політики України Міністерство у справах ветеранів України, Міністерство фінансів України Міністерство юстиції України.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані та оприлюднені результати дисертаційного дослідження використані та мають перспективу використання у:

– *правотворчості* – для розроблення науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення конституційно-правового статусу суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, забезпечення прав людини у даній сфері в Україні, підготовки відповідних проєктів законодавчих актів (акт впровадження народного депутата України І. А. Чайківського від 18 лютого 2021 року № 181/02/2021; акт впровадження народного депутата України І. В. Василіва від 03 березня 2021 року № 197/03/2021; акт впровадження народного депутата України В. Л. Гевка від 04 березня 2021 року № 175/03/2021);

– *науково-дослідній роботі та освітньому процесі* – для подальшого дослідження фундаментальних проблем конституційного права, засад державної політики у сфері фізичної культури і спорту, а також при викладанні навчальних дисциплін «Конституційне право», «Муніципальне право», «Конституційне процесуальне право», «Міжнародне право», «Права людини і міжнародні стандарти» та ін., підготовці підручників і навчальних посібників (акт впровадження у Національній академії внутрішніх справ від 24 лютого 2021 року);

– *правозастосуванні* як підґрунтя для прийняття оптимальних і ефективних рішень органами державної влади та місцевого самоврядування, їх посадовими особами у сфері розвитку фізичної культури і спорту та забезпеченні прав людини в Україні (акт впровадження Управління фізичної культури та спорту Тернопільської обласної державної адміністрації від 04 березня 2021 року; акт впровадження Управління розвитку спорту та фізичної культури Тернопільської міської ради від 04 березня 2021 року);

– *просвітницькій та правороз'яснювальній роботі* для правового виховання й підвищення рівня правової свідомості та культури громадян, посадових і службових осіб органів публічної влади у сфері фізичної культури і

спорту (акт провадження Тернопільської обласної організації фізкультурно-спортивного товариства «Динамо» Україна від 5 лютого 2021 року).

Особистий внесок здобувача. Положення, що викладені в дисертації та виносяться на захист, розроблені автором особисто. В наукових публікаціях, виконаних у співавторстві з Камінською Н. В. (особистий внесок дисертанта становить 60%, 0,3 друк. арк.), Джуською А.В. (особистий внесок дисертанта становить 65%, 0,35 друк. арк.) та Букачем В. В. особистий внесок дисертанта становить 50%, 0,25 друк. арк.). Наукові положення й висновки кандидатської дисертації автора у докторській дисертації не використовувалися.

Апробація результатів дисертації. Результати дисертаційного дослідження оприлюднені на таких науково-практичних конференціях, круглих столах: «Філософські, методологічні та психологічні проблеми права» (м. Київ, 11 листопада 2017 р.), «На перетині мови і права» (м. Київ, 22 лютого 2018 р.), «Стан дотримання прав людини в умовах сучасності: теоретичні та практичні аспекти» (м. Київ, 22 березня 2018 р.), «Україна: шлях у майбутнє (шлях до Євроінтеграції)» (м. Київ, 27 червня 2018 р.), «Правові реформи в Україні: реалії сьогодення» (м. Київ, 28 листопада 2018 р.), «Забезпечення прав людини в контексті інтеграційних процесів України» (Київ, 29 листопад 2018 р.), «Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави» (м. Харків, 30 листопада 2018 р.), «Євроінтеграційні процеси в освіті та науці: трансформація та розвиток» (Тернопіль, 24–26 квітня 2013 р.),«Реалізація прав людини у діяльності правоохоронних органів» (м. Кривий Ріг, 30 квітня 2020 р.), «Сучасний конституційний процес і судово-правова реформа: реалії сьогодення та перспективи» (м. Київ, 24 червня 2020 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки, сформульовані у дисертації, знайшли своє відображення у 34 наукових публікаціях, серед яких одна монографія, 23 наукові статті, серед яких три статті у наукових виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, 16 – у наукових виданнях України, які індексовані в міжнародних

наукометричних базах, чотири – у наукових виданнях інших держав, та 10 тезах доповідей на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, круглих столах.

Структура та обсяг дисертації зумовлені предметом, метою і завданнями дослідження. Дисертація складається з анотації, списку публікацій за темою дисертації, вступу, п’яти розділів, що включають п’ятнадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (607 найменувань) і двох додатків. Загальний обсяг дисертації становить 449 сторінок, із них основний текст – 368 сторінок, список використаних джерел – 61 сторінка, додатки – 20 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ІСТОРИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СФЕРИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

1.1 Історіографія дослідження державної політики у сфері фізичної культури і спорту

Еволюція розвитку державно-правової науки передбачає, що будь-яке вчення про державу, право, політику розробляється з урахуванням сучасної йому політико-правової дійсності, котра обов'язково відображається в ньому самому, здавалося б абстрактному теоретичному конструкті.

Міждисциплінарна природа й сутність сфери фізичної культури і спорту змусила значну кількість сучасних зарубіжних і вітчизняних учених привернути увагу до її багатоаспектного й різностороннього вивчення.

З-поміж існуючих досліджень проблематики фізичної культури і спорту варто відзначити підготовлені в рамках науки фізичного виховання і спорту. Слід згадати дисертації Боднара Я. Б. «Теоретичні та методичні засади фізичного виховання молоді Галичини кінця XIX – початку XX століття (до 1939 р.)» (Львів, 2002) [68]; Горбенко О. В. «Науково-методичне обґрунтування кадрової потреби сфери фізичної культури і спорту в Україні» (Львів, 2002) [102]; Олійника М. О. «Теоретичні і методичні основи управління фізичною культурою і спортом в Україні» (Київ, 2000) [328] та інших.

Це – результати процесу формування та розвитку окремої самостійної галузі науки «фізичне виховання і спорт», у межах якої в Україні присуджується науковий ступінь кандидата і доктора наук, готуються відповідні дисертаційні дослідження за спеціальностями: 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт; 24.00.02 – фізична культура, фізичне виховання різних груп населення; 24.00.03 – фізична реабілітація.

Таким чином, спеціальність «олімпійський і професійний спорт» – галузь науки, яка спрямована на дослідження ролі та місця спорту в житті людини і суспільства, особливостей його розвитку і загальних тенденцій функціонування в Україні та світі й вивчає історію спорту й тенденції розвитку різних напрямків спорту, теоретичні, практичні та методологічні проблеми підготовки спортсменів.

Спеціальність «фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» – галузь науки, спрямована на дослідження ролі та місця фізичного виховання в житті людини й суспільства, особливостей його розвитку та закономірностей щодо управління педагогічними й соціальними аспектами, теоретичних, практичних та методичних проблем фізичної культури, фізичного виховання, фізичної підготовки різних груп населення, масового спорту, оздоровчої фізичної культури, рекреаційно-туристичної діяльності, валеології.

Нарешті, спеціальність «фізична реабілітація» – галузь науки, що вивчає теоретичні, практичні та методичні проблеми корекції рухових дисфункцій людини при порушеннях діяльності опорно-рухового апарату, а також нервової, дихальної й серцево-судинної систем із використанням фізичних вправ, масажу, праце- та механотерапії під час стаціонарного та амбулаторного лікування різноманітних травм та захворювань, проведення занять у реабілітаційних центрах та реалізації реабілітаційних програм за місцем проживання [368]. Загалом ця галузь науки спрямована на дослідження ролі та місця фізичної реабілітації у загальному реабілітаційному процесі й системі охорони здоров’я різних груп населення, вивчення закономірностей управління цим процесом, його педагогічних та соціальних аспектів.

Значний науковий інтерес викликала тематика фізичної культури і спорту в науці державного управління. Йдеться так само як про підготовлені дисертації, так і ніші праці. Відзначимо роботи Вавренюка С. А. «Механізми державного управління розвитком фізичної культури і спорту у вищих навчальних закладах України» (Харків, 2015) [76], Гасюк І. Л. «Механізми

державного управління фізичною культурою та спортом в Україні» (Київ, 2013) [98]; Ніколаєва О. А. «Роль держави у розвитку фізичної культури і спорту» [318], Мельниченка О. А. «Державне регулювання розвитку фізичної культури та спорту: аналіз проведених досліджень і виокремлення перспективних напрямів (2016) [289], Шевчук І. В. «Громадські організації та органи державної влади в сфері фізичної культури: правовий механізм взаємодії» (2013) [598]; Обозної О. М. «Розвиток фізичної культури і спорту як важливий напрям державної політики України щодо забезпечення здоров'я громадян» [324].

Загалом вивчення управлінських аспектів фізичної культури і спорту дозволяє виокремити певні тенденції становлення доктринального базису, а саме: пізнання фізичної культури і спорту як соціокультурних явищ; присвячені нормативно-правовому регулюванню фізичної культури і спорту; безпосередньо стосуються проблематики публічного управління фізичною культурою і спортом, механізму взаємодії їх суб'єктів тощо.

Освітньо-виховні, педагогічні аспекти фізичного виховання, фізичної культури і спорту розглядають у своїх працях чимало фахівців даної галузі. Вони переважно стосуються специфіки підготовки кадрів, у тому числі професійних спортсменів та ін. Тут відзначимо роботи про безперервну підготовку фахівців фізичного виховання і спорту, зокрема В. Мартиненка [286], виховання національно свідомої особистості засобами фізичної культури, зокрема Н. Нікольської [320], державний соціальний стандарт у сфері обслуговування закладами фізичної культури і спорту, надання якісних фізкультурно-спортивних послуг у системі вищої освіти, а саме Н. Орленко, В. Панченко, В. Короті [330], дозвіллєво-спортивна діяльність, підготовлена С. Юрчук [604], історичний розвиток та значення фізичної культури в системі освіти зарубіжних держав, а саме О. Мозольова та В. Мазура [305] тощо.

Цілком виправдано, що на сучасному етапі розроблено й викладається значна кількість дисциплін з даної проблематики, затверджено стандарт вищої освіти за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт» галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» на підставі положень законів України «Про вищу освіту», «Про освіту», «Про фізичну культуру і спорт»; постанов Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» 2011 р. № 1341, «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» 2015 р., № 266 [434], Національного класифікатора України: «Класифікатор професій» ДК 003:2010.; Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України 2016 № 600 зі змінами [447].

Зв'язок психології та фізичного виховання, фізичної культури, як підкреслюють дослідники, очевидний з іншими науками. Виокремлено такий науковий напрям, як психологія фізичного виховання. Це – галузь психологічної науки, яка вивчає закономірності формування, розвитку та проявів психіки людини в специфічних умовах фізичного виховання. Предмет психології фізичного виховання становлять закони проявів психічних якостей особистості, їх розвиток та вдосконалення в руховій діяльності.

Серед основоположних категорій психології фізичного виховання виділимо ті, які перебувають у полі зору дослідників:

1) особистість – сукупність суспільних відношень людини в системі фізичного виховання;

2) діяльність – фізична та психічна активність людини, яка регулюється свідомо поставленою метою;

3) образ – результат перетворення зовнішнього впливу у факт свідомості: а) змістовний – те, що забезпечує усвідомлення та адекватну координацію рухів у різних умовах; б) візуальний – те, що бачить людина;

в) слуховий (темп і ритм) – те, що чує людина (звукове супроводжування); г) кінестизичний – комплексне в'язеве відчуття рухової дії;

4) мотивація – сукупність мотивів людини, яка надає спонуканням та діям цілеспрямованість і вибірковість;

5) спілкування – взаємодія між людьми в процесі спільної діяльності: а) комунікативне, перцептивне, інтерактивне («педагог – учень», «учень – учень»); б) конформне («поводить себе так, як прийнято»); в) конфліктне [389].

Психологія фізичного виховання – одна з наймолодших спеціальних галузей психологічної науки. Психологія фізичного виховання найтісніше переплітається з психологією спорту. В літературі ці науки часто поєднують і називають дисципліну «Психологія фізичного виховання і спорту». Тому й історія розвитку цих галузей психологічної науки йде поряд одна з одною.

Зародження психології фізичного виховання і спорту припадає на кінець XIX – початок XX століть. Саме поняття «психологія спорту» і деякі питання спеціальних психологічних знань вперше з'явились у статтях засновника олімпійських ігор сучасності барона П'єза де Кубертена, що публікувались ним самим і мали описовий характер [169].

Практично паралельно з Т'єром де Кубертеном, але незалежно від нього, проблемами психології фізичного виховання і спорту почали займатись і американські вчені. У 1897 році Норман Тріплетт перший експеримент у галузі соціальної та спортивної психології, присвячений вивченню впливу присутності в гонці інших велосипедистів на спортивний результат, а в 1899 році Є. У. Скріпчер описав індивідуальні особливості, які на його думку, можна розвивати завдяки заняттям фізичними вправами.

У цей період часу психологи, викладачі фізичного виховання й тренери розпочали вивчати психологічні аспекти спорту й засвоєння рухових навичок. Вони вимірювали швидкість реакції спортсменів, вивчали, як протікають процеси засвоєння рухових дій, розглядали значення спорту та фізичного виховання для розвитку особистості й характеру. В 1913 році за ініціативою

П’єза де Кубертена Міжнародний олімпійський комітет організував і провів спеціальний конгрес з психології спорту й фізичного виховання. Однак по справжньому наукових розробок проблем психології фізичного виховання і спорту тоді не існувало, не сталося й визнання її як спеціальної галузі наукових психологічних знань. Цього і не могло бути у зв’язку з тим, що фізичне виховання і спорт були слабо розвинені, а питання психології цих видів людської діяльності були предметом інтересу лише окремих учених і громадських діячів. Але все ж Лозанський Конгрес став певним стимулом до вивчення проблем психології спорту й фізичного виховання. У період 1920–1940 років їх розроблення досить активно проводилося в Німеччині, США та інших державах, у тому числі й у колишньому СРСР.

У Москві та Ленінграді (нині Санкт-Петербург) засновані інститути фізичної культури, в складі яких було організовано кафедри психології. Тим самим створено необхідні умови для наукових розроблень психологічних проблем фізичного виховання і спорту. Першими в 1925–1926 роках були дослідження, виконані П. А. Рудиком («Вплив в’язевої роботи на процес реакції», «Дослідження реакції в застосуванні до основних питань фізичної культури») і Т. Р. Нікітіним («Значення навіювання і копіювання в справі фізичного виховання»). А в 1927 і 1930 роках у Москві двома виданнями надрукована монографія професора О. П. Нєчаєва «Психологія физической культуры» [318]. Опубліковані роботи професора Українського психоневрологічного інституту З. І. Чучмарьова про вплив шкільних уроків фізичного виховання на інтелектуальні функції школярів та їх уміння керувати собою.

З 1938 року американський психолог Франклін Генрі розпочав працювати на кафедрі фізичного виховання Каліфорнійського університету й розробив програму з психології рухової активності. Він відіграв важливу роль у підготовці плеяди фахівців, які в подальшому стали професорами університетів й ініціаторами системних програмних досліджень.

Особливо інтенсивний розвиток психологія фізичного виховання і спорту отримала після Другої світової війни. У наш час наукові розроблення її проблем проводяться в більшості країн світу. На сьогодні в цій галузі працює приблизно 2700 чоловік у понад 70 країнах світу. Більшість фахівців у галузі психології спорту й фізичного виховання живуть в Європі та Північній Америці. В останнє десятиріччя XX ст. значно зросла кількість спеціалістів у країнах Латинської Америки, Австралії, Азії та Африки.

В 1965 році засновано Міжнародне товариство спортивних психологів (МТСП). Його діяльність спрямована на популяризацію психології фізичного виховання і спорту в усьому світі. На конгресах, які проводить МТСП, розглядаються такі проблеми, як діяльність людини, особистість, засвоєння рухових навичок, психологія тренерської та викладацької діяльності. З 1970 року МТСП також є спонсором «Міжнародного журналу спортивної психології».

Велика заслуга в розвитку психології фізичного виховання і спорту спеціаліста Феруччіо Антонеллі, який був першим президентом МТСП і першим редактором «Міжнародного журналу спортивної психології». Психологія фізичного виховання і спорту завоювала визнання в усьому світі й продовжує розвиватися. Багато фахівців у галузі психології фізичного виховання і спорту працюють в індустрії фізичної підготовки, створюючи програми занять, що забезпечують участь, а також психічне і фізичне здоров’я. Консультанти з питань психології фізичного виховання надають допомогу людям, які прагнуть зміцнити своє здоров’я за допомогою фізичних вправ. У багатьох університетах, академіях, інститутах світу читається курс з психології фізичного виховання і спорту, а деякі програми для випускників включають 5–6 різних курсів.

Завдання психології фізичного виховання зазвичай зводяться до:

– Вивчення впливу психологічних факторів на рухову активність людини.

– Вивчення впливу занять фізичними вправами на психічний розвиток людини.

– Формування в людини потреби у фізичній активності й виховання у неї відповідальності за стан свого здоров’я (ведення здорового способу життя).

– Розроблення психолого-педагогічних та психогігієнічних рекомендацій до занять фізичним вихованням.

– Формування мотивації до участі в масових фізкультурно-спортивних заходах.

У психології фізичного виховання використовують методи, загальні для всіх різновидностей психологічної науки. Але часто вони модифікуються з причини специфічності умов вивчення діяльності у фізичному вихованні [389, с. 5-6].

Доволі оригінальними є наукові надбання сучасних дослідників філософів у досліджуваній сфері. Згадаємо їх результати, відображені в низці дисертаційних робіт, а саме: Ібрагімова М. М. «Філософія спорту» як новий антропологічний проект у постекзистенціалістському мисленні» (Харків, 2015) [168]; Могильової С. В. «Сучасний спорт в екзистенціальному і соціально-комунікативному вимірах» (Харків, 2008) [302]; Титова П. Б. «Антропологічні аспекти концепту «тілесність» філософії спорту» (Москва, 2015) [559] та ін.

Також не оминають увагою проблематику фізичної культури і спорту в соціологічній науці. Для прикладу слід навести дисертаційні дослідження Батюка А. М. «Соціальна технологізація спортивно-оздоровчих практик» (Запоріжжя, 2012) [64]; Васильченко О. А. «Еволюція норм та девіацій у сфері спорту» (Запоріжжя, 2006) [79]; Власової Н. Ф. «Регіональна специфіка соціального управління фізичною культурою і спортом (на прикладі Запорізької області)» (Запоріжжя, 2019) [88]; Лукащука В. І. «Тенденції розвитку спорту в умовах ринкових перетворень» (Харків, 2006) і «Становлення та розвиток індустрії спорту: соціологічний вимір» (Харків,

2012) [277]; Лютої Л. П. «Інституціалізація спорту: динаміка структурних змін» (Київ, 2007) [280], а також навчальні посібники, розроблені Лукащуком В. [278] та Найчуком А. [313], монографії тощо.

Прикметно, що у юриспруденції тривалий час дослідники не зверталися до вивчення специфіки теоретичних або історичних засад, галузевого регулювання й реалізації сфери фізичної культури та спорту України, становлення і розвитку спортивного права тощо.

Фактично лише з початку XXI століття спостерігається пробудження наукового інтересу до даної проблематики.

Варто відзначити підготовлене дисертаційне дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук Бордюгової Г. Ю. за спеціальністю 12.00.11 – міжнародне право на тему «Міжнародне спортивне право як основа для формування національної галузі права «Спортивне право України» (Київ, 2009) [71]. Тут обґрунтовано специфічні риси спортивного права, спортивних правовідносин, модель міжнародного спортивного права, напрямки розвитку спортивного законодавства та практики діяльності суб'єктів спортивних правовідносин, а також оптимізації шляхів імплементації міжнародного спортивного права в нормативну базу України.

Авторка наголошує, що на відміну від вітчизняного права на загал, його джерелами, окрім нормативно-правового акту як основного джерела права та правового звичаю (який використовується дуже обмежено), є широке використання квазі-нормативних актів спортивних організацій, звичаю, та, частково, прецедентів, оскільки європейське право все ж має значний вплив на формування цієї галузі права на національному рівні в багатьох країнах. Вона запропонувала низку конкретних пропозицій щодо чинного законодавства України, зокрема про доповнення Закону України «Про фізичну культуру і спорт» положеннями, які б закріпили пріоритет актів, що приймаються міжнародними спортивними організаціями у випадках колізій з національним законодавством. Відзначено також доцільність прийняття окремого закону, як

це і було зроблено щодо Європейської конвенції про права людини та захист основоположних свобод, який би легітимізував прецедентне право міжнародних спортивних організацій як джерело національного спортивного права; запровадження інституту агентських відносин та регламентування діяльності агентів спортсменів на законодавчому рівні (право на заняття цим видом діяльності, умови ліцензування, основні вимоги до агентського контракту, контроль за діяльністю тощо); необхідність впровадження інституту ліцензування спортивних клубів та надання громадським організаціям – національним спортивним федераціям права на ведення спортивної підприємницької діяльності [71, с. 11].

Можна погодитись із виокремленням такої специфічної риси правовідносин у сфері спорту, як комбінаторність елементів залежності від волі учасників (договірний елемент) і, водночас, підпорядкованості приписам суб'єктів квазі-нормативної діяльності у цій сфері дій суб'єктів спортивного руху, яка є абсолютно унікальною для сфери спорту. На думку Бордюгової Г. Ю., специфіка спортивних правовідносин достатня для того, щоб вона могла слугувати критерієм для виділення спортивного права як самостійної комплексної галузі права – багаторівневий комплексний характер спортивних правовідносин, в яких спортсмен одночасно з приводу одного і того ж предмета діяльності чи навіть конкретних дій перебуває у правовідносинах зі спортивними клубами як юридичними особами приватного права, національними спортивними організаціями як юридичними особами публічного права, національними спортивними федераціями певних видів спорту як особливих суб'єктів з делегованими державою повноваженнями, але зі статусом громадських організацій, а також із міжнародними організаціями, які проводять змагання у відповідних видах спорту. Відтак гармонійний і ефективний розвиток цих правовідносин вимагає збалансування регламентації прав і обов'язків зазначених суб'єктів у цій складній багаторівневій системі [71, с. 14].

Безумовно, потребує удосконалення механізм правового регулювання сфери спорту в Україні, як і в багатьох інших державах. Водночас, видається дещо обмеженим дослідження на тему «Міжнародне спортивне право як основа для формування національної галузі права «Спортивне право України», адже сфера фізкультурно-спортивних відносин є цілісною і комплексною, а авторкою здійснено фрагментарний аналіз лише правовідносин у сфері спорту та галузей міжнародного спортивного права, спортивне право України. Тому залишилися фактично не з'ясованими питання стосовно розгляду в межах згаданих галузей фізкультурних та інших пов'язаних з ними відносин, а також доцільності розмежування суб'єктів спортивних відносин, сфери фізичної культури і спорту загалом.

Не зважаючи на це, все ж робота Бордюгової Г. Ю. є однією з перших ґрунтовних на пострадянському просторі з питань спортивного права, спортивних правовідносин тощо. Згодом з'явилася низка дисертацій, присвячена даній проблематиці. Зокрема, відзначимо роботи Іщенко С. А. «Організаційно-правові проблеми управління громадськими об'єднаннями в російському і міжнародному спортивному русі» (Москва, 2001) [165]; Сердюкова О. В. «Спортивне право як комплексна галузь законодавства» (Москва, 2010) [512]; Вострикової К. А. «Правове регулювання міжнародного олімпійського спорту: приватноправовий аспект» (Москва, 2012) [91]; Соловйова А. А. «Систематизація законодавства про спорт: російський і зарубіжний досвід» (Москва, 2011) [523]; Чеснокова А. М. «Російське законодавство про фізичну культуру і спорт: історія і сучасність» (2007) [592]; Медведєва С. О. «Теоретико-правові аспекти функціонування фізичної культури і спорту в Російській державі» (2006) [287]; Понкіна А. І. «Державне управління і самоуправління в області спорту» (2013) [384] та «Автономність спорту: теоретико-правове дослідження» [383]; Овчиннікової Н. О. «Правове регулювання професійного спорту в Російській Федерації: загальноправовий аналіз» (2008) [325]. Також слід згадати праці Мисюрина І. В. «Особливості правового регулювання трудових

відносин професійних спортсменів у командних видах спорту» (Челябінськ, 2005) [292], Васильєва С. В. «Особливості трудового договору професійних спортсменів і розгляд спорів у сфері професійного спорту» (Москва, 2006) [78]; Кашапова М. В. «Регламентація інтелектуальних прав у сфері спорту» (2010) [181]; Кузнєцової А. М. «Цивільно-правова охорона результатів творчої діяльності в сфері спорту в Росії і зарубіжних країнах (2013) [264], Дементьєв Є.А. «Засоби державного-правового впливу на відносини в сфері спорту» [115], Маргулис М.О. «Нормотворення корпоративних об'єднань в області спорту» [285] тощо.

Мисюрин І. В. у дослідженні та тему «Особливості правового регулювання трудових відносин професійних спортсменів у командних видах спорту» розкриває сутність професійного спорту, що становить змагальний процес, спрямований на досягнення перемоги над суперником чи досягнення вищого спортивного результату. Даний процес є працею в широкому сенсі, виражений у змагальній діяльності професійного спортсмена. У командних видах спорту стороною змагального процесу і суб'єктом досягнення переможного результату є визначений колектив (група, команда) професійних спортсменів, кожен з яких діє в інтересах колективу, а в індивідуальних – конкретний спортсмен, який діє у своїх власних інтересах. Автор запропонував законодавчо врегулювати розподіл видів спорту на індивідуальні та командні, розмежувати правове регулювання відносин, пов'язаних з працею професійних спортсменів, залежно від їх участі в індивідуальних або командних видах спорту [292].

Наголошується, що в законодавстві Російської Федерації у сфері фізичної культури і спорту існує значна кількість протиріч, неточностей, прогалин і проблем понятійного апарату. Тому необхідним є чітке розмежування між фізкультурно-спортивними об'єднаннями за відповідними видами спорту і фізкультурно-спортивними організаціями (спортивними клубами). Йдеться і про встановлення чіткої та прозорої організаційної структури професійного

спорту залежно від його індивідуальних чи командних видів, передбачивши наступну організаційну структуру для командних видів професійного спорту в складі акредитованого органом виконавчої влади в сфері фізичної культури і спорту та Олімпійським комітетом фізкультурно-спортивного об'єднання за відповідними видами спорту, громадських організацій і фізкультурно-спортивних організацій (спортивних клубів), що уклали трудові угоди зі спортсменами-професіоналами і є членами або учасниками зазначених об'єднань.

Мисюрин І. В. визначив доцільним законодавчо врегулювати в якості роботодавця фізкультурно-спортивну організацію (спортивний клуб), а не її керівника. Тренувальна діяльність професійних спортсменів, як правило, є необхідною передумовою змагального процесу з їх участю. Спортивно-тренувальні умови можуть бути включені до трудової угоди в якості її істотних умов або оформлені відокремленим спортивно-тренувальною угодою. Також звернуто увагу на важливе значення диференційованого підходу до регулювання трудових відносин окремих категорій працівників, у тому числі за участю професійних спортсменів у командних видах спорту, забезпечення принципу єдності та диференціації правового регулювання у даній сфері. У свою чергу, на їх основі склалася система способів розгляду індивідуальних трудових спорів за участю професійних спортсменів у командних видах спорту, закріплена нормами, розробленими фізкультурно-спортивними об'єднаннями за відповідними видами спорту, що обмежує конституційне право професійних спортсменів на судовий захист. Тому з метою забезпечення прав професійних спортсменів визначено систему розгляду індивідуальних трудових спорів, включаючи: 1) безпосередні перемовини; 2) комісії з трудових спорів; 3) спеціалізовані третейські суди (спортивні арбітражні суди); 4) суди загальної юрисдикції [292].

Можна погодитися з тим, що важливо забезпечувати свободу праці професійних спортсменів, незалежно від їх переходу в командних видах спорту

з одного спортивного клубу в інший до завершення терміну дії трудової угоди, у той же час у межах діючого законодавства.

В іншій роботі, а саме дисертації Васильєва С. В. «Особливості трудового договору професійних спортсменів і розгляду спорів в сфері професійного спорту» підтверджується трудоправова природа правовідносин професійного спортсмена як працівника і фізкультурно-спортивної організації у якості роботодавця. Поняття (термін) «професійний спортсмен», закріплене в законі в цілому відповідає положенню сторони трудових відносин, оскільки він безпосередньо (особисто) виконує роботу за своєю професією (тобто зумовлений трудовою функцією), займаючись професійним спортом, що є для нього основним видом трудової діяльності, й отримує за це встановлену заробітну плату, а, можливо, й іншу винагороду [78].

Важливим є здійснення уніфікації різноманітних найменувань посад згідно з діючим законодавством про фізичну культуру і спорт. Крім фізкультурно-спортивної організації, до кола суб'єктів, наділених правом виступати роботодавцем професійного спортсмена, входять професійні спортивні клуби й команди, організаційно-правовий статус яких у законодавстві точно не визначений і слід внести відповідні зміни й доповнення в даній сфері [78].

Звернуто увагу на особливості «змісту трудової угоди» професійного спортсмена, що виділяють дану трудову угоду з-поміж інших трудових угод. Також передбачено порядок «переходу» з однієї фізкультурно-спортивної організації до іншої. У зв'язку з цим доведено, що однозначне використання терміна «перехід» поза зв'язком з його формою не є достатньо обгрунтованим. Доцільно в законодавстві чітко визначити варіанти «переходу», відповідні підстави припинення трудової угоди. В останньому, як правило, в якості додаткової умови включається третейське застереження, яким установлюється, що всі спори, які виникають між сторонами в процесі їх трудових відносин, будуть розглядатися в спеціально створеному для цих цілей спортивному

арбітражному органі, рішення якого є остаточним [78]. У зв'язку з цим постає питання, чи відповідає дане положення конституційним нормам, які гарантують судовий захист прав і свобод кожного, тобто професійних та інших спортсменів? Як засвідчує проведений аналіз згаданої вище роботи, однозначної стверджувальної відповіді немає.

Варта уваги ґрунтовна теоретична праця російського дослідника Сердюкова А. В. «Спортивне право як комплексна галузь законодавства» (Москва, 2010) [511]. Відзначено, що не зважаючи на звернення учених в останні роки до спортивно-правової проблематики єдиний підхід до базового поняття – спортивного права – залишається не розробленим. Тому послідовно обгрунтовано уявлення про спортивне право як комплексну галузь законодавства, що володіє особливим предметом правового регулювання, складається з базового нормативного правового акту – Закону «Про фізичну культуру і спорт», що виконує функцію системоутворюючого галузевого центру, і ряду законів та інших нормативних правових актів, що узгоджуються з ним, відрізняються внутрішньою структурованістю й системністю.

Отже, згаданим автором спортивне право проаналізовано у якості складової невід'ємної частини національної правової системи, що не заперечує решту його іпостасей і проявів. Зокрема, спортивне право може бути розглянуто як складова правової системи – цілісного комплексу правових явищ, пов'язаних зі спортом. У даному випадку спортивне право включає відповідний нормативний масив і систему джерел, а також інші елементи правової системи: спортивну правову культуру, спортивну правосвідомість і спортивно-правову ідеологію, інститути, що здійснюють діяльність у сфері спортивного права, практику спортивного права і т.д. [511, с.11-12]

У роботі «Спортивне право як комплексна галузь законодавства» відзначено специфіку предмета спортивного права, що становлять спортивні відносини – особливий вид суспільних відносини, які відрізняються унікальністю об'єкта, високою мірою регламентованості й стабільністю,

спрямованих на задоволення особливих психологічних і фізіологічних потреб людини, орієнтованих на змагальну діяльність і (або) підготовку до неї. Також з огляду на комплексну природу спортивного права, склад його інститутів має подвійний характер: з одного боку, можна виділити унікальні, не властиві для інших частин права і законодавства інститути, з іншого – правові інститути, відомі в системі права й системі законодавства, наявні в спортивному праві зі значною специфікою, зумовленою своєрідністю спортивної діяльності. У межах першої групи інститутів спортивного права – інститути боротьби з допінгом, драфту, видів спорту, Єдиної спортивної класифікації, спортивних збірних команд. З-поміж інститутів другої групи – інститут громадянства, вирішення спорів, юридичної відповідальності, трудової угоди, переходу працівників від одного роботодавця до іншого, атестації працівників, договору приєднання, спонсорства, страхування, агентування, ліцензування; державного контролю тощо [511].

Загалом очевидна спроба Сердюкова А. В. викласти цілісну картину нормативного правового регулювання в досліджуваній сфері, визначити внутрішні взаємозв'язки спортивного права, існуючі проблеми й можливі шляхи їх вирішення. Разом з тим, дослідження мало б системний характер, за умови окрім ґрунтовного теоретичного аспекту, було привернуто увагу до історичного й порівняльно-правового аспектів становлення та розвитку спортивного права як комплексної галузі законодавства.

Згодом Соловйов А. А. у дисертації «Систематизація законодавства про спорт: російський і зарубіжний досвід» (Москва, 2011) розкриває структуру системи нормативного регулювання суспільних відносин у сфері спорту, а саме: норми міжнародного характеру, що містяться в документах міжнародного публічного права; національне (внутрішнє) право держав; «lex sportiva» («м'яке міжнародне право» міжнародних неурядових організацій у сфері спорту, їх угоди з міждержавними організаціями, державами і між собою, політичних і рекомендаційних документів міжнародних конференцій зі спорту; комплексів

документів національної неправової спортивної регламентації – документів і корпоративних норм саморегулюючих та інших організацій, спортивних об’єднань (регламентів, кодексів, правил, угод, уставів); звичаї у сфері спорту; норми моралі [522].

Вкрай цікавими й необхідними стали результати порівняльно-правового аналізу генези правового регулювання у сфері спорту в 6 країнах (Росія, Франція, Бразилія, США, Італія, Іспанія) протягом десятків років, оцінювання наслідків застосування різних форм систематизації законодавства про спорт, аналіз впливу процесів глобалізації на сферу спорту. Загалом учений Соловйов А. А. виокремив такі ключові моделі систематизації законодавства про спорт:

1) кодифікована модель – конвенційно (умовно) повної кодифікації (Франція);

2) партикулярної (часткової) кодифікації (Бразилія, Іспанія, Італія); зводу законодавства (на рівні штатів США, Замбія);

3) складноструктурована некодифікована модель – стосовно федеративних держав (дворівнева система законодавства про спорт) (Австралія, Австрія, Бразилія, Німеччина, Індія, Канада, Мексика, США, Швейцарія, Аргентина, Бельгія, Боснія і Герцеговина, Венесуела, Малайзія, Російська Федерація).

Окремо виділяється структурована некодифікована модель регіоналістських держав (Іспанія, Італія, Китай, Чилі й ін.) з огляду на багаторівневу систему законодавства про спорт, а також складноструктурована некодифікована модель унітарних держав (однорівнева система законодавства про спорт) (Білорусь, Еквадор, Естонія, Латвія, Литва, Люксембург, Парагвай, Україна, Уругвай і т.д.); симпліфікована (спрощена) модель, коли зведено до мінімуму регламентацію (зазвичай реалізується саморегулюючими організаціями (Ірландія, Ісландія, Мальта, Панама, Сінгапур, Фінляндія, Японія

тощо). Разом з тим, існують законодавчі системи країн, де правове регулювання у сфері спорту не розвивається (Марокко, Намібія й т.і.) [522].

Загалом проведене дослідження дозволило виявити основні тенденції упорядкування й розвитку законодавства про спорт і розвитку спортивного права в зарубіжних країнах у середньотерміновій і довготерміновій перспективі. Його результати можуть бути використані в процесі удосконалення законодавства України, інших держав у сфері фізкультури і спорту.

Повертаючись до вітчизняних досліджень, слід виокремити дві дисертації Моргунова О. А. – кандидатську роботу на тему «Адміністративно-спортивне право як підгалузь адміністративного права України» (Запоріжжя, 2013) [305] та докторську роботу на тему «Публічне адміністрування у сфері фізичної культури і спорту в Україні» (Харків, 2020) [307]. У першій з них діяльність у галузі фізичної культури і спорту визначається як одна з тих сфер, в якій знаходить прояв публічний інтерес, викликаний потребами розвитку усього суспільства. Інакше кажучи, у правовій системі держави виникають та розвиваються норми, спрямовані на забезпечення реалізації такого публічного інтересу. Отже, саме публічні інтереси закладають підґрунтя для реалізації державою функції у сфері фізичної культури і спорту. Разом з цим, не можна забувати й про приватні інтереси, які посідають вагоме місце у сфері фізичної культури і спорту. Але вони мають у своїй основі зовсім іншу природу, тому й регулюються правовими нормами іншої правової природи, – нормами приватного права.

Автор наголошує, що адміністративно-спортивне право, сформоване у межах системи адміністративного права, містить у собі усі риси та особливості останнього. Під адміністративно-спортивним правом йдеться про сукупність правових норм, які регулюють відносини між публічною адміністрацією та спортивними утвореннями різних форм власності, а також фізичними особами, і які виникають у галузі фізичної культури та спорту. А процес його

формування ста логічним наслідком. З одного боку, визнання українськими вченими-правниками теорії поділу права на приватне та публічне як першооснови формування системи національного права, а з іншого, – подальшої диференціації норм Особливого адміністративного права, пов'язаної з формуванням у межах системи останнього нових підгалузей права, однією з яких, власне, і є адміністративно-спортивне право. Диференціація підгалузей Особливого адміністративного права має здійснюватися відповідно до функцій, які виконуються суб'єктами публічної адміністрації [305].

Безперечно, адміністративно-спортивне право має власну джерельну базу, а це є додатковим аргументом для можливості віднесення його до підгалузі Особливого адміністративного права України. Так само, як і адміністративно-спортивні правовідносини, що є похідними від адміністративно-правових та включають суспільні відносини управлінського або публічно-сервісного характеру, які виникають між суб'єктами адміністративного права з приводу реалізації наданих їм прав та покладених на них обов'язків у сфері фізичної культури та спорту. Видається, що викладені вище положення є доволі взаємосуперечливими, оскільки, як відомо, адміністративне право є галуззю публічного права, проте зазначалось, і ми погоджуємось з тим, що у сфері фізичної культури і спорту присутні й приватні інтереси. Це змушує переглянути позицію стосовно виокремлення адміністративно-спортивного права.

Водночас все ж таки доречними є пропозиції стосовно розроблення та прийняття Адміністративно-спортивного кодексу України; прийняття на рівні центрального органу виконавчої влади Положення про процедури залучення громадськості до виконання публічних завдань у галузі фізичної культури та спорту, що дасть можливість зробити існуючі нині відносини більш юридично визначеними та дозволить не тільки уніфікувати відповідні процедури, але й зробити зазначену діяльність прозорою та відкритою; створення спеціального суб'єкта публічної адміністрації, який би відповідав виключно за реалізацію

державної політики в галузі спорту – Департаменту спортивного маркетингу та ін. [305]

В іншій науковій праці Моргунова О. А. «Публічне адміністрування у сфері фізичної культури і спорту в Україні», а також пов’язаними з нею монографії, серії наукових статей та інших публікацій, наголошено на специфіці системи управління України в галузі фізичної культури й спорту поряд з окремими іншими системами і моделями управління. Ще радянська система управління в галузі фізичної культури й спорту знаходила прояв в обґрунтуванні й доведенні переваг соціалістичної системи фізичного виховання над капіталістичною, жорсткому придушенні тенденцій розвитку фізичної культури й спорту на основі національних, етнічних засад. Водночас традиційно найважливішу роль в американському спортивному русі відіграє професійний спорт, який розвивається професійними спортивними лігами, асоціаціями, спілками, а також клубами-командами. Стійке положення професійного спорту у США базується на високому попиті на його продукт, яким є видовище як продукт діяльності всіх команд ліги. Якщо вид спорту стає збитковим, то він припиняє своє існування як професійний.

Європейська модель управління сферами фізичної культури сформувалася на основі практики спільного управління різними видами спорту в Європі. Для України доцільною є орієнтація на європейську модель, що характеризується активною співпрацею влади та суспільства, чому сприяє розгалужена пірамідально ієрархічна функціонально-допоміжна структура системи публічного адміністрування; правотворчістю як основною формою участі держави в адмініструванні сфер фізичної культури та спорту; тенденцією початку формування фізичної культури вже у дошкільних навчальних закладах та на рівні середньої освіти з продовженням у коледжах, ВНЗ; розвитком масового спорту через формування мережі територіально доступних спортивних комплексів; наявністю наддержавного рівня управління й координації, співпрацею суб’єктів публічного адміністрування сфер фізичної

культури та спорту на міжнародному рівні як з міжнародними організаціями, так і між собою [307].

Загалом у дослідженнях адміністративно-правового спрямування Моргунова О. А. визначено, що розвиток сфер фізичної культури та спорту в Україні згідно з європейськими вимогами передбачає пропорційний розвиток професійного, масового та спорту вищих досягнень задля забезпечення реалізації п’яти функцій спорту, визначених у Білій книзі зі спорту. При цьому розвиток масового спорту та формування фізичної культури як один з пріоритетів публічного адміністрування вказаних сфер повинні бути реальними, а не декларативними.

У свою чергу, робота Біляєва О. О. на тему «Спортивні організації як суб’єкти цивільного права» (Харків, 2015) присвячена цивільно-правовому статусу згаданих учасників фізкультурно-спортивних відносин. Наголошується, що спортивна організація може бути створена тільки у формі юридичної особи і тільки зі спортивною спрямованістю, що дозволяє не включати в коло таких суб’єктів організації, не зареєстровані в установленому законом порядку й організації, що мають лише фізкультурний напрямок у своїй діяльності. Всі організації у сфері фізичної культури і спорту повинні класифікуватися за критерієм мети і спрямованості діяльності на: фізкультурні, фізкультурно-спортивні, спортивні й такі, що виконують координуючі функції у сфері фізичної культури і спорту. Ознакам спортивної організації притаманний загальний (будь-якій юридичній особі) й спеціальний характер (тільки спортивним організаціям). Виходячи з цього, спортивна організація визначена як юридична особа, створена та зареєстрована в установленому законом порядку, діюча у сфері спорту, що визначає наявність елементів ризику та особливостей майнової відповідальності як наслідок спортивно-змагальних засад діяльності, регульованої актами організацій координуючих цю сферу [66].

Можна погодитися, що критеріями відмінності «спорту» від «фізичної культури» є систематичність занять, участь у змаганнях, особисте ставлення

особи до здійснюваної ним діяльності та наявність правовідносин між спортсменом і організацією. Біляєв О. О. зауважує, що для спортивних організацій характерна тільки спеціальна правоздатність, обсяг якої визначається установчими документами українських та міжнародних організацій з виду спорту, діяльність в якому здійснюється спортивною організацією; правилами й регламентами проведення змагань; антидопінговими вимогами. Для спеціальної правоздатності спортивної організації характерна наявність обов'язкової мети – досягнення найвищого спортивного результату, реалізація якої можлива лише за умови членства у складі федерації з виду спорту. А індивідуалізація спортивної організації в цивільному обороті можлива з використанням нетипових для інших юридичних осіб засобів: стадіону, на якому вона проводить змагання; іноді носієм інформації про організації може бути прізвище фізичної особи; поєднанням кольорів на ігровій формі, що сприймається вже як її символіка; назви тварин або міфічних героїв, неофіційних назв (стара синьйора, червоні дияволи та ін.) [66].

Також оригінальним є положення стосовно того, що особи, винні в порушенні законодавства у сфері фізичної культури і спорту, поряд з кримінальною, адміністративною, цивільно-правовою або дисциплінарною відповідальністю, можуть бути притягнуті й до особливої «спортивної», «спортивно-змагальної» відповідальності, наслідком якої можуть бути «спортивні санкції» (видалення, штрафи, дискваліфікації тощо). Такий вид відповідальності має внутрішній характер і не поширюється на всіх суб'єктів права, а тільки на спортивні організації або осіб, що входять до їх складу.

Проте видається, що до певної міри категоричним та однобічним є визначення правової природи правовідносин «спортсмен – спортивна організація», виходячи з необхідності застосування до них норм цивільного, а не трудового права, у зв'язку з протиріччями, що виникають при використанні останніх. Об'єктивнішою, на наше переконання, є все ж характеристика

комплексної природи згаданих правовідносин, а не виключно приналежності до єдиної галузі.

В іншому дослідженні – Журби М. А. «Публічне управління у галузі фізичної культури і спорту» (Одеса, 2017) – визнано дискусійним трактування поняття «спорт» як складової поняття «фізична культура», оскільки останню спрямовано на забезпечення лише рухової активності людини (її фізичних показників), а не інтелектуальних, технічних чи інших досягнень, що є характерними для поняття «спорт» [148]. Тому запропоновано віднести до невід'ємних характеристик поняття «спорт» ознаку «непередбачуваності спортивного протистояння», як одного з елементів змагальності.

Авторка наголошує, що спорт не є монолітним соціальним інститутом, він поділяється на види, групи видів і напрямки. Ускладнює класифікацію видів спорту Закон «Про внесення змін до Закону України «Про фізичну культуру і спорт» щодо визнання національних видів спорту» від 25 травня 2017 р., який передбачає введення додаткової групи: «національні види спорту – види спорту, засновані на національно-культурних традиціях України». Підтримуючи в цілому ідею популяризації вітчизняних традицій у контексті здорового способу життя й фізичної культури, очевидна необхідність удосконалення правових основ нововиокремлених національних видів спорту, оскільки вони на сьогодні не передбачають чітких об'єктивних критеріїв виокремлення національних видів спорту; деякі віднесені до іншої групи – неолімпійські види спорту – деяких заснованих на українських традиціях видів спорту тощо [148, 149].

Звернуто увагу на проблематику інституційного механізму в галузі фізичної культури і спорту в Україні. Неоднозначним є визначення статусу й компетенції центральних органів виконавчої влади в галузі фізичної культури і спорту: «центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики в галузі фізичної культури та спорту» і «центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері фізичної культури та

спорту». Зараз функціонує Міністерство молоді та спорту України, що фактично об’єднує в собі (компетенційно) два передбачених законом «центральні органи» та їх повноваження. Утворення предметної компетенції Міністерства молоді та спорту шляхом поєднання законних моделей двох абстрактних органів є цілком допустимим і навіть необхідним (для реального дотримання конституційного повноваження Кабінету Міністрів України утворювати, реорганізовувати та ліквідовувати відомства). У ряді випадків це має наслідком зменшення кількості дій у межах однієї процедури (наприклад, затвердження Урядом переліку баз олімпійської та паралімпійської підготовки відбувається на основі подання міністерства, а не «подання» одного абстрактного органу, на підставі пропозицій іншого, як це передбачено законодавством). А передбачені статусним положенням юрисдикційні повноваження Мінмолодьспорту (встановлювати відповідальність і санкції за корупційні правопорушення в галузі, застосовувати встановлені нормативними актами компетентних спортивних організацій санкції) є «квазіюрисдикційними», адже пов’язані зі встановленням та застосуванням санкцій спортивно-корпоративного, а не деліктно-правового характеру. Як правило, втілювати/призначати спортивні санкції мають компетентні міжнародні спортивні організації, їх робочі органи або національні федерації, а тому повноваження на застосування таких заходів впливу Мінмолодьспортом є безперспективним та недієвим [148].

Отже, у проаналізованій роботі на тему «Публічне управління у галузі фізичної культури і спорту» привернуто увагу сучасних дослідників, законодавців, а також суб’єктів фізкультурно-спортивної діяльності в Україні до теоретичних і практичних проблем у даній сфері, запропоновано відповідні шляхи їх вирішення.

Варте також уваги дисертаційне дослідження Романенко Л. В. на тему «Організаційно-правові засади управління фізичною культурою та спортом в Україні» (Харків, 2019) [505]. Тут наголошується, що належна організація

управління фізкультурно-спортивною сферою неможлива без всебічного вивчення впливу держави як соціального менеджера на суспільні відносини, розгляду функцій Міністерства молоді і спорту України, наявного й перспективного управлінського інструментарію в цій сфері. Особлива увага приділена дослідженню основ державної соціальної (гуманітарної) політики як важливої компоненти забезпечення здоров'я й соціальної активності громадян, що знаходить прояв у нормативно-правовому регулюванні досліджуваної сфери. Державна політика ґрунтується на засадах визнання, забезпечення, сприяння правам людини і громадянина на здоровий спосіб життя, безпеки життя і здоров'я осіб, які займаються фізичною культурою та спортом, учасників і глядачів спортивних заходів тощо.

Авторка зазначає, що правові засади управління фізичною культурою та спортом в Україні складаються як із актів органів законодавчої, виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, так і з актів громадських, комерційних та інших організацій, що мають відношення до сфери фізичної культури та спорту, а також міжнародних актів у цій сфері. Наявність такої кількості регуляторів ускладнює правозастосовну діяльність й потребує систематизації шляхом прийняття Основ законодавства України про фізичну культуру і Спортивного кодексу України. Логічною частиною роботи є характеристика організаційних засад управління фізичною культурою та спортом. Проблеми пошуку найоптимальніших шляхів реформування державного управління цією сферою знайшли відображення в дослідженні історії становлення центральних органів виконавчої влади. За роки незалежності України процес їх еволюціонування у сфері фізичної культури і спорту відбувався поетапно. Спираючись на те, що упродовж цього часу десять разів змінювалася їх організаційна форма, Романенко Л. В. виокремила такі етапи:

1 етап – 1991–1999 рр. характеризувався відсутністю чіткої концепції побудови цих органів, статус яких змінювався від міністерства до державного комітету, підпорядкованого Кабінету Міністрів України;

2 етап – 2000–2013 рр. проходив під безпосереднім впливом адміністративної реформи, що зумовило створення урядових комітетів – робочих органів Кабміну України, які мали зменшити навантаження на нього через делегування попереднього розгляду питань і проектів урядовим комітетам (зокрема урядовому комітету соціального й гуманітарного розвитку);

3 етап – нинішній (сучасний) етап розпочався у 2014 р. й вирізняється тим, що відбувається децентралізація управління досліджуваною сферою, звільнення Мінмолодьспорту від надлишкових функцій тощо [505].

Сучасні доктринальні засади реформування державного управління України обираються з урахуванням необхідності формування державної політики, виходячи із засад стратегічного (довготермінового) та середньтермінового планування, в основу яких має бути покладена аналітична інформація про діяльність керованої сфери. Вивчення функцій Мінмолодьспорту засвідчує, що нині в ньому відсутні такі важливі дані про підпорядковані об’єкти, як реєстри спортивної інфраструктури, національних спортивних федерацій і клубів, фізичних осіб, які є суб’єктами спортивної галузі тощо.

У контексті глобалізації цікавою є робота Удовики Л. Г., яка присвячена теоретико-правовим засадам трансформації правової системи України в умовах глобалізації. Авторка виявила проблеми і сформулювала конкретні пропозиції щодо оптимізації розвитку правової системи України в умовах глобалізації [580].

У роботі «Організаційно-правові засади управління фізичною культурою та спортом в Україні» наведено аргументацію щодо пріоритетних напрямків державного контролю у сфері фізичної культури та спорту, до яких, зокрема, віднесено фінансовий контроль за безпечним споживанням оздоровчо-

спортивних послуг, користуванням об’єктами фізичної культури та спорту; антидопінговий та антикорупційний контроль; досліджені фінансовий контроль у сфері фізичної культури та спорту, а також контроль за забезпеченням права на безпечне користування оздоровчо-спортивними послугами і користування об’єктами фізичної культури та спорту. За наслідками дослідження сутності контролю в державному управлінні запропоновано поділяти мету контролю на галузеву (діяльність уповноважених законом органів щодо виявлення й запобігання порушенням вимог законодавства й забезпечення інтересів суспільства) і предметну, безпосередню (належна якість робіт, послуг, допустимий рівень небезпеки для населення, навколишнього природного середовища тощо) [505].

Безумовно, погоджуємося з необхідністю вдосконалення системи управління в досліджуваній сфері, що можливо завдяки виокремленню особливостей адміністрування фізичною культурою й масовим спортом та спортом вищих досягнень. При цьому, згадана праця до певної міри має фрагментарний характер, оскільки сфера фізичної культури та спорту не обмежується виключно адміністративно-правовими та фінансовими аспектами, а потребує комплексного аналізу.

Як і попередня робота, більшість дисертаційних робіт, що стосується даної сфери підготовлені й подані на здобуття наукового ступеня кандидата і доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Не можна не згадати роботи Ярової Н. Г. «Організаційно-правове регулювання в галузі спорту України» (Ірпінь, 2009) [606], Рєпкіної Ю. М. «Адміністративно-правові основи регулювання фізичної культури і спорту» (Київ, 2010) [504]; Балабана С. М. «Публічне адміністрування сферою фізичної культури та спорту» (Дніпропетровськ, 2017) [58] та деякі інші.

Можна виокремити серію наукових публікацій, включаючи навчальні посібники, наукові статті та інші видання таких учених, як Апаров А. [50, 51],

Тихонова М. [560? 561], Джафарова О. [128], Іванов В. [128], Саннікова М., Забара С. [150], Заярний О. [162], Мічуда Ю. [170, 171], Ткалич М. [562], Костенко М., Карленко В., Домашенко А., Імас Є. [170, 251], Чередник Р. [592] та ін.

Концептуальні теоретичні основи становлення й розвитку спортивного права тривалий час вивчає Апаров А. Він сформулював низку важливих і ключових положень спортивного права як галузі права і галузі сучасної вітчизняної науки. Зокрема, йдеться про один із перших навчальних посібників в Україні – «Спортивне право України» (Київ, 2012) та ін. [51]. Вчений відстоює позицію, що спортивне право є відносно самостійною та комплексною галуззю правової системи, оскільки у спортивному праві інтегруються норми, які за своєю природою досить ефективно та з об'єктивною необхідністю регулюють специфічні спортивні відносини, що не підпадають під сферу впливу інших основних галузей права, а також в частині включають норми інших галузей права, що зумовлено складністю та комплексністю предмета спортивного права, який у зв'язку з цим інтегрує не лише суто спортивні відносини, а й іншогалузеві види суспільних відносин, що з ними пов'язані (адміністративні, трудові, цивільні, господарські тощо) [50, с. 12].

Ми загалом погоджуємось із такою позицією, однак існують певні застереження. Так, не всі суспільні відносини у сфері фізичної культури і спорту є правовими, широко використовується так зване «м'яке» право, тобто положення громадських організацій у сфері спорту, як міжнародних так і національних.

Джерельну основу спортивного права України і міжнародного спортивного права вивчають Арнаут Дж. Л. [1], Аумеран Ж., Бринганд Х. [2],Бай Ф., Мармайо Ж.-М., Пораччія Д., Ріццо Ф. [3], Блекшоу Ян С. [4], Шапеле Ж.-Л., Бусіге А., Коен Б. [6], Шапеле Ж.-Л. [7, 8], Чакер А.-Н. [9], Дюваль Ж.-М [14], Ербсен А. [18], Легендре К. [22], Латті Ф. [25], Мартін В. [26], Нафзігер Дж. [30, 31, 32], Отаура. О.О. [34],

Хофман Ф. [35], Зікманн Р. [39], Фостер К. [40], Камінська Н. [175], Залізко О. [159] та ін.

Окрім загальних робіт, присвячених фізкультурно-спортивній тематиці, варто виокремити і низку наукових робіт, присвячених окремим видам спорту, різноманітним аспектам фізичного виховання і фізичної культури. Це стосується олімпійського спорту, спорту вищих досягнень та інших видів спорту, спорту інвалідів, дитячо-юнацькому спорту, правовому статусу спортсменів, запобігання злочинам у сфері фізичної культури і спорту тощо [562].

Як зазначалось вище, практично відсутні окремі самостійні дослідження у сфері фізичної культури та спорту на конституційно-правову тематику. Водночас простежується певний зв'язок або згадка в існуючих роботах, присвячених дослідженню права людини і громадянина на життя та здоров'я, правовому регулюванню у сфері забезпечення права на охорону здоров'я, достатній життєвий рівень, фізичний розвиток, освіту й т.і. Варто згадати таких учених, як Батанов О. [38, 60-63], Бостан С. [553], Булеца С., Васильченко О. [41, 80, 81], Заворотченко Т. [152], Колодій А. [190, 552], Колодій О. [191], Мішина Н. [27, 28, 300], Сенюта І., Буряк І., Назарко Ю. [311], Майданник О. [283], Антонов С., Янчук А., Клименко О., Ведєрніков Ю. [554], Онищенко Н. [555], Тертичка В. [557], Тихомиров О. [556, 559], Ткалич М. [562, 563], Удовика Л. [580], Федоренко В. [583, 584], Фрицький О. [587], Фулей Т. [588], Шаповал В. [593, 594], Шевченко А. [595, 596], Ющик О. [604, 605], Ярова Н. [607] та деяких інших.

Тобто в останні десятиліття очевидне зростання наукових надбань з питань фізичної культури і спорту України в галузі адміністративного та конституційного права, поодинокі наукові розвідки з теорії держави і права, цивільного права, кримінального права. Хоча видається, що вкрай необхідні дослідження у сфері конституційного права, як основоположної галузі національного права.

1.2 Генеза формування конституційно-правових засад державної політики у сфері фізичної культури і спорту та методологія їх дослідження

Поняття «фізична культура» з'явилося наприкінці XVIII – початку XIX століть у слов'янських народів, до сьогодні використовується лише у слов'янських країнах. В інших країнах використовують переважно поняття «фізичне виховання» та «спорт». Переважно фізичне виховання розглядається як невід'ємна складова загального виховання; соціально педагогічний процес, спрямований на зміцнення здоров'я, гармонійний розвиток форм і функцій організму людини. У свою чергу, категорія «спорт» з'явилася недавно, у кінці XIX століття і походить від французького «de sportale» і спочатку означало «гра», «розвага», «марна витрата часу на дозвіллі». Тобто еволюційний розвиток даної категорії «спорт» демонструє вужче значення, відповідно до якого системоутворюючим фактором є змагання. Спорт – складова фізичної культури, засіб і метод фізичного виховання, система організації, підготовки та проведення змагань із різних комплексів фізичних вправ [547].

Значущим у даному контексті є термін «гімнастика», який, можливо, один із найдавніших і зазнав найбільших змін упродовж розвитку людства. Дана категорія «гімнастика» з'явилася у Стародавній Греції і походить від слова «гімнос» – оголений, оскільки давньогрецькі атлети займалися фізичними вправами у роздягненому вигляді. В Елладі термін «гімнастика» був широким і включав три основні розділи: палестрику (власне спортивні вправи – пентатлон, кулачний бій, плавання тощо), орхестрику (вправляння в акробатиці, рухи обрядових, ритуальних та бойових танців), ігри (рухливі, з м'ячем тощо).

Як бачимо, фактично давньогрецький термін «гімнастика» орієнтовно зводився до поняття «фізична культура» у його сучасному розумінні. Згодом поняття «гімнастика» зазнало певних трансформацій, тим самим поступово звузилося. У сучасних умовах переважно гімнастика трактується як система спеціально підібраних фізичних вправ і методичних прийомів, що

застосовуються для зміцнення здоров'я, гармонійного фізичного розвитку. Власне категорія «гімнастика» зазнала найсуттєвіших змін протягом тривалого історичного періоду. Таким чином, на відповідних етапах історії, враховуючи особливості кожного з них, різноманітними були і її значення, сутність тощо.

Варто згадати ще одне знакове для сфери фізичної культури і спорту поняття, а саме «олімпійський рух». Видається дуже своєрідним і специфічним, порівняно з попередньо згаданими, дане поняття. Так, «олімпійський рух» з'явився відносно недавно, близько кінця XIX – на початку XX століття, пов'язаний з відродженням сучасних Олімпійських ігор. Олімпійський рух спирається на концепцію олімпізму – це величезний соціальний рух сучасної епохи, що охоплює світове співтовариство в дусі взаємного визнання й співробітництва, чесної та відкритої конкуренції, де вище за все стоїть людська особистість, її здібності та досягнення без дискримінації за расовими, національними, політичними та економічними ознаками [547].

З огляду на предмет нашого дослідження, буде доречним наголосити на ролі держави у забезпеченні регулювання, реалізації та розвитку фізичної культури і спорту, становленні основоположних категорій даної сфери.

Неодноразово дослідники історії та теорії держави і права, політико-правової думки звертали увагу на те, що не можна заперечувати існування «універсальних» теоретичних проблем, інтерес до яких був характерним для будь-якого періоду існування. Однією з них можна визначити проблеми типології й виникнення держави, спроби з'ясувати, як здійснювалися, починаючи з давніх-давен, фактично продовжуються й станом на сьогодні.

Можна погодитися з думкою сучасних дослідників, відповідно до якої походження держави – «проблема із категорії вічних», як така вона одночасно невичерпна й тривіальна. Специфіка цієї проблеми в тому, що протягом усієї історії вивчення вона була дискусійною [161].

Така пильна увага продиктована не звичайною цікавістю, а реально існуючою науковою потребою. Не випадково з'ясування походження держави

та права називається однією з кардинальних проблем юриспруденції [139]. Можна погодитися з науковцями, які звертають увагу на те, що «вивчення процесу походження держави та права має не виключно пізнавальний, академічний, але й політико-практичний характер. Воно дозволяє глибше зрозуміти соціальну природу держави, її особливості та риси; проаналізувати причини та умови їх виникнення й розвитку; чіткіше визначити характерні для них функції, точніше встановити їх роль у житті суспільства та політичної системи». Безумовно, це дозволить зрозуміти сутність державно-правових явищ, їх роль у житті суспільства та логіку їх функціонування [192].

Значення розглядуваного питання для української науки теорії держави та права визначається також і тим, що тривалий час його трактування здійснювалося у вузьких рамках певної теорії, яка визнавалася в роки радянської влади (зокрема, обумовленої змістом знаменитої роботи Ф. Енгельса «Походження сім'ї, приватної власності та держави»), що, безумовно, доволі сильно збіднювало її. Кардинальні зміни суспільно-політичного устрою, процесу демократизації не могли не накласти відбиток і на доктрини державності, відходу від класових підходів, ідеологічних заборон до переосмислення основних понять та категорій, які відносяться до походження, ознак, сутності та функцій держави і права [105].

Представники науки історії, етнографії, політології, філософії, юриспруденції та ін. активізували свої зусилля на виробленні якісно нових підходів до вивчення проблеми походження держави. При цьому відзначався вагомий інтерес до наукового доробку зарубіжних учених різних історичних періодів. Поступово використовувався конструктивно-критичний підхід до оцінювання минулих та сучасних вчень.

Одним із перших кроків, який необхідно зробити на шляху до активізації вивчення питання виникнення держави, є аналіз та систематизація вже існуючих проте недостатньо відомих досліджень цієї проблематики. Однією із новітніх теорій виникнення держави низка учених визначає спортивну теорію

видатного іспанського мислителя XX століття Хосе Оргеги-і-Гассета. Власне на особливостях цієї теорії виникнення держави ми вважаємо доцільним зупинитися на сторінках даного дослідження.

Насамперед, слід з'ясувати природу, сутність і зміст спортивної теорії виникнення держави, її співвідношення з іншими теоріями, особливості трактування в сучасній юридичній науці. З-поміж сучасних дослідників, на наш погляд, варто згадати внесок у її розкриття російської вченої Кашаніної Т. [179, 180] та українського дослідника Дубова Г. [139], а також деяких інших.

Перша зі згаданих, як бачимо, опублікувала видання ще у 1999 році. Можна припустити, що сформульовані у ньому положення, як і власне наукові праці Хосе Оргеги-і-Гассета [330, 331], фактично стали основою для формування уявлення про спортивну теорію серед юристів та її популяризації. Підтвердженням цього слугувало те, що з усіх проаналізованих джерел, авторами яких є українські та російські вчені-юристи, в яких згадується спортивна теорія виникнення держави, повністю відсутні прямі посилання на першоджерела – цитування здійснюється виключно за роботою Т. В. Кашаніної [54]. Водночас, на наш погляд, не можна применшувати внесок і українських істориків, філософів, юристів та інших дослідників. Проте, звісно, необхідне вивчення першоджерел для розкриття специфіки згаданої теорії, комплексного дослідження проблематики появи держави тощо.

Погоджуємося, що кожна інтерпретація спортивної концепції або теорії не є тотожною, тим самим можна стверджувати про їх різновиди.

Як запевняє Т. В. Кашаніна, виникнення держави в спортивній теорії Х. Ортеги-і-Гассета напряму пов'язується з походженням ігор та фізичних вправ, а також спорту в цілому [180]. Основоположною засадою при цьому є те, що розвиток свідомості первісної людини призвів до усвідомлення важливості своєї фізичної сили та необхідності її тренування. З появою релігійних вірувань елементи фізичних вправ пов'язувалися з релігійними обрядами. Так з'явилися культові танці, ігри.

Надалі поліпшення продуктивних сил та розширення трудового досвіду призвели до ускладнення виховання людей взагалі та виникнення фізичного виховання. Це полегшило первісним людям ведення важкої боротьби за своє існування. Поряд із землеробством та скотарством за таких умовах все більшу роль виконувала військова організація племен. А фізичне виховання в цих умовах виконує функцію підготовки не тільки до трудової діяльності, але й до військової справи.

На думку Т. В. Кашаніної, у багатьох первісних народів існував своєрідний обряд з педагогічною спрямованістю – ініціації, котрий використовувався при переході з однієї вікової групи в іншу, при прийомі в рід чи плем'я і т.д. До ініціацій молодь готували спеціально виділені старші члени роду, котрі мали більшу фізичну силу та досвід проведення таких випробувань. Так створювалася організація, до якої входили: організатори ініціацій, люди, що мали досвід їх проведення, люди, що навчали молодь, а також почесні члени роду, котрі слідкували за правильністю проведення ініціацій. Можливо, що існували спеціальні органи, котрі застосовували санкції до тих, хто не витримував випробування. Виникла спеціальна організація зі своєю структурою, де кожен її член мав свої функції, в наступному розширила свою компетенцію й стала попередницею держави [179].

Отже, виникнення держави у спортивній теорії згідно з дослідженням Т. В. Кашаніної пов'язано з появою особливих соціальних організацій, первісною функцією яких було проведення обрядів ініціації – посвячення молодих членів первісних суспільств. Саме такі організації, поступово перебравши на себе додаткові функції, в результаті еволюціонувало у державу. Попри згадані ініціації, спортивна теорія пропонує ще однин шлях політогенезу.

Так, з огляду на часті стихійні лиха, війни між сусідніми племенами, примітивні форми полювання, на яких гинули найкращі чоловіки, рід значно втрачав чоловічу частину населення. Іноді суттєві втрати більшої частини

чоловіків загрожували вимиранням племен. Щоб запобігти цьому, старійшини запрошували інших чоловіків з інших племен та організовували змагання. Переможців залишали та визнавали повноправними членами роду. Таким чином, відтворювався необхідний баланс чоловіків та жінок у роді. А для проведення спортивних змагань засновувалися спеціальні органи, функції яких схожі з функціями держави. Згодом ці органи були уповноважені й на виконання інших суспільних функцій.

Тобто трактування спортивної теорії Т. В. Кашаніною презюмується тим, що процес виникнення держави пов'язується із соціальними структурами, які організовували чи контролювали різноманітні суспільні заходи, так чи інакше пов'язані із зайняттям фізичною культурою, організацією й проведенням спортивних змагань, що зумовлені потребами соціуму того часу.

У свою чергу, безпосередньо Х. Ортега-і-Гассет, розглядаючи питання первинного виникнення держави, базується не на утилітаристських позиціях, що пропонують вважати єдиною причиною нових пристосувань об'єктивно існуючу потребу, а з протилежних позицій, які відстоюють можливість раптового виникнення властивостей, що лише потім використовуватимуться як адаптивний засіб.

Обґрунтовуючи цей методологічний принцип, іспанський філософ зазначає, що утилітаристська інтерпретація життєвого феномена, яка зародилася в XIX столітті, вважає, що первинна життєдіяльність полягає у відповідній реакції на життєву потребу, задоволенні теперішніх запитів. Однак новітні дослідження запропонували інше уявлення про життя. Відповідно до такого уявлення, будь-який прояв корисної чи адаптаційної діяльності, все, що є відповіддю на теперішні запити, являє собою вторинну життєдіяльність. Справжня, первинна життєдіяльність завжди стихійна, непередбачувана, хаотична. Її сенсом є вільна випадковість, непередбачуваний рух [331].

Як бачимо, засновник спортивної теорії фактично стверджує про вирішальну роль випадковостей у соціальному розвитку та відстоює позицію,

за якою кардинальним чином відрізняється від позицій більшості інших широко відомих теорій виникнення держави, що, як правило, визначають даний процес закономірним, об'єктивно зумовленим.

Для прикладу й підтвердження цього наводяться особливості існування адаптивного механізму в біологічних організмах, стверджуючи, що у живих організмів очі з'являються не тому, що в них виникає потреба; навпаки, поява очей сприяє їх корисному застосуванню. На думку дослідника, найважливішим у будь-якому розвитку є те, що безцільно, оскільки те, що заспокоюється, задовольнивши необхідність, яка виникла раптово, буде нею ж розтоптано. Життя перемогло на планеті не тому, що поклалось на необхідність, а тому, що втопило, розчинило її в надлишку можливостей, дозволивши будь-якій з них у випадку краху стати містком до перемоги іншої [139].

Автор спортивної теорії запевняє, що людська історія рухається в напрямі подвійного ритму: вікового та статевого. В одні періоди спостерігається перевага юнацького впливу, в інші – переважає зрілий чоловік. У будь-якому разі, якщо проаналізувати, яке суспільне утворення проявляється безпосередньо після того неоформленого утворення, що дослідник називає «ордою» (еквівалентом терміна «орда» в цьому контексті може виступати термін «людське стадо»), можна товариство, що вже має зародки організації. В основі даної організації покладено звичайний вік. А збільшення чисельності індивідуумів дозволяє формувати плем'я. Як відомо, первісні племена поділяли на такі соціальні групи: зрілих чоловіків, молодих людей та стариків. Таким чином виявляється, що перша суспільна організація поділяється не на сімейні утворення, а на те, що було названо «віковими класами» [331].

Далі тривалий час орди кочували, не пересікаючись одна з одною. Кількість людських істот на всій планеті залишалася незначною, водночас згодом все ж таки відбулося демографічне зростання, що суттєво ущільнило тогочасне населення. Тим самим збільшення населення, все тісніше суміжне існування орд зумовило до підвищеної життєдіяльності роду, розвитку й

удосконалення його здібностей. Як зазначає Х. Ортега-і-Гассет, виникла надзвичайна подія в людській історії, що мала непередбачувані наслідки, пов'язані з викраденням жінок з чужої орди. Проте цей захід не для слабких: орди не дозволяли красти своїх жінок. Щоб здійснити це потрібно битися; тоді й народжується на світ війна як підручне знаряддя кохання. Однак на війні необхідним є вождь та дисципліна: і ось разом з війною, виникає авторитет, закон та соціальна структура, натхнені любовним прагненням. Однак одноосібне управління та дисципліна приносять з собою (і в той же час зміцнюють) єдність духу, загальну турботу про всі ключові проблеми. У хлоп'ячих об'єднаннях починають поклонятися потойбічним силам, здійснювати церемонії та ритуали. Спільне існування надихає на будівництво міцного та постійного житла, а не якогось тимчасового притулку чи звичайного укриття від вітру. Прикметно, що перший зведений людиною будинок був не приміщенням для ще неіснуючого сімейства, а молодіжним казино [139].

Слід наголосити, що власне юнацькі клуби зумовили появу на історичній сцені таких явищ, як екзогамія, війна авторитарна організація, спортивна чи аскетична дисципліна, закон, культурне суспільство, таємні товариства. Усе це загалом у спортивній теорії становить історичну ірраціональну причину появи держави.

Окрім цього Х. Оргега-і-Гасет вважає за необхідне звернути увагу на інший бік описаних вище процесів. На його думку, час, коли безроздільно та безперешкодно панували юнацькі веселощі, був суворим та жорстоким. Решта суспільної маси була змушена шукати захисту від військових та політичних співтовариств молодих людей. Тоді в противагу йому виникає спільнота стариків: Сена т. Старики живуть разом з жінками та дітьми, у котрих або немає чоловіків та батьків, або вони невідомі. Жінка шукає захисту у своїх братів та братів своєї матері, перетворюючись на центральну фігуру соціальної групи, що протистоїть «клубу» молодих чоловіків. Так виникла перша сім'я,

сім’я матріархальна, котра за своїм походженням у сутності реакційна, захисна та протилежна державі.

Таким чином, згідно з концептуальними положеннями спортивної теорії, великий політичний процес був розпочатий не робітником, не інтелігентом, не священнослужителем у точному сенсі цього слова та не торговцем. Він був розпочатий збентеженими юнаками, які були готовими битися; він був розпочатий закоханим, воїном та спортсменом.

Остаточний висновок спортивної теорії формулюється її автором таким чином: «Ми бачимо, що виникнення людського суспільства як такого є дещо протилежне пристосуванню до необхідності та потреби. Перше суспільство – це союз юнаків, організований з ціллю викрадення жінок та здійснення інших варварських вилазок. І набагато більше, ніж на парламент чи на суворий бюрократичний уряд він подібний на спортивний клуб! Саме це я й мав на увазі, коли заявив, що у витоків держави корениться спорт» [331].

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що проаналізована теорія походження держави є «спортивною» швидше метафорично, аніж сутнісно. Фізичне виховання, спортивні ігри чи «міжплемінні турніри» взагалі не фігурують в оригінальній авторській інтерпретації. Проте наявний «набір класичного матеріалу», з яким працюють сучасні дослідники концепцій і теорій появи держави: проблема демографічного зростання, інцестного фактора, фактора насильства, первинної державоутворюючої структури тощо.

Наприклад, В. Маклед, аналізуючи дослідження суспільств північноамериканських індіанців, вказав на суто ендогенний розвиток певних соціальних ієрархій і зумовленої ним політичної влади. Але з-поміж перших критиків-антропологів найвлучніше заперечення сформулював Р. Лаві. Він зазначає, що внутрішніх умов цілком достатньо «для утворення класів, які є спадковими чи подібними до них», а, крім того, й первісної держави, і звертає увагу на такі домінуючі фактори: 1) диференціація на засадах нерівності та 2) завоювання – «не є за необхідністю несумісними». Прагнучи виявити

внутрішні характеристики, сприятливі для формування державної влади, він, однак, доходить до крайнощів і визнає існування потенційного стану цієї влади в більшості суспільств. Він стверджує: «У найдавніші часи й у вельми примітивно організованому середовищі для заснування політичної держави не було необхідним розвивати зв'язки спорідненості. Насправді одночасно з сім'єю і кланом упродовж незліченних століть існували асоціації, як-от чоловічі «клуби», вікові класи або таємні організації, незалежні від стосунків спорідненості, які еволюціонували, так би мовити, у напрямку утворення сфери, цілком відмінної від тієї, що утворювалася групою спорідненості, й були здатні легко набути політичного характеру, коли не уособлювали його вже від самого свого виникнення» [65, с. 150].

Безумовно, спортивна теорія не позбавлена суперечностей та недоліків. До певної міри її можна визначити доволі поверхневою або обмеженою. Все ж вона не охоплює весь спектр інституцій, що становлять апарат або механізм держави, її правову систему, устрій у грецьких та римських містах і т.д. Зокрема еллініст, розуміючи зміст таких категорій, як «філіація», «фратрія», «гетерія», до недавнього часу не могли зрозуміти, що ж позначалося ними. «Філіація» означає плем'я, однак не спільноту родичів по крові, а організовану спільноту воїнів. «Фратрія» означає братство, а «гетерія» – військо. Ще до виникнення полісу міста зі своєю власною конституцією грецьке місто будувалося на таких принципах». Беззаперечною заслугою Х. Ортеги-і-Гассета стало те, що без використання будь-яких етнографічних чи археологічних джерел фактично світоглядно сформульована цілісна концепція, що отримала принаймні часткове підтвердження емпіричним матеріалом post factum [330, с. 44].

Можна погодитися, що певні ідеї спортивної теорії корелюються з деякими сучасними політантропологічними інтерпретаціями. Складно зрозуміти причини «роздвоєння» спортивної теорії, що сталася в правничій і політологічній науковій літературі. Але очевидним є те, що її оригінальне

трактування є багатоаспектним і багатогранним, складним та оригінальним. Таке своєрідне бачення процесу державоутворення.

Окрім цього, історія фізичної культури розглядається як частина історичної науки, тому підпорядковується загальним історичним принципам та законам розвитку даної науки.

З огляду на це, на думку деяких учених, періодизація історії фізичної культури відповідає загальноприйнятій в історичній науці та включає чотири періоди:

1. Фізична культура Стародавнього світу (часу) – від появи людини до V ст. н.е.

2. Фізична культура епохи Середніх віків – з V ст. до XVII–XVIII ст.

3. Фізична культури Нового часу – XVIII–XIX ст.

4. Фізична культура Новітнього часу – з початку XX ст. до сьогодні [547].

Спостерігаються й дещо інші підходи до даної проблеми. Власне виходять вони з розуміння термінологічного апарату даної сфери фактично сучасного зразка. Йдеться, зокрема, про підходи до зародження й розвитку таких категорій, як фізична культура, фізичне виховання, спортивна діяльність, професійний спорт.

Так, Олексін І. Я. відзначає, що окрім удосконалення фізичної самореалізації людини спортивна діяльність активно використовувалася як засіб вирішення конфліктів та міжусобиць як на локальному, так і державному рівнях. Наприклад, історії відомі кулачні бої (за часів Київської Русі), гладіаторські бої (часи Римської імперії) та Олімпійські ігри (Стародавня Греція), які активно використовуються й до нині, створюючи позитивний імідж держави та підтримуючи фізичний і здоровий розвиток людини. При цьому на початковому етапі діяльність така вдосконалювалася у спеціальних закритих школах для навчання майбутніх військовослужбовців під час військових походів та оборони держави. У Стародавньому Китаї особливе місце займали

бойові мистецтва як спосіб самозахисту та використання майстерності під час полювання [326, с. 65].

Згодом у період Середньовіччя, що відзначається вагомим впливом релігії, питання фізичного рівня розвитку особистості відійшло на другий план, віддаючи перевагу духовному наповненню людини. Проте у той час значного розголосу набували лицарські турніри, учасники яких вправлялися у змаганнях із метання спису, стрільби з лука, верхової їзди тощо.

Наступний етап розвитку спортивної сфери пов'язується з епохою Відродження, коли питання спорту було суттєво переосмислено, особливо в контексті фізичної активності, пізнання дуальності людини (духовного та фізичного розвитку). Основною тогочасною відмінністю можна вважати підтримання здоров'я людини через помірну фізичну активність.

Період Нового часу ознаменувався подальшим розвитком фізичної та спортивної діяльності. Спостерігаємо повернення до спортивних змагань (гребля, біг), Олімпійських ігор. У цей же час відбувається започаткування юридичного супроводження спортивної діяльності [326, с. 68].

Можна певною мірою погодитися, що сучасній (новітній) епосі притаманне повернення фізичного розвитку до етапу Стародавніх часів, коли заняття власним фізичним вихованням відбувалося у гімназіях закритого типу, впорядковується розвиток професійного спорту. Водночас, фізкультурно-спортивна діяльність все активніше стає предметом правового регулювання та вдосконалення. Відбувається поступовий перехід від «звичаєвого» спортивного права (загальноприйнятих правил гри) до писаного, запроваджуються національні та міжнародні правила широкого спектра, дедалі активним стає розвиток асоціацій міждержавного значення.

Безумовно, розвиток кожного наступного історичного періоду базується на досягненнях минулих поколінь і, таким чином, зрозуміло, що з часом простежується відповідний прогрес у винайденні нового. Це стосується й досліджуваної нами сфери.

Слід зауважити, що недостатньо інформації про розвиток фізкультурно-спортивних відносин, їх державно-правове регулювання, яке дійшло до наших днів. У навчально-методичній та науковій літературі джерела вивчення історії фізичної культури поділяються на чотири групи:

1. Письмові джерела – все, що було коли-небудь написано людиною (підручники, книжки, журнали, газети, рукописи, літописи, наскельні написи, папіруси і т.п.).

2. Етнографічні джерела – все, що пов'язано з життєдіяльністю кожного народу (елементи народної творчості, легенди, танцювальна культура, культура харчування, культура одягу, архітектура і т.п.).

3. Археологічні джерела – предмети, здобуті за допомогою археологічних розкопок (спортивні споруди, атлетичні знаряддя, твори мистецтва із зображенням сюжетів спортивного життя і т.п.). Археологічні джерела найбільше сприяють дослідженню історії фізичної культури найдавніших часів.

4. Дотичні або суміжні джерела – інформація, яка надається нам засобами сучасної техніки (фотографії, кінозйомки, відеозйомки, магнітофонні записи, комп'ютерні технології й т.п.) [547].

На основі їх вивчення дослідники запропонували виокремлення низки теорій походження фізичної культури. Варто згадати, зокрема, про основні з них, а саме кілька теорій (гіпотез) походження фізичної культури, фізичного виховання в умовах розвитку суспільства:

- теорія трудової діяльності (марксиська теорія);
- теорія гри, ігрової діяльності (належить Шиллеру);
- теорія магії, культу, релігійних уявлень (уперше викладена Рейнаком);
- теорія зайвої енергії (сформульована Спенсером).

Теорія трудової діяльності. Фізична культура, як і культура в цілому, є результатом суспільно-історичної практики людей. У процесі праці люди, впливаючи на оточуючу їх природу, в той же час змінюють і свою власну природу, розвиваючи при цьому свої фізичні й духовні сили. Необхідність

підготовки людей до життя, й перш за все до праці, історично зумовила виникнення й подальший розвиток фізичної культури. У стародавньої людини на відміну від тварин існував соціальний спосіб передавання досвіду (люди зберігали знаряддя й передавали із покоління в покоління навички їх виготовлення та використання). Саме це призвело давню людину до того, що вона звернула увагу на явище вправляння в процесі праці. Фізичні вправи були не тільки засобом підготовки до майбутньої діяльності, але й служили для передавання досвіду, були спрямовані на узгодження рухових актів, співробітництво, вироблення плану спільних дій. Досвід застосування фізичних вправ фіксувався і закріпився у наочних образах первісного мистецтва. Здатність до мислення дозволила людині встановити зв'язок між попередньою підготовкою і результатами полювання. З цього моменту і почалося поступове відділення ряду рухових актів від виробничої основи й перетворення їх у початкові фізичні вправи. Вказані дії протікали поза прямим виробничим процесом (навчання стрільбі на точність попадань у різні зображення тварин відоме за археологічними джерелами). При цьому мисливець усвідомлював дійсність, а правильність своїх дій порівнював зі справжнім полюванням, бачачи безсумнівну користь попередньої підготовки.

Теорія гри, ігрової діяльності. Діти, наслідуючи дорослих, відтворювали основні форми їх трудових рухів і тим несвідомо готували себе до праці. Поступово люди усвідомили залежність між умінням користуватися знаряддями й результатами праці. Усвідомлення цього призвело їх до свідомого ігрового відтворення трудових процесів як засобу вдосконалення своїх трудових навичок. З удосконаленням знарядь праці (спис, лук і стріла, сокира і т.п.) відбувся природний поділ праці (за статевою і віковою ознаками), виникло первісне господарство, а разом з ним і родова організація суспільства. На початковому ступені первіснообщинного ладу всі члени роду брали участь в ігрових змагальних діях, що відображали основні трудові процеси. Ігрові дії були важливим засобом трудового виховання й одночасно з цим – засобом

фізичного виховання. Ніяких спеціальних пристосувань для ігор не було. Гравці користувалися тими ж предметами (знаряддями), що використовували в праці. У деяких народів до XIX ст. збереглося багато ігор, що зародилися в умовах раннього первіснообщинного ладу. Наприклад, у мансі, ханте і нанайців збереглася гра у ведмедя. У ній учасники бігають, стріляють з луків, борються з ведмедем і т.д. У слов'ян же тривалий час існували такі ігри, як «льон», «просо», «город», «мак», «капуста», «ріпа», «гуси-лебеді», «кішки-мишки», «шуліка» і т.д.

У колективній праці й побуті вдосконалювалися мова й мислення людей. В іграх вони стали вже переходити від простого копіювання технічних прийомів трудових процесів до творчого узагальнення реальної дійсності. Поступово абстрагувалася тематика ігор і рухів граючих. З'явилися штучні предмети (знаряддя) для ігор (м'ячі, бабки, кулі, свайки, цурки, ключки, ракетки і т.п.). Стали обладнуватися і спеціальні площадки для змагальних ігор. Абстрагування тематики змагальних ігор, поява штучних ігрових знарядь і спеціальних майданчиків для ігор уже свідчать про виділення змагальних ігор у відносно самостійну галузь суспільно корисної діяльності – фізичну культуру. У цей час виникають регулярні загальнонародні свята з визначеним у кожного народу ритуалом їхнього проведення. Основним змістом свят були танці, колективні змагальні ігри, єдиноборства. Останні стали засобом підготовки людей не тільки до трудової, але й до бойової діяльності. Збільшення народонаселення й розвиток скотарства іноді приводили родово-племінні групи до боротьби за пасовища і місця для полювання. Потрібно було вміти не тільки працювати, але й боротися за кращі природні угіддя.

Теорія магії, культу, релігійних уявлень. Із виникненням релігійних вірувань елементи фізичних вправ пов'язувались із релігійними обрядами. Так з'явилися культові танці, ігри. Важливу роль у цьому відігравала також свідомість древньої людини, її духовний світ. Полювання й інші життєво важливі заняття вимагали уважного, свідомого до себе ставлення, а також

певного рівня розвитку цілого ряду вмінь і навичок. Часто, перед тим, як відправитися на полювання, людина зображувала на скалі чи землі ту тварину, на яку вона передбачала полювати, й наносила по зображенню удари чи стріляла по ньому з лука. Здійснюючи магічні дії, людина водночас загартовувала свою волю, виробляла точність ока і влучність руки, набувала навички, необхідні в реальному полюванні. Розвиток мислення, свідомості первісної людини став суб'єктивною передумовою виникнення фізичного виховання в суспільстві [547].

Теорія зайвої енергії. Людина – істота соціально-біологічна з властивою їй руховою активністю. Рухова діяльність людини призводить до вправляння її органів. Радянський дослідник М. О. Косвен в «Нарисах історії первісної культури», відзначаючи прагнення людини до руху, пише: «…увечері, відпочивши від втоми трудового дня, первісна людина відчуває природну фізіологічну потребу розім'яти свої члени… Фізкультурно-тренувальний чи своєрідний емоційно збудливий характер мають поширені мисливські та військові танці, які виконуються перед відправленням на полювання або в похід» [250]. Людина – це істота не лише соціальна, але й природно-біологічна. Вона не успадковує види діяльності, але біологічні можливості їх засвоєння можуть передаватися у спадок. Людина з народження наділена у вигляді задатків природними життєвими силами, які можуть бути розвинені за допомогою фізичних вправ. Саме тому біологічною передумовою, природною основою появи фізичних вправ вважається природна потреба у вправлянні органів, необхідному для їх повноцінної життєдіяльності.

Можливо сучасний методологічний інструментарій та вивчення уже наявних історичних та інших наукових джерел дозволяє сформулювати до певної міри відмінні висновки про розвиток фізичної культури і спорту.

Виключно лише XX століття ознаменувалося створенням низки міжнародних спортивних організацій, асоціацій глобального, регіонального й локального рівнів. Інший рівень свідомості населення та уявлень про здоровий

спосіб життя, збереження здоров'я і генофонду нації. Також суттєво відрізняються можливості й ресурси держав у підтриманні розвитку фізичної культури і спорту.

При цьому особливу увагу варто також звернути на формування внутрішнього законодавства, вдосконалення якого відбувається у зв'язку зі стрімким розвитком здорової фізичної активності людей, наданням професійних спортивних послуг, виробленням та споживанням спортивної продукції.

Таким чином, можемо дійти висновків, що фізична культура і спорт, фізичне виховання й спортивна діяльність пройшли доволі значний шлях свого становлення та еволюції, зазнаючи при цьому як злетів, так і падінь, а сучасний етап розвитку ознаменувався вдосконаленням їх теоретичних і правових основ.

Конституційно-правові засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту, як доведено вище, є об'єктом тривалих наукових пошуків, які досліджуються з часу виникнення перших у світі держав і тому потребують виваженої методології. Слід погодитись із вченими-практиками, які наголошують, що питання методології є одними із найскладніших у юридичній науці. Саме тому є логічним, що вибір методологічного інструментарію має забезпечити системне вивчення конституційно-правових засад державної політики в сфері фізичної культури і спорту.

Важливим також є розуміння категорії методологія, що є похідним від терміну «метод», який у свою чергу, походить від грецького слова "μέθοδος", що означає «шлях пізнання» [583, с. 69]. При цьому, сукупність методів не є самодостатнім джерелом знань. Як зазначав вчений М. Ренненкампф, «Методи не дають самі по собі знання, не забезпечують успіх проведених робіт…. Методи, по-суті, це лише прийоми або засоби, які має використовувати думка; і вірне застосування й дія цих інструментів надзвичайно важливе: воно убезпечує від помилок, веде прямо до пошуку істини і напрацьовує наукову достовірність" [503, с. 244]. Відстоюємо думку, що методологія спонукає до

раціонального, зрозумілого і контрольованого пошуку відповідей на питання, які є актуальними і важливими для науки і практики. Одним із визначальних завдань у цьому підрозділі дисертаційного дослідження є відповідь на питання, що слід розуміти під методологією сучасний правових досліджень і яку сукупність методів обрати та в якій послідовності їх застосовувати для найбільш повного пізнання конституційно-правових засад державної політики у сфері фізичної культури і спорту? Метод наукового пізнання, у загальному розумінні, це виокремлений із поміж інших методів, конкретний універсальний прийом чи спосіб пізнавальної діяльності вченого. Правники аргументовано стверджують, що сучасним науковим пошукам характерна багатоманітність у виборі методів пізнання. Конституційно-правові засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту можуть бути раціонально та глибоко досліджені тільки за допомогою системи взаємозумовлених і взаємопов'язаних ієрархічними (вертикаль□ними) і горизонтальними зв'язками методів. Такі системи методів отримали у науці назву методології [255, с. 80].

Наука конституційного права виробила власну методологію, при цьому однин із засновників цієї науки, а саме український вчений О. Романович-Славатинський, чітко окреслив і систематизував методи науки конституційного (державного) права. При цьому постійно акцентував увагу на необхідності їхнього комплексного (комбінованого) використання. Він наполягав, що позитивне право (а саме таким учений вважав державне право), може вивчатися за допомогою наступних прийомів: «а) метод догматичний, завданням якого є згрупування та коментар діючого позитивного права, наскільки воно має прикладний і обов'язковий характер на цей час; б) метод філософський, діалектичний, який порівнює норми діючого права з загальними, філософськими початками, такий, що аналізує ці норми з погляду постулатів теоретичного розуму; в) метод історичний, що досліджує, як генетично нашарувалися норми діючого позитивного права, як вони поступово встановлювалися та розвивалися, по мірі історичного розвитку народу; г) метод

порівняльний, що роз'яснює позитивне право якого-небудь народу шляхом порівняння та співставлення з позитивним правом одного чи багатьох народів» [255, с. 6].

В світовій і національній юридичній науці зустрічаються різні підходи до трактування поняття "методологія правової науки". Відстоюємо позицію, що в юридичній науці не існує універсальних методологій і чітко упорядкованих вимог їхнього застосування, і тому методологія юридичної науки є, в першу чергу, вченням про методи пізнання правової дійсності, а також про задачі і функції цих методів, їх взаємозв'язки та стратегію й тактику їхнього застосування вченим.

Робимо висновок, що методологія дослідження конституційно-правових засад державної політики у сфері фізичної культури і спорту є комплексною системою взаємозалежних світоглядних методологічних підходів, методів і прийомів пізнання сутності та змісту державної політики у сфері фізичної культури і спорту, а також засад її утвердження та розвитку, з урахуванням міжнародних стандартів, національної практики та відповідного закордонного досвіду.

Розділяємо думку українських наукознавців, що "система методів наукового пізнання відрізняється високою складністю й диференційованістю", та є, по-суті, "багаторівневою концепцією методологічного знання, в якій всі методи наукового пізнання розділені на три основні групи (рівні): філософські методи, загальнонаукові методи, специфічні (спеціальні) методи" [111, с. 244–245]. Схожої думки дотримуються і автори «Юридичній енциклопедії», яка містить статтю "Методологія юридичної науки" і фіксує положення, що основу сучасної правничої методології становлять: а) філософсько-світоглядні підходи (матеріалістичний чи ідеалістичний, діалектичний чи метафізичний, визнання чи заперечення об'єктивних соціальних, у тому числі державно-правових закономірностей і можливості їхнього пізнання, здобуття істинних знань про них); б) загальнонаукові методи, які застосовують в усіх чи в більшості наук

(структурний, функціональний методи, формально-логічні процедури – аналіз, синтез та ін.); в) спеціальні методи, тобто "прийняті для дослідження предмета якоїсь однієї науки: наприклад, в юриспруденції – з'ясування (тлумачення) юридичних норм, спеціальні прийоми узагальнення юридичної практики" [600, с. 618]. Повністю погоджуємось із позицією авторів, при цьому вважаємо, що зафіксована вище структура методології правознавства відображає історичні етапи формування методології в цілому, та відбиває такі логічні рівні пізнання об'єктивної дійсності як: а) філософія; б) наука; в) галузева наука.

Перший рівень методології дослідження конституційних засад організації та здійснення влади складає система філософсько-світоглядних методологічних принципів (діалектичності, історизму, детермінізму, системності, феноменології і ін.). Охарактеризуємо основні з них.

Застосування принципу діалектики дозволяє визначити особливості формування та розвитку конституційно-правових засад державної політики у сфері фізичної культури і спорту.

Принцип діалектики дослідження конституційно-правових засад державної політики у сфері фізичної культури і спорту тісно пов'язаний із принципом історизму, який передбачає пізнання об'єкту дослідження через призму його історичних трансформацій, через зміну його властивостей і уявлено про нього науки – з епохи в епоху. В рамках цього дисертаційного дослідження нами вивчено історичний досвід формування конституційно-правових засад розвитку сфери фізичної культури і спорту. Крім іншого, історико-правовий метод застосовано при вивченні історіографії дослідження сфери фізичної культури і спорту, еволюції концептуальних підходів дослідження сфери фізичної культури і спорту, встановленні періодизації і хронологічних меж етапів розвитку конституційно-правового регулювання сфери фізичної культури і спорту в Україні, європейського та іншого зарубіжного досвіду конституційно-правого регулювання даної сфери. Ми свідомо використали багатий історичний світовий досвід у цій сфері, при цьому

сприймаємо застереження, що історичний підхід має одностороннє застосування і зосереджений переважно в минуле. Історичний підхід намагались використовувати не лише для опрацювання генези формування і утвердження державної політики у сфері фізичної культури і спорту, а й для можливості використання відповідного досвіду при розробці і проведенні сучасних реформ в Україні.

Конституційні наукові дослідження показують, що історичний світоглядно-філософський метод (принцип) зумовлює використання ученими й іншого, спорідненого принципу – принципу детермінізму. Сутність якого полягає в виявлення причинно-наслідкових зв'язків досліджуваного предмету – конституційно-правових засад державної політики у сфері фізичної культури і спорту, – з іншими спорідненими правовими реаліями.

Використання принципу системності при дослідженні конституційно-правових засад сфери фізичної культури і спорту передбачає забезпечення повноти такого дослідження, врахування всіх теоретико-методологічних і практично-прикладних аспектів цієї тематики. *Системний метод* надав можливість розглянути принципи розвитку конституційно-правового регулювання сфери фізичної культури і спорту в Україні, особливості механізму забезпечення сфери фізичної культури і спорту на загальнодержавному, регіональному і локальному рівнях, його складові елементи та рівні реалізації, зокрема нормативний та інституційний механізми, а також охарактеризувати систему відповідного конституційно-правового регулювання. Застосування принципу системності також передбачає дослідження інституційного механізму формування та реалізації державної політики у сфері фізичної культури і спорту, – а також встановлення між органами державної влади, органами місцевого самоврядування та громадськими спортивними об'єднаннями правових зв'язків, зокрема функціональних.

Другу групу методологічного апарату дослідження конституційно-правових засад державної політики у сфері фізичної культури і спорту становлять загальнонаукові методи (методи формальної логіки, системно-функціональний, герменевтичний методи, феноменологічний метод, праксеологічний метод, метод прогнозування і ін.), які є ефективними для всіх або більшості соціогуманітарних досліджень, включаючи і конституційно-правові.

Герменевтичний метод застосовано при вивченні тенденцій становлення і розвитку конституційно-правових засад державної політики у сфері фізичної культури і спорту, міжнародних стандартів, національного законодавства України та зарубіжних держав, його тлумаченні, специфіки врегулювання спорів у сфері фізичної культури і спорту і забезпечення спортивної безпеки.

Феноменологічний метод забезпечив з'ясування природи та сутності основного понятєво-категорійного апарату сфери фізичної культури і спорту.

Праксеологічний метод забезпечив оцінку ефективності функціонування суб'єктів сфери фізичної культури і спорту в Україні, врахування зарубіжного досвіду у даній сфері.

Третій рівень методології конституційно-правових досліджень державної політики у сфері фізичної культури і спорту репрезентований спеціальними методами досліджень (порівняльно-правовий метод або ж метод конституційної компаративістики, метод конституційного моделювання, конкретно-соціологічний метод й ін.).

Визначальними, на наш погляд, є *порівняльно-правовий або компаративний метод та антропологічний метод,* зокрема, перший застосовано під час порівняння положень національного законодавства України з відповідним законодавством зарубіжних держав, європейськими і міжнародно-правовими стандартами у даній сфері; антропологічний метод дозволив обґрунтувати ключовий напрям розвитку конституційно-правового засад сфери фізичної культури і спорту в Україні, концептуальну роль держави у

регулюванні та реалізації даної сфери, забезпеченні відповідних прав людини і громадянина, синтезуючи класичну екзистенціалістську парадигму із сучасними експлікаціями філософсько-правової культури у постекзистенціалістському мисленні на комплементарних засадах.

Метод конституційного моделювання дав змогу напрацювати пропозиції та рекомендації щодо удосконалення законодавства у сфері фізичної культури та спорту й на основі зарубіжного досвіду виробити шляхи розвитку державної політики у зазначеній сфері.

Конкретно-соціологічний метод застосовувався для дослідження діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування й громадських органів, відповідальних за формування та реалізацію державної політики у сфері фізичної культури і спорту.

Загалом використано широкий спектр методів, що спряли комплексному дослідженню конституційно-правових засад державної політики у сфері фізичної культури і спорту.

Інформаційно-фактологічну базу дослідження становлять: 1) Конституція та закони України, конституційне законодавство країн учасниць Європейського Союзу та інших держав; 2) міжнародні договори універсального та регіонального рівнів; 3) монографічні дослідження українських та закордонних вчених щодо засад державної політики у сфері фізичної культури і спорту; 4) аналітичні, статистичні та соціологічні дані роботи органів публічної влади України; 5) акти міжнародних інституцій, включаючи рішення Європейського суду з прав людини.

Встановлено, що система методів наукового пізнання характеризується високою складністю й поділом на три основні групи (рівні): філософські методи, загальнонаукові методи, специфічні (спеціальні) методи. Зафіксована структура методології обраного предмета дослідження відображає історичні етапи формування методології в цілому й відображає такі логічні рівні пізнання об’єктивної дійсності, як: а) філософія; б) наука; в) галузева наука.

Слід зазначити, що конституційно-правові засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту можуть бути раціонально та глибоко досліджені тільки за допомогою системи взаємозумовлених і взаємопов'язаних ієрархічними (вертикальними) й горизонтальними зв'язками методів. Зроблено висновок, що в науці конституційного права не існує універсальних методологій і чітко упорядкованих вимог їхнього застосування. Тому методологія науки є, в першу чергу, вченням про методи пізнання правової дійсності, а також про завдання й функції цих методів, їх взаємозв'язки та стратегію й тактику їхнього застосування вченим. У дисертації пріоритетними постали такі методи наукового пізнання, як: діалектичний, історичний, детермінізму, системний, феноменологічний, формальної логіки, системно-функціональний, герменевтичний, феноменологічний, праксеологічний, прогнозування, порівняльно-правовий (конституційної компаративістики), конституційного моделювання, конкретно-соціологічний тощо.

Таким чином, методологія дослідження конституційно-правових засад державної політики у сфері фізичної культури і спорту є комплексною системою взаємозалежних світоглядних методологічних підходів, методів і прийомів пізнання сутності та змісту державної політики у сфері фізичної культури і спорту, а також засад її утвердження та розвитку, з урахуванням міжнародних стандартів, національної практики та відповідного зарубіжного досвіду

1.3 Понятєво-категорійний апарат сфери фізичної культури і спорту: основні конституційно-правові аспекти

На сьогодні в Україні спостерігається формування різноманітних підходів стосовно розуміння природи і сутності основних понять і категорій конституційно-правових засад державної політики у сфері фізичної культури і спорту. Проведений аналіз доктринальних джерел у попередньому підрозділі фактично засвідчує, що вони мають місце у різних галузях сучасної науки, зустрічаються в певних нормативно-правових актах тощо.

Для комплексного дослідження конституційно-правових засад державної політики у сфері фізичної культури і спорту важливим завданням є з'ясування змісту понятійно-категоріального апарату, що буде застосований при дослідженні окресленої проблеми. Слід наголосити, що в науковій літературі спостерігається термінологічна плутанина, що триває у зв'язку з різноманітними підходами до з'ясування сутності понять «засада», «принцип», «основа» [255, с. 23].

Незважаючи на загальновживаність у науці конституційного права термінів «засада», «основа», «принцип», що зазвичай використовують для позначення комплексних правових категорій у множині, на сьогодні не склалося єдиного всіма визнаного підходу для тлумачення їхнього змісту [255, с. 23]. В сучасній юридичній науці спостерігається різноманітне вживання визначених категорій, що пояснюється різним науковим стилем викладу матеріалу. Вважаємо, що в конституційно-правовій науці має використовуватись терміни без багатозначності. Особливо якщо досліджуємо питання стосується засадничим питанням розвитку держави. При цьому є недопустимим пошук і використання синонімів з метою уникнення частих повторень.

Серед здобутків стосовно досліджуваної нами проблематики варто відзначити праці А. Апарова, В. Білогур, Я. Бондаря, Г. Бордюгової,

М. Булатова, О. Вацеби, І. Гасюка, М. Дутчак, О. Завальнюка, З. Кравцової, П. Когута, В. Кравця, О. Кузьменко, С. Ліщук, Ю. Мічуди, О. Моргунова, О. Ніколаєва, В. Платонова, Є. Приступи, О. Романишин, Б. Ступарика, М. Тихонової, Б. Трофим'яка, А. Цьось, Б. Шиян, І. Шевчук, С. Шевчук, Н. Ярової та ін.

Ряд вчених, зокрема В. Божко, досліджують співвідношення змісту термінів «засада» та «принцип» відповідно до право роз'яснювальних актів Конституційного Суду України. Підтримуємо висновок, що засади – це те підґрунтя, на основі якого здійснюють певну діяльність, це ідеї, які визначають стратегічний напрям державної політики у сферах життєдіяльності суспільства. Реалізація конституційно-правових засад здійснюється через визначення механізму та конкретних державних та самоврядних органів, на які покладено обов'язки щодо реалізації певної державної політики [69, с. 633].

Так, дослідник З. Кравцова зауважила, що конституційно-правові засади визначають найважливіші підвалини і закономірності організації та здійснення державної влади, їхньою метою є збалансування інтересів та узгодження форм і методів діяльності органів державної влади. Саме на основі конституційно-правових засад здійснюється діяльність суб'єктів конституційного права, це основоположні ідеї, які визначають стратегічний напрям діяльності держави в будь-якій сфері життєдіяльності суспільства [256, с. 91]. На основі опрацьованого матеріалу робимо висновок, що конституційно-правові засади є комплексним за змістом терміном, який охоплює принципи, функції, правовий статус суб'єктів, гарантії, організацію, функціонування та відповідальність.

На жаль, у вітчизняній юридичній літературі практично відсутні ґрунтовні дослідження, присвячені розкриттю поняття і змісту категорійного апарату у сфері фізичної культури і спорту. При цьому вони тією чи іншою мірою присутні в інших галузях науки, насамперед державного управління, фізичного виховання і спорту, деяких інших.

Зокрема, відповідно до Закону України «Про фізичну культуру і спорт» від 24 грудня 1993 р. ***фізична культура*** регламентується як діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на забезпечення рухової активності людей з метою їх гармонійного, передусім фізичного розвитку та ведення здорового способу життя. Законом передбачено виокремлення таких напрямів фізичної культури:

– фізичне виховання різних груп населення,

– масовий спорт,

– фізкультурно-спортивна реабілітація [490].

У Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту (у розділі І), затвердженій Указом Президента України від 28 вересня 2004 року зазначається, що «Фізична культура як складова загальної культури, суспільними проявами якої є фізичне виховання та масовий спорт, є важливим чинником здорового способу життя, профілактики захворювань, організації змістовного дозвілля, формування гуманістичних цінностей та створення умов для всебічного гармонійного розвитку людини [351, с. 20].

Цілком аргументовано зазначено в Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту в Україні, що саме спорт сприяє досягненню фізичної та духовної досконалості людини, виявленню резервних можливостей організму, формування патріотичних почуттів у громадян та позитивного міжнародного іміджу держави» [465].

У науковій та іншій літературі можна зустріти й інші визначення фізичної культури як виду культури, змістом якої є оптимальна рухова діяльність, побудована на основі матеріальних і духовних цінностей, спеціально створених у суспільстві для фізичного вдосконалення людини. Фізична культура особистості – це соціально-детермінована область загальної культури людини, що являє собою якісний, системний, динамічний стан, який характеризується певним рівнем спеціальної освіченості, фізичної досконалості, мотиваційно-ціннісних орієнтацій та соціально-духовних цінностей, придбаних у результаті

виховання й інтегрованих у фізкультурно-спортивній діяльності, культурі способу життя, духовності й психофізичному здоров'ї [585].

Як наголошують Куделко В. Е. та Аркуша А. О., фізична культура становить сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людиною в процесі суспільно-історичної практики, що характеризує досягнутий рівень розвитку суспільства на кожному конкретному етапі. Вона є важливим чинником зниження захворюваності й травматизму на виробництві, оберігає організм працівника від перевантаження, перенапруги, перевтоми і протягом усього робочого дня підтримує високий рівень працездатності без шкоди для здоров'я [263].

Фізична культура інтегрується в суть самої особи, що функціонує в культурному осередку як конкретний носій культурних цінностей, поєднуючи в собі загальне, властиве культурі в цілому, й особисте, привнесене в культуру на основі індивідуального життєвого досвіду, рівня знань, світогляду і т.п. Специфічною основою змісту фізичної культури є раціональна рухова активність людини як фактор її підготовки до життєдіяльності через оптимізацію фізичного стану, що за допомогою своїх специфічних засобів і методів дозволяє розкривати потенційні фізичні можливості людини.

Переважна більшість дослідників одностайні в тому, що фізична культура являє собою один із основних видів власне людської культури, специфіка якого полягає головним чином у тому, що цей вид культури профільований в напрямку, який призводить до оптимізації фізичного стану й розвитку індивіда в єдності з його психічним розвитком на основі раціоналізації та ефективного використання його власної рухової активності в поєднанні з іншими культурними цінностями [585].

Фізична культура – це частина культури суспільства, яка являє собою інтеграцію різних видів людської діяльності та їх результатів, спрямованих на вдосконалення людини. Вона існує в двох основних формах:

– об’єктивній (у вигляді реальних предметів, у продуктах духовної праці, в системі соціальних норм і установ, у сукупності відносин людей до природи, між собою і до самих себе);

– суб’єктивній (у вигляді діяльнісних здібностей людини, можливостей індивіда оволодіти цим предметним багатством).

Схожа позиція відображена при виокремленні таких основних аспектів фізичної культури:

1. Діяльнісний аспект, який включає доцільну рухову активність у вигляді різних форм фізичних вправ, спрямованих на формування необхідних у житті рухових умінь і навичок; розвиток життєво важливих фізичних здібностей; оптимізацію здоров’я і працездатності.

2. Предметно-ціннісний аспект представлений матеріальними (матеріально-технічні засоби) і духовними (наукові знання, методи) цінностями, створеними суспільством для забезпечення ефективності фізкультурної діяльності.

3. Результативний аспект характеризується сукупністю корисних результатів використання фізичної культури, які виражаються у володінні людиною її цінностями, надбанні нею високого рівня фізичної дієздатності [52].

З-поміж різних форм втілення діяльність у сфері фізичної культури має і матеріальні, й духовні форми вираження. Впливаючи на біологічну сферу людини комплексом засобів і методів, вона неминуче впливає на інтелектуальну, емоційну, духовну сфери особистості з огляду на єдність і взаємозумовленість функціонування матеріального й духовного в людині. З матеріальною культурою фізична культура пов’язана процесом рухової діяльності, що є її головним змістом, який матеріалізується у фізичних якостях людини. Крім того, вона спирається на матеріальну базу (спортивні прилади, інвентар, майданчики, зали, спортивні палаци, басейни та ін.) [351, с. 22].

З духовною культурою фізична культура пов’язана наукою, спортивною етикою, естетикою. Таким чином, характеризуючи фізичну культуру, необхідно

розглядати різні аспекти: діяльнісний; предметно-ціннісний; функціонально-забезпечувальний. Останній представлений усім тим дорогоцінним, що створює та використовує суспільство як спеціальні засоби, методи та умови їхнього застосування, котрі дозволяють оптимізувати фізичний розвиток і забезпечити певний рівень фізичної підготовленості людей [363].

Одним з найсуттєвіших результатів повноцінного використання фізичної культури є виховання готовності людини взяти на себе відповідальність за власний фізичний стан і здоров'я.

Переважно терміном «фізична культура» називають процес, спрямований на підготовку людей до життя та праці шляхом виконання фізичних вправ, використання цілющих сил природи, особистої й громадської гігієни та певного раціонального побуту і праці. У свою чергу, до поняття «галузь фізичної культури» відноситься не лише система вправ, теоретичних знань, але й матеріальна база фізичної культури та її організаційна система [585].

Як відомо, українська галузева термінологія поповнювалася словами й словосполуками з російської, німецької, польської, угорської мов (*фізкультура, хокей, гонщик, фізрук, рекордсмен, гірськолижник), ошиківка* (баскетбол), *брамка* (воротар), *копаний м'яч* (футбол), *карний мет* (штрафний удар), *штафета* (естафета), *лижі й* т.ін.) [585].

Специфікою професійної фізичної культури є прикладний характер, заснований на природно-біологічних передумовах «перенесення тренованості» й полягає у формуванні тих потреб і здібностей, освоєнні того суспільного досвіду і соціальних цінностей, які мають найбільшу практичну значущість для особистості, підготовки до праці.

До технологічної структури фізичної культури особистості включають п'ять основних складових, 27 компонентів і 46 ознак якостей цих компонентів. З-поміж таких основних складових:

1) знання та інтелектуальні здібності визначають кругозір особистості, ієрархію її оцінок, цінностей і результатів діяльності;

2) фізична досконалість передбачає такий рівень здоров'я, фізичного розвитку, психофізичних і фізичних можливостей особистості, які складають фундамент її активної, перетворюючої, соціально значущої, фізкультурно-спортивної діяльності й життєдіяльності в цілому;

3) мотиваційно-ціннісні орієнтації виражають сукупність відношень особистості до фізичної культури, професійної й творчої активної діяльності (мотиви, цінності, інтереси, установки, переконання). Мотиви характеризують спрямованість особистості, стимулюють і мобілізують її на прояв активності у сфері фізичної культури; потреби є головною спонукальною, направляючою й актуалізують силою поведінки особистості у сфері фізичної культури;

4) соціально-духовні цінності визначають загальнокультурний і специфічний розвиток культури особистості;

5) фізкультурно-спортивна діяльність відображає ціннісні орієнтації й потреби, характеризує фізкультурну активність особистості [585].

Як бачимо, у даній структурі фізична культура особистості є доволі складним системним утворенням. Усі представлені в ній елементи тісно взаємопов'язані, доповнюють і зумовлюють один одного.

Після грунтовного дослідження поняття ***фізичної культури*** спробуємо дослідити проблеми термінологічного визначення ***спорту*** та пов'язаних з ним категорій.

Згідно із Законом України «Про фізичну культуру і спорт» від 24.12.1993 р. *спорт* – діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на виявлення та уніфіковане порівняння досягнень людей у фізичній, інтелектуальній та іншій підготовленостях шляхом проведення спортивних змагань та відповідної підготовки до них. Тобто він є «органічною частиною фізичної культури, особливою сферою виявлення та уніфікованого порівняння досягнень людей у певних видах фізичних вправ, технічної, інтелектуальної та іншої підготовки шляхом змагальної діяльності» [490].

Відповідно до існуючих законодавчих положень завданням спорту є постійне підвищення рівня здоров'я, фізичного та духовного розвитку населення, сприяння економічному й соціальному прогресу суспільства, а також утвердження міжнародного авторитету України у світовому співтоваристві.

У Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту (у розділі I), затвердженій Указом Президента України від 28 вересня 2004 р., зазначено, що «Спорт сприяє досягненню фізичної та духовної досконалості людини, виявленню резервних можливостей організму, формування патріотичних почуттів у громадян та позитивного міжнародного іміджу держави» [465].

У свою чергу, Державна програма розвитку фізичної культури і спорту на 2012–2016 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 31 серпня 2011 р., закріпила мету державного регулювання у галузі спорту як залучення широких верств населення до масового спорту, популяризації здорового способу життя та фізичної реабілітації; максимальної реалізації здібностей обдарованої молоді у дитячо-юнацькому, резервному спорті, спорті вищих досягнень та виховання її в дусі олімпізму [245].

Метою Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року, затвердженій постановою Кабінету Міністрів України від 1 березня 2017 р. № 115, є визначення провідної ролі фізичної культури і спорту як важливого фактора здорового способу життя, профілактики захворювань, формування гуманістичних цінностей, створення умов для всебічного гармонійного розвитку людини, сприяння досягненню фізичної та духовної досконалості людини, виявлення резервних можливостей організму, формування патріотичних почуттів у громадян та позитивного іміджу держави у світовому співтоваристві [244].

Профільним Законом України «Про фізичну культуру і спорт» 1993 р. *масовий спорт (спорт для всіх)* трактується як діяльність суб'єктів сфери

фізичної культури і спорту, спрямована на забезпечення рухової активності людей під час їх дозвілля для зміцнення здоров'я.

Можна зробити висновок, що фізична культура та спорт тісно переплітаються, оскільки масовий спорт визначено одним з напрямів фізичної культури, важко чітко розмежувати суб'єктів фізкультурної і спортивної діяльності тощо [353, с. 5].

У свою чергу, передбачено безпосередньо такі *напрями спорту:*

- *Дитячий спорт* – забезпечує ознайомлення дітей з видами спорту та виявлення їх здібностей до подальших занять спортом.

- *Дитячо-юнацький спорт* – забезпечує залучення дітей для занять певним видом спорту з дитячого спорту для здійснення їх спортивної спеціалізації та забезпечення умов для переходу до резервного спорту.

- *Спорт вищих досягнень* – забезпечує залучення спортсменів з резервного спорту шляхом подальшої спеціалізації та індивідуалізації їхнього навчально-тренувального процесу з певного виду спорту для підготовки та участі у спортивних змаганнях всеукраїнського та міжнародного рівнів.

- *Професійний спорт* – комерційний напрям діяльності у спорті, пов'язаний з підготовкою та проведенням видовищних спортивних заходів на високому організаційному рівні з метою отримання прибутку.

- *Олімпійський спорт* – пов'язаний з організацією та проведенням спортивних змагань з олімпійських видів спорту та підготовкою спортсменів до цих змагань.

- *Неолімпійський спорт* – пов'язаний з організацією та проведенням спортивних змагань з неолімпійських видів спорту та підготовкою спортсменів до цих змагань.

- *Службово-прикладний та військово-прикладний спорт* – пов'язаний з виконанням військовослужбовцями і працівниками Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України,

правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб своїх службових обов'язків.

- *Спорт осіб з інвалідністю* – пов'язаний з організацією та проведенням спортивних змагань з видів спорту осіб з інвалідністю та підготовкою спортсменів до цих змагань [490].

Крім того, одним із напрямків спорту згідно з Законом України «Про фізичну культуру і спорт» є резервний спорт і спорт ветеранів, однак в законодавстві не міститься визначення цих понять. Прикметно, що цей нормативно-правовий акт є динамічним, хоча недосконалим. Так, протягом 2017–2019 рр. було внесено низку змін і доповнень до цього документа. Наприклад, стосовно започаткування службово-прикладного та військово-прикладного спорту; придбання, зберігання, перевезення й використання спортивної зброї, боєприпасів до неї, утримання стрілецьких тирів, стрільбищ, стендів тощо [401].

Виходячи із законодавчої дефініції спорту, виокремлено три його ознаки:

1) є активністю, що здійснюється спеціалізованими «суб'єктами сфери фізичної культури і спорту»;

2) предметно стосується досягнень людей у «фізичній, інтелектуальній та інших підготовленостях» (це якісно відрізняє нормативне визначення від існуючих доктринальних підходів, згідно з якими спорт обмежується лише фізичною активністю/діяльністю/вправами, а також підтверджується переліком визнаних видів спорту в Україні, до якого належать й інтелектуальні протистояння – шахи, шашки тощо);

3) дві форми здійснення (зовнішнього вираження) спорту: спортивні змагання та відповідна підготовка до них.

Таким чином, офіційне визначення враховує основну ознаку спорту: його змагальний характер. Істинна змагальність забезпечується лише за уніфікованості порівняння досягнень людей, що характеризується єдністю і рівністю критеріїв оцінювання, загальною обов'язковістю правил протиборства

з урахуванням галузевих антикорупційних приписів, при непередбачуваності спортивного протистояння (неможливості попереднього достовірного визначення його наслідку).

На наше переконання, для розв'язання проблем правового регулювання спорту, його видів, захисту спортивних прав і т.д. особливо важливе значення відводиться інституту спортивної діяльності, його суб'єктам, суб'єктам сфери фізичної культури і спорту, спортивного права, спортивним відносинам тощо.

Безумовно, проблематика правового регулювання окремого виду соціальної діяльності є актуальною для сучасного правознавства та такою, що потребує свого практичного вирішення в умовах поширення кризових тенденцій, враховуючи необхідність функціонального розмежування регулятивних механізмів загальнодержавного, регіонального та місцевого рівнів.

На жаль, праць, в яких би досліджувалася проблематика юридичних аспектів *інституту спортивної діяльності* з позиції загальної теорії права наразі немає. Водночас питання правових інститутів ставало предметом наукових пошуків багатьох вітчизняних та закордонних дослідників, до яких, зокрема, можна віднести С. С. Алєксєєва, Ж.-Л. Бержеля, С. В. Несинову, Д. А. Керимова, С. В. Поленіну та багато інших. Автори торкалися в основному питань поняття інституту права, його видів, відмежування від поняття «правовий інститут», співвідношення з поняттям педінститутів тощо. Що ж до питання галузевих правових досліджень спортивного права та спортивної діяльності, то слід констатувати, що зазначену проблематику досліджували представники вітчизняного та зарубіжного правознавства, такі, як С. В. Алексєєв, І. Я. Олексін, О. Завальнюк, І. Ю. Стращенко, С. М. Балабан, М. А. Тіхонова, С. Корнеліус, Дж. Ж. Круз, Р. М. Роденберг, Ф. Рукс, К. Сонтаг та інші, продовжуючи дискусію про доцільність та легітимність виокремлення інституту спортивного права взагалі.

Проте, не зважаючи на наявність доктринальних джерел із зазначеної проблематики, залишаються недостатньо висвітленими деякі важливі аспекти юридичної природи інституту спортивної діяльності, комплексності внутрішньої його будови, тенденцій та перспектив розвитку в умовах європейської інтеграції.

Тут варто наголосити на необхідності висвітлення наукових позицій щодо поняття та взаємодії таких правових явищ, як «правовий інститут» та «спортивна діяльність». Для цього, на наш погляд, важливо:

1) охарактеризувати поняття спортивної діяльності та розкрити етапи її становлення;

2) на основі доктринального аналізу дослідити природу правового інституту;

3) обґрунтувати комплексний характер правового інституту спортивної діяльності на основі аналізу його генетичних зв'язків.

Серед різновидів соціального та культурного розвитку людини одним із провідних та усталених є саме спортивна діяльність, що передбачає прагнення особи до фізичного вдосконалення та самореалізації, а також стимулює в соціальному утвердженні її (особи) серед спільноти. Як влучно зазначає І. Я. Олексін, спортивна активність є окремим компонентом людської професійної діяльності, яка покликана стимулювати особистий та професійний розвиток людини через вольові зусилля та використання власної тілесності [326].

На наше переконання, варто також наголосити саме на нормативному та доктринальному підході до визначення поняття спортивної діяльності, завдяки якому формуються в подальшому як наукові, так і нормативні інтерпретації, закладається основа для теоретичних міркувань. У вітчизняному законодавстві міститься фактично одна дефініція спортивної діяльності, а саме, у Законі України «Про фізичну культуру і спорт», відповідно до якого – це заходи, що

здійснюються суб'єктами сфери фізичної культури і спорту для розвитку спорту [490].

Що ж стосовно наукового визначення, то до формулювання окресленої дефініції можна підійти з різних методологічних позицій, наприклад, із точки зору психології спортивна діяльність – це спеціальний вид діяльності в певному виді спорту [77].

Як засвідчують учені педагоги, зокрема С. М. Юрчук, «дозвіллєво-спортивна діяльність – це і неухильне прагнення людини до розширення кордонів своїх можливостей, пов'язаних з подоланням зростаючих труднощів» [603, с. 289]. На думку К. М. Пружиніна, спортивна діяльність характеризується спрямованістю не тільки на формування і розвиток універсальних властивостей особистості, але й якостей, які є ключовими в спорті й затребувані в багатьох інших видах діяльності людини [496, с. 143-144].

На жаль, обрана нами тема не пробудила належного безпосереднього наукового інтересу серед представників юридичної науки, однак була неодноразово досліджена у різних галузевих сферах. Саме тому, на наше переконання, для подальшого ґрунтовного та методологічного дослідження варто сформулювати визначення окресленого питання. Відтак, під поняттям спортивної діяльності варто розуміти активну діяльність людини, спрямовану на вироблення, вдосконалення та підтримання належного фізичного стану та/чи участі у змаганнях із використанням не заборонених форм, засобів та способів відповідно до існуючих профільних стандартів.

Не менш цікавим для наукового пізнання також є питання осмислення правового інституту спортивної діяльності. Для того, щоб детальніше пізнати окреслене правове явище, варто нагадати, що саме розуміють під поняттям правового інституту. При цьому особливу увагу слід звернути на те, що у сфері юриспруденції дану дефініцію наповнюють різним змістом:

- як орган або установу, діяльність якої регламентовано нормами права;

- концепцію юридичної теорії, яка прагне до пояснення суспільного життя через організацію індивідів у рамках «проміжних корпусів»;

- як інструмент юридичної техніки.

Відтак, деякі автори (Н. П. Харченко, Ю. Є. Максименко) зазначають, що це поняття виражається як «система відносно самостійних норм права в межах певної галузі (підгалузі) права, що регулюють окрему якісно однорідну групу взаємозалежних суспільних відносин» [556].

Як влучно вказує П. Сандевуар, правовий інститут являє собою окремо взяті зав'язі різних правових норм, що вирішують якесь конкретне питання (ситуацію) [508].

Як і будь-яке правове явище, правовий інститут має свою структуру, тобто внутрішню будову. Відтак, із загальної теорії права відомо, що під поняттям структури будь-якого правового об'єкта варто розуміти сукупність стійких зв'язків, що забезпечують збереження його головних ознак при різних зовнішніх і внутрішніх змінах, що у свою чергу, характеризує правовий інститут [543].

На думку О. А. Кірімова, структура будь-якого правового явища проявляється у стійкості саме тих компонентів, що залишаються стійкими за різних перетворень. Тому, аналізуючи внутрішню будову правового інституту, варто вказати, що його базовим структурним складником є саме правові норми, при цьому саме такі, що пов'язані між собою єдністю юридичного змісту та врегульованих однотипних суспільних відносин. У процесі дослідження правового інституту важливим є виявлення провідних видів структурно-функціональних зв'язків між компонентами його будови, завдяки яким він набуває цілісності та здатності функціонувати [183]. Відомий теоретик права С. С. Алексєєв стверджував, що в системі права від основних галузевих інститутів відбуваються відповідні зв'язки (генетичні, функціональні та структурні) [47].

Такі зв’язки у загальнофілософському розумінні відображають сутність відношення, за якого один об’єкт є підставою, що зумовлює появу іншого, а тому вказують на комплексність досліджуваного явища.

Так само при дослідженні інституту спортивної діяльності як складного, змістовного правового явища виникає питання щодо його структури як сукупності взаємопов’язаних компонентів. При цьому, на наше переконання, цікавим для наукового сприйняття є виокремлення саме генетичних зав’язків таких елементів (норм). Відтак, спортивні відносини генетично є основою для подальшої появи відповідного структурного утворення в системі права, тобто, міжгалузевого комплексного інституту спортивної діяльності. Наявні відносини щодо предмета регулювання (спортивної діяльності) можна визначити у таких галузях права, як цивільне, господарське, трудове, кримінальне, міжнародне тощо.

Наприклад, генетичний зв’язок можна дослідити під час зіставлення господарських послуг та кримінальної відповідальності у сфері спортивної діяльності, коли надавач послуг або продукції (юридична особа спортивного права) порушила вимоги, які призвели до смерті особи або нанесення шкоди її діловій репутації.

Так само можна дослідити генетичні зв’язки спортивної діяльності між трудовим та цивільним правом, коли тренер (наймана особа) надає послуги у спортзалі або футболіст-професіонал підписує контракт зі спортивним клубом.

Таким чином, на основі вищезазначеного, можемо зробити певні узагальнення з даного приводу, а саме:

1) поняття спортивної діяльності можна розглядати і в нормативному та доктринальному контекстах, при цьому у вітчизняному законодавстві міститься одне-єдине визначення спортивної діяльності. Натомість, з наукової точки зору поняття спортивної діяльності не ставало предметом наукових пошуків представників юридичної науки, що й зумовило необхідність вироблення авторської позиції щодо окресленої дефініції. Відтак, під терміном «спортивна

діяльність» варто розуміти активну діяльність людини, спрямовану на вироблення, вдосконалення та підтримання належного фізичного стану та/чи участі у змаганнях із використанням не заборонених форм, засобів та способів відповідно до існуючих профільних стандартів;

2) спортивна діяльність є видом соціальної діяльності та мала різні рівні активності розвитку (часи Античності, Середньовіччя, Відродження, Новий та Новітній);

3) на основі доктринального аналізу доведено природу правового інституту, його внутрішню структуру, існування та взаємодія якого найкраще проявляється в генетичних зв'язках нормативної складової щодо окремо взятого предмета дослідження;

4) на основі аналізу теоретичних положень доведено комплексний характер правового інституту спортивної діяльності, що проявляється в наявності споріднених різногалузевих генетичних зв'язків у цивільної, трудової, кримінально - й господарсько-правового походження та у необхідності вироблення комплексу методів для його пізнання.

Звертаючи увагу на українські реалії, видається, що малодослідженими є поняття спортивних правовідносин, його суб'єктного складу, їх прав, обов'язків та об'єктів правовідносин такого роду. Тому у даному напрямі важливо зосередити увагу на вирішенні таких завдань: сформувати поняття спортивних правовідносин та окреслити їх ознаки; дослідити суб'єктний склад правовідносин залежно від виду спортивної діяльності; охарактеризувати об'єкт спортивних правовідносин; розкрити особливості змісту спортивних правовідносин.

Вступаючи у багатоманітні правовідносини та потрапляючи таким чином у різні правові ситуації особи реалізовують свої права та обов'язки відповідно до передбачених та відпрацьованих типових схем, що прийнято називати юридичними конструкціями. Як влучно зазначають автори підручника із загальної теорії права М. Козюбра, С. Погребняк, О. Цельєв та Ю. Матвєєва,

нагалодженість та практична відпрацьованість юридичної конструкції є показником досконалості нормативного регулювання. Вона (юридична конструкція) відображає складну ієрархічну будову суспільних відносин, врегульованих правом. Саме до елементів такої конструкції варто віднести зміст суб'єктів, об'єктів, юридичні факти, відповідальність за порушення норм права та механізм реалізації відповідного нормативного акту [189].

Відтак, на наше переконання, будь-яку юридичну конструкцію варто розпочинати досліджувати із понятійно-категоріального апарату та його ознак. Таким чином, проаналізуймо поняття спортивних правовідносин. На думку білоруського вченого О. Данилевича, спортивні правовідносини є не що інше, як суспільні правовідносини, врегульовані нормами спортивного права [110, с. 140].

Схоже визначення спортивних правовідносин надав С. В. Алексєєв. Науковець зазначив, що спортивні правовідносини слід розглядати як вольові, врегульовані нормами спортивного права суспільні відносини, що перебувають під охороною держави, а також спеціалізованих недержавних керівних спортивних організацій [44, 46].

Більш деталізоване поняття спортивних правовідносин надає вітчизняний вчений А. М. Апаров, вказуючи на те, що вони «…виступають предметом регулювання норм спортивного права і спортивного законодавства, виникають між різноманітними суб'єктами (спортсменами, споживачами спортивно-видовищних заходів (глядачами, уболівальниками), організаторами спортивних заходів, державними органами та муніципальними установами тощо) у процесі організації та безпосереднього проведення фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності, у процесі організації та здійснення цілеспрямованих фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів.

Іншими словами – це такі специфічні суспільні відносини, що виникають у зв'язку з реалізацією фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності й розвиваються згідно з нормами спортивного права і законодавства у цій сфері.

При цьому слід відзначити, що сама сфера фізичної культури і спорту, в рамках якої розгортаються спортивні відносини, пов’язані з організацією та здійсненням фізкультурно-оздоровчої й спортивної діяльності, охоплює досить широке коло складових, зокрема: фізичне виховання різних груп населення, масовий спорт, фізкультурно-спортивну реабілітацію, дитячо-юнацький спорт, спорт вищих досягнень, професійний спорт, олімпійський спорт тощо» [50, с. 15].

Ми частково не погоджуємося із такою позицією, оскільки вважаємо, що спорт є діяльністю (як фізичною, так і інтелектуальною), в основі якої лежить почуття лідерства та змагань, а не лише фізичного розвитку.

Інше визначення спортивних правовідносин надає А. В. Сердюков вказуючи, що спортивні відносини орієнтовані на змагальну діяльність і (або) підготовку до неї [511, с. 18].

Підтримуючи таку позицію, С. А. Юрлов вказує на те, що у словосполученнях щодо змагальної діяльності та підготовки до неї необхідно сміливо ставити сполучник «і», так як без змагань не може бути спорту. Ці два елементи невіддільні один від одного, так як змагання є реалізацією тренувальної діяльності. Автор також зазначає, що під спортивними відносинами слід розуміти суспільні відносини, врегульовані нормами спортивного права, що виникають з приводу здійснення тренувального процесу (діяльності) (підготовки до змагань) і участі в змаганнях (змагальної діяльності), а також інші (супутні) відносини, що випливають з останніх [602, с. 173].

Також слід погодитися з позицією О. А. Шевченко, яка пропонує розглядати спортивні відносини у вузькому й широкому сенсах. У широкому сенсі – це всі відносини, що складаються в сфері спорту. У вузькому сенсі ті відносини, які складаються й існують у процесі здійснення спортсменами (спортивними клубами) спортивно-змагальної діяльності, спрямованої на

досягнення спортивних результатів, тобто безпосередньо спортивні відносини [595, с. 259].

З огляду на вищезазначене, варто наголосити, що правовим відносинам такого роду притаманні специфічні ознаки, до яких можна віднести такі:

- особливий суб'єктний склад, до якого належать: спортсмени; тренери; фізкультурно-спортивні об'єднання (спортивні клуби, дитячо-юнацькі спортивні школи, студентські спортивні клуби);

- норми, що регулюють ці правовідносини, носять комплексний характер. Зокрема, до них можна віднести норми кількох галузей права, як-от: цивільного, трудового, адміністративного, цивільного та господарського процесів тощо);

- чітка тимчасова визначеність і динамічність. Справа в тому, що спорт більше інших сфер суспільного життя підпорядкований такому явищу, як «час». Наприклад, у циклічних видах сорту всі правові відносини підлаштовуються під принцип чотирирічного циклу, тобто тренувального періоду від однієї Олімпіади до іншої. Таким чином, виникають особливі трудові взаємовідносини між спортсменами й тренерам, іншими фахівцями та цивільні між тими ж спортсменами та страховими компаніями;

- наявність особливих засобів захисту прав спортсменів та інших суб'єктів фізичної культури, специфічні заходи відповідальності за порушення спортивного законодавства і внутрішніх нормативних документів спортивних федерацій. Наприклад, засобом захисту насамперед спортсмена чи іншого суб'єкта спортивних відносин буде подавання протесту на рішення суддівської колегії, мандатної комісії, вирішення наявних розбіжностей або суперечок у внутрішніх (юрисдикційних) органах спортивної федерації або спортивному арбітражному суді [602, с. 174];

- наявність спеціальних об'єктів, до яких, на думку С. В. Алексєєва, слід віднести фізичну культуру й фізичне виховання, масовий, професійний і любительський спорт, імідж спортивної організації, здатності й авторитет

людини (видатні особистості в сфері спорту і т.д.), спортивну промисловість, фізкультурно-оздоровчі, спортивні, спортивно-технічні споруди та інші об’єкти спорту;

- наявність державної спортивної політики, що передбачає пряму або опосередковану участь держави в цих правовідносинах;

- тісний зв’язок спортивних правовідносин з вимогами спортивної етики (соціальними нормами і правилами спортивної етики, а також заходами етичної та соціальної відповідальності).

Перед тим, як безпосередньо перейти до питання характеристики елементів складу правовідносин, на наше переконання, варто дослідити класифікацію останнього, оскільки залежно від їх виду між суб’єктами правових відносин може виникати як горизонтальне (без будь-якого підпорядкування з боку учасників спортивної діяльності), так і вертикальне (між державою або уповноваженою на те особою та учасниками спортивного процесу) правове регулювання.

Відтак, підтримуючи наукову позицію О. Данилевича, можемо зазначити, що виходячи із критерію природи регуляторів відносин, спортивні правовідносини можна розділити на:

1) правовідносини в межах аматорського спорту як реалізації права на заняття фізичною культурою і спортом, встановленого законом;

2) цивільні, трудові та адміністративні правовідносини у професійному спорті;

3) спортивні квазіправовідносини, тобто відносини, врегульовані актами олімпійських комітетів, спортивних федерацій та інших недержавних суб’єктів спортивних правовідносин, що не належать до нормативних правових актів, тобто «м’яке право» [110, с. 140].

За структурою зв’язку об’єктів (ступеня індивідуалізації) спортивні правовідносини можна поділити на:

1) абсолютні (в яких визначені всі учасники правовідносин);

2) відносні (в яких індивідуалізована тільки одна сторона – уповноважених (наприклад, громадянин, який реалізує право на заняття спортом).

З причини комплексного характеру спортивного права правовідносини можна поділити на:

1) матеріальні – ті, що виникають задля реалізації особою права на спорт;

2) процесуальні правовідносини, що виникають у результаті реалізації суб'єктом спортивних матеріальних правовідносин своєї правомочності на захист – звернення із заявою до відповідного дисциплінарного комітету або арбітражного суду.

За характером регулюючих норм можна виділити такі спортивні правовідносини:

1) приватні (наприклад, квазіправовідносини, хоча вони мають велике суспільне значення);

2) публічні (наприклад, між різними державними органами, пов'язаними зі сферою спорту).

Також, на наше переконання, серед спортивних правовідносин варто виокремити ще й такі:

- залежно від функціонального призначення:

1) регулятивні (тобто, ті, що дозволяють або прямо прописують щось робити. Наприклад, правила поводження у спортзалі);

2) охоронні (тобто такі, що забороняють щось робити, в результаті чого може статися правопорушення. Наприклад, заборона вживання допінгових речовин);

- за часом дії:

1) довготермінові (наприклад, заняття у спортзалі або підготовка до тренувань);

2) короткотермінові (наприклад, Олімпійські ігри, змагання тощо);

- за кількістю суб'єктів:

- індивідуальні (коли особа самостійно або з тренером займається у спортзалі);
- колективні (наприклад, групові заняття та підготовки до змагань команди) [360, с. 36].

Таким чином, розглянувши види спортивних правовідносин, можемо перейти до першого елемента, а саме *суб'єкта*.

Із загальної теорії права відомо, що суб'єктами правовідносин можуть виступати як фізичні, так і юридичні особи з відповідною правосуб'єктністю. Отже, суб'єктами спортивних правовідносин можуть бути фізичні та юридичні особи, а також держава, діяльність яких врегульована нормами спортивного законодавства.

Ґрунтовною при цьому є думка О. А. Моргунова, який вказує на те, що зазначені суб'єкти можна поділяти на види та підвиди, а саме:

1) фізичних осіб з необмеженими можливостями;
2) фізичних осіб з обмеженими можливостями.

У свою чергу, вказані категорії можна поділяти на такі підвиди:

- фізичних осіб, що є професійними спортсменами;
- фізичних осіб, що є спортсменами-любителями;
- фізичних осіб, які на непостійній (тимчасовій) основі реалізують приватні інтереси в галузі фізичної культури та спорту.

У свою чергу, юридичних осіб автор теж класифікує за такими видами:

- суб'єкти публічної адміністрації;
- інші юридичні особи публічного права;
- юридичні особи приватного права [308, с. 42-43].

На думку М. А. Тіхонової, до першої групи можна віднести, наприклад, Міністерство молоді та спорту України, діяльність якого поширюється на всю територію України; на місцях регулювання фізичною культурою і спортом здійснюють спеціалізовані відділи в органах місцевих адміністрацій [561, с. 53].

До другої групи, на нашу думку, варто віднести центри олімпійської, параолімпійської підготовки, різні неприбуткові союзи залежно від виду спорту, освітні заклади та наукові організації в сфері спорту, спортивний арбітражний суд, міжнародні спортивні організації тощо.

До третьої ж варто віднести різні комерційні проекти, що створені у формі акціонерного товариства.

Проведений аналіз засвідчує, що багато авторів розглядають суб'єкти спортивних правовідносин лише з позицій адміністративного права. Видається, з огляду на комплексний характер досліджуваних відносин, їх суб'єктів, слід не обмежуватись такими характеристиками, а наголошувати власне на їх міжгалузеву природу.

На наше переконання, суб'єктів спортивних правовідносин варто також класифікувати залежно від приналежності до держави, тобто громадян та іноземців, оскільки у сфері професійного спорту доволі часто відбувається перехід одного спортсмена у команду іншої країни (наприклад, футбол, баскетбол, Олімпійські ігри, коли особа виступає за іншу державу тощо).

При цьому дискусійною видається думка деяких авторів (наприклад, С. В. Алєксєєва, А. П. Апарова), що до суб'єктів спортивних правовідносин можна віднести уболівальників. Оскільки сам процес уболівання за команду чи спортсмена не може бути спортивною діяльністю, а є лише внутрішнім ставленням особи до спортивного процесу, який він споглядає. При цьому, норми спортивного права визначають права та обов'язки уболівальників, і навіть пов'язують їх дії з порядком проведення змагань.

На наше переконання, не зважаючи на відмінні підходи до визначення суб'єктів спортивних правовідносин та їх класифікації на доктринальному рівні, ключові засади статусу таких суб'єктів регламентовано профільним основоположним нормативно-правовим актом у цій галузі. Йдеться, звісно, про Закон України «Про фізичну культуру і спорт» від 24.12.1993 р., де як у ст. 1 «Основні терміни та їх визначення», розділі ІІ. «Суб'єкти сфери фізичної

культури і спорту» та інших законодавцем викладено відповідні положення стосовно суб'єктів сфери фізичної культури і спорту.

Суб'єктами сфери фізичної культури і спорту є фізичні або юридичні особи, які здійснюють свою діяльність з метою розвитку фізичної культури і спорту. Суб'єктами сфери фізичної культури і спорту є фізичні особи, які займаються фізичною культурою і спортом, у тому числі спортсмени; фахівці сфери фізичної культури і спорту; заклади фізичної культури і спорту; відповідні органи влади (ст. 1 Закону) [490]. Можна припустити, що частина перша цієї статті розкриває вузьке або загальне розуміння суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, а її частина друга – ширше розуміння таких суб'єктів.

Важливо, що на законодавчому рівні регламентовано поняття спортсмена у такому вигляді: фізична особа, яка систематично займається певним видом (видами) спорту та бере участь у спортивних змаганнях. Тут деталізується суб'єктний склад сфери фізичної культури і спорту, що включає:

- спортивні клуби (ст. 9);
- дитячо-юнацькі спортивні школи є позашкільними навчальними закладами спортивного профілю (ст. 10);
- спеціалізовані навчальні заклади спортивного профілю в системі загальної середньої освіти або вищі навчальні заклади (ст. 11);
- школи вищої спортивної майстерності (ст. 12);
- центри олімпійської підготовки (ст. 13);
- центри студентського спорту вищих навчальних закладів (ст. 14);
- фізкультурно-оздоровчі заклади (ст. 15);
- центри фізичного здоров'я населення – фізкультурно-оздоровчі заклади (центри, комплекси, клуби, студії тощо) (ст. 16);
- центри фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю – український (центральний) і регіональні (ст. 17);

– колективи фізичної культури – є громадськими організаціями фізкультурно-спортивної спрямованості (ст. 18);

– фізкультурно-спортивні товариства – громадські організації фізкультурно-спортивної спрямованості (ст. 19);

– спортивні федерації (асоціації, спілки, об'єднання тощо) (ст. 20);

– громадські організації фізкультурно-спортивної спрямованості учнів та студентів (ст. 21),

– громадські організації фізкультурно-спортивної спрямованості ветеранів фізичної культури і спорту(ст. 22),

– Національний олімпійський комітет України (ст. 23);

– Суб'єкти паралімпійського і дефлімпійського руху в Україні (ст. 24);

– Спортивний комітет України (ст. 25) [490].

Як бачимо, численним є суб'єктний склад сфери фізичної культури і спорту, але чи співпадає цей склад із суб'єктами спортивних правовідносин. На жаль, наука спортивного права в Україні, як і в багатьох інших країнах, відстає від викликів суспільних і людських потреб та інтересів, розвитку даної сфери, яка відзначається транскордонним характером, необхідністю врахування специфіки різних видів і напрямів спорту тощо.

Іншим елементом спортивних правовідносин є об'єкт, тобто те, з приводу чого вони виникають. Як вказує С. В. Алєксєєв, залежно від характеру та видів спортивних правовідносин вони (об'єкти) можуть бути:

1) матеріальні блага, які беруть участь у фізкультурно-спортивному обороті, зокрема фізкультурно-оздоровчі та спортивні товари (послуги), споруди та інші об'єкти спорту, спортивні призи і нагороди;

2) нематеріальні блага, пов'язані з фізичною культурою і спортом, наприклад, ділова репутація спортсмена або спортивної команди, клубу, зображення спортсмена, фірмове найменування спортивної організації, товарні знаки і знаки обслуговування (спортивна символіка), телевізійні права на спортивні заходи тощо;

3) дії суб’єктів спортивного права в різних сферах, а також різного роду фізкультурно-спортивні роботи і послуги, їх результати. Об’єктами спортивних правовідносин є дії як фізичні, так і юридичні;

4) продукти інтелектуальної діяльності, що входять до сфери фізичної культури і спорту, в тому числі виключні права на них. Це можуть бути, наприклад, твори виконавчої творчості в спорті, нові технології, наукові відкриття, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, раціоналізаторські пропозиції в цій сфері;

5) спортивна інформація, що містить, наприклад, статистичні дані про динаміку зміни параметрів, які відображають результативність виступів спортсменів на спортивних змаганнях, статистика травм і випадків професійних захворювань серед спортсменів, буклети;

6) спортивна промисловість, що являє собою сукупність промислових підприємств, які здійснюють виробництво продукції фізкультурно-спортивного призначення [44].

На противагу науковцю, інші вчені, такі, як С. А. Юрлов та А. П. Апаров вказують на існування лише двох видів об’єктів спортивних правовідносин, а саме: нематеріального блага (тобто ділової репутації спортсмена чи клубу, спортивно-видовищні блага) та діяльність самих суб’єктів спорту (тобто участь у змаганнях, тренуваннях, виконання умов трудового договору) [50, с. 16].

На наше переконання запропонована авторами класифікація значно звужує перелік об’єктів спортивного права.

Ще одним структурним елементом спортивних правовідносин є його *зміст*, тобто сукупність суб’єктивних прав та юридичних обов’язків суб’єктів спортивної сфери. При цьому, як влучно зазначає А.П. Апаров, права та обов’язки такого роду (спортивного) визначаються залежно від виду спорту (наприклад, професійного чи індивідуального тренування) та правової урегульованості національними та міжнародними нормативними актами, у тому числі «м’яким правом» [50, с. 17].

Але теоретики права неоднозначно його трактують, хоча розповсюдженим підходом є виділення матеріального або фактичного та юридичного змісту правовідносин. Фактичний зміст правовідносин – це реально здійснювані учасниками правовідносин дії, спрямовані на реалізацію їх суб'єктивних прав та юридичних обов'язків. Юридичний обов'язок – це вид і міра належної, необхідної поведінки, здійснення якої залежить від волі суб'єкта правовідносин, але у випадку невиконання неодмінно має передбачати юридичну відповідальність. Водночас реалізація суб'єктивних прав повною мірою залежить лише від волі учасника правовідносин. Інші учасники правовідносин, у т.ч. з державно-владними або іншими повноваженнями, не можуть змусити, зобов'язати суб'єкта правовідносин реалізувати свої можливості (права) [83, 333 с.].

Як правило, юридичний зміст правовідносин розглядається як зафіксовані в нормах права суб'єктивні права та юридичні обов'язки їх учасників. Іноді поряд з правами використовують й інші категорії – свободи, законні інтереси. Скакун О. Ф. додає, що юридичний зміст правовідносин у широкому значенні – це суб'єктивне право, юридичний обов'язок, повноваження, юридична відповідальність (для посадових осіб) [516, 524 с.]. Зауважимо, що юридична відповідальність є вже наслідком невиконання юридичного обов'язку, при цьому останній елемент, як правило, може розкриватися як вид і міра належної (необхідної) поведінки суб'єкта права, правовідносин.

Слушно зазначити, що інтерес науковців викликає співвідношення об'єктивного та суб'єктивного права. Об'єктивне право є первинним щодо суб'єктивного, яке є похідним. З огляду на вищенаведене, суб'єктивне право учасника спортивних правовідносин – це вид і міра можливої поведінки або діяльності суб'єкта спортивних правовідносин, обумовлена нормами спортивного права та забезпечується за допомогою загальносоціальних та юридичних гарантій реалізації відповідних можливостей у даній сфері, охорони та захисту спортивних прав.

Спортивні правовідносини та їх суб'єкти врегульовані нормами спортивного права, перебувають під охороною держави, спеціалізованих недержавних спортивних організацій тощо. Спортивні правовідносини відзначаються наявністю особливих засобів захисту прав спортсменів та інших суб'єктів, специфічними заходами відповідальності за порушення спортивного законодавства і внутрішніх нормативних документів спортивних федерацій. Наприклад, засобом захисту насамперед спортсмена чи іншого суб'єкта спортивних відносин буде подавання протесту на рішення суддівської колегії, мандатної комісії, вирішення наявних розбіжностей або суперечок у внутрішніх (юрисдикційних) органах спортивної федерації або спортивному арбітражному суді [602, с. 173].

Вважаємо, що згадані елементи змісту правовідносин загалом притаманні й для учасників спортивних правовідносин, однак у сфері фізичної культури і спорту як де-юре, так і де-факто багато з них є не врегульованими і належним чином не забезпеченими. У будь-якому випадку юридичний зміст спортивних правовідносин є засобом забезпечення відповідності матеріального змісту цих відносин вимогам спортивного законодавства України. Останнє, на наше переконання, потребує невідкладного оновлення, доповнення, узгодження з існуючими міжнародно-правовими стандартами у даній галузі.

Окрім цього, варто також звернути увагу й на момент виникнення, зміни чи припинення спортивних правовідносин – юридичний факт. Відтак, він може виникати на основі норми закону або іншого нормативно-правового акту (наприклад, реалізація державної спортивної політики), адміністративного акту (наприклад, державна акредитація спортивних клубів) та договорів (наприклад, надання спортивних послуг або підписання трудового договору між спортсменом та спортивним агентом) [362, с. 37].

На відміну від зазначеного (а це є фактами дії), юридичні факти у сфері спортивних правовідносин можуть бути й у вигляді подій, тобто таких

ситуацій, що не залежать від волі особи. Наприклад, до них варто віднести зміну погодних умов та дискваліфікацію команди за різних обставин.

Таким чином, на основі проведеного аналізу можемо дійти висновку, що під *поняттям спортивних правовідносин* слід розуміти вольові, врегульовані нормами спортивного права суспільні відносини, що виникають між різноманітними суб'єктами цього права у процесі організації та безпосереднього проведення фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності, здійснення цілеспрямованих фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів змагального характеру та перебувають під охороною держави, а також спеціалізованих недержавних спортивних організацій [362, с. 37-38].

У свою чергу, правовідносинам такого роду притаманний ряд специфічних ознак, а саме: наявність особливого суб'єктного складу; комплексний характер норм, що регулюють спортивні правовідносини; чітка тимчасова визначеність і динамічність; наявність особливих засобів захисту прав суб'єктів спортивного та специфічні заходи відповідальності за порушення відповідного законодавства; спеціальні об'єкти; сформована державна спортивна політика, що передбачає пряму або опосередковану участь держави в цих правовідносинах; тісний зв'язок спортивних правовідносин з вимогами спортивної етики.

Характеристика суб'єктів спортивних правовідносин зумовлена специфікою суспільних відносин, що виникають у зв'язку з реалізацією фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності, а також тим, що в основі спорту як фізичної, так і інтелектуальної діяльності лежить почуття лідерства та змагань, поряд з фізичним розвитком. У процесі організації й безпосереднього проведення фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності, цілеспрямованих фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів виокремлюються різноманітні суб'єкти, а саме: спортсмени, споживачі спортивно-видовищних заходів (глядачі, уболівальники), організатори

спортивних заходів, органи державної влади та місцевого самоврядування тощо.

Залежно від виду учасників (суб'єктів) спортивних відносин між ними може виникати як горизонтальне (без будь-якого підпорядкування з боку учасників спортивної діяльності), так і вертикальне (між державою або уповноваженою на те особою та учасниками спортивного процесу, спортивної діяльності) правове регулювання. Слід наголосити, що один суб'єкт спортивних правовідносин може бути суб'єктом й інших видів правовідносин.

З огляду на потребу ґрунтовних теоретичних, галузевих і міжгалузевих досліджень виникли питання для подальших наукових дискусій стосовно того, чи доцільно за аналогією з іншими видами правовідносин аргументувати використання спортивних правовідносин або спортивно-правових відносин, обґрунтувати відмінності суб'єктів та учасників спортивних правовідносин на основі порівняльно-правового та інших методів необхідним є звернення уваги до позитивного досвіду регулювання й забезпечення статусу суб'єктів спортивних правовідносин, спортивного права, сфери фізкультурно-спортивних відносин тощо.

З категоріями фізичної культури і спорту, на наше переконання, тісно пов'язано багато інших категорій та понять, зокрема таких, як фізичне благополуччя, фізичне здоров'я, здоровий спосіб життя; охорона здоров'я, право на охорону здоров'я тощо.

Обмежений обсяг дослідження не дозволяє усі з них розкрити належним чином, тому зупинимося на деяких.

Важливе значення для життєдіяльності людини має здоров'я, оскільки впливає загалом на якість і тривалість життя, та й на різні сфери професійної діяльності. На сьогодні не існує єдиного, загальноприйнятого визначення поняття здоров'я. У статуті Всесвітньої Організації охорони здоров'я (ВООЗ) зазначається, що здоров'я є станом повного фізичного, душевного і соціального благополуччя, а не тільки відсутністю хвороб і фізичних дефектів [43].

Схоже формулювання міститься в Законі України від 19.11.1992 № 2801-XII «Основи законодавства України про охорону здоров'я», згідно з яким здоров'я – це стан повного фізичного, психічного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних вад [332].

У свою чергу, В. Грибан окреслює здоров'я як динамічний стан, що дозволяє проявитися якомога більшій кількості видоспецифічних функцій при економній витраті біологічного субстрату, тобто здоров'я – це здатність індивіда проявляти свої біологічні та соціальні функції [106, 214 с.].

На думку Л. Іващук, здоров'я – це динамічний стан організму людини, який характеризується високим енергетичним потенціалом, оптимальними адаптаційними реакціями на зміни довкілля, що забезпечує гармонійний фізичний, психоемоційний і соціальний розвиток особистості, її активне довголіття, повноцінне життя, ефективну протидію захворюванням [156, 488с.].

Виключно за умов здорового довкілля є можливим розвивати фізичну культуру і спорт. Повітря, вода та земля є важливими для всіх живих істот. Із часів Стокгольмської декларації (1972) було визнано, що обидва аспекти навколишнього середовища людини – природне і створене людиною – є важливими для її добробуту та користування основними правами. Сприятливе середовище в контексті права на життя та здоров'я є базовою гарантією зростання та розвитку особистості, суспільства та нації. Людина повинна дбати про сталий розвиток, а також про те, що вона має право на здорове та продуктивне життя в гармонії з природою [363, с. 53].

Основною ознакою здоров'я є можливість організму пристосовуватися до впливів різноманітних чинників зовнішнього середовища. Воно пов'язано зі здатністю організму активно, повноцінно пристосовуватися до змін навколишнього середовища, а здоровий спосіб життя спрямовується на його досягнення. Йдеться про забезпечення тривалості життя, фізичної та розумової працездатності, високого рівня самопочуття, а також репродуктивних функцій.

Деякі вчені відзначають, що стан здоров'я не є чимось статичним. Це – динамічний процес, а, отже, стан здоров'я може покращуватися або погіршуватись. Кожна людина являє собою відкриту динамічну систему, тому існує широкий діапазон поняття «здоров'я» – від абсолютного здоров'я до граничних із хворобою станів [158]. Таким чином, здоровий спосіб життя здатен забезпечити людині переважно позитивні наслідки внаслідок підтримання і зміцнення стану власного здоров'я, занять фізичною культурою і спортом, соціальної активності [347, с. 47].

З позицій єдності здоров'я, яке складається з взаємопов'язаних складових, було виділено такі компоненти здоров'я: фізичне, психоемоційне, інтелектуальне, соціальне, особистісне й духовне. З огляду на предмет нашого дослідження, звернемо увагу на перший компонент – фізичний компонент здоров'я, під яким розуміється те, як функціонує організм, усі його органи й системи, рівень їх резервних можливостей, наявні чи відсутні фізичні дефекти, захворювання, у т.ч. генетичні. Водночас, він взаємопов'язаний з іншими згаданими компонентами здоров'я [497].

Питання здоров'я, права на охорону здоров'я, здорового способу життя на національному й міжнародному рівнях займають вагоме місце в порядку денному, законодавстві й повсякденному житті. У більшості країн Європи, включаючи Україну, закріплено право на охорону здоров'я, іноді воно прямо пов'язується зі здоровим способом життя чи розвитком фізичної культури і спорту.

Таким чином, рівень благополуччя населення, його фізичного і психічного здоров'я відіграє важливу соціальну, економічну та інші ролі для особи, суспільства і держави. Забезпечення права людини на здоров'я, поряд з іншими важливими основоположними правами і свободами людини і громадянина, полягає не тільки в необхідному медичному обслуговуванні, а й у належному розвиткові фізичної культури і спорту серед населення, здорового способу життя людини, громади й нації.

Вагоме значення у суспільному житті займає з’ясування істинності чи хибності того чи іншого твердження, особливо на теренах юриспруденції. Таке правове явище без якого майже неможливо встановити істину та поглянути на один і той самий предмет із різних точок зору прийнято називати спором.

Багато держав, визнаючи значення спорту в усіх відношеннях – від внутрішньополітичних до міжнародних, сприяють його розвитку, активно борються за проведення олімпіад і різних Міжнародних турнірів на території своєї країни. Однак, і в спортивних відносинах трапляються розбіжності, причини яких різноманітні, а їх учасниками стають не тільки громадяни та юридичні особи однієї країни, а й представники різних національностей. Глобалізація міжнародних відносин охопила і сферу спорту, яка призводить до того, що спортивні суперечки вже давно виходять за рамки однієї держави. Особлива увага в сфері спортивного права заслуговують питання правового регулювання розгляду спорів з спортивних правовідносин. Це відносно нове явище, наукове дослідження якого на сьогодні мало здійснювалося, особливо у вітчизняній правовій науці [346, с. 54].

В підрозділі на підставі аналітичного осмислення наукової літератури та нормативного матеріалу визначено, що для комплексного дослідження конституційно-правових засад державної політики у сфері фізичної культури і спорту важливим завданням є встановлення та з’ясування змісту понятійно-категоріального апарату. Також відзначено, що в конституційно-правовій науці загалом, і при формуванні понятійно-категоріального апарату сфери фізичної культури і спорту зокрема, мають використовуватись терміни без багатозначності. При цьому є недопустимим пошук і використання синонімів з метою уникнення частих повторень.

Обґрунтовано, що конституційно-правові засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту є комплексним за змістом терміном, який охоплює принципи, функції, правовий статус суб’єктів, гарантії, організацію, функціонування та відповідальність. Констатовано, що у вітчизняній

юридичній літературі практично відсутні ґрунтовні дослідження, присвячені розкриттю поняття і змісту категорійного апарату у сфері фізичної культури і спорту. При цьому вони розроблені в інших галузях науки, насамперед державного управління, фізичного виховання і спорту, міжнародного права.

Сформульовано визначення спортивної діяльності, під яким розуміється активна діяльність людини, спрямована на вироблення, вдосконалення та підтримання належного фізичного стану та/чи участі у змаганнях із використанням не заборонених форм, засобів та способів відповідно до існуючих профільних стандартів.

Розроблено визначення ряду категорій та розкрито їх зміст: конституційно-правові засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту, фізична культура, спорт, спортивні правовідносини; юридичний факт виникнення спортивних правовідносин, суб'єкт спортивних правовідносин, об'єкт спортивних правовідносин, здоров'я та його компоненти, глобалізація міжнародних відносин у сфері спорту, спортивний спір.

Висновки до розділу 1

1. Наголошується на тому, що феномен сфери фізичної культури і спорту є предметом дослідження не лише конституційного та муніципального права, а й науки фізичного виховання і спорту, філософії, політології, теорії права та держави, історії, державного управління, адміністративного права, цивільного права, трудового права.

2. На основі доктринальних праць українських та зарубіжних науковців, які досліджували окремі аспекти державної політики у сфері фізичної культури і спорту, автор дійшов висновку про міждисциплінарну природу й сутність сфери фізичної культури і спорту. Сучасний стан наукового дослідження не

створює комплексного уявлення про конституційно-правові засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту в Україні.

3. В українській науці з часу проголошення незалежності почалося формування сучасних європейських поглядів на організацію сфери фізичної культури і спорту. Різні аспекти цього питання висвітлили українські та зарубіжні вчені науки фізичного виховання і спорт: Я. Бондар, О. Горбенко, М. Олійник; державного управління: С. Вавренюк, І. Гасюк, О. Ніковоєва, О. Мельниченко, А. Понкін, І. Шевчук, О. Обозної; психології: П. Рудик, Т. Нікітін, О. Нечаєва, З. Чучмарьов, Г. Франклін, А. Феруччіо; філософії: М. Ібрагімов, С. Могильова, П. Тітов; соціології: А. Батюк, О. Васильченко, Н. Власова, В. Лукащук, Л. Лютої; міжнародного, конституційного, адміністративного та цивільного права: А. Апаров, С. Балабан, О. Беляєв, Г. Богдюгова, С. Васильєва,К. Вострікова, М. Журба, С. Іщенко, А. Кузнецова; І. Мисюрин, О. Моргунов, Ю. Репкіна, Л. Романенко, А. Сердюков, А. Соловйов, М. Ткалич, Р. Чередник, Н. Ярова.

4. Виявлено, що вчені правники тривалий час не зверталися до вивчення специфіки теоретичних й історичних засад, галузевого регулювання й реалізації сфери фізичної культури та спорту в Україні, включаючи питання становлення і розвитку конституційно-правових засад державної політики в окресленій сфері.

5. Доведено, що поняття «фізична культура» з'явилося наприкінці XVIII – початку XIX століть у слов'янських народів, в інших країнах використовують переважно поняття «фізичне виховання». У свою чергу, термін «спорт» з'явився у кінці XIX століття і походить від французького «de sportale» і спочатку означав «гра», «розвага», «марна витрата часу на дозвіллі».

6. Аналізуючи спортивну теорію походження держави, автор погоджується із рядом аргументів, залишаючись при цьому на позиції про те, що походження та становлення держави відбувалося під впливом великої кількості чинників. При цьому, нам імпонує думка про те, що великий політичний процес був розпочатий не робітником, не інтелігентом, не

релігійними діячем, не торговцем, а був розпочатий сконфуженими юнаками, які були готовими битися і змагатися; він був розпочатий закоханим, воїном та спортсменом.

7. Досліджуючи ґенезу формування і конституційно-правового закріплення засад державної політики у сфері фізичної культур і спорту, сформульовано висновок, що цей процес має динамічний характер, знаходиться у постійному розвитку, чому сприяє поява нових видів спорту, потреба здорового образу життя, забезпечення і гарантування прав і свобод людини у цій сфері. Встановлено, що недостатньо формально визнати і закріпити засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту, є необхідним їх реальне впровадження в організацію та функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування в Україні.

8. Аргументовано, що на різних історичних етапах розвитку людства спортивна діяльність активно використовувалася як засіб вирішення конфліктів та міжусобиць як на локальному, так і державному рівнях. Для прикладу наводиться історія Олімпійських ігор (Стародавня Греція), кулачних боїв (за часів Русі), гладіаторських боїв (часи Римської імперії), бойових мистецтв (Стародавній Китай), які з часом лише удосконалювались, створюючи позитивний імідж держави (правителя) та стимулюючи фізичний і здоровий розвиток людини.

9. Встановлено, що сучасний етап розвитку конституційно-правових засад фізичної культури і спорту базується на основах фізичного розвитку Стародавніх часів, коли функціонували установи закритого типу для підготовки професійних майстрів, що і сьогодні спостерігається при становленні професійних спортсменів. Спорт для багатьох держав став визначальним елементом державної політики, активно розвиваються асоціації міждержавного значення, запроваджуються національні та міжнародні правила. Історичний досвід сприяє цьому процесу, при цьому важливо розуміти і враховувати як позитивні приклади, так і проблемні моменти в історичному розрізі.

10. Обґрунтовано, що система методів наукового пізнання відрізняється високою складністю й поділом на три основні групи (рівні): філософські методи, загальнонаукові методи, специфічні (спеціальні) методи. Зафіксована структура методології обраного предмета дослідження відображає історичні етапи формування методології в цілому, та відбиває такі логічні рівні пізнання об'єктивної дійсності як: а) філософія; б) наука; в) галузева наука. Стверджується, що конституційно-правові засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту можуть бути раціонально та глибоко досліджені тільки за допомогою системи взаємозумовлених і взаємопов'язаних ієрархічними (вертикальними) і горизонтальними зв'язками методів. Робиться висновок, що в науці конституційного права не існує універсальних методологій і чітко упорядкованих вимог їхнього застосування, і тому методологія науки є, в першу чергу, вченням про методи пізнання правової дійсності, а також про задачі і функції цих методів, їх взаємозв'язки та стратегію й тактику їхнього застосування вченим. У дисертації пріоритетними постали такі методи наукового пізнання, як: діалектичний, історичний, детермінізму, системний, феноменологічний, формальної логіки, системно-функціональний, герменевтичний, феноменологічний, праксеологічний, прогнозування, порівняльно-правовий (конституційної компаративістики), конституційного моделювання, конкретно-соціологічний тощо.

11. Поняття спортивної діяльності можна розглядати і в нормативному та доктринальному контекстах, при цьому у вітчизняному законодавстві міститься одне-єдине визначення спортивної діяльності. Натомість, з наукової точки зору поняття спортивної діяльності не ставало предметом наукових пошуків представників юридичної науки, що й зумовило необхідність вироблення авторської позиції щодо окресленої дефініції. Відтак, під терміном «спортивна діяльність» варто розуміти активну діяльність людини, спрямовану на вироблення, вдосконалення та підтримання належного фізичного стану та/чи

участі у змаганнях із використанням не заборонених форм, засобів та способів відповідно до існуючих профільних стандартів.

12. На основі аналізу теоретичних положень доведено комплексний характер правового інституту спортивної діяльності, що проявляється в наявності споріднених різногалузевих генетичних зв'язків у цивільної, трудові, кримінально- й господарсько-правового походження та у необхідності вироблення комплексу методів для його пізнання.

13. Виокремлено специфічні ознаки спортивних правовідносин, а саме: особливий суб'єктний склад, до якого належать: спортсмени; тренери; фізкультурно-спортивні об'єднання, зокрема товариства, федерації, клуби, спортивні школи; норми, що регулюють ці правовідносини, носять комплексний полігалузевий характер (конституційного, цивільного, трудового, адміністративного, цивільного, господарського права); чітка тимчасова визначеність і динамічність. Виділяють літні і зимові види спорту, визначена періодичність і циклічність національних і міжнародних змагань, що об'єктивно призводить до особливих трудових взаємовідносини між спортсменами й тренерам, іншими фахівцями та цивільні між тими ж спортсменами та страховими компаніями, також слід акцентувати увагу на відповідних бюджетних відносинах; наявність особливих засобів захисту прав спортсменів, тренерів та інших суб'єктів цієї сфери, специфічні заходи відповідальності за порушення спортивного законодавства і правил відповідних спортивних федерацій; реалізація державної політики підтримки сфери фізичної культури і спорту; дотримання у спортивних правовідносинах вимог спортивної людської етики і поваги.

14. На основі проведеного аналізу нами запропоновано визначення спортивних правовідносин - як вольових, врегульованих нормами спортивного права суспільних відносин, що виникають між різноманітними суб'єктами цього права у процесі організації та безпосереднього проведення фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності, здійснення цілеспрямованих

фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів змагального характеру та перебувають під охороною держави, а також спеціалізованих недержавних спортивних організацій.

15. Моментом виникнення, зміни чи припинення спортивних правовідносин є юридичний факт. Відтак, він може виникати на основі норми закону або іншого нормативно-правового акту (наприклад, реалізація державної спортивної політики), адміністративного акту (наприклад, державна акредитація спортивних клубів, юридичне визнання нового виду спорту) та договорів (наприклад, надання спортивних послуг або підписання трудового договору між спортсменом та клубом. Відзначено, що окрім фактів дії, правові відносини сфери фізичної культури і спорту можуть існувати у вигляді події. Наприклад, пандемія, дискваліфікація, погодні умови тощо.

16. Характеристика суб'єктів спортивних правовідносин зумовлена специфікою суспільних відносин, що виникають у зв'язку з реалізацією фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності, а також тим, що в основі спорту як фізичної, так і інтелектуальної діяльності лежить почуття лідерства та змагань, поряд з фізичним розвитком. У процесі організації й безпосереднього проведення фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності, цілеспрямованих фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів виокремлюються різноманітні суб'єкти, а саме: спортсмени, споживачі спортивно-видовищних заходів (глядачі, уболівальники), організатори спортивних заходів, органи державної влади та місцевого самоврядування тощо.

17. Залежно від виду учасників (суб'єктів) спортивних відносин між ними може виникати як горизонтальне (без будь-якого підпорядкування з боку учасників спортивної діяльності), так і вертикальне (між державою або уповноваженою на те особою та учасниками спортивного процесу, спортивної діяльності) правове регулювання. Слід наголосити, що один суб'єкт спортивних правовідносин може бути суб'єктом й інших видів правовідносин.

17. Багато держав, визнаючи значення спорту в усіх відношеннях – від внутрішньополітичних до міжнародних, сприяють його розвитку, активно борються за проведення олімпіад і різних Міжнародних турнірів на території своєї країни. Однак, і в спортивних відносинах трапляються розбіжності, причини яких різноманітні, а їх учасниками стають не тільки громадяни та юридичні особи однієї країни, а й представники різних національностей. Глобалізація міжнародних відносин охопила і сферу спорту, яка призводить до того, що спортивні суперечки вже давно виходять за рамки однієї держави. Особлива увага в сфері спортивного права заслуговують питання правового регулювання розгляду спорів з спортивних правовідносин. Це відносно нове явище, наукове дослідження якого на сьогодні мало здійснювалося, особливо у вітчизняній правовій науці.

РОЗДІЛ 2. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ПРИНЦИПИ ТА МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

2.1 Поняття, система і зміст конституційно-правових принципів державної політики у сфері фізичної культури і спорту

Не зважаючи на те, що в науці конституційного права, на жаль, мало уваги приділяють питанням правового регулювання сфери фізичної культури та спорту, в тому числі відповідних його визначальних основ, ключових ідей тощо, видається вкрай необхідним зосередити увагу сучасних дослідників на їх теоретичному й практичному аспектах.

Звісно, йдеться про принципи регулювання фізкультури та спорту в Україні, принципи даної сфери загалом. Насамперед для цього слід ґрунтовно проаналізувати теоретичну основу розуміння категорії «принципи», здобутки теоретиків та філософів права, учених конституціоналістів тощо.

Філософський підхід до розуміння поняття принципу розглядає його як першопочаток, те, що лежить в основі певної сукупності фактів, теорії, науки [586]. Юридична енциклопедія пропонує визначення поняття принцип (від франц. pгincipe, від лат. Principium – начало, основа) як основні засади, вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю й відображають суттєві положення теорії, вчення, науки, системи внутрішнього й міжнародного права [601, с. 110].

Новий енциклопедичний словник дає таке розуміння: принцип (від лат. Principium – начало, основа): 1) вихідне положення якоїсь теорії, вчення, науки, світогляду, політичної організації або 2) основа побудови або дії якого-небудь приладу, машини тощо [322, с. 968].

У словнику іншомовних слів принцип визначено як центральне пояснення, особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь [521].

Згідно зі словником з конфліктології принцип (від лат. princeps – «перший, головний») – основне вихідне положення будь-якої теорії, вчення, науки, світогляду, політичної організації [243].

До поняття принципів звертається у своїх роботах переважна кількість конституціоналістів, оскільки принципи є основоположні, ідеї, що мають високий рівень сконцентрованості правових позицій і лежать в основі формування правових норм з метою регулювання правових відносин.

У першу чергу принципи – це ідеї. Елемент узагальнення, піднесений над конкретикою, що властивий ідеї, досить чітко простежується і в принципах права. Потім принципи перетворюються у норми, втілюються в них. Принципи концентрують результат розвитку права, в них втілюється нерозривний зв'язок минулого, сучасного та майбутнього [157].

А. Колодій у своїй докторській дисертації визначає принципи права як відправні ідеї його буття, які виражають найважливіші закономірності й підвалини даного типу держави і права, є однопорядковими з сутністю права і складають його головні риси, відрізняються універсальністю, вищою імперативністю і загально значущістю [190].

Т. Фулей розглядає таке поняття, як загальнолюдські принципи права, під якими розуміються зафіксовані у позитивному праві його універсальні нормативні засади, які напрацьовані людством як глобальною макроцивілізаційною системою, об'єктивно зумовлені потребами і рівнем розвитку людської цивілізації та втілюють її найкращі здобутки у правовій сфері, визначають сутність і спрямованість правового регулювання й придатні до застосування у будь-якій системі права [588, с. 10].

На основі аналізу конституційних та інших норм випливає висновок про те, що держава дбає про забезпечення повного фізичного, психічного і

соціального благополуччя громадян, у тому числі шляхом сприяння розвитку фізичної культури та спорту.

Основний закон не регламентує досліджувані нами принципи сфери фізкультури та спорту в Україні, принципи їх правового регулювання та розвитку.

Разом з тим, висновки протилежного характеру можна зробити на основі вивчення положень Закону України «Про фізичну культуру і спорт» від 24.12.1993 року. Його стаття 4 визначає засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту, а саме:

- визнання фізичної культури і спорту як пріоритетного напряму гуманітарної політики держави;
- визнання фізичної культури як важливого чинника всебічного розвитку особистості та формування здорового способу життя;
- визнання спорту як важливого чинника досягнення фізичної та духовної досконалості людини, формування патріотичних почуттів у громадян та позитивного міжнародного іміджу держави;
- забезпечення гуманістичної спрямованості та пріоритету загальнолюдських цінностей, справедливості, взаємної поваги та гендерної рівності;
- гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури і спорту;
- забезпечення безпеки життя та здоров'я осіб, які займаються фізичною культурою і спортом, учасників та глядачів спортивних і фізкультурно-оздоровчих заходів;
- сприяння безперервності та послідовності занять фізичною культурою і спортом громадян різних вікових груп;
- утвердження етичних та моральних цінностей фізичної культури і спорту; створення умов для соціального та правового захисту громадян у сфері фізичної культури і спорту;

- забезпечення підтримки громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості;

- забезпечення різноманітності, високої якості та доступності фізкультурно-спортивних послуг для громадян;

- забезпечення умов для підтримання напрямів фізичної культури і спорту;

- забезпечення доступу осіб з інвалідністю до спортивних споруд;

- заохочення благодійної діяльності у сфері фізичної культури і спорту;

- орієнтування на сучасні міжнародні стандарти у сфері фізичної культури і спорту, поєднання вітчизняних традицій і досягнень із світовим досвідом у цій сфері [490].

В одному із законопроектів ще 2008 р. було визначено дещо більшу кількість відповідних принципів, проте не всі з них знайшли відображення в останній редакції прийнятого закону. Політика у сфері фізичної культури і спорту ґрунтується на засадах:

- визнання фізичної культури як важливого чинника всебічного розвитку особистості та формування здорового способу життя;

- визнання спорту як важливого чинника досягнення фізичної та духовної досконалості людини, формування патріотичних почуттів у громадян та позитивного міжнародного іміджу держави;

- забезпечення гуманістичної спрямованості та пріоритету загальнолюдських цінностей, справедливості, взаємної поваги та гендерної рівності;

- гарантування рівності прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури і спорту, недопущення їхньої дискримінації та експлуатації;

- забезпечення безпеки життя і здоров’я осіб, які займаються фізичною культурою і спортом, а також учасників і глядачів спортивних та фізкультурно-оздоровчих заходів;

- сприяння безперервності та послідовності занять фізичною культурою і спортом громадян різних вікових груп;

- утвердження етичних і моральних цінностей фізичної культури і спорту;

- створення умов для соціального та правового захисту громадян у сфері фізичної культури і спорту;

- забезпечення всебічної підтримки громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості;

- забезпечення різноманітності, високої якості та доступності фізкультурно-спортивних послуг для громадян;

- підтримання конкурентного середовища при виробленні та наданні фізкультурно-спортивних послуг;

- забезпечення умов для популяризації олімпізму, підтримання та розвитку олімпійського руху;

- забезпечення умов для розвитку фізичної культури і спорту інвалідів, їх реабілітації засобами фізичної культури і спорту, підтримання та розвитку паралімпійського та дефлімпійського руху;

- фінансування з державного та місцевого бюджетів заходів з фізичної культури і спорту, надання фінансової підтримки громадським організаціям фізкультурно-спортивної спрямованості;

- заохочення благодійної діяльності та зростання позабюджетних надходжень у сфері фізичної культури і спорту;

- орієнтації на сучасні міжнародні стандарти у сфері фізичної культури і спорту, поєднання вітчизняних традицій і досягнень із світовим досвідом у цій сфері [400].

Безумовно, важливим є звернення уваги на засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту. Варто також наголосити на значенні найбільш загальних, відправних положень керівництва процесом фізичного виховання. Останнє включає і навчання фізичних вправ, і озброєння знаннями

та навчання їх самостійно займатись, і виховання фізичних якостей. Тому принципи правомірно називають не дидактичними, а методичними, підкреслюючи цим широкий діапазон їх застосування.

Під «принципами» в теорії фізичної культури та фізичного виховання розуміють найбільш загальні теоретичні положення, що об'єктивно відображають суть і фундаментальні закономірності навчання, виховання та всебічного розвитку особистості. Можна зустріти позицію, за якою принципи фізичного виховання та спорту включають такі групи принципів:

1) загальні,
2) методичні,
3) педагогічні.

Загальні принципи формування фізичної культури людини – це вихідні ідеї, теоретичні положення, які регламентують усі основні сторони педагогічного процесу в сфері фізичної культури. У їх основі лежать об'єктивні закономірності фізичної культури, неодноразово перевірені практикою та науково обґрунтовані.

До найзагальніших принципів відносять:

- принцип гармонійного розвитку особистості;
- принцип зв'язку з життєдіяльністю;
- принцип оздоровчої спрямованості [389].

Крім загальних виділяють ще й методичні принципи, які регламентують порядок педагогічних впливів у процесі формування фізичної культури особистості. За спрямованістю педагогічних впливів з-поміж них виділяють:

- принцип навчання руховим діям;
- принцип розвитку фізичних якостей;
- принцип виховання якостей особистості.

Нарешті, педагогічні принципи фізичного виховання та спорту містять:

- принцип свідомості й активності, реалізація якого відбувається за такими напрямками, як формування стійкого інтересу до мети і завдань занять;

самоаналіз дій, виховання творчого ставлення до занять фізичної культури і спорту;

- принцип наочності, оскільки процес пізнання розвивається за формулою «від живого бачення до абстрактного мислення і від нього до практики»;

- принцип доступності та індивідуалізації, в основі якого лежать вікові й статеві відмінності. Доступність залежить як від можливостей учнів та інших осіб, які займаються фізичною культурою і спортом, так і об'єктивних труднощів, що виникають при виконанні завдань: координаційної складності, надмірних енерговитрат, небезпеки та ін. Індивідуалізація даного процесу виражається у диференціації навчальних завдань, норм фізичного навантаження та здатності його регулювання, форм занять і впливу педагогічних прийомів;

- принцип систематичності, з огляду на необхідність систематизації засвоєння навчального матеріалу, його послідовності й відповідних часових параметрів; регулярність занять фізичною культурою і спортом. Зокрема, перерви в заняттях мають скласти не більше 1–2 днів. Пояснюється це тим, що функціональні зміни, викликані виконанням фізичних вправ, зворотні. Особливо важливо при вихованні фізичних якостей раціональне чергування навантажень і відпочинку;

- принцип міцності та прогресування – його реалізація передбачає постійне підвищення вимог до учнів та інших осіб, які займаються фізичною культурою і спортом, що забезпечує планомірний перехід з одного якісного рівня на вищий. Це виражається зростанням тренованості, підвищенням функціональних можливостей і фізичних здібностей учнів [335].

Деякі автори, наприклад Павлова Н., Зендик О. та інші, принципи певних видів фізичної культури зводять переважно до правил чи функцій. На їх думку, фізична культура забезпечує позитивний вплив на здоров'я людини за умов дотримання певних правил:

а) засоби й методи фізичного виховання повинні застосовуватися тільки такі, що мають наукове обґрунтування їх оздоровчої цінності;

б) фізичні вправи повинні плануватися відповідно до можливостей учнів;

в) у процесі використання всіх форм фізичної культури потрібно забезпечити регулярність і єдність лікарського, педагогічного й самоконтролю [335].

Неодноразово у науковій та навчально-методичній літературі підкреслювався зв'язок сфери фізкультури та спорту зі сферою охорони здоров'я людини та нації. Аналогічні висновки можна зробити також, виходячи з аналізу чинного законодавства України, у тому числі Основного Закону України, інших нормативно-правових актів.

Наприклад, відповідно до Основ законодавства України про охорону здоров'я від 1992 року врегульовано поняття здоров'я таким чином: це стан повного фізичного, психічного й соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних вад стан повного фізичного, психічного й соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб [332].

Про те, що держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту, визначено в Конституції України у ч. 4 ст. 49 [236]. Сама стаття присвячена праву кожного на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування.

Тобто, у даному контексті доцільно було б звернути увагу й на законодавчо регламентовані *основні принципи охорони здоров'я* в Україні. До таких, зокрема, відносять:

- визнання охорони здоров'я пріоритетним напрямом діяльності суспільства і держави;

- дотримання прав і свобод людини й громадянина в галузі охорони здоров'я та забезпечення пов'язаних з ними державних гарантій;

- гуманістична спрямованість, забезпечення пріоритету загальнолюдських цінностей над національними, груповими або індивідуальними інтересами, підвищений медико-соціальний захист найбільш уразливих верств населення;

- рівноправність громадян, демократизм і загальнодоступність медичної допомоги та інших послуг у галузі охорони здоров'я;

- відповідність завданням і рівню соціально-економічного та культурного розвитку суспільства, наукова обґрунтованість, матеріально-технічна й фінансова забезпеченість;

- орієнтація на сучасні стандарти здоров'я та медичної допомоги, поєднання вітчизняних традицій і досягнень зі світовим досвідом у галузі охорони здоров'я;

- попереджувально-профілактичний характер, комплексний соціальний, екологічний та медичний підхід до охорони здоров'я;

- багатоукладність економіки охорони здоров'я і багатоканальність її фінансування, поєднання державних гарантій з демонополізацією та заохоченням підприємництва і конкуренції;

- децентралізація державного управління, розвиток самоврядування закладів та самостійності працівників охорони здоров'я на правовій і договірній основах [332].

Узагальнюючи вищевикладене, очевидно, що основні принципи охорони здоров'я та відповідні принципи фізичної культури та спорту, засади їх правового регулювання базуються на загальновизнаних, загальнолюдських ідеях та ідеалах, принципах права та загалом принципах демократії, а також на специфічних особливостях кожної зі сфер.

Загалом серед засад правового регулювання фізкультури та спорту в України переважно ключову роль відіграють такі принципи: гуманізм, справедливість, взаємна повага та гендерна рівність, рівність прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури і спорту; забезпечення безпеки життя та здоров'я осіб, які займаються фізичною культурою і спортом,

учасників та глядачів спортивних і фізкультурно-оздоровчих заходів; соціальний та правовий захист громадян у сфері фізичної культури і спорту; різноманітність, забезпечення доступу осіб з інвалідністю до спортивних споруд; забезпечення міжнародних стандартів у сфері фізичної культури і спорту, поєднання вітчизняних традицій і досягнень зі світовим досвідом у цій сфері.

Крім того, ст. 26 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» від 24.12.1993 року закріплює принципи професійної діяльності фізичної культури у сфері освіти, а саме: індивідуального підходу, пріоритету оздоровчої спрямованості, широкого використання різноманітних засобів та форм фізичного виховання й масового спорту, безперервності цього процесу протягом усього життя [490].

Таким чином, принципи правового регулювання фізкультури та спорту в Україні – це основні вихідні ідеї та положення, які виражають найважливіші закономірності формування правових норм у сфері врегулювання забезпечення розвитку фізичної культури, рухової активності населення та популяризації й підтримання спорту в Україні.

Окрім цього, слід згадати і про деякі принципи правового регулювання фізкультури та спорту, що закріплені на рівні міжнародно-правових актів у даній сфері.

Зокрема, у *Статуті Олімпійської хартії* визначено, що сучасний «олімпізм» був задуманий П’єром де Кубертеном, за ініціативою якого Міжнародний спортивний конгрес Парижа відбувся в червні 1894 року. Міжнародний олімпійський Комітет (МОК) було сформовано 23 червня 1894 р. [33].

Олімпізм визначено як піднесення та збалансованого поєднання якостей тіла, волі та розуму, а спорт служить гармонійному розвиткові людства, мирному існуванню, збереженню людської гідності [348, с. 145]. Серед принципів олімпійських ігор (олімпізму) Хартія встановлює такі:

1. Олімпізм – філософія життя, спрямована на піднесення та збалансованого поєднання якостей тіла, волі та розуму.

2. Метою олімпізму є постановлення спорту на службу гармонійного розвитку людства з метою сприяння мирному існуванню суспільства, пов'язаному зі збереженням людської гідності.

3. Олімпійський рух – це узгоджена, організована, універсальна та постійна акція, яка здійснюється під верховною владою МОК для всіх фізичних та юридичних осіб, які натхненні цінностями олімпізму.

4. Практика спорту – це право людини. Кожна особа повинна мати можливість займатися спортом без будь-якої дискримінації та в олімпійському дусі, який вимагає взаєморозуміння з духом дружби, солідарності та чесної гри.

5. Визнаючи, що спорт відбувається в рамках суспільства, спортивні організації в Олімпійському русі застосовують політичний нейтралітет. Вони мають права й обов'язки автономії, які включають в себе вільне встановлення та контроль спортивних правил, визначення структури та управління їх організаціями, маючи право виборів вільне від будь-якого зовнішнього впливу та впевненість у забезпеченні принципів належного управління.

6. Використання прав та свобод, викладених у цій Олімпійській хартії, повинно бути забезпечено без будь-якої дискримінації, за ознаками раси, кольору, статі, сексуальної орієнтації, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного або соціального походження, майнового стану, походження або іншого статусу [33].

Можна стверджувати, що найзагальніші засади правового регулювання у сфері спорту, олімпійських ігор визначені саме у даному документі. Як бачимо, серед них – повага до гідності людини, право кожного займатися спортом, політичний нейтралітет; заборона будь-яких видів дискримінації, причому перелік відповідних ознак та принципів не є вичерпним [356, с. 239].

Слід також зазначити, що цей документ – Статут Олімпійської хартії – є специфічним правовим актом і не є основоположним джерелом правового

регулювання фізкультури та спорту в Україні. Безумовно, визначені вище головні правові позиції мають бути реалізовані у внутрішньому правопорядку.

Слід згадати той факт, що принципи правового регулювання фізкультури та спорту згадуються не лише у багатосторонніх універсальних міжнародних документах, а й у двосторонніх документах. Наприклад, Угода між Державним комітетом України з фізичної культури і спорту та Міністерством освіти і фізичної культури Республіки Македонія про співробітництво в галузі фізичної культури і спорту від 16.12.1998 року передбачає, що співробітництво, передбачене цією Угодою, буде реалізовуватися на принципах безпосередніх домовленостей між органами державної виконавчої влади з фізичної культури і спорту, національними спортивними федераціями (союзами, асоціаціями) громадськими організаціями фізкультурно-спортивної спрямованості та іншими зацікавленими суб'єктами (ст. 2). Далі закріплено положення, за яким співробітництво реалізовуватиметься на принципах взаємності тощо (ст. 3). Суб'єкти, які співпрацюють, можуть домовитися про інші умови [566]. Подібні угоди укладені також із Китайською Народною Республікою [573, 576], Монголією [577], Швейцарською Конфедерацією [575], Республікою Болгарією [578], Республікою Куба [579], Республікою Білорусь [135], Ісламською Республікою Іран [290], Грузією [570], Французькою Республікою [494], Естонською Республікою [567], Республікою Польща [568], Турецькою Республікою [569], Латвійською Республікою [571],

Окрім цього, в інших джерелах міжнародне право прямо або опосередковано окреслює принципи сфери фізичної культури та спорту окремо та широко, пов'язуючи її із розвитком людства, забезпеченням толерантності та гуманізму, миру у світі. Детальніше на міжнародно-правовому регулюванні, міжнародно-правових стандартах у сфері фізичної культури та спорту зупинимося в наступних розділах роботи.

Таким чином, на основі аналізу доктринальних джерел і нормативно-правових актів України виокремлено поняття й засадничі принципи правового

регулювання фізкультури та спорту, включаючи загальні та спеціальні. При цьому самі принципи законодавцем чітко не визначені, він обмежився тим, що визначив засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту [356, с. 239].

Крім цього, Законом України «Про фізичну культуру і спорт» врегульовані загальні правові, організаційні, соціальні та економічні основи діяльності у сфері фізичної культури і спорту та відносини у створенні умов для розвитку фізичної культури і спорту [490].

Водночас ми згадали ширше коло засад, принципів у сфері фізичної культури і спорту:

– засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту;

– принципи правового регулювання фізкультури та спорту в Україні;

– принципи професійної діяльності фізичної культури у сфері освіти;

– правові, організаційні та інші основи діяльності у сфері фізичної культури і спорту;

– принципи фізичного виховання та спорту, включаючи загальні, методичні й педагогічні тощо.

На жаль, у дослідженнях практично не приділяється увага конституційним принципам регулювання фізкультури та спорту в Україні. Нами запропонована наступне визначення, – це основні вихідні ідеї та положення, які виражають найважливіші закономірності формування правових норм у сфері врегулювання забезпечення розвитку фізичної культури, рухової активності населення та популяризації й підтримання спорту в Україні.

Загалом проаналізовані принципи у сфері фізкультури та спорту можна згрупувати на загальні та спеціальні. До загальних можна віднести принцип верховенства права, гуманізм, справедливість, олімпізм, взаємну повагу та гендерну рівність, заборону дискримінації.

У свою чергу, спеціальними принципами правового регулювання фізкультури та спорту в Україні є:

- рівність прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури і спорту;

- забезпечення безпеки життя та здоров'я осіб, які займаються фізичною культурою і спортом, учасників та глядачів спортивних і фізкультурно-оздоровчих заходів;

- соціальний та правовий захисту громадян у сфері фізичної культури і спорту;

- різноманітність, забезпечення доступу осіб з інвалідністю до спортивних споруд;

- забезпечення міжнародних стандартів у сфері фізичної культури і спорту;

- поєднання вітчизняних традицій і досягнень зі світовим досвідом у цій сфері.

Погоджуємося з дослідниками Журбою М, Романенко Л. у тому, що поряд з беззаперечними принципами верховенства права та законності, гарантування рівних прав та можливостей громадян у галузі фізичної культури та іншими, одним із ключових спеціальних принципів у даній сфері є принцип автономії спорту. Перше нормативне закріплення останнього принципу у вітчизняному законодавстві відбулося на рівні галузевого антикорупційного закону. Визначено за необхідне доповнити систему законодавчо закріплених принципів фізичної культури і спорту [148, 505,].

Звернемо увагу, що базовий Закон України у цій сфері правового регулювання «Про фізичну культуру і спорт» прийнятий у 1993 році. Хоча до нього вносилися зміни, однак можна констатувати необхідність його оновлення. Це стосується й переліку різновидів принципів фізичної культури і спорту, їх правового регулювання.

Перспективним видається подальше вивчення окремих принципів фізкультури та спорту, насамперед принципів правового регулювання сфери фізкультури та спорту в Україні, а також їх значення для розвитку даної сфери,

реалізації відповідних потреб і можливостей людини й громадянина, для активізації ролі та участі держави у розвитку фізкультури та спорту в Україні.

У підрозділі наведено аргументацію, що серед засад конституційно-правового регулювання фізкультури і спорту в Україні переважно ключову роль відіграють такі принципи: гуманізм, справедливість, взаємна повага та гендерна рівність, рівність прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури і спорту; забезпечення безпеки життя та здоров'я осіб, які займаються фізичною культурою і спортом, учасників та глядачів спортивних і фізкультурно-оздоровчих заходів; соціальний та правовий захист громадян у сфері фізичної культури і спорту; різноманітність, забезпечення доступу осіб з інвалідністю до спортивних споруд; забезпечення міжнародних стандартів у сфері фізичної культури і спорту, поєднання вітчизняних традицій і досягнень зі світовим досвідом у цій сфері.

На основі аналізу доктринальних джерел і нормативно-правових актів України сформульовано поняття й окреслено засадничі принципи конституційно-правового регулювання фізичної культури та спорту, включаючи загальні та спеціальні. При цьому самі принципи не чітко визначені законодавцем, він обмежився тим, що визначив окремі засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту.

До загальних принципів можна віднести принцип верховенства права, гуманізм, справедливість, олімпізм, взаємну повагу та гендерну рівність, заборону дискримінації. У свою чергу, спеціальними принципами правового регулювання фізичної культури і спорту в Україні є: рівність прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури і спорту; забезпечення безпеки життя та здоров'я осіб, які займаються фізичною культурою і спортом, учасників та глядачів спортивних і фізкультурно-оздоровчих заходів; соціальний та правовий захисту громадян у сфері фізичної культури і спорту; різноманітність, забезпечення доступу осіб з інвалідністю до спортивних споруд; забезпечення міжнародних стандартів у сфері фізичної культури і

спорту; поєднання вітчизняних традицій і досягнень зі світовим досвідом у цій сфері, функціонування державної мови.

Визначено коло спеціальних принципів у сфері фізичної культури і спорту: а) засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту; б) принципи правового регулювання фізкультури і спорту в Україні; в) принципи професійної діяльності фізичної культури у сфері освіти; г) правові, організаційні та інші основи діяльності у сфері фізичної культури і спорту; д) принципи фізичного виховання та спорту, включаючи загальні, методичні й педагогічні.

2.2 Міжнародно-правові стандарти у сфері фізичної культури і спорту і їх імплементація в Україні

Практично ні в кого не викликає сумнівів той факт, що фізична культура і спорт відіграють і будуть відігравати важливу роль в охороні здоров'я, моральному, культурному та фізичному вихованні, а також у сприянні зміцненню міжнародного взаєморозуміння й миру.

З огляду на це, необхідними є заохочення та координація міжнародного співробітництва, спрямованого на усесторонній розвиток різних видів спорту за участю широкого кола учасників спортивних відносин, захисту їх прав та інтересів, створення належних умов проведення спортивних змагань, вирішення спортивних спорів тощо.

Загальні глобалізаційні тенденції у світі, хоча і зазнали протягом останнього року певних неочікуваних трансформацій, все одно не зупинили обраного раніше курсу на посилення міжнародної співпраці. Тема спорту взагалі, як відомо у міжнародних відносинах асоціюється із темою миру, і є одним із шляхів вирішення певних суперечливих ситуацій на міжнародній арені, шляхом переговорів, переведення вектору змагального у мирне русло.

Як зазначалось у попередніх підрозділах роботи, вважаємо недостатніми спеціальні дослідження, присвячені взаємодії держав, міжнародних організацій у напрямі розроблення, прийняття й реалізації міжнародно-правових стандартів стосовно фізичної культури і спорту, охорони здоров'я та санітарно-епідеміологічного добробуту населення.

Існуючі наукові праці розкривають переважно концептуальні підходи до сфери фізичної культури і спорту, засад її регулювання та реалізації на національному рівні, організаційно-управлінських засад розвитку фізичної культури і спорту на сучасному етапі. Водночас становлення процесу розроблення й прийняття міжнародно-правових стандартів у даній сфері потребує належної уваги як щодо їх загальнотеоретичних аспектів, так і щодо особливостей галузевого міжнародно-правового регулювання і відповідних механізмів реалізації.

Національні законодавства країн світу і практика їх реалізації у сфері фізичної культури і спорту, безумовно, мають відповідати визнаним міжнародно-правовим стандартам універсального й регіонального рівнів. Основи міжнародно-правових стандартів у сфері фізичної культури і спорту закріплені в Загальні й декларації прав людини, Конвенції ООН про права дитини, Міжнародному пакті про громадянські й політичні права, Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права, Європейській конвенції про захист прав людини й основоположних свобод, Європейській соціальній хартії, Договорам про заснування і функціонування ЄС, Декларації Європейської комісії з прав пацієнтів про політику у сфері забезпечення прав пацієнта в Європі, Європейській конвенції про права людини та біомедицину, Міжнародному кодексі медичної етики тощо [347, с. 50].

Сучасні спортивні відносини опосередковуються як нормами міжнародних документів загального характеру, так і спеціальними, присвяченими безпосередньо міжнародному спортивному руху, який невпинно розвивається, породжуючи нові спортивні види. Відповідно

потребують нормативного регулювання як на міжнародному так і на національних рівнях, що призводить до створення нормативно-правових актів та організацій. Говорячи про рівень міжнародного регулювання, слід зазначити що кожна міжнародна спортивна організація об’єднує, організує та контролює діяльність численних національних організації, проводить змагання міжнародного рівня.

Як відомо, окрему групу джерел регулювання відносин у сфері фізичної культури і спорту становлять загальновизнані принципи міжнародного права, конвенції, хартії та інші міжнародні договори України. Вони стають частиною національного законодавства після ратифікації Верховною Радою України [236].

Тривалий час Організація Об’єднаних Націй, її керівні органи та спеціалізовані установи приділяють увагу питанням фізичної культури і спорту. На наше переконання, тут варто відзначити такі міжнародно-правові документи як:

– Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 року [295].

– Олімпійська хартія.

– Міжнародна хартія фізичного виховання і спорту ЮНЕСКО 1978 р.[293].

– Міжнародна конвенція проти апартеїду в спорті.

– Всесвітній антидопінговий кодекс, прийнятий Всесвітнім антидопінговим агентством 2003 року [93].

– Міжнародна конвенція про боротьбу з допінгом у спорті, прийнята 2005 р. Генеральною конференцією Організації Об’єднаних Націй з питань освіти, науки та культури (ЮНЕСКО) [292].

– Угода про співробітництво в галузі фізичної культури і спорту держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав 2007 р. [574].

– Резолюція 58/5, прийнята Генеральною Асамблеєю Організації Об’єднаних Націй 3 листопада 2003 року, яка стосується спорту як засобу сприяння вихованню, здоров’ю, розвитку та миру.

– Рекомендації з питань допінгу, які були прийняті на другій, третій та четвертій міжнародних конференціях міністрів і керівників, відповідальних за фізичне виховання та спорт, організовані ЮНЕСКО у Москві (1988 р.), Пунта-дель-Есте (1999 р.) й Афінах (2004 р.) тощо.

Не дивлячись на прийняття значної кількості міжнародно-правових актів, в основоположних з них, які стосуються прав людини, а саме у Загальній декларації прав людини 1948 р. [153], Міжнародних пактах 1966 р. не регламентовано відповідні права людини чи громадянина у сфері фізичної культури і спорту. Лише у ст. 12 Пакту про економічні, соціальні й культурні права зафіксовано, що «держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожної людини на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров’я» [296].

Так, ч. 1 ст. 25 Загальної декларації прав людини визначає, що кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї, і право на забезпечення в разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдівства, старості чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини [153]. Певні гарантії, щодо забезпечення можливості для людей займатися фізичною культурою і спортом, не беруть на себе держави на рівні цього універсального міжнародного нормативно-правового акту, і це обумовлено метою та завданнями, що ставили перед собою держави, що розробляли текст та приймали даний документ. Але зазначена норма, гарантована ч. 1 ст. 25 Загальної декларації прав людини, що фактично закріпила соціальні гарантії для нормального життя та розвитку людини, передбачає і створення відповідних умов.

Олімпійська хартія – це збірка фундаментальних принципів Олімпізму, правил та роз'яснень, затверджених Міжнародним олімпійським комітетом (МОК). Вона регламентує організацію, дію та процеси Олімпійського руху й визначає умови проведення Олімпійських ігор.

По суті, Олімпійська хартія виконує три основних завдання:

а) Олімпійська хартія як основний інструмент конституційного характеру визначає та відроджує фундаментальні принципи та невід'ємні цінності Олімпізму;

б) Олімпійська хартія – це і статут Міжнародного олімпійського комітету;

в) крім того, Олімпійська хартія визначає основні права й обов'язки трьох головних складників Олімпійського руху, а саме: Міжнародного олімпійського комітету, міжнародних федерацій та національних олімпійських комітетів, а також організаційних комітетів Олімпійських ігор, які повинні дотримуватись Олімпійської хартії [33].

Олімпійський рух – це концентрована, організована, універсальна й постійна діяльність усіх осіб та організацій, яких надихають цінності Олімпізму, що проводиться під керівництвом МОК. Ця діяльність охоплює п'ять континентів. Вона досягає своєї вершини, коли збирає разом атлетів світу на величезному спортивному фестивалі – Олімпійських іграх. Її символ – п'ять переплетених кілець.

Заняття спортом – одне з прав людини. Кожен повинен мати можливість займатися спортом без будь-якої дискримінації, в дусі Олімпізму, взаєморозуміння, дружби, солідарності та чесної гри.

Сучасний Олімпізм був задуманий П'єром де Кубертеном, за чиєю ініціативою в червні 1894 року в Парижі відбувся Міжнародний атлетичний конгрес. 23 червня 1894 року самозаснувався Міжнародний олімпійський комітет (МОК). Святкування перших Олімпійських ігор (Ігор Олімпіади) сучасності відбулося в Афінах, Греція, в 1896 році. В 1914 році на

Олімпійському конгресі в Парижі був затверджений олімпійський прапор, представлений П’єром де Кубертеном. На ньому зображені п’ять переплетених кілець, які символізують союз п’яти континентів і зустріч атлетів всього світу на Олімпійських іграх. Перші зимові Олімпійські ігри відбулися в Шамоні, Франція, в 1924 році [33].

Розуміючи, що спорт функціонує в рамках суспільства, спортивні організації в Олімпійському русі повинні мати права й обов’язки, притаманні автономним організаціям, які включають незалежне створення спортивних правил та контроль за ними, визначення структури й керівництво своїми організаціями, дотримання права на проведення виборів, вільних від будь-якого зовнішнього впливу, а також відповідальність за забезпечення застосування принципів добросовісного управління.

Здійснення прав і свобод, викладених у цій Олімпійської хартії, має бути забезпечено без будь-якої дискримінації, наприклад расового характеру, за кольором шкіри, статтю, сексуальною орієнтацією, мовою, віросповіданням, політичними чи іншими переконаннями, національним або соціальним походженням, майновим станом, народженням чи іншим статусом. Належність до Олімпійського руху вимагає обов’язкового дотримання положень Олімпійської хартії та визнання МОКом.

Завданням МОК є поширення Олімпізму в світі й керівництво Олімпійським рухом. Роль МОК полягає в тому, щоб:

1. Заохочувати й підтримувати поширення етики і принципів добросовісного керівництва в спорті, а також виховувати молодь за допомогою спорту й направляти зусилля на те, щоб у спорті панував дух чесної гри, а насильство було заборонено.

2. Заохочувати й підтримувати організацію, розвиток і координацію спорту й спортивних змагань.

3. Забезпечувати регулярне святкування Олімпійських Ігор.

4. Співпрацювати з відповідними суспільними й приватними організаціями й органами для того, щоб поставити спорт на службу людства, сприяючи тим самим боротьбі за мир.

5. Брати участь у зміцненні єдності Олімпійського руху для захисту його незалежності та збереження автономії спорту.

6. Протидіяти будь-якій формі дискримінації, яка шкодить Олімпійському рухові.

7. Заохочувати й підтримувати просування жінок у спорті на всіх рівнях і у всіх структурах з метою домогтися здійснення принципу рівності чоловіків і жінок.

8. Захищати чистих спортсменів і цілісність спорту, ведучи боротьбу з допінгом, а також шляхом вжиття заходів проти всіх форм маніпуляції змаганнями й пов'язаної з цим корупції.

9. Заохочувати й підтримувати заходи щодо медичного обслуговування та здоров'я атлетів.

10. Протистояти будь-якому політичному або комерційному зловживанню спортом і атлетами.

11. Заохочувати й підтримувати зусилля спортивних організацій і органів державної влади, спрямовані на забезпечення соціального й професійного майбутнього атлетів.

12. Заохочувати й підтримувати розвиток спорту для всіх.

13. Заохочувати й підтримувати відповідальність і турботу про охорону навколишнього середовища, забезпечувати дотримання екологічних принципів при розвитку спорту й вимагати, щоб Олімпійські ігри проводилися відповідно до вимог.

14. Сприяти отриманню позитивної спадщини від проведення Олімпійських ігор містом і країною, які організують Олімпійські ігри.

15. Заохочувати й підтримувати ініціативи зі стирання граней між спортом, культурою й освітою.

16. Заохочувати й підтримувати діяльність Міжнародної олімпійської академії та інших навчальних закладів, діяльність яких присвячена олімпійській освіті [33].

МОК може надавати офіційне визнання суб'єктам Олімпійського руху, а також визнавати в якості НОК національні спортивні організації, діяльність яких пов'язана із завданнями й роллю МОК, а також може визнавати асоціації НОКів, сформовані на континентальному або світовому рівні. При цьому всі НОКи та асоціації НОКів повинні мати, де це можливо, статус юридичної особи, керуватися Олімпійською хартією. Їхні статути повинні бути затверджені МОК.

МОК може визнавати Міжнародні федерації та їх асоціації. Це жодною мірою не впливає на право кожної МФ або НОК мати прямі контакти з МОК, і навпаки. Також гарантоване право МОК визнавати неурядові організації, пов'язані зі спортом, що діють на міжнародному рівні, чиї статути й діяльність відповідають Олімпійській хартії. При цьому Виконком МОК визначає наслідки тимчасового або постійного визнання в кожному випадку окремо [343, с. 169].

Для виконання своєї місії та своєї ролі, МОК може створювати, формувати або іншим чином контролювати інші юридичні організації, такі, як фонди або корпорації. Стосовно складу, то МОК, має право на обрання, поновлення, вибори, визнання й статус членів МОК які є фізичними особами, а загальна кількість членів МОК не може перевищувати 115 осіб.

Повноваження МОК відповідно до положень Олімпійської хартії здійснюються його органами, а саме: сесією, Виконавчим комітетом і Президентом.

Цікавим є п. 22 Олімпійської Хартії, де визначено, що Комісія МОК з етики повинна визначати і сприяти використанню етичних принципів, до яких входить Етичний кодекс, що базується на цінностях і принципах, викладених в Олімпійській хартії, невід'ємною частиною якої є згаданий Кодекс. До того ж,

вона проводить розслідування скарг, пов'язаних із недотриманням даних етичних принципів, включаючи випадки порушення Етичного кодексу, і пропонує Виконкому МОК, у разі необхідності, застосування санкцій. Голова і члени Комісії МОК з етики обираються Сесією, шляхом таємного голосування, більшістю поданих голосів [33].

Офіційними мовами МОК є французька та англійська мови. Визначено, що на всіх Сесіях повинен бути організований синхронний переклад на французьку, англійську, німецьку, іспанську, російську і арабську мови. Крім того, є застереження, у випадку невідповідності тексту Олімпійської хартії французькою і англійською мовами або будь-якого іншого документу МОК, текст французькою мовою має переваги, якщо письмово не зазначене інше [33].

Слід звернути увагу на порядок вирішення суперечок відповідно до згаданої хартії. Так, рішення МОКу є остаточними, будь-яке суперечне питання стосовно їх застосування або тлумачення може вирішуватися виключно Виконавчим комітетом МОКу і, в окремих випадках, через арбітраж в Арбітражному суді для спорту. Будь-яке спірне питання, яке виникає з приводу або у зв'язку з Олімпійськими іграми, подається виключно до Арбітражного суду для спорту відповідно до Кодексу спортивного арбітражу.

Таким чином, аналізуючи юридичний статус МОК згідно з положеннями Олімпійської хартії варто відзначити, що це – міжнародна неурядова неприбуткова організація з необмеженим часом дії. Його організаційно-правовою формою є асоціація зі статусом юридичної особи, яка визнана Швейцарською федеральною радою відповідно до договору, укладеного 1 листопада 2000 року. Олімпійською столицею є Лозанна (Швейцарія), де є місцезнаходження МОК.

Загалом українські дослідники відзначають необхідність регламентації та координації діяльності у сфері фізичної культури та спорту, визначили потребу у створенні численних міжнародних спортивних організацій. Зокрема Г. Бордюгова, О. Завальнюк, М. Тихонова та ін. акцентують на пріоритеті

міжнародно-правових норм у сфері фізичної культури та спорту, класифікації відповідних міжнародних договорів, суб'єктів міжнародного права, що беруть участь у правотворчості та право-реалізації, тобто дотриманні та аналізі встановлених міжнародних стандартів

Здійснюючи аналіз терміну стандарт, можна зазначить що – взірець, еталон, модель для порівняння з іншими подібними об'єктами або типовий зразок, якому повинні відповідати речі, предмети, явища за розмірами, формою, якістю. Визнано, що на міжнародному рівні закріплюються стандарти, які слід розуміти як необхідний мінімум при імплементації в національне законодавство та практику.

Не можемо підтримати думку Г. С. Лопушняка, який вважає неприпустимим ототожнювати стандарт з нормою, оскільки стандарт – це те, до чого потрібно прагнути, а норма – те, що треба виконувати. Міжнародні стандарти закріплені на рівні актів міжнародного права, і їх положення не обов'язково визначають прагнення, а є також рівним, нижче якого не допускається відхилення. Тому і передбачена процедура моніторингу дотримання міжнародних стандартів державами-підписантами..

Справа в тому, що стандарт нормативно-правовий закріплюється саме у нормах, при цьому ми знаємо різні види норм, тут скоріше мова йде про необхідність розмежування стандартів та принципів. Ми спостерігаємо, що термін «стандарт» вживається щодо саме універсальних та регіональних міжнародних документах, які зазвичай включають і принципи в першу чергу.

На думку О. Завальнюка, міжнародні документи загального характеру, загальновизнані засади міжнародного законодавства й міжнародні договори загального характеру (які містяться в статутах Організації Об'єднаних Націй, деклараціях та резолюціях Генеральної Асамблеї ООН, документах інших організацій з найбільш загальних і глобальних питань міжнародного правопорядку, багатосторонніх договорах (конвенціях), рішеннях Міжнародного суду) складатимуть основу міжнародного спортивного права [151].

В науковій літературі висловлюються і обгрунтовуються різні погляди на тлумачення стандартів. Якщо брати міжнародно-правовий стандарт фізичної культури та спорту, то існує цілий комплекс нормативних актів міжнародного порядку, які встановлюють основи спортивної діяльності, надання спортивних послуг, включаючи і медичних, які направлені п першу чергу на безпеки спортсменів та справедливість проведення змагань. В якості міжнародного регулювання спортивної діяльності створювалися нормативно-правові акти та міжнародні організації.

Спеціальні норми міжнародного спортивного права виписані в договорах, присвячених безпосередньо міжнародній спортивній діяльності. Варто наголосити, що в останні десятиліття зросла кількість двосторонніх договорів, присвячених співробітництву в галузі фізичної культури і спорту, укладені Україною з багатьма країнами світу. Крім того, Україна взяла участь у багатосторонніх договорах (конвенціях), таких, як Угода про співробітництво в галузі фізичної культури і спорту держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав; Міжнародна конвенція про боротьбу з допінгом у спорті; Міжнародна конвенція проти апартеїду в спорті; Європейська конвенція про насильство та неналежну поведінку з боку глядачів під час спортивних заходів, зокрема футбольних матчів [560, с. 212].

У даному підрозділі, виходячи з проведеного загального аналізу існуючих універсальних і деяких регіональних міжнародно-правових стандартів з питань фізичної культури і спорту, ключовим видається виокремлення основних напрямів діяльності ролі у розвитку даної сфери однієї з найбільших регіональних міжнародних організацій – Ради Європи.

Рада Європи – це європейська міжнародна міжурядова організація, утворена після закінчення Другої світової війни 1949 року задля реалізації низки цілей і завдань. Йдеться, насамперед, про такі, як досягнення єдності між європейськими державами на основі спільних цінностей – плюралістичної парламентської демократії, неподільності та універсальності прав людини,

верховенства права тощо. Однак через певні протистояння з розпадом біполярної системи міжнародних відносин, проголошенням країнами Центрально-Східної Європи курсу на побудову демократичних суспільств та інтеграцію до європейських наднаціональних структур виникла унікальна можливість реалізувати початковий задум. Геополітичні зміни на європейському континенті надали нового імпульсу діяльності Ради Європи, пріоритетним завданням якої стали розвиток та зміцнення демократичних перетворень у посткомуністичних країнах Центрально-Східної Європи, які стали на шлях побудови демократії [75, с. 11].

Рада Європи як перша з європейських міжнародних організацій почала активно сприяти молодим демократіям у досягненні проголошених ними цілей. Угорщина, Польща, Чехія та Словаччина першими з постсоціалістичних країн Центрально-Східної Європи стали членами Ради Європи та продемонстрували значні успіхи у процесі демократичних перетворень та європейської інтеграції. Згадані країни стали прикладом для наслідування, їх досвід співробітництва з Радою Європи став корисним і для України, яка також тривалий час розбудовує демократичне суспільство, проводить системні реформи. Значення розвитку співпраці з Радою Європи зумовлено ще й тим, що практично жодна країна не набула членства у ЄС, не запровадивши норми та принципи, викладені в основних міжнародних угодах, які було прийнято в рамках Ради Європи [357, с. 120].

Відповідно до її Статуту збереження та втілення в життя ідеалів і принципів, які є спільним надбанням її членів, а також сприяння їхньому економічному та соціальному прогресу досягається за допомогою органів Ради шляхом вирішення таких основних проблем:

- правового забезпечення прав людини;
- сприяння усвідомленню й розвитку європейської культурної самобутності;

- пошуку спільних рішень соціальних проблем (національні меншини, ксенофобія, захист навколишнього середовища, СНІД, наркоманія і т.д.);

- розвитку політичного партнерства з новими демократичними країнами Європи, надання допомоги країнам цього континенту в їх політичних, законотворчих і конституційних реформах [546].

Ці проблеми більшою чи меншою мірою пов'язані з такою сферою, як фізкультура і спорт. Дана сфера пов'язана з реалізацією значної кількості прав людини і основних свобод, включаючи ті, що закріплені Європейською конвенцією про захист прав людини і основних свобод (ст. 2 – право на життя, ст. 5 – право на свободу та безпеку, ст. 6 – право на справедливий суд, ст. 14 – заборона дискримінації та ін.) [195]. Оскільки фізична культура є складовою загальної культури людини, тому, звісно, її розвиток пов'язаний з розвитком європейської культурної самобутності.

Слід наголосити, що сфера фізичної культури і спорту розкриває як значні можливості, так і висуває низку загроз і викликів перед різними категоріями учасників цієї сфери. Це, насамперед, забезпечення спортивної безпеки, вирішення спортивних спорів та інших конфліктів, маніпулювання спортивними змаганнями, використання допінгу тощо.

Мета даної організації реалізується шляхом укладання угод та здійснення спільних заходів в економічній, соціальній, культурній, науковій, юридичній та адміністративній галузях, а також в галузі захисту та подальшого здійснення прав і основних свобод людини. Участь в Раді Європи не заважає її членам співпрацювати з Організацією Об'єднаних Націй та іншими міжнародними організаціями або союзами, членами яких вони є [546].

Нагадаємо, що держава, яка має намір вступити до Ради Європи, повинна відповідати ряду умов, з-поміж яких є відповідність принципам демократії; підписання Європейської конвенції з захисту прав людини і основних свобод 1950 року й наступне визнання всієї сукупності її контрольних механізмів.

Перед переходом до нормативних і контрольних механізмів Ради Європи, важливо зазначити, що велику увагу досліджуваній нами сфері приділяють керівні й допоміжні органи даної міжнародної організації. Так, Парламентська асамблея будує свою роботу як у формі пленарних засідань, так і спеціальних комітетів. Серед них відзначимо комітети з юридичних питань та прав людини; із соціальних питань, здоров'я та сім'ї; з питань культури та освіти; з економічних питань та розвитку. У свою чергу, Комітет міністрів здійснює власну діяльність через підпорядковані йому комітети, а саме: з прав людини; зайнятості та праці; рівноправності чоловіків та жінок; культурного співробітництва; розвитку спорту; охорони здоров'я; міжурядового співробітництва в молодіжній галузі тощо [493].

Отже, питання розвитку спорту є актуальним напрямом діяльності деяких органів Ради Європи, на які покладено завдання стосовно координації та реалізації значної кількості міжнародних програм і проектів, у тому числі і, що стосуються сфери фізичної культури і спорту. Відзначимо той факт, що в останні десятиліття під егідою Ради Європи реалізуються цікаві у межах досліджуваної теми такі ключові програми й проекти:

- у соціальній сфері – із захисту дітей і сім'ї, інтеграції мігрантів безпеки та охорони здоров'я;

- у сфері спорту – демократії й просування спорту, «Єврофіт», забезпечення гендерної рівності у спорті, боротьби з корупцією та маніпулюванням спортивними змаганнями;

- з молодіжних проблем – європейський центр молоді в Страсбурзі, Новий молодіжний центр в Будапешті, Європейський молодіжний фонд;

- у сфері культури – Культурні маршрути, Креативна Європа тощо [357, с. 121].

Принципово важливим кроком Ради Європи у 1977 році стало прийняття рішення про створення Комітету з розвитку спорту, щоб об'єднати представників урядових і неурядових організацій, зацікавлених розвитком

спорту, зокрема європейські спортивні федерації, які почали розвивати свої структури. Комітет став платформою для розвитку спорту на Європейському континенті, відповідно налагодивши співробітництво з МОК.

Першими проблемами які потребували врегулювання це були питання використання допінгу та хуліганської поведінки глядачів під час відвідувань спортивних змагань. Саме ці питання стали предметом регулювання перших прийнятих резолюцій і декларацій Радою Європи.

У 1989 році була підписана антидопінгова Конвенція – міжнародний договір, ратифікований великою кількістю країн, в тому числі і за межами Європи. Яка закликала країни, що ратифікували дану конвенцію, взаємодіяти у боротьбі проти допінгу у спорті, особливо у забезпеченні належного проведення на основі принципу справедливості гри спортивних заходів ц у захисті здоров'я тих, хто бере в них участь.

В 1985 році, Рада прийняла Конвенцію про попередження насилля і хуліганської поведінки глядачів під час спортивних заходів, зокрема футбольних матчів», після того як трагічно загинули близько 40 людей під час фінального матчу Кубку Європи. Разом із законом, прийнятим в деяких країнах-учасницях, ця Конвенція помогла зупинити стрімке зростання хуліганства.

Не менш важливим засобом захисту прав спортсменів є Конвенція захисту прав людини і основоположних свобод 1950 року прийнята Радою Європи, яка дає можливість звертатися до ЄСПЛ, який є наднаціональним судом і громадяни кожної країни які визнали конвенцію мають право звертатися до суду за захистом своїх прав проти держави.

Частина програм і проектів у сфері спорту Рада Європи здійснює спільно з Європейським Союзом. Упродовж 2014–2015 років діяла спільна програма, спрямована на забезпечення безпечного та здорового довкілля для молодих атлетів. Одна з програм, що діяла у 2017 р., передбачала розроблення стратегій та стратегічних заходів для запобігання й боротьби з сексуальним насильством

щодо дітей у спорті. З 1.03.2018 до 31.10.2019 р. діяла програма, що забезпечувала гендерну рівність у спорті з метою надання підтримки державним органам та спортивним організаціям при розробленні та впровадженні ними політики та програм, спрямованих на подолання гендерної нерівності у спорті, а також при прийнятті стратегії гендерної інтеграції [357, с. 121].

Згодом Програма забезпечення безпеки, охорони здоров'я та обслуговування на спортивних заходах (до 30.06.2018 р.) спрямована на забезпечення людині та групам осіб відчуття захисту, безпеки, комфорту та зручності під час відвідування спортивних заходів, у тому числі футбольних матчів. Її продовжила наступна програма (1.07.2018 до 29.02.2020), спрямована на подолання транскордонних загроз для спорту, таких, як насильство та неналежна поведінка індивідів чи груп осіб, а також інші види нетерплячості чи дискримінації. Водночас, вона спрямована реагувати на складні та поточні тенденції, що виникають у галузі безпеки й обслуговування та сприяє інтегрованому підходу до цього питання [20].

Однією з останніх активносте й організації є кампанія «Розпочати розмову». Це заклик Ради Європи до державних органів влади, а також до спортивних організацій вжити заходи для припинення сексуального насильства щодо дітей. Приєднуючись до цього заклику, уряди, спортивні клуби та федерації, а також самі спортсмени й тренери мають взяти на себе зобов'язання вжити конкретні заходи для припинення цих зловживань», – наголошують в офісі Ради Європи. Зокрема, серед конкретних дій запропоновано такі: започаткувати кампанію «Розпочати розмову» на національному рівні; забезпечити рамкові засади із захисту дітей; просувати підготовку та навчання з цієї проблеми серед ключових учасників.

У рамках Ради Європи прийнято понад 200 міжнародних конвенцій з цих та інших актуальних питань, що є авторитетними джерелами міжнародного публічного права (зокрема Європейська конвенція про захист прав людини і

основоположних свобод, Європейська соціальна хартія [146], Європейська культурна конвенція [145], Європейська хартія місцевого самоврядування, Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, отриманих злочинним шляхом та про фінансування тероризму; Європейська конвенція про насильство та неналежну поведінку з боку глядачів під час спортивних заходів, і зокрема футбольних матчів [144]; Рамкова конвенція про захист національних меншин тощо). Широкий спектр відносин врегульовано цими актами, передбачено проведення взаємних консультацій з метою здійснення спільних дій, які сприятимуть культурним, культурно-масовим та іншим заходам, що становлять спільний інтерес для Європи.

Рада Європи в своїй діяльності прийняла ряд документів, що сформували міжнародно-правову основу співробітництва у сфері фізкультури і спорту. Ще у 80–90-х роках XX ст. було розроблено та прийнято ряд актів, що безпосередньо стосуються фізкультурно-спортивних правовідносин. А саме, Європейська хартія «Спорт для всіх» 1976 року [17], Антидопінгова конвенція 1989 року[49] і Додатковий протокол до Конвенції від 12 вересня 2002 року [136], Спортивна Хартія Європи 14-16 травня 1992 року[530]. Згодом було прийнято Кодекс спортивної етики «Справедлива гра – шлях до перемоги» від 24 вересня 1992 року [10], Європейську конвенцію щодо запобігання насильству та неналежній поведінці глядачів під час спортивних заходів і, зокрема, під час футбольних матчів від 19 серпня 1985 року [144], Конвенцію Ради Європи проти маніпулювання спортивними змаганнями від 18 вересня 2014 року [200]. Названі конвенції є відкритими для підписання та приєднання державами-членами Ради Європи, іншими державами-сторонами Європейської культурної конвенції. Сторонами деяких з них можуть бути також держави, що не є члени Ради Європи, однак за умови, що вони брали участь у розробленні конкретної конвенції чи мають статус спостерігачів при Раді Європи. Згадані документи є відкритими до приєднання, що звісно засвідчує зацікавленість

Ради Європи у тому, аби у сфері спорту було досягнуто оптимальне правове регулювання [340, с. 30].

Міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України відповідно до ст. 9 Конституції України є частиною національного законодавства [236].

Верховною Радою України була ратифікована Європейська Конвенція про насильство та неналежну поведінку з боку глядачів під час спортивних заходів, зокрема футбольних матчів. Вона спрямована на запобігання і контроль над насильством і неналежною поведінкою з боку глядачів під час футбольних матчів та інших спортивних заходів. Сторони Конвенції координують політику і заходи своїх міністерств та інших державних установ щодо боротьби з насильством і неналежною поведінкою з боку глядачів, у разі потреби створюючи координуючі органи [144].

Виконання положень згаданої Конвенції про насильство й неналежну поведінку з боку глядачів під час спортивних заходів, і особливо футбольних матчів, дозволить підвищити рівень безпеки глядачів при проведенні футбольних матчів та інших спортивних заходів, а також сприяти боротьбі з насильством і проявами хуліганської поведінки на спортивних аренах і за їх межами під час проведення спортивних змагань.

Серед інших регіональних міжнародно-правових актів зазначимо Конвенцію проти використання допінгу і Додатковий протокол до неї, прийняті в рамках Ради Європи. На таких важливих публічно-правових інструментах базуються політика держав-членів міжнародної організації та міжурядове співробітництво у сфері боротьби з допінгом. Конвенцію укладено й прийнято з огляду на вплив, який провідні спортсмени мають на молодь, нагальну потребу проведення й сприяння на постійній основі дослідженням для удосконалення методів виявлення допінгу й глибшого вивчення факторів, які впливають на його використання, необхідність забезпечення максимальної ефективності стратегій запобігання використанню допінгу і нарощення потенціалу держав-

учасниць стосовно здійснення програм боротьби з допінгом. Мета цієї Конвенції в рамках стратегії та програми діяльності ЮНЕСКО у сфері фізичного виховання і спорту полягає у сприянні запобігання використанню допінгу в спорті й боротьбі в інтересах його викорінення [292].

Метою Конвенції Ради Європи проти маніпулювання спортивними змаганнями є боротьба з маніпулюванням спортивними змаганнями з метою захисту чесності спорту й спортивної етики відповідно до принципу автономії спорту. Тому основними цілями цієї Конвенції є:

a) попередження, виявлення та застосування санкцій проти національного чи транснаціонального маніпулювання національними й міжнародними спортивними змаганнями;

b) сприяння національному та міжнародному співробітництву проти маніпулювання спортивними змаганнями між відповідними державними органами, а також з організаціями, залученими до спорту і ставок на спортивних змаганнях.

Дану Конвенцію ратифіковано Законом України від 16.11.2016 р. Отже, з її положеннями має узгоджуватися національне законодавство України в даній сфері.

Передували й супроводжували розроблення й прийняття згаданих та інших міжнародно-правових актів низка конференцій, самітів тощо на рівні Ради Європи, окремих її органів. Йдеться й про те, що такі наради вищого рівня завершувалися прийняттям зобов'язуючих документів для держав-членів міжнародної організації. Наприклад, План дій Третього саміту глав держав і урядів Ради Європи (м. Варшава, 16–17 травня 2005 року) рекомендує продовження діяльності Ради Європи, яка служить зразком у галузі спорту.

Можна погодитися з деякими дослідниками, зокрема С. Алєксєєвим, що Рада Європи сьогодні – це вже утворений механізм, котрий активно впливає на розвиток спорту в європейських державах і показує приклад іншим континентам [45].

Таким чином, слід наголосити на значенні ролі та значенні Ради Європи як першої міжнародної міжурядової організації у створенні та реалізації правових стандартів з питань фізичної культури і спорту. Підкреслимо, що законодавство України зазнало їх значного впливу, потреби упорядкування й систематизації. Перед державами-членами Рада Європи розкриває нові горизонти співпраці, включаючи програми й проекти соціально-культурного спрямування, а також власне фізкультурно-спортивного спрямування (з питань зміцнення демократії й просування спорту, забезпечення гендерної рівності у спорті, боротьби з корупцією та маніпулюванням спортивними змаганнями і т.д.).

Рада Європи уже протягом тривалого часу розвиває низку ініціатив фізкультурно-спортивного напряму, які сприяють у зміцненні демократії, культурному обміну й розвитку, цивілізованому проведенню спортивних змагань, захисту прав та інтересів учасників цих відносин, врегулюванню спорів у даній сфері. Водночас перед державами-членами Ради Європи, включаючи Україну, є значні зобов'язання стосовно імплементації міжнародно-правових стандартів з питань фізичної культури і спорту, виконання відповідних рішень Європейського суду з прав людини [357, с. 123].

У лютому 2021 року дійшла свого завершення шістнадцята конференція міністрів Ради Європи, що відповідальні за спорт. У даній конференції наша держава взяла участь вперше, як повноправний член Розширеної часткової угоди про спорт (EPAS). Дана конференція проходила в онлайн-форматі, що обумовлено обмеженнями, які введені в умовах пандемії. Проведення конференції було розбито на декілька етапів, з метою якнайширшого залучення спортивної спільноти держав-членів Ради Європи до обговорення важливих для сьогодення проектів документів.

Головними темами Конференції були питання захисту прав людини у спорті та перегляд Європейської спортивної хартії. Підсумком роботи конференції стали проекти двох резолюцій: «Європейський підхід до

спортивної політики: перегляд Європейської спортивної хартії» та «Права людини у спорті», які будуть остаточно затверджені на наступному засіданні Комітету міністрів Ради Європи.

Результатами конференції стало рішення держав-членів, використати потенціал Ради Європи для посилення захисту та забезпечення прав людини, зокрема у сфері спорту шляхом:

- сприяння втіленню всіх стандартів, що містяться в конвенціях зацікавленими сторонами у спорті;

- заохочення використання механізмів моніторингу для висвітлення питань прав людини та порушення та спрямовувати дії у сфері спорту;

- просування рекомендацій T-DO щодо принципів справедливого судового розгляду в антидопінговій дисциплінарній дисципліні провадження;

- розвитку діалогу та співпраці з міжнародними організаціями, відповідальними за захист основних прав для забезпечення уваги їх до спортивної діяльності;

- продовження розвитку партнерських відносин з недержавними суб'єктами для впровадження прав людини у їх діяльності;

- продовження та сприяння співпраці з Європейським Союзом як рушійною силою загальних цілей та цінностей;

- продовження розробки стандартів та інструментів щодо захисту викривачів, оплата праці увагу, що їх можна ефективно застосовувати у сфері спорту.

Члени Ради Європи вважають за необхідне сприяти спорту та його численним соціальним та індивідуальним перевагам для зміцнення стійкості суспільства до глобальної кризи, та визначають потребу зробити захист прав людини стовпом переглянутої Європейської хартії спорту.

Необхідним є також подальший розвиток спільного європейського і глобального рамкового співробітництва для розвитку фізкультури і спорту,

заснованого на поняттях плюралістичної демократії, верховенства права, прав людини та спортивної етики.

При цьому, не можна не зважати на те, що перед міжнародним співтовариством на сьогоднішній день стоять серйозні виклики. В тому то і полягає складність, і головне завдання об'єднань держав – реагувати на кризові ситуації, не припиняючи вирішення поточних, важливих стратегічних завдань.

У підрозділі обґрунтовано необхідність у сприянні та координації міжнародного співробітництва, спрямованого на всебічний розвиток різних видів спорту за участю широкого кола учасників спортивних відносин, захисту їх прав та інтересів, створення належних умов проведення спортивних змагань, вирішення спортивних спорів тощо.

Наголошено, що на сьогодні, Україна ратифікувала ряд міжнародних договорів у сфері фізичної культури і спорту, зокрема Європейську Конвенцію про насильство та неналежну поведінку з боку глядачів під час спортивних заходів, зокрема футбольних матчів. Це дозволить підвищити рівень безпеки глядачів при проведенні футбольних матчів та інших спортивних заходів.

Констатовано необхідність подальшого розвитку спільного європейського й глобального рамкового співробітництва для розвитку державної політики у сфері фізичної культури і спорту, заснованої на цінностях плюралістичної демократії, верховенства права, прав людини та спортивної етики.

2.3 Розвиток міжнародних стандартів у сфері фізичної культури і спорту

На сучасному етапі розвитку у сфері фізичної культури і спорту відбуваються кількісні та якісні зміни у складі споживачів фізкультурно-спортивних послуг їх кількість значно зросла. Завдяки цьому у країні

розширюється коло послуг, зростає їхня якість. Споживання державою фізкультурно-спортивних послуг відбувається шляхом використання змін у їхніх кількості та якості з метою підвищення власного іміджу як усередині країни, так і за її межами. Міжнародні стандарти стають вагомим джерелом співпраці між державами у розвитку фізичної культури і спорту, встановлюючи правила співпраці не лише між державами але й між усіма учасниками.

Генеральна конференція Організації Об’єднаних Націй з питань освіти, науки та культури на своїй 33-й сесії, яка відбулася 18 листопада 2005 р. в м. Париж, прийняла Міжнародну конвенцію про боротьбу з допінгом у спорті.

Положення даної конвенції засвідчують, що спорт повинен відігравати важливу роль в охороні здоров’я, моральному, культурному та фізичному вихованні, а також у сприянні зміцненню міжнародного взаєморозуміння й миру, відзначаючи необхідність заохочення та координації міжнародного співробітництва, спрямованого на викорінення допінгу в спорті, висловлюючи занепокоєння стосовно використання спортсменами допінгу в спорті й наслідками цього для їхнього здоров’я, принципу чесної гри, викорінення шахрайства та майбутнього спорту, пам’ятаючи, що допінг ставить під загрозу етичні принципи й виховні цінності [292].

Особливої уваги потребує осмислення Резолюцію Генеральної Асамблеї ООН від 25 вересня 2015 року, яка набула чинності 1 січня 2016 року і розрахована на 15 років — до 2030 року. Вона оголошує новий план дій, орієнтований на виведення світу на траєкторію сталого та життєстійкого розвитку, що включає 17 цілей сталого розвитку (ЦСР) та 169 задач. В Резолюції підкреслюється, що ніколи раніше світові лідери не брали на себе зобов'язання вжити спільні дії і зусилля для реалізації такої широкої і універсальної стратегічної програми. Наголошено прагнення здійснювати Порядок денний таким чином, щоб це принесло максимальну користь усім: як

нинішньому, так і майбутнім поколінням на принципі відповідності правам та обов'язкам держав за міжнародним правом [502].

В Резолюції 37 задача присвячена спорту «Важливим стимулом сталого розвитку також є спорт. Ми визнаємо зростання внеску спорту в справу розвитку та миру, тому що він сприяє толерантності та повазі, розширенню прав і можливостей жінок та молоді, окремих осіб і громад, а також сприяє досягненню цілей в сфері охорони здоров'я, освіти та соціальної інтеграції» [502]. Відстоюємо позицію, що саме визнані на рівні ООН цілі та завдання розвитку спорту мають бути враховані про підготовці реформ в Україні. Для ефективного врегулювання питань розвитку фізичної культури і спорту цього слід застосувати новий комплексний підхід, основою якого буде реалізація принципу спільної, але диференційованої відповідальності вищих, центральних та місцевих органів державної влади та місцевого самоврядування. У концепції сталого розвитку визнано, що викорінення бідності в усіх її формах і проявах, боротьба з нерівністю всередині країн та між ними, збереження планети, забезпечення безперервного, всеохоплюючого і сталого економічного зростання та сприяння соціальній інтеграції взаємопов'язані та взаємозалежні. Тому запропонований нами комплексний і системний підхід до розвитку сфери фізичної культури і спорту базується на визнаних міжнародних стандартах і вже довів свою ефективність в країнах сталої демократії.

Важливо, на наш погляд, звернутися також до правозастосовної практики Ради Європи у сфері фізичної культури і спорту. Безумовно, тут за основу візьмемо практику Європейського суду з прав людини. Практика Європейського суду з прав людини нараховує тисячі справ, які з часом розширюють предметну сферу застосування положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Метою створення Європейського суду з прав людини, то у ст. 19 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод від 04.11.1950 р. (Конвенцію ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97) є забезпечення

дотримання Високими Договірними Сторонами їхніх зобов'язань за Конвенцією та протоколами до неї. Він функціонує на постійній основі. Ст. 32 Конвенції визначає юрисдикцію Європейського суду з прав людини, відповідно до неї юрисдикція Суду поширюється на всі питання тлумачення і застосування Конвенції та протоколів до неї, подані йому на розгляд відповідно до статей 33, 34, 46 і 47.У випадку виникнення спору щодо юрисдикції Суду спір вирішує сам Суд. Конвенція поділяє справи на міждержавні та справи з розгляду індивідуальних заяв. Міждержавною є справа, коли будь-яка Висока Договірна Сторона може передати на розгляд Суду питання про будь-яке порушення положень Конвенції та протоколів до неї, яке допущене, на її думку, іншою Високою Договірною Стороною. Щодо індивідуальних заяв, то Суд може приймати заяви від будь-якої особи, неурядової організації або групи осіб, які вважають себе потерпілими від допущеного однією з Високих Договірних Сторін порушення прав, викладених у Конвенції або протоколах до неї. Високі Договірні Сторони зобов'язуються не перешкоджати жодним чином ефективному здійсненню цього права. Суд може брати справу до розгляду лише після того, як було вичерпано всі національні засоби юридичного захисту, згідно із загальновизнаними принципами міжнародного права, і впродовж шести місяців від дати постановлення остаточного рішення на національному рівні.

Суд не розглядає жодної індивідуальної заяви, якщо вона:

- є анонімною; або

- за своєю суттю є ідентичною до заяви, що вже була розглянута Судом чи була подана на розгляд до іншого міжнародного органу розслідування чи врегулювання, і якщо вона не містить нових фактів у справі.

Суд оголошує неприйнятною будь-яку індивідуальну заяву, якщо він вважає:

- що ця заява несумісна з положеннями Конвенції або протоколів до неї, явно необґрунтована або є зловживанням правом на подання заяви;

або

- що заявник не зазнав суттєвої шкоди, якщо тільки повага до прав людини, гарантованих Конвенцією і протоколами до неї, не вимагає розгляду заяви по суті, а також за умови, що на цій підставі не може бути відхилена жодна справа, яку національний суд не розглянув належним чином. Суд відхиляє будь-яку заяву, яку він вважає неприйнятною згідно з цією статтею. Він може зробити це на будь-якій стадії провадження у справі.

Що стосується практики реалізації відповідного правового регулювання у випадках вирішення спортивних спорів, то обов'язково маємо звернути увагу на справи, що розглядає Європейський суд із прав людини. Відомо, що Європейський суд із прав людини не класифікує справи за сферами суспільного життя чи за галузями права, єдиним критерієм є порушене право, тому в практиці ЄСПЛ спортивні спори розглядалися відповідно до позиції прав, які гарантує Конвенція 1950 р.

Є низка справ ЄСПЛ за різними статтями, що стосуються фактично спортивних правовідносин [529]:

1. Так, заявники, родичі вболівальників, які загинули в катастрофі Гілсборо 1989 р., подали скаргу за ст. 2 (право на життя) Конвенції з прав людини на те, що початкове розслідування було некомпетентним, і хоча було розпочато нове розслідування, їм довелось чекати майже 24 роки на відповідне розслідування смертей за ст. 2. Узявши до уваги зрозумілу відсутність критики заявників невідкладних та ефективних заходів, прийнятих до цього часу різними владними органами Сполученого Королівства для подальшого розслідування смертей їх родичів після заснування гілсборської незалежної комісії в вересні 2012 р., та розглянуті розслідування, Європейський суд із прав людини вирішив, що заяви були передчасні та визнав їх неприйнятними згідно зі ст. 35 (критерії прийнятності) Конвенції. Суд далі зауважив, що, якщо заявники незадоволені результатами розслідувань чи їх висновками, то їм і далі

дозволено подавати заяви до суду. (Харрісон та інші проти Сполученого Королівства 25 березня 2014 р. (рішення щодо прийнятності) [532].

2. Заявник, футбольний уболівальник, скаржився на те, що протягом 4 годин поліція тримала його під вартою, щоб запобігти організації та його участі в жорстокій бійці між футбольними хуліганами. Суд не визнав порушення ст. 5 (право на свободу та безпеку) Конвенції, вважаючи, що затримання заявника поліцією було виправданим статтею як тримання для забезпечення виконання обов'язку, передбаченого законом. Суд зауважив, що його тримання було необхідним для виконання особливого та конкретного зобов'язання щодо заявника, щоб перешкодити йому організувати бійку між опозиційними групами хуліганів на футбольному матчі. (Право на свободу та безпеку (ст. 5 Конвенції) Остендорф проти Німеччини 7 березня 2013 р.) [533].

3. Ця справа стосувалася великої суми грошей пов'язаної з трансфером футболіста між грузинським та іноземним клубом. У цьому випадку клубу-заявнику було відмовлено верховним судом у звільненні від сплати судового збору; як результат, апеляція не була розглянута. Клуб-заявник скаржився на відмову в доступі до суду. Суд визнав порушення ст. 6 § 1 (право на справедливий суд) Конвенції, вважаючи, що відбулася невиправдана відмова в доступі до суду. Суд зауважив, що верховний суд не зумів дотриматися відповідної рівноваги між інтересами держави в забезпеченні розумного судового збору та інтересами заявника на захист свого твердження в суді. (Право на справедливий суд (ст. 6 Конвенції) ФК Мретебі проти Грузії 31 липня 2007 р.) [534].

4. Покладаючись особливо на ст. 6 § 1 (право на справедливий суд) Конвенції,заявник, який організовує професійні футбольні змагання в Португалії, скаржився на те, що у справі проти португальських податкових органів влади не було забезпечено оцінки обвинувачення. З'ясувавши, що заявнику ніщо не перешкоджало користуватися його правом на участь у справах, на основі того, що думка обвинувачення не містила нової інформації, і

що справа заявника була розглянута в першому читані та в апеляційному суді, суд визнав скаргу заявника неприйнятною за ст. 6 Конвенції. (Португальська професійна футбольна ліга проти Португалії 27 квітня 2012 р. (рішення щодо прийнятності) [535].

5. Ці заяви стосувалися законних заборон на традиційне полювання з собаками у Сполученому Королівстві згідно з Законом «Про захист диких ссавців» (Шотландія) 2002 р. та Законом «Про полювання» 2004 р. Заявники, неурядові організації та 11 приватних осіб оскаржували закон в національному суді, але їх заяви до Палати Лордів було відхилено. Заявники скаржилися на порушення їх права на повагу до приватного життя та приватної власності. Суд визнав скарги заявників за ст. 8 (право на повагу до приватного життя та власності) Конвенції неприйнятними через недостатню обґрунтованість. Суд зауважив, що, хоча приватне життя – це поняття широке, це не означало, що закон захищає будь-яку діяльність особи з метою встановлення та розвитку стосунків із ними. Незважаючи на очевидне почуття задоволення та особистої реалізації, яке отримували заявники від полювання, та міжособистісні стосунки, які вони встановлювали завдяки йому, полювання не входило до особистих справ заявників та міжособистісні стосунки, на які вони посилалися, були широкі та невизначені, тому закони про полювання не могли призвести до втручання в їх права за ст. 8. Стосовно тих заявників, які стверджували, що неможливість полювати на їхніх землях призвела до втручання в їхню приватну власність, суд зауважив, що поняття приватної власності не поширювалося на землю, на якій власник дозволяв займатися полюванням, і це виходило за межі приватної власності. (Френд та інші проти Сполученого Королівства 24 листопада 2009 р. (рішення щодо прийнятності) [536].

6. Заявників, мусульман, було зараховано до першого курсу державної середньої школи протягом 1998–1999 рр. Дуже часто вони відвідували заняття з фізичної культури у своїх хустках та відмовлялися зняти їх, незважаючи на численні прохання вчителя. Шкільний дисциплінарний комітет вирішив

виключити їх зі школи за порушення зобов'язання брати активну участь в житті школи. Суд не визнав порушення ст. 9 (свобода думки, совісті та релігії) Конвенції в обох випадках, вважаючи, що рішення, прийняте національною владою, що такий одяг, як ісламська головна хустка, був несумісним із уроками фізкультури, було необгрунтованим. Суд погодився, що покарання, покладене на заявників, було результатом відмови заявників підкоритися правилам школи, про що вони були заздалегідь повідомлені, а не через їхні релігійні переконання, як вони стверджують. (Догру проти Франції та Керванці проти Франції від 4 грудня 2008 р.) [538].

7. Ці справи стосувалися визнання винними видавців двох журналів та їх видавничих директорів в опосередкованій або незаконній публікації тютюнових виробів, після того як вони опублікували в журналах ActionAutoMoto та Entrevue 2002 р. фотографії водія Формули 1 Міхаеля Шумахера в одязі з логотипом сигаретного бренду. Заявники також скаржилися на різницю в ставленні до транслювання змагань із моторних видів спорту в країні, де реклама тютюнових виробів не заборонена. Суд не визнав порушення ст. 10 (свобода вираження поглядів Конвенції). Пам'ятаючи про важливість захисту громадського здоров'я, нагальна потреба вжити заходів, щоб захистити суспільство від наслідків куріння та існування консенсусу на європейському рівні стосовно заборони реклами тютюнових виробів, суд визнав, що заходи, ужиті проти свободи вираження поглядів заявниками в цьому випадку відповідали нагальній суспільній потребі та були пропорційними законній меті. Суд також не визнав порушення ст. 14 (заборона дискримінації) в поєднанні зі ст. 10, вважаючи, що аудіовізуальні та друковані заходи масової інформації знаходилися в різних умовах. Суд зауважив, що не було можливим на той час за допомогою технічних засобів приховати напис, логотипи чи рекламу на знятому матеріалі фільму, використану трансляторами. Проте можна було уникнути фотографій із такими знаками або приховати їх на сторінках журналів. Суд далі зауважив, що стосовно матеріалу спортивних змагань,

показаного через кілька хвилин чи днів після того, як його відзнято, французький касаційний суд підтвердив, що транслювання перегонів наживо було єдиним винятком заборони реклами тютюнових випадків. (Ашет Філіпакі Пресе Отомобілє та Дюпюї проти Франції. Видавнича компанія Понсона проти Франції 5 березня 2009 р.) [540].

8. Справа стосувалася обстежень, проведених у будинках газет L'Equipe та LePoint та будинках журналістів, звинувачених у порушенні конфіденційності юридичного розслідування. Влада хотіла визначити джерело витоку інформації розслідування щодо можливого вживання допінгу під час спортивного змагання. Заявники скаржилися на те, що розслідування проти них порушувало їх право на свободу вираження поглядів. Суд визнав порушення Статті 10 (свобода вираження поглядів) Конвенції, вважаючи, що французький уряд не підтвердив того, що дотримувалася справедлива рівновага між різноманітними інтересами, залученими в цій справі та, що вжиті заходи не були пропорційними законній цілі, беручи до уваги інтерес демократичного суспільства в забезпеченні та дотриманні свободи преси. Суд зауважив, що теми статей – вживання допінгу в професійному спорті, в цій справі велоспорт та пов'язані проблеми – стосувалися справи суспільного інтересу. До того ж, статті відповідали зростаючій та законній вимозі громадськості в інформації щодо вживання допінгу в спорті, особливо велоспорті. (Ресот та інші проти Франції 28 червня 2012) [541].

9. Справа щодо розпуску вболівальників футбольного клубу Парі Сен-Жермен указом прем'єр-міністра після того, як вони розгорнули образливий банер на трибунах французького фінального чемпіонату між Лансом, командою з північно-західної Франції, та Парі Сен-Жермен на стадіоні Стад де Франс 29 березня 2008 р. (матч транслювали наживо по телебаченню). Заявник скаржився на втручання в свободу об'єднань. Суд визнав заяву неприйнятною через недостатню обґрунтованість. Суд зауважив, що розпуск клубу порушував право заявника на свободу об'єднань, передбачену спортивним кодексом, та

сприяв законній цілі запобігати безладу чи злочину. Суд далі зауважив, що образи, у яких обвинувачувався заявник, були особливо серйозними та шкодили громадському порядку. Більш того, формулювання на банері, розгорненому на стадіоні Стад де Франс 29 березня 2008 р. було надзвичайно образливим для певної групи населення. Суд вирішив, що розпуск був пропорційним меті. (Нова асоціація булонських хлопчиків проти Франції 7 березня 2011 р. (рішення щодо прийнятності).

10. Справа щодо скарги землевласника про те, що він був змушений прийняти полювання на своїх землях, хоча не погоджувався. На його думку, такі зобов'язання призвели до порушення його права на мирне користування його володіннями. Суд визнав порушення ст. 1 (захист права власності) прот. № 1 Конвенції, вважаючи, що зобов'язання миритися з полюванням на його власності нав'язував нерозмірний тягар на землевласників, які виступали проти полювання з етичних причин. (Херман проти Німеччини 26 червня 2012 (Велика Палата) [542].

Аналізуючи рішення ЄСПЛ, видно що права учасників які беруть участь у фізичному виховання порушуються у всіх країнах Європи, але дивлячись на умови розвитку міжнародних стандартів у сфері фізичної культури і спорту багато що залежить від самої держави. Наприклад, у Німеччині існує 11 різних програм підтримки спорту, які встановлюють: 1) сприяння будівництву спортивних споруд; 2) розвиток спорту в школах і вищих навчальних закладах; 3) сприяння спортивним організаціям, і передусім спортклубам і командам; 4) допомога особливим групам населення (інвалідам, ув'язненим, іноземцям тощо). Також у Німеччині є більше 40 спортивних федерацій об'єднані в Німецький спортивний союз, який вирішує питання з масового спорту, спорту вищих досягнень, підготовки кадрів і наукового дослідження у спорті.

Французьке законодавство особливо на жорстокому рівні регулює питання спортивного розвитку. При порушення національного законодавства

навіть у незначних порушеннях застосовуються санкції та відповідальність як учасників так і організаторів спортивних змагань.

В Іспанії застосовують змішану модель в розвитку фізичною культурою і спортом, а саме надання певної самостійності для спортивних клубів та організацій на місцевому рівні, відповідно які діють на підставі національного законодавства [56, С. 160].

Вищезазначені країни ратифікували міжнародні стандарти як універсального так регіонального рівня, але кожна з них застосовує їх у національне законодавство на свій розсуд. Як результат, можна зазначити, що сукупність конкретних механізмів які застосовують кожна країна враховуючи встановлені міжнародні стандарти дозволяє досягати високих спортивних результатів.

З огляду на викладене, доцільне проаналізувати можливість впровадження в українську систему управління фізичною культурою і спортом позитивного досвіду країн Європейського Союзу. Про таку необхідність свідчить також проведення реформи державної політики у сфері спорту, яка зазначена у Стратегії розвитку України – 2020. Проведений аналіз вказує, що ефективний розвиток фізичної культури та спорту передусім відбувається за рахунок беззаперечного розуміння дуже важливої ролі фізичної культури та спорту у розвитку громади.

Значна кількість рішень у справах ЄСПЛ за різними статтями, що стосуються фактично спортивних правовідносин. Це справа Харрісон та інші проти Сполученого Королівства 25 березня 2014 р. (рішення щодо прийнятності); Остендорф проти Німеччини 7 березня 2013 р. (рішення щодо права на свободу та безпеку за ст. 5 Конвенції); Португальська професійна футбольна ліга проти Португалії 27 квітня 2012 р. (рішення щодо прийнятності); Ресот та інші проти Франції 28 червня 2012 р. за ст. 10 свобода вираження поглядів); ФК Мретебі проти Грузії 31 липня 2007 р. (рішення щодо права на справедливий суд за ст. 6 Конвенції) та інші [340].

Отже, у дослідженій практиці Європейського суду з прав людини спортивними фактично можуть бути спори щодо порушення ст. ст. 2, 5, 6, 8, 10 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод [195]. Тобто постають питання щодо порушення права на життя, що, на жаль, іноді відбувається на масових заходах, що супроводжують спортивні змагання, права на свободу та особисту недоторканість, право на приватність, свободу вираження поглядів та право на справедливий суд.

Ще раз в контексті розвитку міжнародних стандартів у сфері фізичної культури і спорту, на шістнадцятій конференція міністрів Ради Європи, що відповідальні за спорт, було запропоновано державам-членам Ради Європи інтегрувати захист прав людини у розробку спортивної політики, включаючи просування заходів спортивних організацій щодо запобігання порушенням прав людини та забезпечення їх ефективності;

Використовувати стандарти та інструменти Ради Європи, зокрема, для:

- подальшого посилення захисту прав дітей у спорті;

- сприяння доступу до правосуддя та права на справедливий суд, у тому числі у сфері спорту;

- посилення просування та захисту економічних та соціальних прав спортсменів;

- попередження насильства, дискримінації, сексуальних домагань та жорстокого поводження та боротися з ними;

- прагнути до гендерної рівності;

Окремо, підняті питання, що мають стати напрямками державної політики, а саме:

- використання спорту як ключового фактора для покращення фізичної підготовленості та психічного самопочуття(право на здоров’я);

- захист права на свободу та безпеку спортсменів;

- сприяння інклюзивності та різноманітності у спорті та на спортивних заходах як ключових елементів для більш безпечного, та більш гостинного спорту та спортивних подій;

- захист свободи ЗМІ у сфері спорту та проведення великих спортивних подій,в межах майнових прав організаторів спортивних змагань та відповідність принципам пропорційності;

- захист прав спортсменів-мігрантів, якщо це необхідно, шляхом визначення європейських стандартів для неповнолітніх спортсменів, які мігрують з третіх країн до Європи;

- просування спортивної політики, яка відповідає захисту персональних даних;

- захист свободи слова, возз'єднання та об'єднання спортсменів.

Питання, що на думку представників держав-членів Ради Європи є першочерговими саме у сфері спорту, як бачимо в основному стосуються загальних питань забезпечення прав людини. Мова йде про гендерну рівність, інклюзивність, заборону дискримінації. Відносно спеціальною гарантією можна визначити соціальне забезпечення спортсменів, але в даному випадку мова йде про спеціального суб’єкта, при цьому загальний стандарт соціально-економічного забезпечення застосовується і до спортсменів, в тому числі.

Спостерігається все одно основне спрямування діяльності Ради Європи – як організації, що здійснює наднаціональне забезпечення захисту прав людини. Безумовно, практика Європейського Суду з прав людини, що є реальним індикатором суспільного життя, що виявляє нагальні проблеми, що відображає спроби зловживання правами змушує держави-члени Ради Європи пропагувати забезпечення дотримання прав людини в усіх сферах суспільного життя.

Сфера спорту, оскільки в центрі має людину, як раз з точки зору її біологічної, а потім соціальної сутності, безумовно стане перед проблемами у правозахисній сфері у сучасному світі.

Аналіз міжнародно-правові стандарти у сфері фізичної культури і спорту демонструє нам, наскільки дана сфера багатогранна, вона стосується широкого кола питань, і дуже тісно пов’язана із забезпеченням прав людини.

Можливість займатися фізичною культурою та спортом, що обумовлена правом на життя та здоров’я, а також розвиток та самовизначення кожної людини, мають похідні права, що є складовою правосуб’єктності учасників спортивних та фізкультурно-оздоровчих правовідносин.

Висновки до розділу 2

1. Основні принципи фізичної культури та спорту, засади їх правового регулювання базуються на загальновизнаних, загальнолюдських ідеях та ідеалах, принципах права та загалом принципах демократії, а також на специфічних особливостях даної сфери. Доведено, що серед засад конституційно-правового регулювання фізкультури та спорту в України переважно ключову роль відіграють такі принципи: гуманізм, справедливість, взаємна повага та гендерна рівність, рівність прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури і спорту; забезпечення безпеки життя та здоров’я осіб, які займаються фізичною культурою і спортом, учасників та глядачів спортивних і фізкультурно-оздоровчих заходів; соціальний та правовий захист громадян у сфері фізичної культури і спорту; різноманітність, забезпечення доступу осіб з інвалідністю до спортивних споруд; забезпечення міжнародних стандартів у сфері фізичної культури і спорту, поєднання вітчизняних традицій і досягнень зі світовим досвідом у цій сфері.

2. Визначено, що принципи правового регулювання фізичної культури та спорту в Україні – це основні вихідні ідеї та положення, які виражають найважливіші закономірності формування правових норм у сфері врегулювання

забезпечення розвитку фізичної культури, рухової активності населення та популяризації й підтримання спорту в Україні.

3. Визнані на міжнародному рівні принципи розвитку фізичної культури і спорту закріплені на рівні міжнародно-правових актів, зокрема у Статуті Олімпійської хартії. Серед принципів олімпійських ігор (олімпізму) Хартія встановлює такі: 1) олімпізм – філософія життя, спрямована поєднання якостей тіла, волі та розуму; 2) постановлення спорту на службу гармонійного розвитку людства зі збереженням людської гідності; 3) олімпійський рух – це організована та постійна акція, яка здійснюється для всіх фізичних та юридичних осіб, які натхненні цінностями олімпізму; 4) практика спорту – це право людини займатися спортом без будь-якої дискримінації та в олімпійському дусі дружби, солідарності та чесної гри; 5) визнання політичного нейтралітету Олімпійського руху та його автономії; 6) реалізація прав та свобод без будь-якої дискримінації, за ознаками раси, кольору, статі, сексуальної орієнтації, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного або соціального походження, майнового стану, походження або іншого статусу.

4. Обґрунтовано, що Статут Олімпійської хартії є специфічним правовим актом і не є основоположним джерелом правового регулювання сфери фізичної культури і спорту в Україні, при цьому визначені вище принципи мають бути реалізовані у внутрішньому правопорядку. Окрім цього, в інших джерелах міжнародне право прямо або опосередковано встановлює принципи сфери фізичної культури та спорту, пов’язуючи її із розвитком людства, забезпеченням толерантності та гуманізму, миру на міжнародній арені.

5. На основі аналізу доктринальних джерел і нормативно-правових актів України сформульовано авторське поняття й окреслені засадничі принципи конституційно-правового регулювання фізичної культури та спорту, включаючи загальні та спеціальні. При цьому самі принципи законодавцем чітко не визначені, він обмежився тим, що визначив окремі засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту. До загальних принципів можна

віднести принцип верховенства права, гуманізм, справедливість, олімпізм, взаємну повагу та гендерну рівність, заборону дискримінації. У свою чергу, спеціальними принципами правового регулювання фізичної культури та спорту в Україні є: рівність прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури і спорту; забезпечення безпеки життя та здоров'я осіб, які займаються фізичною культурою і спортом, учасників та глядачів спортивних і фізкультурно-оздоровчих заходів; соціальний та правовий захисту громадян у сфері фізичної культури і спорту; різноманітність, забезпечення доступу осіб з інвалідністю до спортивних споруд; забезпечення міжнародних стандартів у сфері фізичної культури і спорту; поєднання вітчизняних традицій і досягнень зі світовим досвідом у цій сфері, функціонування державної мови.

6. Розроблено авторське визначення конституційно-правових принципів регулювання фізичної культури та спорту в Україні – це основні вихідні ідеї та положення, які виражають найважливіші закономірності формування правових норм у сфері врегулювання та забезпечення розвитку фізичної культури, рухової активності населення та популяризації й підтримання спорту в Україні. Визначено коло засад та принципів у сфері фізичної культури і спорту: а) засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту; б) принципи правового регулювання фізкультури та спорту в Україні; в) принципи професійної діяльності фізичної культури у сфері освіти; г) правові, організаційні та інші основи діяльності у сфері фізичної культури і спорту; д) принципи фізичного виховання та спорту, включаючи загальні, методичні й педагогічні.

7. Обгрунтовується необхідність в сприянні та координації міжнародного співробітництва, спрямованого на усесторонній розвиток різних видів спорту за участю широкого кола учасників спортивних відносин, захисту їх прав та інтересів, створення належних умов проведення спортивних змагань, вирішення спортивних спорів тощо. Встановлено, що національні законодавства країн світу і практика їх реалізації у сфері фізичної культури і

спорту, безумовно, мають відповідати визнаним міжнародно-правовим стандартам універсального й регіонального рівнів. Основи міжнародно-правових стандартів у сфері фізичної культури і спорту закріплені в Загальні й декларації прав людини, Конвенція ООН про права дитини, Міжнародному пакті про громадянські й політичні права, Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права, Олімпійська хартія, Міжнародна хартія фізичного виховання і спорту ЮНЕСКО, Міжнародна конвенція проти апартеїду в спорті, Всесвітній антидопінговий кодекс, Міжнародна конвенція про боротьбу з допінгом у спорті, Європейській конвенції про захист прав людини й основоположних свобод, Європейській соціальній хартії, Європейська хартія «Спорт для всіх», Спортивна Хартія Європи, Кодекс спортивної етики «Справедлива гра – шлях до перемоги», Європейську конвенцію щодо запобігання насильству та неналежній поведінці глядачів під час спортивних заходів і, зокрема, під час футбольних матчів, Конвенція Ради Європи проти маніпулювання спортивними змаганнями, Договорам про заснування і функціонування ЄС, Декларації Європейської комісії з прав пацієнтів про політику у сфері забезпечення прав пацієнта в Європі, Європейській конвенції про права людини та біомедицину, Міжнародному кодексі медичної етики тощо.

8. Розкрито завдання і призначення Міжнародного Олімпійського Комітету, роль якого полягає в тому, щоб: 1) заохочувати й підтримувати поширення етики і принципів добросовісного керівництва в спорті, а також виховувати молодь за допомогою спорту; 2) заохочувати й підтримувати організацію, розвиток і координацію спорту й спортивних змагань; 3) забезпечувати регулярне святкування Олімпійських Ігор; 4) співпрацювати з відповідними суспільними й приватними організаціями й органами для того, щоб поставити спорт на службу людства, сприяючи тим самим боротьбі за мир; 5) протидіяти будь-якій формі дискримінації, яка шкодить Олімпійському рухові; 6) заохочувати й підтримувати просування жінок у спорті на всіх рівнях

і у всіх структурах з метою домогтися рівності чоловіків і жінок; 7) захищати чистих спортсменів і цілісність спорту, ведучи боротьбу з допінгом, а також шляхом вжиття заходів проти всіх форм маніпуляції змаганнями й пов'язаної з цим корупції; 8) заохочувати й підтримувати заходи щодо медичного обслуговування та здоров'я атлетів; 9) протистояти будь-якому політичному або комерційному зловживанню спортом і атлетами; 10) заохочувати й підтримувати зусилля спортивних організацій і органів державної влади, спрямовані на забезпечення соціального й професійного майбутнього атлетів; 11) заохочувати й підтримувати розвиток спорту для всіх; 12) заохочувати й підтримувати відповідальність і турботу про охорону навколишнього середовища, забезпечувати дотримання екологічних принципів при розвитку спорту. 13) заохочувати й підтримувати ініціативи зі стирання меж між спортом, культурою й освітою. Доведено, що розвиток конституційно-правових засад державної політики у сфері фізичної культури і спорту має базуватись на зазначених цінностях. Підтримуємо позицію Г. Бордюгова, О. Завальнюк, М. Тихонова та ін. вчених, які визнають пріоритет міжнародно-правових норм у сфері фізичної культури та спорту. Спеціальні норми міжнародного права щодо спорту виписані в договорах, присвячених безпосередньо міжнародній спортивній діяльності. Акцентовано увагу, що в останні десятиліття зросла кількість двосторонніх договорів, присвячених співробітництву в галузі фізичної культури і спорту, укладені Україною з багатьма країнами світу.

9. Особлива увага зосереджена на регіональних міжнародно-правових стандартів з питань фізичної культури і спорту та ролі Ради Європи у формуванні та розвиткові основ даної сфери. Відповідно до її Статуту збереження та втілення в життя ідеалів і принципів, які є спільним надбанням її членів, а також сприяння їхньому економічному та соціальному прогресу досягається за допомогою органів Ради шляхом вирішення таких основних проблем: правового забезпечення прав людини; сприяння усвідомленню й розвитку європейської культурної самобутності; пошуку спільних рішень

соціальних проблем (національні меншини, ксенофобія, захист навколишнього середовища і т.д.); розвитку політичного співробітництва з новими демократичними країнами Європи, надання допомоги країнам цього континенту в їх політичних, законотворчих і конституційних реформах. сферою, як фізкультура і спорт. Визначено, що сфера фізичної культури і спорту безпосередньо пов'язана з реалізацією значної кількості прав людини і основних свобод, включаючи ті, що закріплені Європейською конвенцією про захист прав людини і основних свобод (ст. 2 – право на життя, ст. 5 – право на свободу та безпеку, ст. 6 – право на справедливий суд, ст. 14 – заборона дискримінації та ін.). Доведено, що фізична культура є складовою загальної культури людини, тому, звісно, її розвиток пов'язаний з розвитком європейської культурної самобутності. Загалом проаналізовано результати виконання ряду програм та проектів Ради Європи, зокрема: в соціальні сфері – із захисту дітей і свої, охорони здоров'я; у сфері спорту - демократії й просування спорту, «Єврофіт», забезпечення гендерної рівності у спорті, боротьби з корупцією та маніпулюванням спортивними змаганнями; з молодіжних проблем – європейський центр молоді в Страсбурзі, Новий молодіжний центр в Будапешті, Європейський молодіжний фонд; у сфері культури.

10. Констатовано, що частина програм і проектів у сфері спорту Рада Європи здійснює спільно з Європейським Союзом. Упродовж 2014–2015 років діяла спільна програма, спрямована на забезпечення безпечного та здорового довкілля для молодих атлетів. Одна з програм, що діяла у 2017 р., передбачала розроблення стратегій та стратегічних заходів для запобігання й боротьби з сексуальним насильством щодо дітей у спорті. З 1.03.2018 до 31.10.2019 р. діяла програма, що забезпечувала гендерну рівність у спорті з метою надання підтримки державним органам та спортивним організаціям при розробленні та впровадженні ними політики та програм, спрямованих на подолання гендерної нерівності у спорті, а також при прийнятті стратегії гендерної інтеграції.

Розроблені і діють цільові програми забезпечення безпеки, охорони здоров'я та обслуговування на спортивних заходах. З 2018 року почала діяти оновлена програма, спрямована на подолання транскордонних загроз для спорту, таких, як насильство та неналежна поведінка індивідів чи груп осіб, а також інші види нетерплячості чи дискримінації. Запровадження програм є реакцією Ради Європи на складні поточні тенденції, що виникають у галузі безпеки й обслуговування та сприяють інтегрованому підходу до вирішення цього питання. Документи Ради Європи є відкритими до приєднання, що звісно засвідчує її зацікавленість у тому, аби у сфері спорту було досягнуто оптимальне уніфіковане правове регулювання.

11. Наголошується, що на теперішній час, Україна ратифікувала ряд міжнародних договорів у сфері фізичної культури і спорту, зокрема Європейську Конвенцію про насильство та неналежну поведінку з боку глядачів під час спортивних заходів, зокрема футбольних матчів, що дозволить підвищити рівень безпеки глядачів при проведенні футбольних матчів та інших спортивних заходів, а також сприяти боротьбі з насильством і проявами хуліганської поведінки на спортивних аренах і за їх межами під час проведення спортивних змагань. Особлива увага приділена дослідженню Конвенції Ради Європи проти використання допінгу і Додатковий протокол до неї. Положення цього документа мають стати основою здійснення державної політики у сфері боротьби з допінгом, що серед іншого включає удосконалення методів виявлення допінгу й глибшого вивчення факторів, які впливають на його використання, необхідність забезпечення максимальної ефективності стратегій запобігання використанню допінгу. Констатовано необхідність подальшого розвитку спільного європейського і глобального рамкового співробітництва для розвитку державної політики у сфері фізичної культури і спорту, заснованої на цінностях плюралістичної демократії, верховенства права, прав людини та спортивної етики.

12. З’ясовано визначальні тенденції розвитку міжнародних стандартів у сфері фізичної культури і спорту, окреслено необхідність врахування в національному законодавстві положення Міжнародної конвенції про боротьбу з допінгом у спорті від 18 листопада 2005 р. Дана конвенція засвідчує, що спорт повинен відігравати важливу роль в охороні здоров’я, моральному, культурному та фізичному вихованні, а також у сприянні зміцненню міжнародного взаєморозуміння й миру, відзначаючи необхідність заохочення та координації міжнародного співробітництва, спрямованого на викорінення допінгу в спорті, висловлюючи занепокоєння стосовно використання спортсменами допінгу в спорті й наслідками цього для їхнього здоров’я, принципу чесної гри, викорінення шахрайства та майбутнього спорту, пам’ятаючи, що допінг ставить під загрозу етичні принципи й виховні цінності.

13. Констатовано необхідність осмислення Резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 25 вересня 2015 року, яка набула чинності 1 січня 2016 року і розрахована на 15 років — до 2030 року. Вона оголошує новий план дій, орієнтований на виведення світу на траєкторію сталого та життєстійкого розвитку, що включає 17 цілей сталого розвитку (ЦСР) та 169 задач. В Резолюції підкреслюється, що ніколи раніше світові лідери не брали на себе зобов'язання вжити спільні дії і зусилля для реалізації такої широкої і універсальної стратегічної програми. Наголошено прагнення здійснювати Порядок денний таким чином, щоб це принесло максимальну користь усім: як нинішньому, так і майбутнім поколінням на принципі відповідності правам та обов'язкам держав за міжнародним правом. При цьому в Резолюції акцентовано увагу на тому факті, що важливим стимулом сталого розвитку людства також є спорт. Міжнародна спільнота визнала зростання внеску спорту в справу розвитку та миру, тому що він сприяє толерантності та повазі, розширенню прав і можливостей жінок та молоді, окремих осіб і громад, а також сприяє досягненню цілей в сфері охорони здоров’я, освіти та соціальної інтеграції». Зроблено висновок, що саме визнані на рівні ООН цілі та завдання розвитку

спорту мають бути враховані про підготовці реформ в Україні. Для ефективного врегулювання питань розвитку фізичної культури і спорту цього слід застосувати новий комплексний підхід, основою якого буде реалізація принципу спільної, але диференційованої відповідальності вищих, центральних та місцевих органів державної влади та місцевого самоврядування. У концепції сталого розвитку визнано, що викорінення бідності в усіх її формах і проявах, боротьба з нерівністю всередині країн та між ними, збереження планети, забезпечення безперервного, всеохоплюючого і сталого економічного зростання та сприяння соціальній інтеграції взаємопов'язані та взаємозалежні. Тому запропонований нами комплексний і системний підхід до розвитку сфери фізичної культури і спорту базується на визнаних міжнародних стандартах і вже довів свою ефективність в країнах сталої демократії.

14. Окреслено важливість ініційованого Радою Європи проекту «Розпочати розмову» щодо припинення сексуального насильства щодо дітей. Головне послання цієї кампанії, це заклик Ради Європи до державних органів влади, а також до спортивних організацій вжити заходи для припинення сексуального насильства щодо дітей та їх захисту на національному рівні. Приєднуючись до цього заклику, уряди, спортивні клуби та федерації, а також самі спортсмени й тренери мають взяти на себе зобов'язання вжити конкретні заходи для припинення цих зловживань.

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНЕ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

3.1 Конституційне-правове регулювання сфери фізичної культури і спорту в Україні

В сучасних умовах розвитку демократичного суспільства, закріплених на конституційному рівні інтеграційних процесів до цінностей Європейського Союзу, зовнішніх викликів, зокрема агресія Російської федерації, анексія Автономної Республіки Крим наша Україна робить кроки до створення і впровадження цілісної концепції соціально-економічного розвитку, реформування економіки, створення ефективної і продуманої фінансово-бюджетної системи. Не потребує додаткової аргументації висновок, що радикальні і системні зміни в механізмі державного управління об’єктивно ведуть до зрушень у соціально-культурній сфері, складовою частиною якої є фізична культура і спорт. Беручи до уваги сучасний розподіл сфери фізичної культури і спорту на два сегменти: професійний спорт (спорт вищих досягнень) і масова фізична культура і спорт, необхідно на рівні законодавства чітко окреслити завдання держави, її органів та посадових осіб щодо його розвитку. Слід також окреслити на законодавчому рівні сферу відповідальності у сфері розвитку фізичної культури і спорту між державними органами та інституціями місцевого самоврядування.

Конституція України від 28 червня 1996 року у ст. 24 закріпила принцип рівності конституційних прав людини, що включає відсутність привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [236]. Такими чином,

конституційне право людини займатися фізичною культурою та спортом є гарантованим. Для реалізації і гарантування зазначеного права людини мають бути створені відповідні умови і передбачено достатнє фінансування. Також на державу покладається створення умов для правового захисту інтересів людини і громадянина у сфері фізичної культури і спорту, розвиток фізкультурно-спортивної індустрії та інфраструктури. Погоджуємось із позицією М. П. Котенка, що держава має заохочувати прагнення громадян зміцнювати своє здоров'я, вести здоровий спосіб життя [254, с. 12].

Відповідно до положень діючого законодавства держава регулює відносини у сфері фізичної культури і спорту шляхом формування державної політики, забезпечує створення спеціалізованих державних органів та засад їх функціонування, гарантування права людини і громадянина на заняття фізичною культурою та спортом. Також саме держава визначає пріоритети у розвитку фізичної культури і спорту вищих досягнень [320, с. 96].

Основним джерелом законодавства України про фізичну культуру і спорт, як і багатьох держав сучасного світу, є Конституція України, яка містить норми, що стосуються фізкультурно-спортивних відносин, спортивного права:

п. 1 ст. 3 (людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю);

п. 1 ст. 9 (чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України);

п. 4 ст. 13 (держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності й господарювання, соціальну спрямованість економіки. Усі суб'єкти права власності рівні перед законом, у тому числі й іноземні).

Значна частина положень розділу ІІ – права, свободи та обов'язки людини і громадянина. Особливо звернемо увагу на абз. 3 ст. 49, де зазначено: «держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту, забезпечує санітарно-епідемічне благополуччя» [236].

У Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту (у розділі І), затвердженій Указом Президента України від 28 вересня 2004 р. зазначено, що «спорт сприяє досягненню фізичної та духовної досконалості людини, виявленню резервних можливостей організму, формування патріотичних почуттів у громадян та позитивного міжнародного іміджу держави» [465].

Державна програма розвитку фізичної культури і спорту на 2012–2016 рр., затверджена постановою Кабінету міністрів України від 31 серпня 2011 р., закріпила мету державного регулювання у галузі спорту як залучення широких верств населення до масового спорту, популяризації здорового способу життя та фізичної реабілітації; максимальної реалізації здібностей обдарованої молоді у дитячо-юнацькому, резервному спорті, спорті вищих досягнень та виховання її в дусі олімпізму [245].

Метою Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року, затвердженій постановою Кабінету Міністрів України від 1 березня 2017 р. № 115 є визначення провідної ролі фізичної культури і спорту як важливого фактору здорового способу життя, профілактики захворювань, формування гуманістичних цінностей, створення умов для всебічного гармонійного розвитку людини, сприяння досягненню фізичної та духовної досконалості людини, виявлення резервних можливостей організму, формування патріотичних почуттів у громадян та позитивного іміджу держави у світовому співтоваристві [121].

Профільним Законом України «Про фізичну культуру і спорт» 1993 р. виокремлено напрями фізичної культури та спорту. Тут закріплені такі напрями фізичної культури: фізичне виховання різних груп населення, масовий спорт, фізкультурно-спортивна реабілітація. Тобто масовий спорт (спорт для всіх) – діяльність суб’єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на забезпечення рухової активності людей під час їх дозвілля для зміцнення здоров’я.

Можна зробити висновок, що тісно переплітаються фізична культура та спорт, оскільки масовий спорт визначено одним з напрямів фізичної культури, важко чітко розмежувати суб'єктів фізкультурної і спортивної діяльності тощо.

У свою чергу, передбачено безпосередньо такі напрями спорту:

– Дитячий спорт забезпечує ознайомлення дітей із видами спорту та виявлення їх здібностей до подальших занять спортом;

– Дитячо-юнацький спорт забезпечує залучення дітей для занять певним видом спорту із дитячого спорту для здійснення їх спортивної спеціалізації та забезпечення умов для переходу до резервного спорту;

– Спорт вищих досягнень забезпечує залучення спортсменів із резервного спорту шляхом подальшої спеціалізації та індивідуалізації їхнього навчально-тренувального процесу з певного виду спорту для підготовки та участі у спортивних змаганнях всеукраїнського та міжнародного рівнів;

– Професійний спорт

– комерційний напрям діяльності у спорті, пов'язаний з підготовкою та проведенням видовищних спортивних заходів на високому організаційному рівні з метою отримання прибутку; – Олімпійський спорт пов'язаний з організацією та проведенням спортивних змагань з олімпійських видів спорту та підготовкою спортсменів до цих змагань;

– Неолімпійський спорт пов'язаний з організацією та проведенням спортивних змагань з неолімпійських видів спорту та підготовкою спортсменів до цих змагань;

– Службово-прикладний та військово-прикладний спорт пов'язаний з виконанням військовослужбовцями і працівниками Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб своїх службових обов'язків;

Спорт осіб з інвалідністю пов’язаний з організацією та проведенням спортивних змагань з видів спорту осіб з інвалідністю та підготовкою спортсменів до цих змагань [490].

Крім того, одними із напрямів спорту згідно з Законом України «Про фізичну культуру і спорт» є резервний спорт і спорт ветеранів, однак у законодавстві не міститься визначення цих понять. Цей нормативно-правовий акт є динамічним, хоча недосконалим. Так, протягом 2017-2019 рр. було внесено низку змін і доповнень до цього документу. Наприклад, стосовно започаткування службово-прикладного та військово-прикладного спорту; придбання, зберігання, перевезення і використання спортивної зброї, боєприпасів до неї, утримання стрілецьких тирів, стрільбищ та стендів тощо [401, 402].

Ще 2000 р було прийнято Закон України «Про підтримку олімпійського, параолімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні», що забезпечує правове регулювання відносин, спрямованих на розвиток олімпійського та паралімпійського руху в Україні, гарантує державну підтримку його учасникам. Метою Закону є сприяння створенню передумов для успішної підготовки та участі членів збірних команд України в Олімпійських, Паралімпійських іграх, вихованню молоді засобами спорту в дусі олімпізму, залученню населення до здорового способу життя, зростанню міжнародного авторитету держави [472].

З того часу його неодноразово було модернізовано, а відповідні положення отримали продовження і деталізацію на рівні підзаконних актів. Це, зокрема, Указ Президента України про створення умов для подальшого розвитку паралімпійського і дефлімпійського руху в Україні. Ним передбачено заснування 100 стипендій Президента України для дітей з інвалідністю, які мають високі досягнення у всеукраїнських спортивних змаганнях, з метою сприяння розвитку їх спортивних досягнень. Кабінету Міністрів України доручено: збільшення до 400 кількість стипендій Президента України для видатних спортсменів з паралімпійських і дефлімпійських видів спорту та їх

тренерів; передбачено забезпечення відповідних видатків для їх реалізації, створення фізкультурно-спортивних і реабілітаційних об’єктів Національного комітету спорту інвалідів України, вдосконалення нормативної бази щодо діяльності дитячо-юнацьких спортивних шкіл з метою запровадження в них інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами тощо [486].

Відповідно до Закону України «Про фізичну культуру і спорт», Положення про Міністерство України у справах сім’ї, молоді та спорту, затвердженого Указом Президента України від 18.08.2005 № 1176 затверджено перелік видів спорту, що визнані в Україні. Даний перелік регламентований Наказом Державного комітету молодіжної політики, спорту і туризму України № 261 від 07.02.2001 р. Тут передбачено такі групи

1) Олімпійські види спорту, а саме

– Літні олімпійські види спорту – бадмінтон, баскетбол, бокс, боротьба вільна, дзюдо, кінний спорт, легка атлетика, плавання, теніс, теніс настільний, тхеквондо, фехтування, футбол, хокей на траві тощо;

– Зимові олімпійські види спорту – біатлон, гірськолижний спорт, ковзанярський спорт, лижні гонки, санний спорт, сноуборд, фігурне катання на ковзанах, фрістайл, хокей з шайбою, шорт-трек;

2) види спорту, що не входять до програми Олімпійських ігор – акробатичний рок-н-рол, альпінізм, американський футбол, айкідо, бодібілдинг, боулінг, більярдний спорт, боротьба самбо, велоспорт, гирьовий спорт, гольф, джиу-джитсу, карате, кікбоксинг, козацький двобій, пауерліфтинг, пейнтбол, регбі, рукопашний бій, риболовний спорт, скелелазіння, спортивна аеробіка, спортивна акробатика, спортивне орієнтування, спортивні танці, спелеологія, спортивний туризм, сумо, ушу, фітнес, фут зал, шахи, шашки, перетягування канату, боротьба на поясах, богатирське багатоборство;

3) спортивно-технічні і прикладні види спорту – авіамодельний спорт, автомобільний спорт, автомодельний спорт, вертолітний спорт, водно-моторний спорт, голубиний спорт, дельтапланерний спорт, картинг, літаковий

спорт, мотоциклетний спорт, мотобол, парашутний спорт, повітроплавальний спорт, пожежно-прикладний спорт, підводний спорт, ракето модельний спорт, радіоспорт, спорт із собаками, спорт надлегких літальних апаратів, судномодельний спорт;

4) види спорту для осіб з вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату, розумового розвитку, спортивно-технічні і прикладні види спорту – бадмінтон, баскетбол, баскетбол у візках, боротьба вільна, біатлон, більярдний спорт, волейбол, волейбол сидячий, вітрильний спорт, гімнастика спортивна, гімнастика художня, дзюдо, легка атлетика, лижні гонки, плавання, пауерліфтинг, ролінгбол, спортивне орієнтування, стрільба з лука, софтбол, теніс на візках, теніс настільний, футбол, фехтування, хокей на траві, шашки, шахи, спортивні танці на візках [471].

Нормативно закріплено наступну класифікацію – олімпійські види спорту (літні та зимові); види спорту, що не входять до програми Олімпійських ігор; спортивно-технічні і прикладні види спорту; види спорту для осіб з вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату, розумового розвитку, спортивно-технічні і прикладні види спорту.

Також законодавчо затверджено Ліцензійні умови провадження фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності організації та проведення спортивних занять професіоналів та любителів спорту, діяльності з підготовки спортсменів до змагань з різних видів спорту визнаних в Україні [429].

На думку автора, для розв’язання проблем правового регулювання спорту, його видів, спортивної діяльності, захисту спортивних прав особливо важливе значення відводиться суб’єктам спортивної діяльності (фізичні або юридичні особи, які здійснюють свою діяльність з метою розвитку фізичної культури і спорту) і суб’єктам сфери фізичної культури і спорту. До складу останніх включають фізичні особи, які займаються фізичною культурою і спортом, у тому числі спортсмени; фахівці сфери фізичної культури і спорту; заклади фізичної культури і спорту; відповідні органи влади. Отже, варто

детально розглянути повноваження зазначених органів та ефективність їх функціонування, рівень та якість забезпечення спортивних прав людини і громадянина. Особливо значущою є роль місцевих і регіональних органів влади, які розташовані найближче до конкретної людини, територіальної громади, спортивної організації.

На жаль, законодавство України не містить чіткого визначення спортивної організації, цілковито не відображає завдань, функцій, прав, обов'язків такої структури. Відсутня науково обґрунтована класифікація спортивних організацій, не розроблено теоретичної платформи їх розмежування з іншими юридичними особами. Водночас інтерес до проблеми організаційного забезпечення спортивної діяльності, пошуку оптимальних механізмів взаємодії держави та спортивних товариств сьогодні зростає. До законодавчої роботи долучаються не лише науковці, а й практики – спільними зусиллями вони намагаються сформувати сучасну модель спортивного права в українській юриспруденції [386, с. 12].

Роль, яку в сучасному соціумі відіграє спорт, обсяг і спектр проблем його правового регулювання, ускладнення його структури, розширення функцій і т.д., обумовили потребу формування нової самостійної комплексної галузі права – спортивного, яка гармонізувала б розрізнений, але величезний за обсягом масив нормативно-правових актів у сфері фізичної культури та спорту [71, с. 2; 511]. Також слід підкреслити відсутність однозначної позиції про місце спортивного права у сучасній системі праві України.

На це питання відповіді не дає ані Конституція України, ані інші нормативно-правові акти, тому видається, дане завдання покладається на наукову спільноту та громадських активістів, власне спортивні організації та уповноважені органи влади.

Першочерговим завданням є виокремлення проблеми співвідношення понять «спорт» і «фізична культура». Внаслідок цього можна визначити напрями та межі впливу, предмет правового регулювання спортивного права як

галузі права та законодавства. Так, підходи до розуміння спорту визначаються з допомогою загального терміна «сфера діяльності», тобто сукупність суспільних відносин, на противагу фізичній культурі – як «складнику культури». Культура може входити до предмета правового регулювання лише частково. Тому доцільним є виокремлення власне спортивного права, а не фізкультурно-спортивного права. Предмет спортивного права становлять суспільні відносини, які формуються, функціонують і розвиваються складаються у сфері спорту з приводу участі у спортивних змаганнях та підготовки до них, врегульовані нормами права. Тобто йдеться про спортивні правовідносин.

Також у контексті дослідження слід приділити увагу і подальшому вивченню статусу суб'єктів спортивної діяльності, спортивним відносинам, спортивній безпеці, спортивним спорам і так далі. Важливим є і аналіз співвідношення згаданих категорій з іншими однорідними чи аналогічними, суміжними категоріями [353, с. 6].

Виходячи з того, що на конституційному рівні в Україні регламентовано, що життя і здоров'я людини є найвищою соціальною цінністю у державі, можна зробити ряд висновків.

По-перше, фізична культура і спорт є одним із способів їх гарантування, зміцнення здоров'я людини і нації загалом. Це зумовлює формування і реалізацію консолідованої, науково обґрунтованої, системної державної політики у сфері фізичної культури і спорту.

По-друге, в Україні на законодавчому рівні регламентовано основний понятєво-категорійний апарат у цій сфері, зокрема поняття спорту, його напрямів і видів, засад спортивної діяльності, статусу її суб'єктів. Так, спорт можна визначити як діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на виявлення та уніфіковане порівняння досягнень людей у фізичній, інтелектуальній та іншій підготовленостях шляхом проведення спортивних змагань та відповідної підготовки до них. Це органічна частина фізичної культури, один із важливих засобів сучасного міжнародного

культурного обміну. Загалом з'ясування сутності, природи і значення основоположних категорій у сфері спорту, подальше їх вивчення й аналіз співвідношення, визначення методологічного інструментарію спортивного права дозволять забезпечити належне функціонування суб'єктів фізкультурно-спортивної діяльності, послідовну правотворчу та правозастосовну діяльність, сприятиме подальшій уніфікації стандартів у даній сфері.

По-третє, систему нормативно-правового регулювання спорту та його видів в Україні складають Закони України «Про фізичну культуру і спорт», «Про підтримку олімпійського, параолімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні», Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту, Державна цільова соціальна програма розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року, накази Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту тощо.

По-четверте, на державу покладено завдання дбати про розвиток фізичної культури і спорту, що передбачає не лише регулювання, а й своєчасне удосконалення існуючих нормативно-правових актів у цій сфері, забезпечення механізмів їх правореалізації, застосування як особливої форми реалізації, гарантій захисту тощо.

По-п'яте, потребують підвищення фізичне виховання, свідомість населення, рухова активність, правова культура суб'єктів спортивних відносин, відповідальність за власне здоров'я і культуру. Здорова людина і нація, на наше переконання, здатні розбудувати сучасне суспільство і державу. Тобто взаємними є зобов'язання людини, суспільства і держави у досліджуваній сфері, де успіхів можна досягти як шляхом фізично-рухової активності, правозастосовної практики, за участі владних інституцій, громадськості та безпосередніх учасників спортивної діяльності [353, с. 7].

Конституційно-правове регулювання державної політики у сфері фізичної культури і спорту має розвиватися з урахуванням положень Національної доктрини розвитку фізичної культури і спорту, затвердженій Указом

Президента від 28 вересня 2004 року. Уній зазначено, що «спорт сприяє досягненню фізичної та духовної досконалості людини, виявленню резервних можливостей організму, формуванню патріотичних почуттів у громадян та позитивному міжнародному іміджу держави». Також утвердження цінностей фізичної культури і спорту сприятиме популяризації здорового способу життя, профілактики захворювань, створення умов для всебічного гармонійного розвитку людини тощо. Наголошено, що Закон України «Про фізичну культуру і спорт» від 24 грудня 1993 року є динамічним, до якого внесено понад двадцять змін і доповнень. Наприклад, стосовно започаткування службово-прикладного та військово-прикладного спорту; придбання, зберігання, перевезення й використання спортивної зброї, боєприпасів до неї, утримання стрілецьких тирів, стрільбищ і стендів тощо.

3.2 Загальна характеристика комплексного міжгалузевого правового регулювання сфери фізичної культури і спорту

Фізкультурно-спортивні відносини виникають, розвиваються й змінюються за участі значної кількості учасників, регулюються у різних нормативно-правових актах, різних галузях права й законодавства. Вони, безумовно, досить різноманітні, інтегровані з іншими сферами суспільного життя. Такі показники стану розвитку фізичної культури як рівень здоров’я, фізичного розвитку й підготовленості різних верств населення; стан фізичного і психічного здоров’я, рівень розвитку системи фізичного виховання; розвитку професійного і самодіяльного масового спорту; рівень забезпеченості кваліфікованими фахівцями та його комерціалізації; впровадження у фізкультурно-спортивні відносини інформаційно-комунікаційних технологій, досягнень науки і техніки, підвищення іміджу держави, тренерів і спортсменів

у світі, захист їх прав і спортивної безпеки свідчать про активну участь та підтримку держави, її органів і посадових осіб.

На наш погляд, хоч фізкультурно-спортивні відносини розвиваються тривалий час, їх належне правове врегулювання спостерігається фактично лише після проголошення незалежності України і з початком формування її національної правової системи.

Такі висновки базуються на тому, що в радянський період регулювання даної сфери здійснювалось не законодавчим представницьким органом влади, а переважно постановами ЦККПУ і Ради Міністрів. Наприклад, постанови «Про заходи з подальшого розвитку фізичної культури і спорту в Українській РСР» 1966 р., «Про відрахування на виховну і фізкультурно-масову роботу з дітьми у домоуправліннях» 1971 р., «Про дальше піднесення масовості фізичної культури і спорту в Українській РСР» 1981 р. У постанові підкреслюється, що міністерства і відомства, профспілкові, комсомольські органи, а також багато спортивних організацій не вживають належних заходів до впровадження фізичної культури у повсякденний побут радянських людей, неефективно використовують наявну матеріальну базу. Фізична підготовленість значної частини населення ще не повною мірою відповідає вимогам, що їх ставлять до людини сучасне виробництво і служба в рядах Збройних Сил СРСР. Народне господарство зазнає значних втрат від хвороб робітників і службовців, часто пов'язаних з їх слабим фізичним загартуванням. Серйозні недоліки є у фізичному вихованні сільського населення, студентів і школярів [404]. Також було зафіксовано положення про скорочення числа республіканських та обласних змагань і зборів, що проводяться. Остання зумовила зміну державної політики галузі з пріоритетного розвитку спорту вищих досягнень на розвиток масового, аматорського спорту, оздоровчого напряму фізичної культури [97].

Після 1991 року розпочався процес переходу партійної системи управління до демократії, поступового створення системи законодавства незалежної України. На цьому шляху одними з перших нормативно-правових

актів України стали Закон України «Про правонаступництво» 1991 року, Основи законодавства України про охорону здоров'я 1992 року та ін. В останньому документі, зокрема у ст. 32 «Сприяння здоровому способу життя населення» зазначено, що держава сприяє утвердженню здорового способу життя населення шляхом поширення наукових знань з питань охорони здоров'я, організації медичного, екологічного й фізичного виховання, здійснення заходів, спрямованих на підвищення гігієнічної культури населення, створення необхідних умов, у тому числі медичного контролю, для заняття фізкультурою, спортом і туризмом, розвиток мережі лікарсько-фізкультурних закладів, профілакторіїв, баз відпочинку та інших оздоровчих закладів, на боротьбу зі шкідливими для здоров'я людини звичками, встановлення системи соціально-економічного стимулювання осіб, які ведуть здоровий спосіб життя.

В Україні проводиться державна політика обмеження паління та вживання алкогольних напоїв. З метою запобігання шкоди здоров'ю населення застосування гіпнозу, навіювання, інших методів психологічного й психотерапевтичного впливу дозволяється лише у місцях та в порядку, встановлених центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я [332].

Проаналізовані положення відзначаються загальним характером, зв'язки між медичною і фізкультурно-спортивною сферами, покладено на державу відповідні функції та завдання щодо сприяння створенню необхідних умов, у тому числі медичного контролю, для заняття фізкультурою, спортом і туризмом, розвитку мережі лікарсько-фізкультурних закладів.

Як відомо, на основі сучасного українського законодавства, насамперед Конституції України, Закону України «Про фізичну культуру і спорт» держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту, забезпечує санітарно-епідемічне благополуччя. Тобто в Україні саме на державу в особі відповідних органів покладається обов'язок сприяти зміцненню фізичного компоненту здоров'я населення, спорту тощо [349, с. 45]. Це означає, що у системі законодавства

мають бути деталізовані відповідні конституційні положення. Проте увесь спектр як приватно-правових, так і публічно-правових фізкультурно-спортивних відносин потребує ґрунтовного системного вивчення.

Профільний спеціальний нормативно-правовий акт у даній галузі прийнято ще 1993 року. Безумовно, йдеться про діючий на сьогодні Закон України «Про фізичну культуру і спорт», який визначив загальні правові, організаційні, соціальні та економічні основи діяльності у сфері фізичної культури і спорту та регулює суспільні відносини у створенні умов для розвитку фізичної культури і спорту. Тут наголошено, що законодавство України про фізичну культуру і спорт базується на Конституції України й складається з цього Закону, відповідних міжнародних договорів України та інших нормативно-правових актів, що регулюють правовідносини у цій сфері. До Закону України «Про фізичну культуру і спорт» з 1999 р. систематично вносяться зміни й доповнення.

Також регламентовано коло суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, їх повноваження і компетенцію тощо. Зокрема серед таких визначено спортивні клуби, дитячо-юнацькі спортивні школи, спеціалізовані навчальні заклади спортивного профілю, школи вищої спортивної майстерності, центри олімпійської підготовки, центри студентського спорту вищих навчальних закладів, фізкультурно-оздоровчі заклади, центри фізичного здоров'я населення, центри фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю, колективи фізичної культури, фізкультурно-спортивні товариства, спортивні федерації, громадські організації фізкультурно-спортивної спрямованості учнів та студентів, громадські організації фізкультурно-спортивної спрямованості ветеранів фізичної культури і спорту, Національний олімпійський комітет України, суб'єкти параолімпійського і дефлімпійського руху в Україні, Спортивний комітет України [490].

Ст. 3 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» від 24.12.1993 р. закріплено права громадян у сфері фізичної культури і спорту, а ст. 4 – засади

державної політики у сфері фізичної культури і спорту. Також врегульовані такі напрями фізичної культури: фізичне виховання різних груп населення, масовий спорт, фізкультурно-спортивна реабілітація [490].

Як зазначалося вище, значною мірою досліджувані законодавчі положення тісно пов'язані з положеннями, які стосуються права на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Певною мірою їх забезпечення стосуються також положення статей 3, 27, 28, 29, 30, 43, 45, 46, 47, 48 49, 50 Основного Закону нашої держави [236]. Вони деталізуються у великій кількості галузевих законів і підзаконних нормативно-правових актів України: Основах законодавства України про охорону здоров'я, Цивільному кодексі України [589], Цивільному процесуальному кодексі [590], Кримінальному кодексі України [260], Кримінальному процесуальному кодексі [261], Кримінально-виконавчому кодексі [262], законах України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування», «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [412], «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», «Про охорону дитинства», «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [483], «Про фізичну культуру і спорт» [490], «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» [489] тощо.

Більшість з перелічених актів згадують про здоровий спосіб життя людини чи нації, а також визначають відповідні гарантії його забезпечення. Йдеться про сукупність усіх умов і факторів, інструментів в економічній, політичній, культурній та інших сферах, що допомагають реалізувати право на охорону здоров'я в Україні чи будь-якій іншій державі. З-поміж поширених організаційних гарантій, на наше переконання, є створення умов для зайняття фізичною культурою і спортом, різні форми фізичного виховання різноманітних категорій населення, забезпечення їх здорового способу життя, безпечної та здорової життєдіяльності тощо.

На деяких інших конституційних положеннях, а також пов’язаних з ними, ми зупинимось у наступних розділах дослідження.

Нормативно-правове регулювання відносин у сфері професійного спорту знайшло своє відображення на рівні законів України «Про антидопінговий контроль у спорті» [393], «Про підтримку олімпійського, параолімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні» [472], «Про ратифікацію антидопінгової конвенції» [478], «Про ратифікацію Міжнародної конвенції про боротьбу з допінгом у спорті» [481], «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи проти маніпулювання спортивними змаганнями» [480] тощо.

Не лише на рівні законів здійснюється регулювання фізкультурно-спортивних відносин. Указом Президента України від 28 вересня 2004 року № 1148/2004 затверджено Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту, що являє собою систему концептуальних ідей і поглядів на роль, організаційну структуру та завдання фізичної культури і спорту в Україні, з урахуванням стратегії розвитку держави та світового досвіду. Вона визначає фізичну культуру як складову загальної культури, суспільними проявами якої є фізичне виховання та масовий спорт, є важливим чинником здорового способу життя, профілактики захворювань, організації змістовного дозвілля, формування гуманістичних цінностей та створення умов для всебічного гармонійного розвитку людини [465].

Отже, знову спостерігаємо зв’язок між галуззю фізичної культури та спорту, фізкультурно-спортивних відносин зі сферою охорони здоров’я та одним із важливих напрямків державної політики – забезпечення формування гуманістичних цінностей та всебічного гармонійного розвитку людини.

На жаль, не часто можна зустріти механізми реалізації й захисту фізкультурно-спортивних відносин у профільних документах стратегічного характеру в даному напрямі. Наприклад, у Національній стратегії у сфері прав людини, затвердженій указом Президента України від 25 серпня 2015 року, немає жодної згадки про такі механізми, способи захисту спортивних прав

людини і громадянина, відповідні завдання органів і посадових осіб державної влади й місцевого самоврядування [430].

Символічно, що досліджувані нами відносини, окремі їх аспекти врегульовані положеннями нормативно-правових актів кодифікованого і некодифікованого характеру різних галузей права й законодавства України, так як і низки інших країн. Тут варто згадати Цивільний і Кримінальний кодекси України, Господарський кодекс [104], Кодекс законів про працю [186], Кодекс про адміністративні правопорушення України, Кодекс адміністративного судочинства України [185] значну кількість інших законів.

Слід згадати також Цивільний кодекс України з його загальними та спеціальними нормами, які підлягають застосуванню до приватноправових фізкультурно-спортивних відносин.

Фізкультурно-спортивні відносини загалом, зокрема відносини у сфері професійного спорту, прямо не виокремленні в ЦК України, проте недоцільно применшувати значення норм цивільного права, положення яких застосовуються як до договірних, так і делікатних правовідносин у зазначеній сфері. Зважаючи на багатоаспектну, публічно-правову й приватноправову природу більшості відносин у фізкультурно-спортивній сфері до них застосовуватимуться положення цивільного законодавства в цілому, насамперед зобов'язального права. Це підтверджується також висновком про те, що норми цивільного права, які регулюють приватноправові відносини (в тому числі й відносини у сфері професійного спорту), дають їх учасникам широкий спектр повноважень і мають переважно диспозитивний характер.

Спеціальні колізійні норми спортивного права містяться в Законі України «Про міжнародне приватне право». Він встановлює порядок регулювання приватноправових відносин, в яких хоча б один із елементів є пов'язаним з іншим/іншими правопорядками, ніж український. Цей Закон було розроблено з урахуванням досвіду колізійного регулювання в Україні та інших країнах світу,

а також сучасних тенденцій розвитку науки та практики міжнародного приватного права [456].

І. Наставний у статті, присвяченій дослідженню питань, пов'язаних із законодавчим регулюванням професійних спортивних відносин, щодо цивільно-правового регулювання даної сфери підкреслює, що значною мірою згадані відносини врегульовані на рівні спеціальних нормативно-правових актів України. На його думку, прийняття окремого кодифікованого акту в цій сфері не є доцільним [313, с. 48].

Схожої позиції дотримується і Н. Кузнєцова: «оскільки нині ми зіткнулися з ситуацією, яку можна назвати «кодексоманією», то повинні існувати відповідні «методологічні ліки» від цієї хвороби» [265, с. 14]. Можна певною мірою погодитися з такою точкою зору, тим паче, що кількість нормативно-правових актів не завжди означає якісне регулювання, створення дієвих ефективних механізмів захисту прав та інтересів суб'єктів фізкультурно-спортивних відносин.

С. Балабан у дисертаційній роботі на тему «Публічне адміністрування сфери фізичної культури та спорту» (Дніпро, 2017) пропонує прийняття Фізкультурно-спортивного кодексу України з метою уніфікації спортивного законодавства, гармонізації розмаїтого нормативно-правового масиву[58, с. 10]. На наш погляд, доволі провокаційною виглядає така пропозиція, тим паче заявлений майбутній документ автор чомусь пов'язує виключно зі спортивним законодавством.

Ми погоджуємося з думкою про те, що доцільність прийняття Спортивного кодексу чи Фізкультурно-спортивного кодексу є доволі сумнівною, оскільки це може призвести до дублювань і певних суперечностей між Цивільним кодексом України, Господарським кодексом України, Кодексом законів про працю, Кодексом про адміністративні правопорушення України та окремими спеціальними законами в цій сфері («Про авторське право і суміжні

права» [392], «Про страхування» [488], «Про ліцензування видів господарської діяльності» [455] тощо).

Фізкультурно-спортивні відносини, на наш погляд, не можна розглядати осторонь податкових і господарських відносин. Так, у п. 140.5.14. ст. 140 Податкового кодексу України встановлено, що на суму коштів або вартості товарів, виконаних робіт, наданих послуг, безоплатно перерахованих (переданих) протягом звітного (податкового) року суб'єктам сфери фізичної культури і спорту, а саме дитячо-юнацьким спортивним школам, центрам олімпійської підготовки, школам вищої спортивної майстерності, центрам фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю, спортивним федераціям з олімпійських видів спорту, що є неприбутковими організаціями, внесеними до Реєстру неприбуткових установ та організацій, на дату такого перерахування коштів, передаванні товарів, робіт, послуг у розмірі, що перевищує 8 відсотків оподатковуваного прибутку попереднього звітного року [374].

Пп. б п. 165.1.1 ст. 165 Податкового кодексу України не відносить до загального місячного (річного) оподатковуваного доходу платника податку такі доходи, як сума винагород спортсменам – чемпіонам України, призерам спортивних змагань міжнародного рівня, у тому числі спортсменам з інвалідністю, а також вартість державних нагород чи винагород від імені України, крім тих, що виплачуються коштами чи іншим майном, сума Нобелівської чи Абелівської премій. Тобто у межах податкового законодавства спортивна сфера розглядається в пільговій категорії, для суб'єктів спортивних правовідносин діють окремі норми, а не загальні правила. У даному випадку має місце реалізація конституційної норми, щодо підтримання сфери фізичної культури та спорту державою.

Власне у Податковому кодексі міститься визначення термінів «аматорська спортивна організація, клуб», що означає громадську організацію, діяльність якої не спрямована на отримання доходу; та «спортсмен-аматор», що означає особу, чия спортивна діяльність не спрямована на отримання доходу, за

винятком отримання нагород чи винагород від імені держави, органів місцевого самоврядування або громадських організацій як України, так і інших держав у вигляді медалей, грамот, пам'ятних призів у Груповій формі, а також як сума відшкодування витрат, пов'язаних з відрядженням такого спортсмена-аматора до місця проведення змагання у межах встановлених законодавством норм для відрядження працівника [374].

Дані терміни визначені у пп. е п. 170.7.4 ст. 170 Податкового кодексу України, яким передбачено, що цільова благодійна допомога, яка надається резидентами – юридичними чи фізичними особами у будь-якій сумі (вартості), у тому числі аматорській спортивній організації, клубу для компенсації витрат з придбання або оренди спортивного знаряддя та інвентаря, користування спортивними майданчиками, приміщеннями чи спорудами для проведення тренувань, забезпечення участі спортсмена-аматора у спортивних змаганнях. Придбання спортивної форми та харчування під час таких змагань не включається до оподатковуваного доходу [374].

Як видається, доцільним було б, щоб трактування й характеристика суб'єктів правовідносин у галузі фізичної культури та спорту містилися б у профільному Законі України «Про фізичну культуру і спорт», де тут, як наголошувалося вище, визначено загальні правові, організаційні, соціальні та економічні основи діяльності у сфері фізичної культури і спорту.

Сфера фізкультурно-спортивних відносин, на нашу думку, відзначається й кримінальними, кримінологічними аспектами. Виділяють злочини, наслідком яких жертвами стають виключно спортсмени. При цьому їх розподіляють на такі підвиди: злочини, вчинені спортивними вболівальниками й фанатами проти життя і здоров'я, громадського порядку та громадської безпеки; злочини, вчинені посадовими особами в результаті неналежного виконання своїх посадових обов'язків (що можуть вчинятися щодо спортсменів у результаті порушення правил охорони громадського порядку або недотримання правил техніки безпеки при проведенні спортивних заходів. Це і травми на хокейному

майданчику, і в секторі стрибків з жердиною тощо, де спортсмени можуть стати жертвами неналежного виконання своїх обов'язків посадовими особами, відповідальними за проведення даних спортивних заходів, передбачених ст. 367 КК України «Службова недбалість»); злочини, вчинені спортсменами, у співучасті з ними або в їх інтересах щодо їх спортивних суперників; злочини, вчинені спортсменами в результаті неконтрольованого застосування своїх навичок щодо потерпілих (такі інциденти найчастіше трапляються зі спортсменами, які займаються або мають навички минулих занять єдиноборствами. Причому ступінь їх провини може бути абсолютно різною).

Також окремо кримінологи відносять до злочинів у сфері фізичної культури і спорту ті злочини, де жертвами стають як звичайні громадяни, так і спортсмени. Це злочини, де спортсмени є випадковими жертвами, для групування цих злочинів використовуються як критерій їх мотиви.

Д. Тичина та О. Джужа звертають увагу на те, що порушенням публічного порядку є хуліганські дії, які вчиняють під час спортивних змагань, зокрема «футбольне хуліганство», що поширене в більшості країн світу (78%). Широкого суспільного резонансу набули масові порушення порядку під час проведення футбольних матчів останніх чемпіонатів Європи (2012-го і 2016-го років) та світу (2014-го і 2018-го років), а також різноманітні інциденти під час клубних турнірів, що підтверджують підвищену небезпеку радикально налаштованих угруповань фанатів, схильних до неконтрольованого насильства й агресії, вандалізму та інших суспільно небезпечних діянь, які загрожують життю й здоров'ю людей тощо. Згадані автори зауважують, що проблема профілактичного впливу на девіантну поведінку учасників неформальних молодіжних об'єднань у сфері організації та проведення спортивних заходів, її корекції завжди були ключовими у кримінології. Сьогодні її вирішення потребує розроблення новітнього інструментарію з урахуванням положень чинного законодавства, правозастосовної практики та зарубіжного досвіду [129, с. 43].

Водночас цікавою і слушною є позиція сучасних дослідників про міжгалузеві аспекти фізкультурно-спортивних відносин та їх правового регулювання. М. Ткалич, досліджуючи сучасні тенденції у законодавстві, що регулює спортивну сферу, стверджує, що у серпні 2018 р. наказом Мінмолодьспорту спортивний покер було визнано видом спорту, що доводить тісний зв'язок ринкової економіки зі спортивною сферою. Наступним у черзі за офіційним статусом виду спорту в Україні є кіберспорт (комп'ютерний спорт), крім того, кіберспорт серйозно претендує потрапити до програми Олімпійських ігор. Згідно з даними за 2019 р. аудиторія турнірів з кіберспорту складе близько 400 млн. осіб, а обсяг ринку кіберспорту у 2017 р. склав 1 млрд. доларів [563].

Погоджуємося, що слід не тільки зважати на нормативно-правові акти у зазначеній галузі, але й обов'язково враховувати наявність інших джерел регулятивного впливу на відповідні суспільні відносини. Наприклад, правила переходу спортсменів з одного спортивного клубу в інший визначені в корпоративних актах міжнародних спортивних організацій. Вітчизняний законодавець де-факто суттєво обмежений у можливостях правового регулювання зазначених та інших подібних відносин у сфері фізкультури і спорту. Але саме на рівні законів мають бути визначені загальні засади й напрями державної політики у цій сфері, базові поняття фізкультурно-спортивних відносин (поняття професійного й аматорського спорту, суб'єкти цих відносин і т.д.), встановлюватися правила визнання видів спорту, закріплюватися напрямки розвитку некомерційного спорту (масового спорту, дитячого спорту, спорту осіб з інвалідністю тощо), запроваджуватися система контролю за станом дотримання прав та свобод фізичних і юридичних осіб у галузі спорту тощо [563].

Така позиція є обґрунтованою, водночас задля досягнення поставлених цілей і завдань першочерговим є удосконалення вітчизняного законодавства у цій сфері. Такі зміни повинні бути спрямовані не тільки на покращення нормативного та інституційного механізмів реалізації фізкультурно-спортивних

відносин, а також і на забезпечення повноцінного фізичного розвитку та фізичного виховання кожної людини, всього народу.

На міжнародному рівні спортивна діяльність опосередковується як відносинами приватноправового характеру, так і відносинами публічно-правового характеру. Тому предмет і джерела міжнародного спортивного права пов'язані з відповідними відносинами, зовнішніми формами вираження права, що містять норми як приватного, так і публічного права, призначені для регулювання міжнародної спортивної діяльності. Причому тут межі між публічним і приватним правом досить розмиті, а їх норми тісно переплітаються [45, с. 241]. Систему джерел регулювання міжнародних приватних спортивних відносин становить внутрішнє законодавство країни; правовий звичай; судовий прецедент (у країнах англо-американського права); міжнародні договори; акти національних і міжнародних спортивних організацій; нормативні (прецеденті) рішення міжнародних судів. Окрему групу джерел становить *Lex sportiva.*

Особливим за природою серед його джерел є акти спортивних організацій. О. Вострікова, О. Залізко зазначають, що норми міжнародних спортивних організацій формально не мають статусу звичайних норм міжнародного права, в процесі розвитку міжнародного олімпійського руху ввібрали в себе риси обов'язкового міжнародного звичаю [159].

К. Фостер уважає, що термін Lex sportiva необхідно розглядати як сукупність стандартів, що становлять транснаціональний автономний порядок, створений міжнародними спортивними федераціями. Відповідно, він відокремлений від національних правових систем. Законна сила цього порядку виникає з добровільної згоди суб'єктів підпорядковуватися юрисдикції спортивних федерацій [21, с. 6]. Дещо ширше розглядає сутність *Lex sportiva* Є. В. Погосян. Він указує, що «Lex Sportiva» об'єднує в собі позицію найавторитетніших міжнародних і національних спортивних організацій та спортивних арбітражних судів, є тими мінімальними стандартами, якими

необхідно безпосередньо керуватися під час розгляду спортивних суперечок за умови, що такі принципи не суперечать нормам про публічний порядок [373, с. 6].

Крім згаданих вище законів, слід відзначити також й інші, зокрема закони України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» від 05.02.1993 № 2998-XII [484], «Про громадські об'єднання» від 22.03.2012 р. № 4572-VI [403], «Про міжнародне приватне право» від 23.06.2005 № 2709-IV, «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII [456], Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, Сімейний кодекс України [510] та ін.

Особливу групу джерел нормативно-правового регулювання фізичної культури і спорту в Україні становлять підзаконні нормативно-правові акти. Це фактично найбільша за обсягом і за суб'єктами прийняття група, яка до того ж відзначається міжгалузевим характером.

Основними з-поміж них є:

- Укази Президента України «Про Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» від 09.02.2016 № 42/2016 [466]; «Про призначення стипендій Президента України для видатних спортсменів із паралімпійських і дефлімпійських видів спорту та їх тренерів» № 208|2020 [475]; «Про призначення стипендій Президента України для видатних спортсменів та тренерів України з олімпійських видів спорту» [476], «Про призначення державних стипендій видатним діячам фізичної культури і спорту» [477], Розпорядження Президента України «Про надання підтримки міжнародному юнацькому турніру з футболу на Кубок Президента України» № 302/2013-рп [462], «Про стипендії Президента України для дітей з інвалідністю, які мають високі досягнення у всеукраїнських спортивних змаганнях, та їх тренерів» від 30.07.2019 р. № 561/2019 [485].

- Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку та умов обов'язкового державного страхування спортсменів вищих категорій» від 31.05.1995 р. № 378 [423]; «Про затвердження Порядку створення штатних спортивних команд резервного спорту» від 08.12.2010 р. № 1115 [424]; «Про затвердження Положення про центр олімпійської підготовки» від 07.09.2011 р. № 948 [441]; «Про заснування стипендії Кабінету Міністрів України для видатних спортсменів, тренерів та діячів фізичної культури і спорту» від 24.01.2002 р. №80 [421], «Про затвердження Порядку надання навчальному закладу статусу спеціалізованого навчального закладу спортивного профілю» від 28.12.2011 р. № 1354 [443], «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» від 3 листоп. 2010 р. № 996 [416], «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для розвитку фізичної культури, спорту вищих досягнень та резервного спорту» від 29.02.2012 р. № 152 (у ред. від 22.08.2019 р.) [435], «Про затвердження Положення про Міністерство молоді та спорту України» від 2 липня 2014 р. № 220 [437], «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України, пов'язаних з проведенням спортивних заходів» від 02.03.2016 № 196; «Про заохочення спортсменів і тренерів з олімпійських та неолімпійських видів спорту» від 04.02.2016 № 91 [418]; «Про затвердження Положення про дитячо-юнацьку спортивну школу» № 993; «Про затвердження Порядку та умов надання у 2019 році субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на створення нових, будівельно-ремонтні роботи існуючих палаців спорту та завершення розпочатих у попередньому періоді робіт з будівництва/реконструкції палаців спорту» від 27.03.2019 р. №268 [423] та «Про затвердження Порядку та умов надання у 2019 році субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на будівництво нових, реконструкцію та капітальний ремонт існуючих спортивних 50-метрових і 25-метрових басейнів» від 27.03.2019 р. №297.

- Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про призначення стипендії Кабінету Міністрів України видатним спортсменам, тренерам та діячам фізичної культури і спорту» від 15.01.2020 № 26-р [474], «Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку шахів «Інтелект нації» на 2013–2020 роки» від 26.09.2012 № 706-р, яка достроково припинила своє виконання на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 5.03.2014 р. №71 [130];

- Накази Міністерства молоді та спорту України «Про проведення навчально-тренувального збору національної збірної команди України з дзюдо зі спеціальної підготовки до чемпіонату Європи» від 24.04.2019 № 2058; «Про затвердження Порядку присвоєння кваліфікаційних категорій спортивним суддям», від 16.07.2013 № 31; «Про затвердження Положення про Єдину спортивну класифікацію України» 11.10.2013 № 582 [436]; «Про затвердження Порядку визнання видів спорту, включення їх до Реєстру визнаних видів спорту в Україні, порядок його ведення» від 27.01.2014 № 149; «Про затвердження Порядку забезпечення закладів фізичної культури і спорту спортивним обладнанням, спортивним інвентарем та встановлення строків їх використання» від 10.06.2014 № 1851; «Про затвердження Положення про національні збірні команди з видів спорту, визнаних в Україні» від 21.08.2015 № 3027; «Про затвердження форми журналу обліку використання спортивної споруди та Порядку його ведення» від 13.02.2018 № 663.

- Накази Міністерства освіти і науки. молоді та спорту України «Про затвердження Порядку проведення атестації тренерів (тренерів-викладачів)» від 19.07.2012 № 829; «Про надання статусу спеціалізованого навчального закладу спортивного профілю» від 27.06.2012 № 752; «Про затвердження Порядку присвоєння кваліфікаційних категорій спортивним суддям» від 31 травня 2010 р. № 1518 [444], «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті на прикладні розробки у сфері розвитку окремих видів спорту та методики підготовки спортсменів» від 29

березня 2006 р. № 995 [435], «Про затвердження Положення про рейтинг з олімпійських видів спорту в Україні» від 15 квітня 2009 р. № 1216 [440], «Про затвердження Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту в дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладах України» від 02 серпня 2005 р. № 458 [439], «Про затвердження Положення про Єдиний електронний всеукраїнський реєстр спортивних споруд» від 22 квітня 2009 р. № 1319 [434], «Про затвердження нормативно-правових актів з питань забезпечення спортивним одягом, взуттям та аксесуарами, спортивним інвентарем індивідуального користування» від 19 червня 2008 р. № 2489 [431].

- Наказ Державного комітету молодіжної політики, спорту і туризму України «Про перелік видів спорту, що визнані в Україні» від 07.02.2001 № 261 [471].

- Накази інших відомств, у тому числі спільні накази – Державного комітету з питань регуляторної політики «Про затвердження Ліцензійних умов провадження фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності організації та проведення спортивних занять професіоналів та любителів спорту, діяльності з підготовки спортсменів до змагань з різних видів спорту визнаних в Україні» від 02.04.2001 № 58/852 [429]. Міністерства фінансів України, Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України «Про затвердження Типового переліку бюджетних програм та результативних показників їх виконання для місцевих бюджетів у галузі "Фізична культура і спорт" за видатками, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів» від 19.11.2012 № 1202/1291 тощо.

Здійснений аналіз наведених вище нормативно-правових актів дозоляє підкреслити, що один із провідних суб’єктів правотворчості у сфері фізичної культури і спорту неодноразово змінював назву, а саме: Державний комітет молодіжної політики, спорту і туризму України; Міністерство освіти і науки,

молоді та спорту України; Міністерство України у справах молоді і спорту й т.д.

Важливість кожного зі згаданих документів є безумовною. Як відзначив міністр, «важливість постанов уряду…. неможливо переоцінити. Ми маємо співпрацювати з місцевою владою й заохочувати її вкладати кошти в суспільно значущі проекти, якими є сучасна функціональна спортивна інфраструктура в усіх регіонах України. Це – запорука здорового способу життя нації та її всебічного розвитку, більшої кількості людей різного віку, що займаються спортом, появи нових спортивних зірок».

Не можна не згадати з-поміж інших джерел правового регулювання фізичної культури і спорту правові звичаї, судові прецеденти й судову практику, акти національних і міжнародних спортивних організацій і т.д.

На думку деяких представників науки адміністративного права, важливим є з'ясування предмета правового регулювання спортивного права як галузі права та законодавства. Безумовно, відмінними є поняття «фізична культура» і «спорт», які є критеріями розмежуванням досліджуваних нами відносин, відповідних сфер. Спорт визначається за допомогою загального терміна «сфера діяльності», тобто сукупність суспільних відносин, а фізична культура – як «складова культури», що може входити до предмета правового регулювання частково. З огляду на це, принциповим і точним є виокремлення власне спортивного права, а не фізкультурно-спортивного права. При цьому предмет спортивного права становлять суспільні відносини, які складаються, розвиваються і функціонують у сфері спорту з приводу участі у спортивних змаганнях та підготовки до них, тобто «спортивні відносини» [128].

Згадка про фізичну культуру, яка вживається зокрема у Конституції України («держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту»), деталізується у законах та інших нормативно-правових актах. За змістом – це вид людської діяльності, що полягає в різних фізичних активностях, спрямований на фізичний розвиток та підтримання здоров'я людини.

Відповідно до Закону України «Про фізичну культуру і спорт» фізична культура – діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на забезпечення рухової активності людей з метою їх гармонійного, передусім фізичного, розвитку та ведення здорового способу життя. Не зовсім точним видається таке визначення фізичної культури, недосконале з наукової точки зору. Можливо це комплексна узагальнююча категорія, тоді й фізкультурно-спортивні відносини відзначаються також комплексним характером?

О. Джафарова та В. Іванов категорично виступають проти існування «комплексних галузей права» та не погоджуються з думкою про те, що спортивне право має бути визначено лише як галузь законодавства, що позбавляє характеристику спортивного права як сукупності юридичних норм, які регулюють певні суспільні відносини, тому що система права формується об'єктивно з існуючими суспільними відносинами. Суперечок щодо існування суспільних відносин у сфері спорту немає в науці, а норми галузей права вважаються будівельним матеріалом, із якого (у різному наборі й різному поєднанні) складається конкретна галузь права [128].

Таким чином, згадані автори стверджують, що у регулюванні спортивних відносин знаходиться місце як для приватного, так і публічного права. У першому випадку вони розглядають відносини щодо цивільно-правових спорів, цивільних договорів між суб'єктами спортивних відносин та трудових спортивних договорів, переходу працівників від одного роботодавця до іншого, атестації працівників, спонсорства, агентування, страхування тощо. Ключові відносини щодо підготовки та проведення спортивних змагань, на думку О. Джафарової та В. Іванова, дозоляють визнати публічне спортивне право підгалуззю Особливої частини адміністративного права. Ми не цілком поділяємо такий погляд, але проаналізуємо наступний підхід.

Неодноразово протягом тривалого періоду часу висловлюються пропозиції, обґрунтовуються навіть на рівні дисертаційних досліджень про концепції спортивного права як самостійної галузі права. Наприклад, на думку

А. Апарова, однією з основних ознак галузі спортивного права є те, що вона охоплює й регулює якісно однорідну сферу спортивних суспільних відносин, вказана ознака є однією з базових та визначальних для виокремлення галузі спортивного права. [50, с. 9]. Як стверджує автор, спортивне право – правове явище, є складовою правової системи, що за своєю юридичною природою є комплексною галуззю права, яка перебуває на стадії свого становлення та розвитку, а відтак, відносно самостійною галуззю правової системи.

Тобто, на думку А. Апарова спортивне право є комплексною та відносно самостійною галуззю права, що утворює систему правових норм, регулятивна дія якої спрямовується на упорядкування організаційних, соціальних, економічних та інших аспектів, пов'язаних з організацією та здійсненням діяльності у сфері фізичної культури і спорту; суспільних відносин, пов'язаних з проведенням спортивних заходів різного характеру, в т. ч. спортивних змагань; суспільних відносин, що виникають при створенні умов для розвитку фізичної культури і спорту; пов'язаних зі спортивними господарських, цивільних, трудових, адміністративних, фінансових та інших видів суспільних відносин, які виникають у зв'язку з організацією та проведенням цілеспрямованих фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів комерційного та некомерційного спрямування; суспільних відносин між суб'єктами сфери фізичної культури і спорту, які мають аматорський або професійний статус чи займаються фізичною культурою і спортом для задоволення своїх особистих потреб, а також відносин між організаторами фізкультурно-оздоровчих або спортивних заходів; суспільних відносин споживання результатів спортивних заходів (спортивних послуг видовищного характеру тощо). [50, с. 12–13].

Загалом позиції останнього дослідника, на наше переконання, є найбільш переконливим та обґрунтованими. Також, на перспективу, видається необхідним продовжувати вивчати порушену проблематику, зокрема в аспекті трудових фізкультурно-спортивних відносин, відповідної судової практики,

зарубіжного досвіду врегулювання й реалізації фізкультурно-спортивних відносин.

Проведений різносторонній аналіз міжгалузевого регулювання фізкультурно-спортивних відносин крізь призму існуючих доктринальних праць, нормативно-правових джерел, специфіки предмета й методів регулювання все ж таки дозволяє стверджувати про наступне. Так, дані відносини мають особливу розгалужену природу, відзначаються як публічно-правовими, так і приватноправовими аспектами. Існуючі нормативно-правові акти, які регулюють фізкультурно-спортивні відносини, є джерелами різних галузей права і законодавства України. Безумовно, їх правова основа, предмет і методи правового регулювання закладені в конституційному, цивільному, господарському і податковому, кримінальному і трудовому, адміністративному праві тощо.

Отже, на наше бачення, конституційно-правове регулювання фізичної культури і спорту в Україні включає такі рівні:

1) конституційний,
2) законодавчий,
3) підзаконний.

Можна до певної міри погодитися з виокремленням спортивного публічного права і спортивного приватного права, водночас також обґрунтованим є підхід стосовно виокремлення спортивного права як комплексної галузі, наголошуючи, що сфера регулювання його охоплює суспільні відносини, які виникають при здійсненні фізкультурно-спортивної діяльності. У будь-якому випадку, перед сучасними науковцями відкриваються нові горизонти для досліджень фізкультурно-спортивних відносин, національного й зарубіжного, міжнародно-правового їх регулювання, судової практики у даній сфері.

3.3 Досвід зарубіжних держав у конституційно-правовому регулюванні сфери фізичної культури і спорту

Предмет нашого дослідження зумовлює проведення аналізу конституційних та інших актів з метою з'ясування специфіки регулювання державної політики у сфері фізичної культури і спорту в державах світу.

Наприклад, згідно з положеннями ст. 52 Конституції Республіки Болгарії «Громадяни мають право на медичне страхування, гарантуючи їм доступну медичну допомогу, а також безкоштовне використання медичної допомоги за умов і в порядку, встановлених законом. Охорона здоров'я громадян фінансується з державного бюджету, від роботодавців, від особистих і колективних страхових внесків, а також з інших джерел за умов і порядку, визначених законом. Держава захищає здоров'я громадян і сприяє розвитку спорту та туризму. Ніхто не може бути підданий лікуванню та санітарним заходам, крім випадків, передбачених законом. Держава контролює всі медичні заклади, а також виробництво лікарських засобів, біопрепаратів, медичного обладнання та торгівлі ними» [202].

У ст. 45 Конституції громадянам Республіки Білорусь гарантується право на охорону здоров'я, включаючи безоплатне лікування в державних установах охорони здоров'я. Держава створює умови доступного для всіх громадян медичного обслуговування. Право громадян Республіки Білорусь на охорону здоров'я забезпечується також розвитком фізичної культури та спорту, заходами щодо оздоровлення навколишнього середовища, можливістю користування оздоровчими установами, удосконаленням охорони праці [176].

Також у ст. 53 Конституції Литовської Республіки зазначено, що «Держава піклується про здоров'я людей і гарантує медичну допомогу та послуги людині у разі захворювання. Законом встановлюється порядок надання громадянам безкоштовної медичної допомоги в державних лікувальних закладах. Держава заохочує фізичну культуру суспільства і створює сприятливі

умови для спорту. Держава та кожна особа зобов'язані охороняти навколишнє середовище від шкідливого впливу» [24].

Ч. 1–2 ст. 64 «Охорона здоров'я» Глави I Конституції Португальської Республіки передбачає, що кожен має право на охорону здоров'я і зобов'язаний його зберігати і зміцнювати. Право на охорону здоров'я реалізується: 1) через універсальну загальнонаціональну службу охорони здоров'я і, беручи до уваги матеріальний та соціальний стан громадян, в основному на безкоштовній основі; 2) шляхом створення економічних, соціальних, культурних та екологічних умов, що забезпечують захист дітей, молоді та людей похилого віку, і шляхом систематичного поліпшення умов життя і праці, сприяння фізичній культурі і спорту в навчальних закладах та суспільстві в цілому, а також шляхом розвитку санітарної освіти і практики здорового способу життя [13].

У свою чергу, глава третя «Керівні принципи соціальної та економічної політики» Конституції Королівства Іспанії в ч. 1 ст. 43 регламентує, що державою «визнається право на охорону здоров'я». В ч. 2 ст. 43 Конституції йдеться про те, що органи державної влади зобов'язані організовувати та охороняти здоров'я населення за допомогою профілактичних заходів та необхідних послуг та пільг. Закон встановлює відповідні права й обов'язки кожного, хто відповідає за здійснення цих функцій. Державні органи сприяють медичній освіті, розвитку фізичного виховання і спорту, також заохочують правильну організацію дозвілля (ч. 3 ст. 43 Конституції) [11].

Спорт є під захистом і верховним наглядом держави відповідно до ч. 9 ст. 16 «Освіта, мистецтво, наука» Конституції Грецької Республіки. Держава дотує й контролює будь-які спортивні об'єднання, як це визначено законом. Закон також передбачає виплату допомоги, що надається кожному дотованому об'єднанню відповідно до призначення [214].

Статтею 47 Конституції Республіки Македонії визначено, що: «Свобода наукової, художньої та інших видів творчості гарантується. А також

гарантуються права, що випливають з наукового мистецтва або іншої інтелектуальної праці. Республіка заохочує, допомагає і захищає розвиток науки, мистецтва і культури. Республіка заохочує і підтримує науково-технічний розвиток, заохочує і підтримує технічну культуру і спорт» [229].

Конституція Республіки Хорватії в ст. 69 гарантує «Свободу наукової, культурної та художньої творчості. Держава заохочує і сприяє розвитку науки, культури і мистецтва. Держава захищає наукові, культурні та мистецькі активи як духовні національні цінності. Гарантується захист моральних і матеріальних прав, що випливають з наукової, культурної, художньої, інтелектуальної та іншої творчості. Держава заохочує і допомагає піклуватися про фізичну культуру та спорт» [241].

Відповідно до статті XX Конституції Угорщини «Кожен має право на фізичне і духовне здоров'я. Для здійснення права на фізичне і духовне здоров'я Угорщина сприяє забезпеченням сільського господарства, вільного від живих генномодифікованих організмів, забезпеченням доступу до здорових продуктів харчування та питної води, організацією охорони праці та охорони здоров'я, підтримкою спорту та систематичного заняття фізичною культурою, а також забезпеченням охорони навколишнього середовища» [235].

Конституція Швейцарської Конфедерації в ст. 68 «Спорт» гарантує, що «Конфедерація сприяє розвитку спорту, зокрема спортивній підготовці. Вона керує спортивними школами. Вона може приймати закони щодо молодіжного спорту та визначати фізичне виховання в школах обов'язковим» [5].

Тим не менше, в ст. 111 Конституції Латвійської Республіки сформульовано, що держава захищає здоров'я людей і гарантує кожному мінімум медичної допомоги [23].

Так само і в Конституції Естонської Республіки в ст. 28 гарантовано право кожного на охорону свого здоров'я, однак відсутня пряма вказівка на забезпечення фізичної культури та спорту [217].

Водночас Конституція Республіки Франції взагалі не містить положень щодо прав громадян у сфері фізичної культури і спорту, завдань держави чи конкретних її органів у даній сфері [36].

А в Конституції Республіки Словенія лише в ст. 51 міститься право на охорону здоров'я, що полягає в наступному: «Кожна особа має право на охорону здоров'я відповідно до чинного законодавства. Права на державне фінансування охорони здоров'я регулюються законом. Жодна особа не може бути змушена пройти лікування, за винятком випадків, передбачених законом» [42].

Основний закон Федеративної Республіки Німеччини також не містить норм, що врегульовують суспільні відносини у сфері фізичної культури і спорту. Створення та забезпечення належних умов розвитку фізичної культури і спорту в ФРН, відповідно до Конституції (ст. 30) та федеративної форми правління країни є прерогативою Земель. Уряди німецьких Земель реалізують прагматичну і ефективну співпрацю з федеральним урядом і національними спортивними організаціями та асоціаціями, а також містами, громадами і комунами. На сьогодні їх 16. У ФРН відсутній федеральний модельний закон про управління спортом. Тому використовуються різноманітні практики в процесі організації та управління сферою розвитком фізичної культури і спорту. Так, сфера спорту може бути віднесена до різних структурних елементів місцевої адміністрації. Так, у ряді Земель, зокрема Баден-Вюртемберг, Нижня Саксонія та ін., за розвиток спорту відповідають міністерства у справах культури; в Баварії, Бранденбурзі та Гессені – міністерства у справах освіти, науки і мистецтва, з питань освіти і спорту, у Тюрінгії – Міністерство з соціальних питань і охорони здоров'я, в РейнландПфальц – Міністерство внутрішніх справ, в землях Бремен і Гамбург – керівники з питань внутрішніх справ. Також у ч. 5 ст. 6 Конституції ФРН існує засада про позашлюбних дітей, яким законом забезпечуються умови для

фізичного і духовного розвитку, а також становище в суспільстві нарівні з дітьми, народженими в шлюбі [19].

Так само в ст. 42 «Освіта» Конституції Республіки Ірландії держава підтверджує, що першим і природним вихователем дитини є Сім'я, і гарантує повагу до невід'ємного права й обов'язку батьків відповідно до їх спроможності забезпечувати своїм дітям релігійне і моральне, інтелектуальне, фізичне і соціальне виховання [12].

Досліджуючи Конституцію Грузії від 24 серпня 1995 року, слід зауважити, що ст. 5 Соціальна держава була доповнена 23 березня 2018 року рядом положень, включаючи і конституційні засади розвитку спорту. Так, п. 7 закріплює «Держава турбується про розвиток спорту, утвердження здорового способу життя, фізичному вихованні дітей та молоді і їх заохочення в спорт» [215].

Конституція Чеської Республіки від 16 грудня 1992 р. є особливою у частині закріплення прав людини. Так, в ній відсутній, як у «традиційних» конституціях держав світу, розділ про права, свободи і обов'язки людини і громадянина. Це можна пояснити тим, що Конституція складається, фактично із двох конституційних актів: власне, Конституції, і Хартії основних прав і свобод від 9 січня 1991 р., яка є складовою частиною Конституції відповідно до ст. 3 [596, с. 382].

При вивченні конституцій Азербайджанської Республіки від 12 листопада 1995 року [212], Республіки Узбекистан від 8 грудня 1992 року [231] згадок на державну політику розвитку фізичної культури і спорту безпосередньо на різні основного закону не простежується. Питання розвитку спорту для вказаних країн є пріоритетним, однак його регулювання відбувається на законодавчому рівні.

Вважаємо важливим вивчити конституційне регулювання сфери фізичної культури і спорту в Конституції Турецької Республіки від 7 листопада 1982 року. Так, розділ IX присвячений засліплення засад державної політики

щодо молоді і спорту, зокрема ст. 59 закріплює положення, що «Держава застосовує заходи щодо розвитку фізичного та розумового здоров'я турецьких громадян будь-якого віку і сприяє розповсюдженню спортивних змагань у суспільстві. Держава підтримує видатних спортсменів». Відстоюємо позицію, що і в Конституції України має бути закріплена норма про підтримку видатних українських спортсменів. Беручи до уваги вагу спортсменів в сучасному світі, саме через видатних і знаних спортсменів ідентифікують державу. Для України це питання є актуальним і значущим, саме презентація наших успіхів на світовій арені.

Як бачимо, у переважній більшості країн Європи на конституційному рівні розвиток фізичної культури та спорту визначається як одна з передумов реалізації, гарантування здійснення права на охорону здоров'я, медичного обслуговування чи медичної допомоги. Зокрема, право громадян Республіки Білорусь на охорону здоров'я забезпечується розвитком фізичної культури та спорту. На наше переконання, чіткіші завдання визначені на конституційному рівні в України, оскільки тут передбачено, що держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту, забезпечує санітарно-епідемічне благополуччя.

Поряд з цим, спостерігається інша тенденція, де конституційними нормами гарантується сприяння розвитку спорту, зокрема спортивній підготовці, фізичному вихованню чи фізичному розвитку (наприклад, Швейцарська Конфедерація, Республіки Ірландія тощо) [349, с.48].

Отже, аналіз джерел конституційно-правового регулювання фізичної культури і спорту, розвитку і забезпечення прав людини у даній сфері в країнах Європи засвідчує можливість виокремлення таких підходів:

1) розгляд їх у контексті соціальних прав людини і громадянина, відповідних завдань держави (Республіка Болгарія, Республіка Білорусь, Литовська Республіка, Португальська Республіка, Королівство Іспанія);

2) віднесення до групи культурних прав людини і громадянина (Грецька Республіка, Республіка Македонія, Республіка Хорватія);

3) розгляд як самостійної групи прав людини і громадянина (Угорщина, Швейцарська Конфедерація);

4) визначення загальних засад державної політики у сфері фізичної культури і спорту або взагалі відсутність згадки про дану сферу на конституційно-правовому рівні регулювання [175, с. 12].

Очевидним є звернення уваги до зарубіжного й міжнародно-правового досвіду правового регулювання питань забезпечення розвитку фізичної культури і спорту поряд зі здоровим способом життя і благополуччям населення. Їх включено до цілей сталого розвитку, стратегій діяльності міжнародних організацій. Однак по-різному здійснюється регулювання сфери фізичної культури і спорту в окремих державах, регламентовані відповідні гарантії забезпечення і реалізації. У більшості країн Європи, в тому числі в Україні, обов'язок піклування про громадян у сфері фізичної культури і спорту покладений на державу, що напряму передбачено в Основному Законі та відображено в низці галузевих нормативно-правових актів [339, с. 183].

Дослідження тенденцій вдосконалення й закономірності конституційно-правового регулювання фізичної культури і спорту, розвитку та забезпечення прав людини в зарубіжних країнах, а саме: Республіка Болгарія, Республіка Білорусь, Республіка Вірменія, Литовська Республіка, Португальська Республіка, Королівство Іспанія, Грецька Республіка, Республіка Македонія, Республіка Таджикистан, Республіка Хорватія, Угорщина, Швейцарська Конфедерація, Азербайджанська Республіка, Республіка Узбекистан та ін. сприятимуть виробленню прогнозованої та реалістичної програми реформи даної сфери в Україні.

Що стосується інших держав, то питання розвитку фізичної культури та спорту не завжди безпосередньо врегульовано конституцією, іноді закріплюється в контексті права на охорону здоров'я, медичну допомогу, тобто соціальних прав, а в ряді випадків у контексті права на освіту, передбачаючи права на фізичне виховання, фізичну культуру, тобто культурних прав людини.

Так само різняться повноваження відповідних органів публічної влади у даній сфері, у тому числі закріплені на рівні конституцій чи інших нормативно-правових актів. На наше переконання, у цьому підкреслюється самобутність конституційно-правового регулювання сфери фізичної культури і спорту, її специфіка та потреба подальшого ґрунтовного вивчення, зокрема стосовно спеціального галузевого чи відомчого нормативно-правового регулювання, гарантій реалізації та захисту відповідних прав і свобод людини й громадянина.

Висновки до розділу 3

1. Радикальні і системні зміни в механізмі державного управління об'єктивно ведуть до зрушень у соціально-культурній сфері, складовою частиною якої є фізична культура і спорт. Доведено, що сучасний розподіл сфери фізичної культури і спорту на два сегменти: професійний спорт (спорт вищих досягнень) і масова фізична культура і спорт, потребує на рівні законодавства чіткого закріплення завдань держави, її органів та посадових осіб щодо його розвитку. Наголошено на необхідності нормативно окреслити сферу відповідальності у сфері розвитку фізичної культури і спорту між державними органами та інституціями місцевого самоврядування.

2. На конституційному рівні гарантується конституційне право людини займатися фізичною культурою та спортом, при цьому на державу покладається обов'язок створення умов для правового захисту інтересів людини і громадянина у сфері фізичної культури і спорту, вдосконалення фізкультурно-спортивної індустрії та інфраструктури.

3. Робиться висновок, що конституційно-правове регулювання державної політики у сфері фізичної культури і спорту має розвиватись з врахуванням положень Національної доктрини розвитку фізичної культури і спорту, затвердженій Указом Президента від 28 вересня 2004 року, в якій зазначено, що

«спорт сприяє досягненню фізичної та духовної досконалості людини, виявленню резервних можливостей організму, формування патріотичних почуттів у громадян та позитивного міжнародного іміджу держави». Також утвердження цінностей фізичної культури і спорту сприятиме популяризації здорового способу життя, профілактики захворювань, створення умов для всебічного гармонійного розвитку людини тощо. Підкреслюється, що Закон України «Про фізичну культуру і спорт» від 24 грудня 1993 року є динамічним, до якого внесено понад двадцять змін і доповнень, наприклад, стосовно започаткування службово-прикладного та військово-прикладного спорту; придбання, зберігання, перевезення і використання спортивної зброї, боєприпасів до неї, утримання стрілецьких тирів, стрільбищ та стендів тощо.

4. Встановлено нормативне закріплення класифікацій спорту: олімпійські види спорту (літні та зимові); види спорту, що не входять до програми Олімпійських ігор; спортивно-технічні і прикладні види спорту; види спорту для осіб з вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату, розумового розвитку, спортивно-технічні і прикладні види спорту. Констатується, що для розв’язання проблем правового регулювання спорту в Україні, його видів, спортивної діяльності, захисту спортивних прав особливо важливе значення відводиться суб’єктам спортивної діяльності (фізичні або юридичні особи, які здійснюють свою діяльність з метою розвитку фізичної культури і спорту) і суб’єктам сфери фізичної культури і спорту (фізичні особи, які займаються фізичною культурою і спортом, у тому числі спортсмени; фахівці сфери фізичної культури і спорту; заклади фізичної культури і спорту; відповідні органи влади). Особливо значущою є роль місцевих і регіональних органів влади, які розташовані найближче до конкретної людини, територіальної громади, спортивної організації.

5. Обгрунтовано та розроблено ряд законодавчих ініціатив щодо удосконалення конституційно-правового регулювання державної політики у сфері фізичної культури і спорту, зокрема щодо закріплення статусу

спортивних організацій, основ спортивної безпеки, засад взаємодії державних органів, місцевого самоврядування зі спортивними товариствами. Наголошується на необхідності законодавчого врегулювання спортивних спорів з врахуванням положень міжнародних актів та національної і зарубіжної практик.

6. Підтримуючи думку вчених щодо доцільності виділення самостійної комплексної галузі права – спортивного права, обґрунтовано необхідність гармонізувати розрізнений та досить об'ємний масив нормативно-правових актів у сфері фізичної культури і спорту через врахування міжнародних стандартів та конституційно-правових засад державної політики у даній сфері.

7. Виходячи з того, що на конституційному рівні в Україні визначено, що життя і здоров'я людини є найвищою соціальною цінністю у державі, можна зробити висновок, що фізична культура і спорт є одним із способів їх гарантування, зміцнення здоров'я людини і нації загалом. Це зумовлює формування і реалізацію консолідованої, науково обґрунтованої, системної державної політики у сфері фізичної культури і спорту.

8. В Україні на законодавчому рівні регламентовано основний понятєво-категорійний апарат у цій сфері, зокрема поняття спорту, його напрямів і видів, засад спортивної діяльності, статусу її суб'єктів. Так, спорт можна визначити як діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на виявлення та уніфіковане порівняння досягнень людей у фізичній, інтелектуальній та іншій підготовленостях шляхом проведення спортивних змагань та відповідної підготовки до них. Це органічна частина фізичної культури, один із важливих засобів сучасного міжнародного культурного обміну. Загалом з'ясування сутності, природи і значення основоположних категорій у сфері спорту, подальше їх вивчення й аналіз співвідношення, визначення методологічного інструментарію спортивного права дозволять забезпечити належне функціонування суб'єктів фізкультурно-спортивної

діяльності, послідовну правотворчу та правозастосовну діяльність, сприятиме подальшій уніфікації стандартів у даній сфері.

9. На державу покладено завдання дбати про розвиток фізичної культури і спорту, що передбачає не лише регулювання, а й своєчасне удосконалення існуючих нормативно-правових актів у цій сфері, забезпечення механізмів їх правореалізації, застосування як особливої форми реалізації, гарантій захисту тощо. Потребують підвищення фізичне виховання, свідомість населення, рухова активність, правова культура суб'єктів спортивних відносин, відповідальність за власне здоров'я і культуру. Здорова людина і нація, на наше переконання, здатні розбудувати сучасне суспільство і державу. Тобто взаємними є зобов'язання людини, суспільства і держави у досліджуваній сфері, де успіхів можна досягти як шляхом фізично-рухової активності, правозастосовної практики, за участі владних інституцій, громадськості та безпосередніх учасників спортивної діяльності

10. Безумовно, визначальним чинником є конституційне закріплення завдань держави у сфері фізичної культури і спорту в Україні. Так, відповідно до ст. 49 Основного Закону України 1996 року «держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту, забезпечує санітарно-епідемічне благополуччя». Отже, саме на державу в особі відповідних органів публічної влади та їх посадових осіб, інших уповноважених суб'єктів покладається обов'язок сприяти розвитку фізичного компоненту здоров'я населення, розбудови мережі закладів фізичної культури і спорту тощо.

11. На наш погляд, протягом тривалого часу, фактично з проголошенням незалежності України, держава створює законодавчу основу у даній сфері. Базовий, профільний Закон України «Про фізичну культуру і спорт» прийнято ще 1993 року. На його основі, з урахуванням конституційних положень, розроблено і прийнято значну кількість інших законів та підзаконних нормативно-правових актів, спрямованих на врегулювання і реалізацію відносин у сфері фізичної культури і спорту

12. Висловлено думку, що існують тісні зв’язки між медичною і фізкультурно-спортивною сферами, покладено на державу відповідні функції та завдання щодо сприяння створенню необхідних умов, у тому числі медичного контролю, для заняття фізкультурою, спортом і туризмом, розвитку мережі лікарсько-фізкультурних закладів. Конституційні засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту розкриті та деталізовані у законах та підзаконних актах. У підрозділі розкрито регламентацію повноважень та статус суб’єктів сфери фізичної культури і спорту. Зокрема серед таких визначено спортивні клуби, дитячо-юнацькі спортивні школи, спеціалізовані навчальні заклади спортивного профілю, школи вищої спортивної майстерності, центри олімпійської підготовки, центри студентського спорту вищих навчальних закладів, фізкультурно-оздоровчі заклади, центри фізичного здоров’я населення, центри фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю, колективи фізичної культури, фізкультурно-спортивні товариства, спортивні федерації, громадські організації фізкультурно-спортивної спрямованості учнів та студентів, громадські організації фізкультурно-спортивної спрямованості ветеранів фізичної культури і спорту, Національний олімпійський комітет України, суб’єкти параолімпійського і дефлімпійського руху в Україні, Спортивний комітет України.

13. Автор стверджує, що конституційні засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту, що також включають права на охорону здоров’я, медичну допомогу та медичне страхування деталізовані у великій кількості галузевих законів і підзаконних нормативно-правових актів України: Основах законодавства України про охорону здоров’я, Цивільному кодексі України, Кримінальному кодексі України, законах України «Про фізичну культуру і спорт», «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування», «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людини», «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», «Про охорону дитинства», «Про соціальний і

правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», тощо. Більшість з перелічених актів згадують про здоровий спосіб життя людини чи нації, а також визначають відповідні гарантії його забезпечення. Визначено, що саме організаційні гарантії є передумовою створення умов для зайняття фізичною культурою і спортом, розвитку різних форм фізичного виховання різноманітних категорій жителів, забезпечення їх здорового способу життя, безпечної та здорової життєдіяльності тощо.

14. Установлено, що нормативно-правове регулювання відносин у сфері професійного спорту знайшло своє відображення на рівні законів України «Про антидопінговий контроль у спорті», «Про підтримку олімпійського, параолімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні», «Про ратифікацію антидопінгової конвенції», «Про ратифікацію Міжнародної конвенції про боротьбу з допінгом у спорті» тощо. На основі вивчення практики реалізації положень законодавства у сфері професійного спорту запропоновано обґрунтовані і підкріплені досвідом зміни і доповнення, які спрямовані на удосконалення підготовки професійних спортсменів і досягнення звитяг українських спортсменів на міжнародній арені.

15. Вказується, що не достатньо обґрунтованою є пропозиція ряду вчених щодо розробки і прийняття Спортивного кодексу чи Фізкультурно-спортивного кодексу, оскільки це може призвести до дублювань і певних суперечностей між Цивільним кодексом України, Господарським кодексом України, Кодексом законів про працю, Податкового кодексу України, Кодексом про адміністративні правопорушення України та окремими спеціальними законами в цій сфері («Про авторське право і суміжні права», «Про страхування» «Про ліцензування видів господарської діяльності» тощо). Як видається, доцільним було б, щоб трактування й характеристика правовідносин у галузі фізичної культури та спорту містилися б у профільному Законі України «Про фізичну культуру і спорт».

16. Стверджується, що сфера фізичної культури і спорту відзначається й кримінальними й кримінологічними аспектами. Виділяють злочини, наслідком яких жертвами стають виключно спортсмени. При цьому їх розподіляють на такі підвиди: злочини, вчинені спортивними вболівальниками й фанатами проти життя і здоров'я, громадського порядку та громадської безпеки; злочини, вчинені посадовими особами в результаті неналежного виконання своїх посадових обов'язків (що можуть вчинятися щодо спортсменів у результаті порушення правил охорони громадського порядку або недотримання правил техніки безпеки при проведенні спортивних заходів. Це і травми на хокейному майданчику, футбольному полі, і в секторі стрибків з жердиною тощо, де спортсмени можуть стати жертвами неналежного виконання своїх обов'язків посадовими особами, відповідальними за проведення даних спортивних заходів, передбачених ст. 367 КК України «Службова недбалість»); злочини, вчинені спортсменами, у співучасті з ними або в їх інтересах щодо їх спортивних суперників; злочини, вчинені спортсменами в результаті неконтрольованого застосування своїх навичок щодо потерпілих (такі інциденти найчастіше трапляються зі спортсменами, які займаються або мають навички минулих занять єдиноборствами).

17. Висловлено думку, що досліджувані нами відносини, окремі їх аспекти врегульовані положеннями нормативно-правових актів кодифікованого і некодифікованого характеру різних галузей права й законодавства України. Тут варто згадати Цивільний і Кримінальний кодекси України, Господарський кодекс, Кодекс законів про працю, Кодекс про адміністративні правопорушення України, значну кількість інших законів та підзаконних актів.

18. Проведена загальна характеристика комплексного міжгалузевого правового регулювання сфери фізичної культури і спорту крізь призму існуючих доктринальних праць, нормативно-правових джерел, специфіки предмета й методів правового регулювання дозволяє зробити висновок про наступне. Так, дана сфера має особливу розгалужену природу, відзначається як

публічно-правовими, так і приватноправовими аспектами. Існуючі нормативно-правові акти, які регулюють сферу фізичної культури і спорту, є джерелами різних галузей національного права України. Безумовно, їх правова основа, предмет і методи правового регулювання закладені в конституційному, цивільному, господарському і податковому, кримінальному і трудовому, адміністративному праві тощо.

19. На онові досвіду регулювання державної політики у сфері фізичної культури і спорту в зарубіжних країнах, визначено підходи до класифікації джерел регулювання сфери фізичної культури та спорту, що включать: 1) міжнародно-правові акти (універсальні та регіональні); 2) Конституція та інші нормативно-правові акти України, 3) «м'яке право» спортивних організацій.

Так, міжнародно-правові акти у сфері фізичної культури та спорту, прийняті в рамках міжнародних міжурядових організацій, зокрема ООН, ЮНЕСКО, Ради Європи та низки інших, є інструментами міжнародного права, на яких базуються політика країн і міжурядове співробітництво у сфері боротьби з допінгом у спорті, піклування про здоров'я спортсменів, чесну гру, викорінення шахрайства та майбутній спорт.

20. На наш погляд, основи правового регулювання сфери фізичної культури і спорту закладені в конституційному праві, знаходить детальну регламентацію в адміністративному, цивільному, господарському, кримінальному, трудовому та інших галузях права і законодавства України. Водночас, законодавець розглядає на конституційному рівні сферу фізичної культури та спорту як складову права на охорону здоров'я, але реальна сфера правовідносин фізичної культури і спорту не може розглядатися тільки, як забезпечення можливості індивіда займатися цими видами діяльності, спортивні заходи та змагання – це бізнес, чинник, який впливає на геополітику, формування та популяризацію певних ідей серед людей.

21. Проведений аналіз дозволяє виокремити різновиди конституційно-правового регулювання спортивних відносин залежності від виду їх учасників

(суб'єктів) та відповідних відносин між ними, а саме: – горизонтальне (без будь-якого підпорядкування з боку учасників спортивної діяльності), – вертикальне (між державою або уповноваженою на те особою, учасниками спортивного процесу, спортивної діяльності), при цьому один суб'єкт спортивних правовідносин може бути суб'єктом й інших видів правовідносин.

22. Аналіз джерел конституційно-правового регулювання фізичної культури і спорту, розвитку і забезпечення прав людини у даній сфері в зарубіжних країнах засвідчує можливість виокремлення таких підходів: 1) розгляд їх у контексті соціальних прав людини і громадянина, відповідних завдань держави (Республіка Болгарія, Республіка Білорусь, Литовська Республіка, Португальська Республіка, Королівство Іспанія, Грузія); 2) віднесення до групи культурних прав людини і громадянина (Грецька Республіка, Республіка Македонія, Республіка Хорватія); 3) розгляд як самостійної групи прав людини і громадянина (Угорщина, Швейцарська Конфедерація); 4) визначення загальних засад державної політики у сфері фізичної культури і спорту або взагалі відсутність згадки про дану сферу на конституційно-правовому рівні регулювання (Азербайджанська Республіка, Республіка Узбекистан).

23. На основі конституційного регулювання сфери фізичної культури і спорту в Конституції Турецької Республіки від 7 листопада 1982 року, зокрема ст. 59 «Держава застосовує заходи щодо розвитку фізичного та розумового здоров'я турецьких громадян будь-якого віку і сприяє розповсюдженню спортивних змагань у суспільстві. Держава підтримує видатних спортсменів», обґрунтована авторська позиція про необхідність доповнення Конституції України положенням про підтримку видатних українських спортсменів. Беручи до уваги значущість спорту в сучасному світі, саме через видатних і знаних спортсменів ідентифікують державу і її успіхи.

РОЗДІЛ 4. ІНСТИТУЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРИФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ В УКРАЇНІ

4.1 Система суб'єктів формування і реалізації державної політики у сфері фізичної культури і спорту в Україні

Очевидним є те, що успішна реалізація державної політики у будь-якій сфері напряму залежить від суб'єктів, що формують та реалізують її. При цьому важливим фактором є те, чи існує адекватна взаємодія між суб'єктами, що формують та суб'єктами, що реалізують відповідну державну політику.

Розширення кола учасників фізкультурно-спортивних відносин не є винятком із загальних тенденцій розвитку інституту правосуб'єктності, статусу суб'єктів правовідносин. Водночас специфіка практично кожної сфери життєдіяльності людини і суспільства накладає свої особливості й на згадані інститути. Сфера фізкультури і спорту належить до тих, які регламентовані переважно на загальнонаціональному рівні в більшості державах світу. Підтвердженням цього є відповідні положення Конституції України 1996 р., Закону України «Про фізичну культуру і спорт» 1993 р. та низки інших. Причому інститут правового статусу суб'єктів правового регулювання в галузі фізкультури і спорту, на наш погляд, не є усталеним і стабільним, на відміну від загальної чисельності таких суб'єктів. Певні модифікації супроводжуються модернізацією спеціально уповноважених органів на види діяльності, варіюється залежно від просторових і часових параметрів. Зниження уваги держави до забезпечення здоров'я людини і нації, громадського здоров'я, загального стану фізичної культури і спорту змушує все ж таки звернути увагу наукової спільноти на теоретичні основи та практичне втілення реального правового статусу згаданих вище суб'єктів [354, с. 23].

Як у теорії держави і права, так і в галузевих правових науках значна увага приділяється категорії правового статусу, його природі, поняттю й структурі. Як зауважують М. Цвік, В. Ткаченко, О. Петришин та інші автори, правовий статус особи – це сукупність усіх прав, обов'язків і законних інтересів суб'єктів права. Крім того, вони розрізняють конституційний і спеціальний статус. Перший є однаковим: основні права і свободи однаковою мірою належать громадянам, а спеціальний статус пов'язаний із різними природними і правовими чинниками, які обумовлюють певні особливості громадян [155, с. 342]. Водночас видається така позиція авторів неточною і неповно мірою розкривається поняття правового статусу, яке є набагато ширшим. Т. Тарахонич трактує правовий статус як правове становище особи в суспільстві, а громадянина в державі, що відбиває їх фактичний стан та взаємодію із суспільством та державою. Це складне юридичне поняття, що містить такі основні елементів: правосуб'єктність, права, свободи, обов'язки, відповідальність [551, с. 764]. Дослідники В. Зайчук і Н. Оніщенко зауважують на поліаспектності та структурованості правового статусу, адже це система законодавчо встановлених і гарантованих державою прав, свобод, законних інтересів і обов'язків суб'єкта суспільних відносин [555, с. 366]. Можна погодитись, що це багатоаспектна, комплексна, універсальна категорія, що має чітку стабільну структуру та встановлює характер і принципи взаємодії суб'єктів суспільних відносин між собою, а також шляхом визначення прав, обов'язків та гарантій їх реалізації, визначає місце суб'єкта в системі правовідносин. Як зазначають Н. Камінська й О. Фатхутдінова, правовий статус є засобом нормативного закріплення основних принципів взаємодії особи та держави за допомогою зразків (моделей) поведінки суб'єктів, які, з одного боку, захищаються державою, а з іншого – схвалюються суспільством [103, с. 79].

Отже, це юридично закріплене становище або положення певного суб'єкта в суспільстві, що виражається в наявному комплексі його прав та

обов’язків; меж його свободи, інших правових можливостей і відповідальності, відображає регламентовані взаємовідносини особи, суспільства і держави. Загалом правовий статус є комплексною, багатоаспектною та інтеграційною категорією системного характеру, об’єктивно відображає позитивні та негативні особливості політико-правової системи держави. Її універсальний загальний характер поширюється на широке коло суб’єктів, тому включає різні статуси суб’єктів правовідносин (держави, суспільства, особи тощо). Притому відображаються індивідуальні їх особливості суб’єктів, реальне положення в системі суспільних відносин. Зміна правового статусу певної групи осіб в законодавстві може мати й цілеспрямований характер, наприклад, шляхом здійснення активних лобістських дій із цього питання [316 , с. 58].

Розповсюджений підхід стосовно визначення структури і різновидів правового статусу за принципом «матрьошки». Його концепція зводиться до розрізнення загального, спеціального та індивідуального правових статусів суб’єкта права [366, 57]. Власне, врегульований переважно конституційними нормами перший з них відбиває правове становище абстрактних суб’єктів права одного типу, а спеціальний правовий статус відображає правове становище абстрактних суб’єктів права одного виду всередині певного типу, що значною мірою врегульовується галузевими нормами права. Й індивідуальний правовий статус вказує на відмінні ознаки конкретного суб’єкта права і регулюється норами різних галузей права, становлячи міжгалузевий правовий інститут у межах національної системи права.

Безумовно, виокремлюють конституційно-правовий статус, міжнародно-правовий статус, адміністративно-правовий статус, господарсько-правовий статус, цивільно-правовий та інші статуси. Наприклад, Н. О. Богданова зауважує, що конституційно-правовий статус містить такі елементи: місце суб’єкта в суспільстві й державі, його соціально-політичну роль та призначення; загальну правоздатність; права й обов’язки (компетенцію) суб’єкта та відповідальність; гарантії сталості та реальності правового

становища суб’єкта [67, с. 5]. Узагалі характерним для конституційного права є певний дуалізм правового статусу держави як специфічного об’єкта правового регулювання, оскільки держава – це форма політичного буття народу (субстантивний підхід), а також це система органів (інституційний підхід), а це зумовлює відповідну класифікацію правових норм, які опосередковують правове буття держави.

На наш погляд, оптимальним є інституційний підхід для належного реального вивчення правового статусу суб'єктів державно-правового регулювання в галузі фізкультури і спорту. Він дасть можливість розкрити їх сутнісно-функціональні характеристики, прослідкувати діалектику відносин «держава – державний механізм – орган державної влади – органи місцевого самоврядування – громадські організації – людина». Важливим є також розкриття всіх елементів досліджуваної нами категорії – конституційно-правового статусу таких суб'єктів.

Існують відмінні підходи до визначення суб’єктів фізкультурно-спортивних правовідносин, їх класифікації в доктринальних джерелах. Визначальним базовим документом, на нашу думку, при цьому є профільний основоположний нормативно-правовий акт у цій галузі, а саме Закон України «Про фізичну культуру і спорт» від 24.12.1993 р. Тут міститься розділ ІІ. «Суб'єкти сфери фізичної культури і спорту», де законодавцем викладено відповідні ключові положення щодо суб’єктів сфери фізичної культури і спорту, їх правового статусу. Зокрема, суб'єкти сфери фізичної культури і спорту - фізичні або юридичні особи, які здійснюють свою діяльність із метою розвитку фізичної культури і спорту. Суб'єктами сфери фізичної культури і спорту є: фізичні особи, які займаються фізичною культурою і спортом, у тому числі спортсмени; фахівці сфери фізичної культури і спорту; заклади фізичної культури і спорту; відповідні органи влади (ст. 1 Закону) [67]. Тобто, на законодавчому рівні розкрито загальний підхід до визначення суб'єктів сфери фізичної культури і спорту.

У Конституції України 1996 року, а точніше, у його ст. 49 закріплено положення, відповідно до якого «держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту, забезпечує санітарно-епідемічне благополуччя» [236]. Тобто, в Україні саме на державу в особі відповідних органів покладається обов'язок сприяти зміцненню фізичного компоненту здоров'я населення, спорту тощо. Це означає, що в системі законодавства мають бути деталізовані відповідні конституційні положення, у тому числі стосовно конституційно-правового статусу суб'єктів правового регулювання сфери фізкультури і спорту в Україні. Але на сьогодні можна констатувати відсутність чіткої державної позиції, щодо того яким чином має здійснювати ся відповідна турбота. При чому потрібно сказати, що саме таке формулювання в Основному Законі «держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту» і породжує певні труднощі, для реалізації даного положення.

Так, М. Тіхонова, А. Сердюков та ряд інших дослідників виокремлюють три групи безпосередніх суб'єктів в галузі фізкультури і спорту: 1) Міністерство молоді та спорту України, діяльність якого поширюється на всю територію України; на місцях регулювання фізичною культурою і спортом здійснюють спеціалізовані відділи в органах місцевих адміністрацій; 2) центри олімпійської, параолімпійської підготовки, різні неприбуткові союзи в залежності від виду спорту, освітні заклади та наукові організації у сфері спорту, спортивний арбітражний суд, міжнародні спортивні організації тощо; 3) різна комерційні проекти, що створені у формі акціонерного товариства тощо [61, с. 50-53]. Також слід звернути уваги, що не всі з таких суб'єктів наділені повноваження, спрямованими на державно-правове регулювання сфери фізкультури і спорту.

Так, повертаючись до Закону України «Про фізичну культуру і спорт» 1993 р., згадаємо, що у його ст. 3 регламентовано засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту, у ст. 5 – державне управління у сфері фізичної культури і спорту, яке здійснюється центральним органом виконавчої

влади, що забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури та спорту, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері фізичної культури та спорту, за сприяння, відповідно, інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Також ст. 6 Закону встановлює повноваження центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури та спорту, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері фізичної культури та спорту, та інших центральних органів виконавчої влади у сфері фізичної культури і спорту [490].

Як бачимо, лише певні елементи правового статусу суб'єктів державно-правового регулювання сфери фізкультури і спорту визначені в даному законі. У розділі IV Основного Закону України регламентується конституційно-правовий статус єдиного органу законодавчої влади в Україні, яким є парламент, – Верховна Рада України. За ст. 85 визначено чітко повноваження прийняття законів, затвердження загальнодержавних програм тощо [236]. Згідно із Законом України «Про Регламент Верховної Ради України» деталізуються статусні, процедурні та інші характеристики конституційно-правового статусу парламенту України [482]. Оприлюднення рішень Верховної Ради України здійснюється через офіційні парламентські видавництва щотижневого нормативного бюлетеню «Відомості Верховної Ради України» та газети «Голос України», систематичне видання яких дає «змогу наповнити реальним змістом принципи демократичності, відкритості, транспарентності та доступності в діяльності законодавчого органу» [315, с. 37-38].

Важливими здобутками на шляху реалізації даного статусу зауважимо значну кількість законів, прийнятих задля забезпечення державно-правового регулювання сфери фізкультури і спорту в Україні. Так, крім згаданих, це і Цивільний кодекс України, і Господарський кодекс України, і Сімейний кодекс України, і Закони України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», «Основи законодавства України про охорону

здоров'я», «Про громадські об'єднання», «Про підтримку олімпійського, параолімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні», «Про міжнародне приватне право» та ін.

На реалізацію положень ст. 49 Конституції України, ряду деяких інших пов’язаних її статей, Закону України «Про фізичну культуру і спорт» 1993 р., спрямована діяльність Президента України як глави держави. Зокрема, підготовка і прийняття значної кількості указів і розпоряджень Президента свідчать про реалізацію його статусу як суб’єкта державно-правового регулювання сфери фізкультури і спорту. Це укази Президента України «Про Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність - здоровий спосіб життя - здорова нація» 2016 р.; «Про призначення стипендій Президента України для видатних спортсменів із параолімпійських і деолімпійських видів спорту та їх тренерів» 2013 р.; Розпорядження Президента України «Про надання підтримки Міжнародному юнацькому турніру з футболу на Кубок Президента України» 2013 р. тощо.

Не можна не згадати й такі результати реалізації правового статусу таких суб’єктів державно-правового регулювання досліджуваної сфери як органи державної виконавчої влади. Це, зокрема, Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку та умов обов’язкового державного страхування спортсменів вищих категорій» 1995 р., «Про затвердження Порядку створення штатних спортивних команд резервного спорту» 2010 р.; «Про затвердження Положення про центр олімпійської підготовки» від 07.09.2011 р. № 948; «Про затвердження Порядку надання навчальному закладу статусу спеціалізованого навчального закладу спортивного профілю» 2011 р., «Про заохочення спортсменів і тренерів з олімпійських та неолімпійських видів спорту» 2016 р.; Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку шахів «Інтелект нації» на 2013—2020 роки» від 2012 р. З-поміж Наказів Міністерства молоді та спорту України: «Про проведення навчально-тренувального збору

національної збірної команди України з дзюдо зі спеціальної підготовки до чемпіонату Європи» 2019р.; «Про затвердження Положення про Єдину спортивну класифікацію України» 2013 р.; «Про затвердження Порядку визнання видів спорту, включення їх до Реєстру визнаних видів спорту в Україні, порядок його ведення» 2014 р.; «Про затвердження Положення про національні збірні команди з видів спорту, визнаних в Україні» 2015 р. тощо [341, 338]. Обмежений обсяг даної публікації не дозволяє дослідити особливості реалізації правового статусу всіх існуючих суб'єктів державно-правового регулювання сфери фізкультури і спорту в Україні, а також відповідний зарубіжний досвід. Інший напрям перспективних подальших досліджень у цьому напрямі, на наш погляд, полягає в розкритті специфіки елементів правового статусу суб'єктів державно-правового регулювання сфери фізкультури і спорту, особливо відповідальності таких суб'єктів тощо.

Зрозуміло, що парламент України, глава держави та уряд, вищі органи державної влади стоять на чолі відповідного механізму реалізації конституційно-правових засад державної політики сфери фізичної культури і спорту в Україні.

В Україні конституційно гарантований обов'язок держави дбати про розвиток фізичної культури і спорту, забезпечувати санітарно-епідемічне благополуччя зумовлює певні юридичні наслідки, необхідність здійснення комплексу відповідних організаційних заходів тощо.

Водночас, не дивлячись на законодавчу регламентацію на найвищому рівні, очевидна низька зацікавленість самого населення у підтриманні власного санітарно-епідемічного благополуччя, фізичного виховання і фізичної культури, зайняття принаймні одним з видів спорту і т.д. А якщо і наявна така зацікавленість, не у всіх категорій громадян, колективів, територіальних громад є належні матеріально-фінансові умови і засоби, кваліфіковані кадри для задоволення індивідуальних чи колективних потреб та законних інтересів у сфері фізичної культури і спорту.

Таким чином, без участі й підтримки держави практично неможливо належним чином ані врегулювати, ані реалізувати гарантовані законодавством права у досліджуваній сфері.

Як зазначалось у попередніх розділах дослідження, різноманітні аспекти механізмів забезпечення сфери фізичної культури і спорту в Україні розглядають сучасні вчені. Зокрема йдеться про наукові здобутки і дискусії представників науки, державного управління, фізичного виховання, історії, рідше – у юридичній науці, з питань державної політики в галузі фізичної культури і спорту, правового механізму державного регулювання фізичної культури і спорту, міжнародно-правового регулювання тощо.

Визначення поняття влада, автори підручнику «Загальна теорія держави і права» за редакцією В. Копєйчикова, розуміють як авторитетну силу, вольові відносини між людьми, у яких ті, хто має владу, визначають поведінки підвладних осіб. Суспільна влада, в свою чергу, - це необхідність бо за її допомогою забезпечується нормальне функціонування всіх соціальних суб'єктів, вона забезпечує організованість і порядок, координує дії різних елементів держави і суспільства. Автори підручника погоджуються в тому, що за сферою реалізації влада буває економічна та політична, за суб'єктами, що беруть участь у владовідносинах на державну владу, владу формальних та неформальних об'єднань. Під політичною владою розуміють вироблення і запровадження у життя політичних програм усіма суб'єктами політичної системи, а також різними неформальними угрупованнями. Державна влада, на думку авторів підручника – влада, що здійснюється тільки державою; її ознаками виділяють суверенність, універсальність і здатність владопримусового впливу на поведінку усіх людей та їх організацій, що забезпечується державно-правовими методами [154, с. 35]

У підручнику з теорії держави та права О. Скакун присвячує питанням організації та здійснення державної влади розділ, що має назву «Механізм держави та державний апарат». Автор пише, що механізм держави є цілісною,

ієрархічною, динамічної системою державних органів, підприємств, установ, інститутів, що здійснює завдання і функції держави на основі і в межах права і слугує її (держави) організаційно-економічною, організаційно-політичною, організаційно-соціальною, організаційно-культурною основою [516, с. 160]. Далі автор характеризує елементи механізму держави, приділяючи більшу увагу державному апарату. Стосовно державної влади О. Скакун дає визначення принципу поділу державної влади, при чому саме як принципу організації і діяльності державного апарату, та системи «стримувань і противаг» - умови реалізації принципу поділу влади, і характеризує органи законодавчої, виконавчої, судової влади та їх функції.

Що стосується терміну «політика», то в українській науковій термінології слово «політика» відповідає двом різним поняттям, для яких в інших мовах, зокрема англійській, використовуються різні поняття (policy та politics). Типовими прикладами визначень цих двох понять можна вважати такі: 1) політика (politics) - це «сфера взаємовідносин різних соціальних груп та індивідів з приводу використання інститутів публічної влади для реалізації своїх суспільно значущих інтересів і потреб». Політику в цьому розумінні вивчають і аналізують переважно політологи; 2) політика (policy) взагалі - це план, курс дій або «напрям дій, прийнятний і дотримуваний владою, керівником, політичною партією тощо». Саме в такому розумінні вживається слово «політика», коли йдеться про державну політику та про її напрями (зовнішня, внутрішня, економічна, соціальна), саме політика як курс дій є предметом аналізу політики [116,с. 7].

Автори підручника присвяченого вивченню державної політики, визначають державну політику як сукупність ціннісних цілей, державно-управлінських заходів, рішень і дій, порядок реалізації державно-політичних рішень (поставлених державною владою цілей) і системи державного управління розвитком країни. При цьому, мова йде про те, що державна

політика конструюється для реалізації і зовсім не констатується постфактум. Їй притаманний прагматизм, раціоналізм і діагностованість [116, с. 8].

Владний вплив органами публічної влади проявляється, шляхом прийняття нормативно-правових актів, та в подальшому на підставі відповідних правових норм прийняття управлінських рішень. При цьому ч. 2 ст. 19 Конституції України є базовим конституційним принципом, що відповідно і встановлює чіткі рамки законності, визначає основу функціонування всього механізму державного регулювання фізичної культури й спорту.

Шевчук О. розглядає правовий механізм державного регулювання фізичної культури й спорту, акцентуючи на тому, що як і будь-яка сфера фізична культура й спорт потребує й отримала належне правове оформлення, яке:

1) надає всій системі фізичного виховання оптимальну керованість, цілеспрямованість і гарантованість;

2) створює умови для розроблення довгочасної програми розвитку цієї системи;

3) визначає стабільність ресурсного забезпечення системи фізичного виховання в цілому й на цій основі вдосконалення форм і методів керівництва [598].

Погоджуємося, що дана сфера врегульована законодавчими й підзаконними актами різної юридичної сили. При цьому, якщо у межах галузі спортивного права розглядати загальні, галузеві, підгалузеві й функціональні правові інститути, їх формою вираження є окремі акти представницьких органів й органів державного регулювання, положення й статути, правила й інструкції. Ядром системи законодавства про фізичну культуру, фізичне виховання є правові норми, що визначають принципи функціонування даної сфери, характеризують правовий статус, визначають цілі, завдання, принципи й соціальні функції фізичної культури і спорту, права, обов’язки, компетенція

органів управління, адміністрації й посадових осіб установ і організацій фізичного виховання та спорту й т.п. [55, с. 82]

Навряд чи варто його кваліфікувати як державний правовий механізм, адже, не дивлячись на його існування в межах території конкретної держави, фізкультурно-спортивна, фізкультурно-оздоровча та інша діяльність його суб'єктів, фізкультурно-спортивна реабілітація поширюється і за межі цієї держави. Загалом роль держави є безсумнівною у розвитку фізичної культури й спорту, так само, як і в інших сферах життєдіяльності людини, суспільства і самої держави. Наприклад, важливим є прийняття Закон України «Про фізичну культуру і спорт» 1993 р. Без цього нормативно-правового акту людина і громадянин навряд чи могли б належним чином реалізувати свої потреби і законні інтереси у досліджуваній сфері. На рівні Конституції України 1996 р. фактично лише у ст. 49 регламентовано поряд із правом кожного на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування, обов'язок держави дбати про розвиток фізичної культури і спорту, забезпечувати санітарно-епідемічне благополуччя [236].

У свою чергу, Закон України «Про фізичну культуру і спорт» 1993 р. визначає загальні правові, організаційні, соціальні та економічні основи діяльності у сфері фізичної культури і спорту та регулює суспільні відносини у створенні умов для розвитку фізичної культури і спорту. Його ст. 4 врегульовано засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту, а за ст. 5 державне управління фізичною культурою і спортом здійснюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури та спорту, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері фізичної культури та спорту, за сприяння відповідно інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування [490]. Відтак, інституційний механізм розвитку фізичної культури й спорту в Україні є досить широкомасштабним і неоднорідним, чітко не визначеним у національному законодавстві України [358, с. 49].

У свою чергу, видається не цілком достовірним при розгляді правового механізму державного регулювання фізичної культури і спорту визначати особливим предметом правового регулювання фізичне виховання, а не фізкультурно-спортивні відносини або відносини, пов'язані з фізкультурно-спортивною діяльністю суб'єктів.

Так само дискусійною є складна комплексна система правового державного регулювання, що вимагає адекватної сукупності нормативно-правових актів і організаційних форм управління. Йдеться, по-перше, про відносини, правове опосередкування яких неминуче в чинність їх особливого юридичного втримування, правообмежувальні юридичні відносини (порушення громадського порядку під час проведення спортивних змагань породжує обмежувальні адміністративно-правові відносини). По-друге, відносини, що складаються при державній організації фізичного виховання громадян або при сприянні держави розвитку фізкультурного руху.

У даному випадку Шевчук О. виділяє відносини, урегульовані нормами права, й відносини неправові, регламентовані соціальними нормами, звичаями, традиціями й т.д. (відносини між учасниками шахового матчу в основному врегульовані відповідними правилами змагань, тобто носять організаційно-правовий характер. Однак на реальне відношення між шахістами виливають вплив і морально-етичний норми, і спортивні традиції, що в остаточному підсумку й створює різноманіття спортивних правовідносин). Це свідчить про те, що у сфері фізичної культури і спорту слід уникати зайвого необґрунтованого адміністрування, особливо тих відносин, де не потрібно прямого державного втручання [598].

Не поділяючи ряду позицій згаданого автора стосовно термінологічного апарату дослідження, не заперечуємо про саму ідею виокремлення відповідного механізму.

На наше переконання, оптимальним було б запропонувати та обґрунтувати поняття механізму розвитку фізичної культури і спорту в Україні

як взаємопов’язаної сукупності інституцій, умов, засобів, гарантій, які б забезпечували належне функціонування та розвиток фізичної культури й спорту в Україні.

Відповідно його основними складовими елементами можна визначити:

1) правовий (чи нормативний) механізм,
2) інституційний механізм.

При цьому слід зазначити, що механізм розвитку фізичної культури і спорту в Україні не обмежується державно-правовим механізмом, але безумовно включає його. Розвиток саме сфери фізичної культури та спорту відбувається в межах міжнародно-правого регулювання, при чому суб’єкти, що уповноважені регулювати відносини у даній сфері створені спеціально для даних цілей, мають особливий правовий статус.

Загалом роль держави є безсумнівною у розвитку фізичної культури й спорту, так само, як і в інших сферах життєдіяльності людини, суспільства й самої держави. Важливим і значущим залишається факт прийняття Закону України «Про фізичну культуру і спорт» 1993 р., що визначив загальні правові, організаційні, соціальні та економічні основи діяльності у сфері фізичної культури і спорту та має регулювати суспільні відносини щодо створення умов для розвитку фізичної культури і спорту.

Його ст. 4 врегульовано засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту, а за ст. 5 державне управління фізичною культурою і спортом здійснюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури та спорту, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері фізичної культури та спорту, за сприяння відповідно інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування [490].

При цьому, Закон України «Про фізичну культуру і спорт» що був прийнятий 1993 р. зі спливом тридцяти восьми років, враховуючи стрімку динаміку розвитку людства взагалі, тенденцій, що суттєво впливають на базові

позиції регулювання сфери фізичної культури та спорту, зміна реальна фізичних показників та показників здоров’я просто вимагають оновлення цього базового законодавчого документу, що лежить в основі механізму реалізації конституційно-правових засад державної політики у сфері фізичної культури і спорту в Україні.

Загалом до суб’єктів сфери фізичної культури і спорту законодавством віднесено такі групи:

– фізичні або юридичні особи, які здійснюють свою діяльність з метою розвитку фізичної культури і спорту;

– фізичні особи, які займаються фізичною культурою і спортом, у тому числі спортсмени;

– фахівці сфери фізичної культури і спорту;

– заклади фізичної культури і спорту;

– відповідні органи влади.

Законом України «Про фізичну культуру і спорт» 1993 р. зафіксовано виділення певних напрямів фізичної культури та спорту.

До перших відносять:

- фізичне виховання різних груп населення,
- масовий спорт,
- фізкультурно-спортивну реабілітацію.

У свою чергу, власне напрямами спорту законодавчо визначено:

- дитячий спорт;
- дитячо-юнацький спорт;
- спорт вищих досягнень;
- професійний спорт;
- олімпійський спорт;
- неолімпійський спорт;
- службово-прикладний та військово-прикладний спорт;
- спорт осіб з інвалідністю;

- резервний спорт і спорт ветеранів.

Слід зазначити, що започаткування службово-прикладного та військово-прикладного спорту; придбання, зберігання, перевезення й використання спортивної зброї, боєприпасів до неї, утримання стрілецьких тирів, стрільбищ та стендів тощо є відносно недавнім, законодавчо регламентовано у зв’язку з внесенням змін і доповнень до згаданого Закону протягом 2017–2019 рр.

Ще одним важливим фактором при вивченні механізму реалізації конституційно-правових засад державної політики у сфері фізичної культури і спорту в Україні, є необхідність розуміння і виокремлення сфери фізичної культури та сфери професійного спорту.

При цьому, відповідно до ст. 1 Закону України «Про фізичну культуру і спорт», законодавець пропонує нам поняття вид спорту, що є різновидом змагальної діяльності у спорті, що здійснюється з дотриманням визначених правил. При цьому, визначено, що види спорту поділяються на групи: олімпійські види спорту - види спорту, включені до програми Олімпійських ігор; неолімпійські види спорту - види спорту, не включені до програми Олімпійських ігор; види спорту осіб з інвалідністю - види спорту, включені до програм Паралімпійських і Дефлімпійських ігор, та види спорту, не включені до програм Паралімпійських і Дефлімпійських ігор, у яких беруть участь особи з інвалідністю [490].

Крім того, законодавець ввів поняття масовий спорт (спорт для всіх) - діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на забезпечення рухової активності людей під час їх дозвілля для зміцнення здоров'я, а сам спорт пропонує розуміти, як діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямовану на виявлення та уніфіковане порівняння досягнень людей у фізичній, інтелектуальній та іншій підготовленостях шляхом проведення спортивних змагань та відповідної підготовки до них.

В даному контексті можна говорити про те, що сфера фізичної культури та спорту поділяється на дві: сфера фізичної культури, що включає масовий спорт та сфера професійного спорту.

Професійний спорт – це комерційний напрям діяльності у спорті, пов'язаний з підготовкою та проведенням видовищних спортивних заходів на високому організаційному рівні з метою отримання прибутку. Його завданням, як і більшості інших видів і напрямів спорту, є постійне підвищення рівня здоров'я, фізичного та духовного розвитку населення, сприяння економічному й соціальному прогресу суспільства, а також утвердження міжнародного авторитету України у світовому співтоваристві.

Позитивним є той факт, що іншим Законом України «Про підтримку олімпійського, параолімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні» від 2000 р. також забезпечується правове регулювання відносин, спрямованих на розвиток олімпійського та паралімпійського рухів в Україні, гарантовано державну підтримку його учасникам. Метою Закону є сприяння створенню передумов для успішної підготовки та участі членів збірних команд України в Олімпійських, Паралімпійських іграх, вихованню молоді засобами спорту в дусі олімпізму, залученню населення до здорового способу життя, зростанню міжнародного авторитету держави. Із п'яти статей даного Закону 2000 р. дві статті стосуються способів і різновидів підтримання даних напрямів спорту, а саме:

– підтримання олімпійського, паралімпійського руху та спорту вищих досягнень юридичними та фізичними особами (ст. 2 Закону 2000 р.);

– державна підтримка олімпійського, паралімпійського руху та спорту вищих досягнень (ст. 3).

У першому випадку передбачено, що з метою накопичення коштів для підготовки членів збірних команд України до участі в Олімпійських та Паралімпійських іграх центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері фізичної культури і спорту, за рік до початку

кожних наступних Олімпійських та Паралімпійських ігор відкриває спеціальні рахунки «Україна Олімпійська» і «Україна Паралімпійська» в центральному органі виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів. Про суми надходжень та використання коштів на спеціальних рахунках центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері фізичної культури і спорту, щомісячно інформує Кабінет Міністрів України.

У другому випадку законодавчо закріплено, що:

– держава сприяє розвитку олімпійського, паралімпійського руху та спорту вищих досягнень;

– держава забезпечує підтримку баз олімпійської та паралімпійської підготовки, які використовуються для тренувань і змагань членів збірних команд України, шляхом надання фінансової допомоги на їх поточне утримання (оплата комунальних послуг, поточні ремонти, транспортні витрати тощо), реконструкцію та придбання інвентаря й обладнання. Перелік баз олімпійської та паралімпійської підготовки визначається Кабінетом Міністрів України за поданням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури і спорту, відповідно до пропозицій центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері фізичної культури та спорту;

– держава забезпечує соціальний захист членів збірних команд України з олімпійських та паралімпійських видів спорту шляхом фінансування витрат на обов’язкове державне та медичне страхування спортсменів вищих категорій.

У Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту, затвердженій Указом Президента України від 28 вересня 2004 р., регламентовано засади Державної політики у сфері фізичної культури і спорту, яка спрямовується на вирішення чітких завдань. Згідно з її п. 13 держава створює умови для дальшого розвитку професіонального спорту на комерційних засадах. На законодавчому рівні регулюються економічні та

трудові відносини у професіональному спорті, розробляються заходи щодо захисту інтересів спортсменів-професіоналів.

Далі передбачено, що в Україні закладається тенденція поступового наближення обсягів видатків на фізичну культуру і спорт, які здійснюються з державного і місцевих бюджетів, до рівня середніх європейських показників.

З-поміж основних пріоритетів заходів державної підтримки можна визначити:

1) забезпечення фізичного виховання на сучасному рівні у державних і комунальних навчальних закладах;

2) забезпечення діяльності спортивних шкіл, інших суб'єктів державного сектора;

3) підготовку за державним замовленням фахівців у вищих навчальних закладах за напрямом «Фізична культура і спорт» та підвищення їх кваліфікації;

4) проведення фундаментальних та прикладних наукових досліджень з проблем фізичного виховання і спорту;

5) створення мережі сучасних спортивних споруд, модернізацію баз олімпійської, паралімпійської та дефлімпійської підготовки відповідно до міжнародних стандартів;

6) забезпечення підготовки та участі збірних команд України в Олімпійських, Паралімпійських, Дефлімпійських, Всесвітніх студентських іграх та інших міжнародних змаганнях, проведення спортивних заходів;

7) соціальну рекламу рухової активності як чинника здорового способу життя, інформаційно-просвітницьку діяльність;

8) надання на конкурсних засадах фінансової допомоги організаціям сфери фізичної культури і спорту для проведення спортивних заходів, реалізації відповідних програм та проектів;

9) компенсацію витрат на спортивні споруди за їх пільгове використання певними групами населення;

10) міжнародну діяльність у сфері фізичної культури і спорту [465].

Серед додаткових заходів такої державної підтримки, з урахуванням світової практики, суб'єктам господарської діяльності у сфері фізичної культури і спорту можуть надаватися в установленому порядку інвестиційні, податкові, митні та інші переваги. З метою захисту прав споживачів фізкультурно-спортивних послуг держава використовує відповідні механізми ліцензування, сертифікації та стандартизації. Законодавчо затверджено Ліцензійні умови провадження фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності організації й проведення спортивних занять професіоналів та любителів спорту, діяльності з підготовки спортсменів до змагань з різних видів спорту, визнаних в Україні [429].

Позабюджетне фінансування сфери фізичної культури і спорту здійснюється за рахунок упровадження державних спортивних лотерей, заохочення спонсорів тощо. Учасники професіонального спорту здійснюють економічну діяльність згідно з вимогами, що визначаються міжнародними спортивними організаціями, та відповідно до законодавства України.

Отже, ефективними заходами державної підтримки, на наше переконання, видаються кадрова політика у сфері фізичної культури і спорту, матеріально-технічне забезпечення даної сфери, діяльність служби спортивної медицини, формування з боку держави позитивної громадської думки тощо [345, с. 154].

Перша заснована на використанні науково обґрунтованих підходів до прогнозування та задоволення реальних потреб суспільства у відповідних фахівцях, підвищення рівня захисту їх інтересів, удосконалення системи морального й матеріального стимулювання, нормування та оплати праці, посилення особистої відповідальності за кінцевий результат діяльності. Забезпечення високої професійності таких фахівців стимулюється шляхом проведення їх періодичної атестації. Визначальними чинниками у доборі кадрів є фаховий рівень, досвід роботи та вміння працювати в нових соціально-економічних умовах. У сфері фізичної культури і спорту систематично

оновлюється нормативна база з питань класифікації професій. Кадрове забезпечення розвитку фізичної культури і спорту включає систему безперервної освіти, яка передбачає професійну орієнтацію, підготовку, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів.

Належне матеріально-технічне забезпечення неможливе без формування розгалуженої мережі сучасних спортивних споруд з урахуванням запитів різних соціальних, професійних, демографічних груп населення, їх інтересів та рівня спортивної підготовленості. Але, на жаль, стан даного забезпечення з боку держави є незадовільним, як і темпи залучення приватних та іноземних інвестицій.

Служба спортивної медицини спрямовується на вдосконалення методик діагностики, лікування, профілактики травм і захворювань спортсменів, підвищення ефективності функціонування їх організму в процесі навчально-тренувальної та змагальної діяльності, на посилення боротьби із застосуванням допінгу в спорті. Держава покликана вдосконалювати систему підготовки, атестації та підвищення кваліфікації лікарів зі спортивної медицини на основі поєднання фундаментальних і прикладних медичних знань, теорії та методики фізичної культури і спорту; створювати умови для широкого використання можливостей фізичної реабілітації в медицині та спорті для всіх; забезпечувати раціональне використання фахівців з фізичної реабілітації [345, с. 154-155].

Важливим є формування з боку держави позитивної громадської думки щодо впливу фізичної культури і спорту на розвиток суспільства в цілому та кожної людини зокрема. Сучасні інформаційні технології, як видається, здатні сприяти підвищенню уваги громадськості й міжнародної спільноти до сфери фізичної культури і спорту, формування позитивного іміджу фізкультурно-спортивних організацій. Загалом здобутки професійних спортсменів здатні підвищити авторитет нашої держави і поза її межами, проте за умови належної уваги і підтримки держави, включаючи за результатами перелічених вище заходів.

У свою чергу, державна підтримка знаходить своє відображення й у заснуванні стипендій Президента України для видатних спортсменів з паралімпійських і дефлімпійських видів спорту та їх тренерів; забезпечення видатків для їх реалізації тощо.

Як бачимо, державно-правове (насамперед нормативно-правове) регулювання фізкультурно-спортивних відносин відбувається за участю значної кількості органів публічної влади в Україні. Ми вже згадали правотворчу і правозастосовну роботу Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, а також Міністерства молоді та спорту України (раніше Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту, Державний комітет молодіжної політики, спорту і туризму України), Державного комітету регуляторної політики України тощо. З початку 90-х рр. 20 ст. предмет їх регулювання у досліджуваній сфері становить, як правило, спортивна та фізкультурно-оздоровча діяльність [345, с. 155].

Не зайвим, на нашу думку, є вивчення позитивної зарубіжної практики державної підтримки. У Модельному законі про професійний спорт, прийнятому Міжпарламентською Асамблеєю держав-учасниць СНД 2007 р. чітко регламентовано заходи державної підтримки професійного спорту. У ст. 4 даного закону закріплено, що держава здійснює підтримку розвитку професійного спорту й забезпечує:

- дотримання прав і законних інтересів, а також підтримку трудової діяльності професійних спортсменів, професійних тренерів, професійних суддів та інших спортивних працівників;
- фінансову підтримку міжнародних та юнацьких спортивних змагань, а також заходів з підготовки до участі професійних спортсменів у спортивних змаганнях за збірну команду держави і за безпосередньої участі в них;
- належне утримання, експлуатацію та модернізацію спортивних споруд, які перебувають у власності держави;

- будівництво, утримання й модернізацію баз і центрів підготовки збірних команд держави, а також навчальних будівель і спортивних споруд для спортивних шкіл та інших освітніх установ середньої професійної та вищої професійної освіти;

- створення умов для будівництва, утримання та експлуатації спортивних споруд за місцем проживання громадян та надання на основі таких споруд фізкультурно-оздоровчих і спортивних послуг;

- створення умов для збільшення кількості спортивних шкіл усіх видів і типів за місцем проживання громадян та зміцнення матеріально-технічної бази цих шкіл;

- стимулювання діяльності професійних спортивних клубів та спортивних шкіл з підготовки професійних спортсменів до виступів за збірні команди держави;

- захист прав та інтересів професійних спортсменів, професійних тренерів, професійних суддів та інших спортивних працівників на міжнародному рівні;

- організацію обов'язкової сертифікації спортивних виробів і техніки відповідно до національного законодавства;

- організацію пропаганди й популяризації спорту серед населення держави відповідно до національного законодавства;

- фінансову підтримку комплексних наукових досліджень з проблем розвитку спорту;

- підтримку міжнародних зв'язків спортивних федерацій і професійних спортивних організацій;

- заохочення спонсорства, меценатства та благодійності у сфері професійного спорту[302].

Прикметно, що далі у Модельному законі про професійний спорт регламентовано засади (не)притягнення до відповідальності та вирішення спорів у професійному спорті. Не підлягає відшкодуванню ненавмисна шкода,

заподіяна професійному спортсмену іншим професійним спортсменом під час підготовки до спортивних змагань і безпосередньо за участі в них. У зазначених випадках особа, яка заподіяла такі збитки, не підлягає кримінальній чи адміністративній відповідальності у порядку, встановленому національним законодавством. Водночас з метою вирішення спорів у професійному спорті згідно зі ст. 23 даного закону можуть створюватися постійно діючі третейські спортивні суди на підставі національного законодавства про третейські суди.

Таким чином, з огляду на те, що на конституційному рівні закріплено обов'язок держави дбати про розвиток фізичної культури і спорту, на рівні галузевого законодавства він знаходить відповідну деталізацію за допомогою регулюючої, організаційної, забезпечувальної та інших функцій. Як бачимо, держава все ж таки бере участь у розвитку й підтриманні фізкультурно-спортивної діяльності. З-поміж основних таких форм державної підтримки професійного спорту можна виокремити:

– організаційну (включаючи кадрову, матеріально-технічну, фінансово-господарську та ін.),

– правотворчу (нормативно-правову),

– правозастосовну,

– контрольно-координуючу та інші.

Аналіз законодавства у галузі регулювання фізичної культури і спорту, професійного спорту зокрема, демонструє, що практично відсутні наукове, методологічне і організаційно-управлінське забезпечення їх розвитку, не визначена компетенція організацій різного ієрархічного рівня в питаннях формування ресурсної бази фізкультурно-спортивних споруд. Розмитість формулювань зумовлює дублювання функцій з управління на усіх рівнях, що не дозволяє реалізувати ціннісно-правову, соціальну і економічну засади законодавчої бази в Україні у цій сфері [318].

Загальнодержавна цільова програма розвитку фізичної культури і спорту на 2012–2016 роки», затверджена Постановою Кабінету Міністрів України

2011 р., закріпила мету державного регулювання у галузі спорту як залучення широких прошарків населення до масового спорту, популяризації здорового способу життя та фізичної реабілітації; максимальної реалізації здібностей обдарованої молоді у дитячо-юнацькому, резервному спорті, спорті вищих досягнень та виховання її в дусі олімпізму. Разом з тим, як зазначено у преамбулі програми, основними причинами, що гальмують розвиток спорту в Україні є: 1) недосконала нормативно-правова база регулювання спортивних правовідносин; 2) відсутність необхідної інфраструктури для проведення міжнародних спортивних змагань; 3) відсутність уніфікованих правил функціонування спортивних організацій тощо [245].

Таким чином, можна погодитись із науковцями і законодавцями, які визначають, що основна причина виявлених недоліків державного управління фізичною культурою і спортом – недооцінка органами управління соціальної ролі цього виду діяльності [151, 99, 201, 276, 289]. Серед ключових пріоритетів державної політики у сфері фізичної культури і спорту – вдосконалення нормативно-правового забезпечення сфери. У цьому контексті потрібне поєднання централізації та децентралізації (територіальності) системи управління професійним спортом. Необхідно створити сприятливі умови для організацій, які беруть участь у програмах розвитку професійного спорту, сприяють його заняттям своїх співробітників, вкладають матеріально-фінансові ресурси у спорт, встановити їм відповідні гарантії чи компенсації.

З огляду на те, що на конституційному рівні закріплено обов’язок держави дбати про розвиток фізичної культури і спорту, на рівні галузевого законодавства він знаходить відповідну деталізацію за допомогою регулюючої, організаційної, забезпечувальної та інших функцій. Як бачимо, держава все ж таки бере участь у розвитку і підтримці фізкультурно-спортивної діяльності. З-поміж основних таких форм державної підтримки професійного спорту можна виокремити: організаційну (включаючи, кадрову, матеріально-технічну,

фінансово-господарську та інші), правотворчу (нормативно-правову), правозастосовну, контрольно-координуючу та інші.

Слід наголосити, що підтримання професійного спорту відбувається як на загальнонаціональному і локальному, так і на міжнародному рівнях. Водночас потребує удосконалення нормативно-правове, поряд з організаційно-управлінським та науково-методологічним забезпеченням державної підтримки професійного спорту, запровадження спеціалізованих органів держави (наприклад, спортивного омбудсмена для захисту прав та інтересів професійних спортсменів, професійних тренерів, професійних суддів та інших спортивних працівників; служби спортивної медицини), формування з боку держави позитивної громадської думки про професійний спорт і його популяризація серед населення; заохочення спонсорства, меценатства та благодійності у сфері професійного спорту тощо.

Отже, досліджувана сфера фізкультури і спорту, фізкультурно-спортивні відносини, які є об’єктом державно-правового регулювання в Україні, визначаються комплексним характером. У законодавстві й доктринальних джерелах згадуються переважно суб’єкти сфери фізкультури і спорту (насамперед у профільному Законі України «Про фізичну культуру і спорт» 1993 р. та ін.). Лише системне і комплексне вивчення існуючої нормативно-правової бази України дозволяє розрізняти суб’єктів сфери фізкультури і спорту, суб’єктів державно-правового регулювання даної сфери, можливо, навіть суб’єктів правового впливу в галузі фізкультури і спорту. Зокрема, суб’єкти сфери фізкультури і спорту в Україні є досить широкою категорією; законодавець до них включає такі категорії, як: фізичні особи, які займаються фізичною культурою і спортом, у т. ч. спортсмени; фахівці сфери фізичної культури і спорту; заклади фізичної культури і спорту; відповідні органи влади. Фактично лише останні є суб’єктами державно-правового регулювання сфери фізкультури і спорту. З огляду на функціональний критерій, виокремлено з-поміж останніх Президента України, Верховну Раду України, Кабінет Міністрів

України, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері фізичної культури та спорту, за сприяння відповідно інших органів державної влади й органів місцевого самоврядування. Слід зазначити, що коло суб'єктів державно-правового регулювання сфери фізичної культури і спорту є вужчим, ніж відповідне коло суб'єктів правового регулювання даної сфери. Наприклад, до другої групи суб'єктів належать органи місцевого самоврядування в Україні.

Основним суб'єктом державно-правового регулювання сфери фізичної культури і спорту, звісно, є держава, проте потребує уточнення її конституційно-правовий статус. Система нормативно-правового регулювання фізичної культури і спорту в Україні засвідчує, що правотворчі та правозастосовні повноваження, інші елементи правового статусу суб'єктів державно-правового регулювання сфери фізкультури і спорту, реалізуються переважно на таких основних рівнях конституційно-правового регулювання: конституційний, законодавчий (у вузькому розумінні базується на законах), підзаконний. Взагалі правовий статус суб'єктів державно-правового регулювання сфери фізкультури і спорту є комплексною, багатоаспектною та інтеграційною категорією системного характеру, що об'єктивно відображає позитивні та негативні особливості політико-правової системи держави. Це юридично закріплене становище або положення спеціально уповноважених суб'єктів, що виражається в наявному комплексі його повноважень, обов'язків; відповідальності, відбиває регламентовані взаємовідносини з іншими учасниками суспільних відносин відповідних сфер життєдіяльності.

На нашу думку, спостерігається до певної міри несистемність та непослідовність реалізації правового статусу суб'єктів державно-правового регулювання сфери фізичної культури і спорту, іноді алогічність чи дублювання положень деяких нормативно-правових актів у цій галузі тощо. Одним із шляхів виходу з такої ситуації є імплементація міжнародно-правових стандартів, оновлення, внесення відповідних змін і доповнень до чинного

законодавства України, його систематизація з метою удосконалення правового статусу суб'єктів державно-правового регулювання сфери фізкультури і спорту [354, с. 27-28].

4.2 Роль центральних органів публічної влади України у забезпеченні реалізації державної політики у сфері фізичної культури і спорту

Основним завданням держави та суспільства, а отже відповідних органів і посадових осіб, громадських організацій, а також безпосередніх учасників фізкультурно-спортивних відносин є забезпечення здоров'я нації та окремих індивідів, створення і реалізація можливостей для активного заняття фізичною культурою і спортом. Традиційно склалось, що у сфері фізичної культури і спорту в Україні практично мало відомо про успішне здійснення згаданих завдань з боку органів державної влади чи органів місцевого самоврядування. Натомість самі спортсмени, спортивні асоціації, спортивні клуби й інші учасники фізкультурно-спортивних відносин самостійно або за підтримки відповідних установ, інституцій активно займаються певними видами спорту, беруть участь у змаганнях різного рівня, включаючи міжнародний, отримують загальнонаціональне та світове визнання [338, с. 33].

Відповідно до ст. 49 Основному Законі Україні 1996 року держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту, забезпечує санітарно-епідемічне благополуччя [236]. Отже, в Україні на конституційному рівні на державу, в особі відповідних органів, покладається обов'язок сприяти зміцненню фізичної культури, спорту, далі також здоров'я населення тощо. Згадана стаття міститься у розділі ІІ «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина».

Згодом у наступних розділах Конституції України регламентується коло повноважень вищих органів державної влади в Україні – Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, інших органів виконавчої

влади тощо. Так, наприклад, відповідно до ст. 116 Конституції України Кабінет Міністрів України забезпечує проведення фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики; політики у сферах праці й зайнятості населення, соціального захисту, освіти, науки і культури, охорони природи, екологічної безпеки і природокористування (п.3); розробляє і здійснює загальнодержавні програми економічного, науково-технічного, соціального і культурного розвитку України (п. 4) [236].

Отже, на конституційному рівні у загальному вигляді регламентовано компетенційні засади Кабінету Міністрів України у досліджуваній сфері. Як відомо, норми Конституції є нормами прямої дії і мають найвищу юридичну силу. Але конкретизацію вони отримують на рівні галузевого законодавства. До прийняття Основного Закону України було ухвалено профільний закон у даній галузі – Закон України «Про фізичну культуру і спорт» від 24.12.1993 р. № 3808-XII (Закон 1993 р.). Тут чітко визначено поняття фізичної культури, спорту, інші ключові поняття, а також загальні правові, організаційні, соціальні та економічні основи діяльності у сфері фізичної культури і спорту, врегульовано суспільні відносини у створенні умов для розвитку фізичної культури і спорту [490].

Ще раніше ухвалено інший важливий для даної сфери нормативно-правовий акт – Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 р. №2801–XII. Цей документ закріпив, що «суспільство і держава відповідальні перед сучасним і майбутніми поколіннями за рівень здоров'я і збереження генофонду народу України, забезпечують пріоритетність охорони здоров'я в діяльності держави, поліпшення умов праці, навчання, побуту і відпочинку населення, розв'язання екологічних проблем, вдосконалення медичної допомоги і запровадження здорового способу життя [332].

Погоджуємось до певної міри з позицією дослідників, що управління у галузі фізичної культури і спорту здійснюється наступними органами:

– загальної компетенції: здійснюють зазначену діяльність і разом з тим розв’язують інші завдання, віднесені до їхньої компетенції – розвиток економіки, соціальної сфери, національної безпеки та оборони тощо;

– міжгалузевої компетенції, які координують діяльність інших органів виконавчої влади з вирішення окремих питань міжгалузевого характеру. Це переважно державні служби (комітети, департаменти та ін.) та деякі міністерства (наприклад, у сфері спорту Міністерство фінансів тощо);

– галузевої (спеціальної) компетенції. На відміну від попередніх, для цих органів повноваження у галузі фізичної культури і спорту є основним або одним з основних напрямів їхньої діяльності [276].

Специфікою системи державних органів влади в Україні, наділених загальними компетенційними повноваженнями у галузі фізичної культури і спорту, є те, що до системи включено:

1) Президента України,

2) Верховну Раду України,

3) Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини,

4) Кабінет Міністрів України,

5) місцеві органи виконавчої влади та інші.

Так, глава держави уповноважений приймати підзаконні нормативно-правові акти, у тому числі запитань фізичної культури і спорту в Україні. З-поміж відповідних результатів слід назвати такі акти:

- Укази Президента України «Про Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність - здоровий спосіб життя - здорова нація» від 09.02.2016- № 42/2016; «Про призначення стипендій Президента України для видатних спортсменів із паралімпійських і дефлімпійських видів спорту та їх тренерів» № 290/2013;

– Розпорядження Президента України «Про надання підтримки міжнародному юнацькому турніру з футболу на Кубок Президента України» № 302/2013-рп тощо.

Український парламент – Верховна Рада України визначає державну політику й забезпечує законодавче регулювання відносин у сфері фізичної культури та спорту, здійснює в межах своїх повноважень контроль за реалізацією державної програми розвитку цієї сфери й за виконанням законодавства про фізичну культуру та спорт.

У свою чергу, Кабінет Міністрів України уповноважений визначати напрями розвитку фізичної культури та спорту, спрямовувати діяльність підпорядкованих йому органів на виконання законів України, насамперед, Закону України «Про фізичну культуру і спорт» тощо. Як суб'єкт державного регулювання в галузі спорту Уряд України визначає напрями розвитку фізичної культури та спорту, спрямовує діяльність підпорядкованих йому органів виконавчої влади; розробляє на строк своїх повноважень програму діяльності, яка спрямована на відродження відповідної галузі, укладає міжурядові угоди і координує міжнародне співробітництво з питань розвитку фізичної культури і спорту в Україні.

Серед покладених на Кабінет Міністрів України у галузі фізичної культури і спорту функції відзначимо наступні: 1) надає інформацію Верховній Раді України щодо діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з розвитку фізичної культури і спорту; 2) визначає перелік закладів фізичної культури і спорту, яким надається статус бази олімпійської та параолімпійської підготовки, затверджує Меморандуми взаєморозуміння зі співробітництва у сфері фізичної культури і спорту; 3) призначає стипендії Кабінету Міністрів України видатним спортсменам, тренерам та діячам фізичної культури і спорту; 4) затверджує порядок використання кошті в, передбачених у державному бюджеті для розвитку фізичної культури і спорту серед працівників і військовослужбовців правоохоронних органів на певний бюджетний рік тощо [276, 201, 318].

Згідно зі ст. 5 Закону України «Про фізичну куль туру і спорт» 1993 р. державне управління фізичною культурою і спортом здійснюється:

– центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфер і фізичної культури та спорту,

– центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері фізичної культури та спорту,

– за сприяння відповідно інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Далі законодавець деталізує повноваження центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури та спорту, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері фізичної культури та спорту, та інших центральних органів виконавчої влади у сфері фізичної культури і спорту (ст. 6).

Так, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури та спорту: бере участь у формуванні інвестиційної, антимонопольної, регуляторної політики у сфері фізичної культури і спорту; визначає систему спортивних відзнак і нагород, нормативи матеріально-технічного та кадрового забезпечення сфери фізичної культури і спорту; визначає порядок визнання видів спорту в Україні, включення їх до відповідного реєстру та порядок його ведення; затверджує в установленому порядку Єдиний календарний план фізкультурно-оздоровчих і спортивних заходів України; встановлює порядок атестації спортивних тренерів та суддів. У свою чергу, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері фізичної культури та спорту: організовує та реалізує державну політику у сфері фізичної культури і спорту, виконання нормативно-правових актів; узагальнює практику застосування законодавства у сфері фізичної культури і спорту, подає пропозиції щодо його вдосконалення; сприяє розвитку видів спорту; здійснює аналітичну діяльність у сфері фізичної культури і спорту, визначає тенденції розвитку, узагальнює вітчизняний та іноземний досвід, розробляє проекти програм розвитку фізичної культури і

спорту; забезпечує реалізацію програм розвитку фізичної культури і спорту в Україні, а також розвиток напрямів фізичної культури і спорту; організовує та проводить чемпіонати України з видів спорту, визнаних в Україні, інші всеукраїнські та міжнародні спортивні заходи, забезпечу є участь національних збірних команд у міжнародних змаганнях, розробляє та подає на затвердження Єдиний календарний план фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів України; надає державну підтримку громадським організаціям фізкультурно-спортивної спрямованості, залучає їх до виконання державних програм і заходів з питань фізичної культури та спорту; приймає рішення про надання їм статусу національних або відмову в його наданні; координує заходи з розвитку дитячого, дитячо-юнацького спорту, спорту вищих досягнень, спорту осіб з інвалідністю, спорту ветеранів; організовує здійснення контролю за якістю фізкультурно-спортивних послуг; проведення державної спортивної лотереї; бере участь у реалізації інвестиційної, антимонопольної, регуляторної політики у сфері фізичної культури і спорту; бере участь у підготовці, перепідготовці та підвищенні кваліфікації кадрів у сфері фізичної культури і спорту, визначенні пріоритетних напрямів наукових досліджень і проведенні науково-дослідної роботи у цій сфері; здійснює інформаційно-пропагандистську роботу з питань фізичної культури і спорту, здорового способу життя; забезпечує розвиток спортивної медицини, здійснює діяльність, пов’язану із запобіганням використанню допінгу в спорті; здійснює відповідно до законодавства функції з управління об’єктами державної власності; організовує та забезпечує будівництво і реконструкцію спортивних споруд; взаємодіє з органами державної влади та органами місцевого самоврядування у сфері фізичної культури і спорту; громадськими організаціями фізкультурно-спортивної спрямованості; у встановленому порядку проводить міжнародну діяльність у сфері фізичної культури і спорту та здійснює інші повноваження, визначені законом та покладені на нього актами Президента України [490].

Як бачимо, на центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері фізичної культури та спорту, покладено найбільший обсяг повноважень у досліджуваній галузі.

Натомість не оминули увагою й інші центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у сфері охорони здоров'я, в межах повноважень забезпечують розвиток спортивної медицини. Центральні органи виконавчої влади, яким підпорядковуються Збройні Сили України та інші військові формування, утворені відповідно до законів України, правоохоронні органи, рятувальні та інші спеціальні служби, забезпечують належну фізичну підготовку відповідних військовослужбовців та працівників, сприяють розвитку спорту, взаємодіють з відповідними громадськими організаціями фізкультурно-спортивної спрямованості. Центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну аграрну політику, сприяють розвитку фізичної культури і спорту серед сільського населення та працівників агропромислових підприємств, взаємодіють з відповідними громадськими організаціями фізкультурно-спортивної спрямованості. Центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у сфері соціального захисту населення, сприяють розвитку фізичної культури і спорту в підпорядкованих йому навчальних закладах та стаціонарних установах соціального обслуговування, створюють умови для занять фізичною культурою і спортом, у тому числі для осіб з інвалідністю, та їх фізкультурно-спортивної реабілітації відповідно до законодавства.

Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади сприяють розвитку фізичної культури і спорту за місцем роботи та проживання громадян, взаємодіють з відповідними громадськими організаціями фізкультурно-спортивної спрямованості.

Слід пам'ятати, що відповідно до ст. 1 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» [491], систему центральних органів виконавчої влади

складають міністерства України та інші центральні органи виконавчої влади. Міністерства забезпечують формування та реалізують державну політику в одній чи декількох сферах, інші центральні органи виконавчої влади виконують окремі функції з реалізації державної політики. Повноваження міністерств, інших центральних органів виконавчої влади поширюються на всю територію держави.

На наше переконання, для початку, варто зупинитись на аналізі повноважень Міністерства молоді та спорту України (Мінмолодьспорт) як центрального органу виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. Мінмолодьспорт є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у молодіжній сфері, сферах фізичної культури і спорту, національно-патріотичного виховання. Його правовий статус регламентується Положенням про Міністерство молоді та спорту України, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 220.

Згідно з його положеннями основними завданнями Мінмолодьспорту є забезпечення формування та реалізація державної політики у молодіжній сфері, сферах фізичної культури і спорту, національно-патріотичного виховання, участь у формуванні та реалізація в межах повноважень, передбачених законом, державної політики у сфері волонтерської діяльності [380].

Відповідно до покладених завдань Мінмолодьспорту здійснює значну кількість повноважень, а положенням їх передбачено 49! Аналіз структури Мінмолодьспорту дозволяє виділити насамперед такі структурні підрозділи, на які покладено їх реалізацію. Це, зокрема, Департамент олімпійського спорту, Департамент фізичної культури та неолімпійських видів спорту, Відділ інвестицій та розвитку спортивної інфраструктури [298]. У загальному вигляді структура системи організації владних інституцій, безпосередньо наділених певними повноваженнями у сфері фізичної культури і спорту включає:

Міністерство молоді і спорту України, його підрозділи на рівні областей, Департамент фізичної культури і Департамент олімпійського спорту, Республіканський комітет з фізичної культури і спорту АР Крим, Управління у справах сім'ї, молоді і спорту обласної державної адміністрації, відділ у справах сім'ї, молоді і спорту районної державної адміністрації (державні органи); постійні комісії, комітети, відділи органів місцевого самоврядування; Національний Олімпійський Комітет, його підрозділи на обласних рівнях, Національні спортивні федерації і Місцеві спортивні федерації з видів спорту, визнаних в Україні, фонди, велика кількість громадських організацій (недержавні організації) і т. ін.

Як підкреслюють дослідники, при визначенні структури органів управління фізичною культурою та спортом відсутні об'єктивні причини і правове обґрунтування заміни одного органу управління на інший, спостерігається тенденція до ослаблення ролі держави в розвитку фізичної культури населення, нерідкі випадки передчасної передачі низки функцій від державних органів до громадських об'єднань і організацій, не використовується позитивний досвід організації і управління фізичною культурою та спортом, накопичений ще за часів Радянського Союзу та провідних країн світу, в повній мірі не використовуються законодавчі акти, які регламентують діяльність органів управління фізичною культурою і спортом в Україні [323].

Вивчення зарубіжного досвіду організації владних повноважень, управління фізкультурно-спортивним рухом демонструє, що в більшості країн відповідальність за розвиток фізичної культури і спорту несуть державні органи. Йдеться про Австрію, Велику Британію, Іспанію, Францію, Канаду тощо. У тих державах, де відсутні відповідні центральні органи виконавчої влади, зокрема, міністерства спорту чи спортивної політики, часто за його розвиток відповідають інші державні органи. Це стосується Німеччини, Японії, Швейцарії й низки інших. Аналіз організації та діяльності владних інституцій, уповноважених на забезпечення спортивного руху в різних країнах, показує, що

його моделі зумовлені соціально-економічними, історичними, національно-культурними та іноді політичними чинниками і факторами. Водночас організація влади, особливо на центральному рівні, конкретних країни не є ізольованою чи зразковою, вони покликані розробляти, приймати та імплементувати відповідні міжнародно-правові стандарти у галузі фізичної культури та спорту [350, с. 37].

Повертаючись до центральних органів виконавчої влади, слід зазначити, що в Україні на сьогодні функціонують 20 міністерств, 25 служб, 16 агентств, 5 інспекцій, 8 центральних органів виконавчої влади із спеціальним статусом, 3 колегіальні органи та 4 органи, що відносяться до категорії інші центральні органи виконавчої влади.

Мінмолодьспорт визначений урядом, як головний орган у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику, в тому числі у сферах фізичної культури і спорту, навіть звідси видно, що він є головним, а не єдиним. Таке формулювання, хоча вживається в більшій мірі, щоб попередити певні випадки необхідності наділення повноваженнями у даній сфері і інших центральних органів виконавчої влади.

При цьому, ряд центральних органів виконавчої влади реалізуючи власні повноваження, фактично також залучені до функціонування механізму реалізації конституційно-правових засад держаної політики у сфері фізичної культури і спорту в Україні, зокрема, Міністерство цифрової трансформації України, Міністерство внутрішніх справ України та Національна поліція України, Міністерство закордонних справ України, Міністерство інфраструктури України, Міністерство культури та інформаційної політики України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство соціальної політики України Міністерство у справах ветеранів України, Міністерство фінансів України, Міністерство юстиції України. Такий стан речей обумовлений тим, що сама сфера фізичної культури

і спорту є комплексною, потребує вирішення ряду питань, нормативно-правого, фінансового, матеріально-технічного, кадрового, ресурсного, медичного характеру.

Слід, зазначити при цьому, що на сайті Мінмолодьспорту у позиції пріоритети Міністерства молоді та спорту України самою свіжою є інформація про виконання плану пріоритетних дій Уряду на 2019 рік та основні досягнення Мінмолодьспортуу ІІІ кварталі 2019 року.

Про фізичну культуру у даному звіті, зокрема, зазначено, що з метою збільшення рівня залучення населення до оздоровчої рухової активності, ведення здорового способу життя та зміцнення здоров'я нації видано розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 № 666-р «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Національної стратегії з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» на 2020 рік». З початку 2019 року Всеукраїнським центром фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх» проведено такі фізкультурно-оздоровчі та спортивно-масові заходи: Всеукраїнські фізкультурно-оздоровчі заходи "Спортивна зима"; фізкультурно-оздоровчі та спортивно-масові заходи з нагоди державних, місцевих та релігійних свят (Масляна, День Європи, День молоді, День фізичної культури і спорту); Фестиваль ранкової зарядки "Рух заради здоров'я"; Всеукраїнські спортивні свята "Веселі старти" з нагоди Міжнародного дня захисту дітей; Всеукраїнський місячник "Спорт для всіх – спільна турбота"; Всеукраїнський фестиваль "Козацькі розваги"; Всеукраїнський фестиваль "Здорова молодь-здорова нація"; Всеукраїнський фестиваль з нагоди Дня Незалежності України; Всеукраїнські фізкультурно-оздоровчі заходи для дітей у літній канікулярний період та заходи в оздоровчих таборах "Олімпійське літо"; 6 Всеукраїнські фізкультурно-оздоровчі заходи для дітей у літній канікулярний період "Школа плавання". Проведено: XIII Спартакіаду серед працівників дипломатичних та консульських установ, розташованих у місті Києві (16.03.2019-16.04.2019). За

програмою Спартакіади проведено змагання з 9 видів спорту: волейбол, пейнтбол, теніс, теніс настільний, більярд "Пул" та "Піраміда", риболовний спорт, боулінг, футзал. У заході взяли участь 23 команди з представників посольств та інших іноземних представництв в Україні. Перемогу у загальнокомандному заліку здобула команда Посольства Французької Республіки в Україні, на другому місці – команда Посольства Федеративної Республіки Німеччина в Україні, на третьому – команда Посольства Сполучених Штатів Америки в Україні; чемпіонат світу "IMCF" з середньовічного бою, II ранг (16.05.2019- 19.05.2019, Парк "Київська Русь", с. Застугна, Обухівський р-н, Київська обл.). У змаганнях взяли участь 450 учасників з 29 країн. За результатами участі перше командне місце посіла Україна, друге – Польща, третє – Ірландія. VIII чемпіонат світу з футболу серед діаспорних команд (09.08.2019- 15.08.2019, міста Ірпінь та Вишгород, Київська обл.). У змаганнях взяло участь 6 збірних команд Ізраїлю, Польщі (2 команди), Данії, Канади та Франції. Перше місце зайняла команда Ізраїлю, друге – Данії, третє – Франції. Клубний чемпіонат світу з веслування на човнах “Дракон“ (08.09.2019- 16.09.2019, Оболонська набережна, м Києві). 14 вересня 2019 року в парку «Позняки» Дарницького району м. Києва відбулось святкування Дня фізичної культури і спорту. У рамках заходу відбулись безкоштовні спортивні розваги, концертно-розважальна програма, майстер-класи від спортивних федерацій. 15 вересня 2019 року стартувала XXII Спартакіада серед державних службовців та інших центральних органів виконавчої влади. Програмою передбачено проведення змагань з 13 видів спорту. Станом на 30.09.2019 проведено змагання з легкої атлетики (крос), городкового спорту, пейнтболу, риболовного спорту. Забезпечено участь національних збірних команд з неолімпійських видів спорту у 191 міжнародному спортивному змаганні, на яких завойовано 1947 нагород різного ґатунку, з яких: 723 - золоті, 617 - срібних та 607 – бронзових [298].

Такі досягнення є позитивними, але виникає питання, що відбувалося з 2019 до 2021 року, чому у Мінмолодьспорту пріоритети не в пріоритеті.

Але, вищезазначена інформація містить підрозділ Міжнародне співробітництво та європейська інтеграція, у якому зазначено наступне:

«27 червня в Мінську Міністр молоді та спорту Ігор Жданов і Міністр спорту і туризму Республіки Білорусь Сергій Ковальчук підписали Програму співробітництва між двома відомствами у сфері фізичної культури і спорту. У церемонії підписання також взяв участь Посол України в Білорусі Ігор Кизим. Мета Програми – здійснення комплексу заходів з розвитку взаємовигідного співробітництва у сфері фізичної культури і спорту для забезпечення рівних прав громадян на заняття фізичною культурою і спортом, створення системи підготовки спортсменів високого класу до міжнародних спортивних заходів та ефективного використання спортивних споруд. 22 липня 2019 року Міністр молоді та спорту України Ігор Жданов та Міністр молоді та спорту Азербайджанської Республіки Азад Рагімов підписали Програму співробітництва у сфері молоді та спорту між Міністерством молоді та спорту України і Міністерством молоді та спорту Азербайджанської Республіки на 2019-2020 роки. У зустрічі також взяв участь Посол України в Азербайджанській Республіці Владислав Каневський та співробітники Посольства України в Азербайджанській Республіці. Програма спрямована на здійснення комплексу заходів з розвитку взаємовигідного співробітництва у сфері фізичної культури і спорту, молодіжній сфері для забезпечення рівних прав громадян для занять фізичною культурою і спортом, створення системи підготовки спортсменів високого класу до міжнародних спортивних заходів та ефективного використання спортивних споруд. В ході візиту Прем’єр-міністра Держави Ізраїль Біньяміна Нетаньяху 19 серпня 2019 року Надзвичайний і Повноважний Посол України у Державі Ізраїль Геннадій Надоленко та Надзвичайний і Повноважний Посол Держави Ізраїль в Україні Джоел Ліон підписали Програму співробітництва в галузях освіти, культури, молоді та

спорту між Кабінетом Міністрів України та Урядом Держави Ізраїль на 2019-2022 роки (головний розробник МОН)[298].

Отже, проведений аналіз повноважень органів публічної влади України у сфері фізичної культури і спорту дозволяє виявити певні закономірності й тенденції, проблеми та перспективи їх реалізації. Основними відповідальними органами влади центрального рівня в Україні у даній сфері є, насамперед, Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство молоді та спорту України та ін. Їх компетенційні характеристики дозволяють класифікувати:

1) органи загальної компетенції,
2) міжгалузевої компетенції,
3) галузевої (спеціальної) компетенції.

Позитивним є те, що Законом України «Про фізичну культуру і спорт» 1993 р. передбачено значний обсяг повноважень у галузі фізичної культури і спорту, їх розподіл між центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури та спорту; центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері фізичної культури та спорту, за сприяння відповідно інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Водночас з метою розвитку відповідних суспільних відносин, підвищення ефективності державного регулювання сфери фізичної культури і спорту доцільним є оновлення існуючої законодавчої бази, уникнення дублювання повноважень різних владних інституцій у даній сфері, розмежування повноважень органів державної влади і місцевого самоврядування, створення дієвих контрольних механізмів з боку громадськості за цільовим використанням відповідних бюджетних ресурсів, створення дієвих умов реалізації можливостей для активного заняття фізичною культурою і спортом, забезпечення здоров’я людини й нації.

4.3 Місцеві органи публічної влади України в процесі реалізації державної політики у сфері фізичної культури і спорту

На сучасному етапі суспільні відносини активно розвиваються, у тому числі це стосується і сфери фізичної культури і спорту. Це та сфера, яка є однією з найближчих до конкретної людини, незалежно від приналежності до громадянства певної держави, вікових, статевих обмежень, соціального чи іншого стану, інших чинників і факторів. Як відомо, на власний розсуд і за певних можливостей, здібностей людина може займатись професійно, для власного задоволення, потреб чи в інший спосіб різними видами фізичної культури і спорту. Не дивлячись на це, активна рухова активність, стан здоров'я людини і нації, так само і загальний рівень забезпечення державою відповідних можливостей та гарантій розвитку фізичної культури і спорту в Україні, є не досконалим. З огляду на це, постає низка питань, насамперед, у чому причини такого стану, хто винен і які шляхи чи способу виходу з такої ситуації? Порушена проблематика, безумовно, є актуальною і буде ймовірно такою залишатись, ще більш важливим є пошук оптимальних, дієвих та ефективних варіантів їх вирішення [358, с. 47].

Водночас особливо у юридичній науці викликають першочерговий інтерес стосовно проблематики ті організаційно-правові та функціональні аспекти, що є визначальними як на законодавчому рівні, так і на рівні правозастосовної практики у сфері фізичної культури і спорту. Це стосується, на переконання автора, у тому числі системи організації та діяльності органів публічної влади, уповноважених на виконання відповідних завдань, функцій держави у даній сфері на загальнонаціональному, регіональному і місцевому рівнях, їх компетенційних характеристик. Тобто, йдеться про інституційний механізм у сфері фізичної культури і спорту.

Для вирішення нагальних проблем, зокрема, посилення рухової активності, стану здоров'я людини і нації, необхідним є підвищення загального

рівня забезпечення державою відповідних можливостей та гарантій розвитку фізичної культури і спорту в Україні, пошук оптимальних, дієвих та ефективних варіантів вирішення таких завдань можливий, на нашу думку лише за умови системного підходу і наявності базових позицій, щоб відображали турботу держави про розвиток сфери фізичної культури та спорту, тому владні інституції є провідним суб'єктом саме забезпечення даної сфери та створення умов реалізації прав людини у сфері фізичної культури та спорту. Попри дослідження загалом інституційного механізму розвитку фізичної культури і спорту в Україні, з-поміж його складових слід звернути також увагу на роль місцевих органів влади в такому механізмі.

Як зазначає Калиновський Б. у своєму дисертаційному дослідженні, присвяченому місцевій публічній владі, місцева влада є різновидом публічної влади, діє в межах адміністративно-територіальної одиниці, реалізується від її імені органами місцевого самоврядування та органами місцевої державної влади, сприяє забезпеченню інтересів жителів адміністративної одиниці, реалізації права територіальної громади на самоврядування, тобто вирішення питань місцевого значення. Місцева публічна влади заснована і діє на нормах права й виконує подвійну функцію: по-перше, загальнодержавну – місцеві органи влади реалізують загальнодержавні завдання, що встановлюються державою не лише для однієї місцевості, але й для всієї території держави, по-друге, місцеву – здійснення тих цілей і задач, що становлять потреби лише для однієї певної місцевості, на інший простір країни не поширюються [173, с. 17-18].

Організаційну структуру місцевої публічної влади складають обласні, районні, Київська та Севастопольська міські, районні в місті Київ і Севастополь державні адміністрації, сільські, селищні, міські ради; сільські, селищні, міські голови; виконавчі органи сільської, селищної, міської ради; староста; районні та обласні ради. Ураховуючи те, що місцеві державні адміністрації та місцеві ради можуть створювати державні та комунальні підприємства, а також можуть бути

створені органи самоорганізації населення, їх також можна віднести до організаційної структури місцевої публічної влади як суб'єктів, що виконують публічні функції. Оскільки вони не наділені владними повноваженнями, можна говорити про дві складові організаційної структури місцевої публічної влади – первинну та похідну. Правильним є визнання територіальної громади складовим елементом організаційної структури місцевої публічної влади, оскільки, на нашу думку, вона, по-перше, є первинним суб'єктом місцевого самоврядування, носієм муніципальної складової місцевої публічної влади, а, по-друге, місцеві органи державної виконавчої влади (місцеві державні адміністрації), що здійснюють свої повноваження на певній території, тобто фактично також здійснюють управління нею, мають бути відповідальні та підзвітні і перед відповідною територіальною громадою також [173, с. 18].

Кулик Т. зазначає про важливий аспект здійснення місцевої публічної влади в столиці, що потребує окремої уваги. Автор зазначає, що з 2010 року, після змін, внесених Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про столицю України – місто-герой Київ» щодо порядку утворення районних рад» від 7 вересня 2010 р., Київська міська рада у 2010 році припинила роботу існуючих на той момент та вирішила не створювати районних в місті Києві рад. Наслідком цього рішення є те, що предмет відання Київської міської ради значно розширився за рахунок збільшення території представництва, а тому і проблеми, які потребують невідкладного вирішення, кількісно зросли. Наприклад, комунальні підприємства, власником яких були районні у м. Києві ради, серед них комунальні підприємства з управління житловим господарством (так звані ЖЕКи), стали власністю територіальної громади української столиці в цілому. Управління комунальною власністю киян від їх імені нині здійснює Київська міська рада самостійно, що передбачає не тільки права, а, головне, обов'язки та відповідальність перед громадою за ефективність відповідної діяльності. Сьогоденні реалії буття м. Києва засвідчують, що якість управління житловим господарством в столиці суттєво

знизилася. Дане питання було досліджено нами у 2015 році, проте вирішено на рівні законодавства чи здійснення місцевого самоврядування в столиці так і не були [174, с. 210].

Ми при цьому хочемо зосередити увагу на виокремленні місцевих органів влади у сфері фізичної культури і спорту в Україні, тобто тих органів, що реалізують державну політику у сфері фізичної культури і спорту на місцевому рівні.

Тобто, маємо на меті визначення переліку місцевих органів влади у сфері фізичної культури і спорту в Україні, їх компетенційних характеристик, сфер відання і повноважень, відповідних завдань і функцій, а також виокремлення їх ролі й значення у згаданому механізмі.

Якщо у розділі І «Загальні положення» Закону України «Про фізичну культуру і спорт» 1993 р. чітко не згадуються місцеві органи влади та їх роль у сфері фізичної культури і спорту в Україні, то у наступних його розділах, особливо у розділі ІІ «Суб'єкти сфери фізичної культури і спорту» неодноразово наголошується про їх значення, кореспондуються відповідні повноваження й завдання.

Зокрема, за ст. 10 засновниками дитячо-юнацьких спортивних шкіл можуть бути: центральні органи виконавчої влади; місцеві державні адміністрації; органи місцевого самоврядування; фізкультурно-спортивні товариства, інші громадські організації фізкультурно-спортивної спрямованості; підприємства, установи, організації України та їх об'єднання; громадяни України … . Їх фінансування здійснюється за рахунок коштів власника (засновника), відповідного бюджету, інших джерел, не заборонених законодавством. Це стосується і спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю, шкіл вищої спортивної майстерності, фізкультурно-оздоровчих закладів, центрів фізичного здоров'я населення, центрів фізичної культури і спорту для осіб з інвалідністю тощо.

Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері освіти, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування сприяють діяльності громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості у здійсненні фізкультурно-оздоровчої і спортивної діяльності учнів та студентів, проведенні спортивних заходів, підготовці та участі учнів та студентів у відповідних міжнародних спортивних змаганнях. У свою чергу, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері фізичної культури та спорту, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування сприяють діяльності громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості ветеранів фізичної культури і спорту.

Органи державної влади сприяють розвиткові матеріально-технічної бази Національного олімпійського комітету України, надають Національному олімпійському комітету України фінансову й організаційну допомогу щодо розвитку олімпійського руху. Органи місцевого самоврядування можуть підтримувати діяльність місцевих осередків Національного олімпійського комітету України та надавати їм фінансову та організаційну допомогу на розвиток олімпійського руху в регіонах (ст. 23 Закону 1993 р.). Також органи місцевого самоврядування можуть підтримувати діяльність місцевих осередків національних спортивних федерацій осіб з інвалідністю та їх спілок, надавати їм фінансову та організаційну підтримку на розвиток паралімпійського і дефлімпійського руху в регіонах. (ст. 24 Закону 1993 р.) тощо.

Відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», зокрема ст. 32 регламентовано повноваження у сфері освіти, охорони здоров’я, культури, фізкультури і спорту. До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать: власні (самоврядні) та делеговані повноваження. До першої групи віднесено:

1) управління закладами освіти, охорони здоров’я, культури, фізкультури і спорту, оздоровчими закладами, які належать територіальним громадам або передані їм, молодіжними підлітковими закладами за місцем

проживання, організація їх матеріально-технічного та фінансового забезпечення;

2) забезпечення здобуття повної загальної середньої, професійно-технічної освіти у державних і комунальних загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладах, вищої освіти у комунальних вищих навчальних закладах, створення необхідних умов для виховання дітей, молоді, розвитку їх здібностей, трудового навчання, професійної орієнтації, продуктивної праці учнів, сприяння діяльності дошкільних та позашкільних навчально-виховних закладів, дитячих, молодіжних та науково-просвітницьких організацій;

3) створення при загальноосвітніх навчальних закладах комунальної власності фонду загальнообов'язкового навчання за рахунок коштів місцевого бюджету, залучених з цією метою на договірних засадах коштів підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, а також коштів населення, інших джерел; контроль за використанням коштів цього фонду за призначенням;

4) вирішення питань про надання професійним творчим працівникам на пільгових умовах у користування приміщень під майстерні, студії та лабораторії, необхідних для їх творчої діяльності;

5) організація медичного обслуговування та харчування у закладах освіти, культури, фізкультури і спорту, оздоровчих закладах, які належать територіальним громадам або передані їм;

6) створення умов для розвитку культури, сприяння відродженню осередків традиційної народної творчості, національно-культурних традицій населення, художніх промислів і ремесел;

7) сприяння роботі творчих спілок, національно-культурних товариств, асоціацій, інших громадських та неприбуткових організацій, які діють у сфері охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту, роботи з молоддю;

8) створення умов для занять фізичною культурою і спортом за місцем проживання населення та в місцях масового відпочинку.

Стосовно делегованих повноважень у сфері фізкультури і спорту законодавством передбачено:

– забезпечення відповідно до закону розвитку всіх видів освіти і медичного обслуговування, розвитку й удосконалення мережі освітніх і лікувальних закладів усіх форм власності, фізичної культури і спорту, визначення потреби та формування замовлень на кадри для цих закладів, укладання договорів на підготовку спеціалістів, організація роботи щодо вдосконалення кваліфікації кадрів, залучення роботодавців до надання місць для проходження виробничої практики учнями професійно-технічних навчальних закладів;

– вирішення питань про надання неповнолітнім, учням, студентам, пенсіонерам та особам з інвалідністю права на безкоштовне й пільгове користування об’єктами культури, фізкультури і спорту, а також визначення порядку компенсації цим закладам вартості послуг, наданих безкоштовно або на пільгових умовах тощо.

В інших документах також визначено обсяг повноважень і відповідальності місцевих органів влади у даній сфері. Мається на увазі Укази Президента України «Про Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація»; Про Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту 2004 р.; Державна цільова соціальна програма розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України 2017 р. і т.д.

Наприклад, у Національній стратегії з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» Уряд України забезпечує розроблення із залученням представників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства, провідних вітчизняних учених і міжнародних експертів плану заходів на наступний рік щодо реалізації

Національної стратегії з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 р. Обласні, Київська міська державна адміністрації за участю органів місцевого самоврядування щороку забезпечують розроблення та затвердження в місячний термін після затвердження Кабінетом Міністрів України плану заходів щодо реалізації Національної стратегії з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 р. регіональних планів заходів на наступний рік з реалізації зазначеної Національної стратегії, підготовку та оприлюднення звіту про виконання відповідних регіональних планів заходів за попередній рік; здійснюють на відповідній території належну роботу із забезпечення оздоровчої рухової активності; передбачають у відповідних місцевих бюджетах кошти на виконання регіональних планів заходів з реалізації Національної стратегії з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» та забезпечувати їх належне фінансування.

Як зазначає Ніколаєв О., незважаючи на політику держави зі створення національної системи фізичної культури і спорту, вона не може утримати у фокусі своєї політики багато аспектів підтримання і зміцнення здоров'я населення. Фізична активність і фізична підготовка населення продовжують залишатися на низькому рівні. Тому управлінські заходи повинні ґрунтуватися на пріоритетності територіального принципу на основі суверенних прав і самоврядування місцевих фізкультурно-спортивних організацій, переорієнтації діяльності регіональних і місцевих фізкультурно-спортивних державних установ і громадських організацій з розвитку спорту вищих досягнень переважно на масовий розвиток фізичної культури, спорту і спортивного туризму.

Як бачимо, аналіз чинного законодавства у сфері фізичної культури і спорту в Україні дозволяє стверджувати про наявність певної законодавчої основи для розвитку фізичної культури і спорту, розмежування повноважень центральних і місцевих органів влади у даній сфері.

На нашу думку, логічним є виокремлення правового та інституційного механізму розвитку фізичної культури і спорту в Україні. Власне інституційний механізм розвитку фізичної культури й спорту в Україні є досить широкомасштабним і неоднорідним, чітко не визначеним у національному законодавстві України. Він не обмежується виключно системою органів публічної влади України, наділеною певним обсягом завдань, повноважень у сфері фізичної культури і спорту. Він включає також фізичних і юридичних осіб, які здійснюють свою діяльність з метою розвитку фізичної культури і спорту, заклади фізичної культури і спорту, інші інституції, організації, об'єднання тощо. Фактично рівноцінною з центральними органами влади є роль і значення обласних і районних державних адміністрацій, місцевих рад, їх виконавчих органів та місцевих голів, інших органів і посадових осіб у становленні та функціонуванні даної галузі, розвитку різних видів фізичної культури і спорту, зміцненні здоров'я населення і нації загалом.

Видається, з метою зміцнення гарантій реалізації можливостей для активного заняття фізичною культурою і спортом, залучення широких верств населення різних категорій необхідними є активніша діяльність владних інституцій, удосконалення існуючої законодавчої бази, підвищення матеріально-фінансового забезпечення даної галузі, а також просвітницька діяльність за участю органів державної влади, місцевого самоврядування, громадських організацій стосовно важливості оздоровчої рухової активності, фізичного виховання, фізичної культури і спорту.

Місцеві органи публічної влади України в процесі реалізації державної політики у сфері фізичної культури і спорту місцева влада, на відміну від вищих органів державної влади та центральних органів виконавчої влади діє в межах адміністративно-територіальної одиниці. Органами, що здійснюються державну політику у сфері фізичної культури і спорту на місцях є органи місцевого самоврядування та місцеві державні адміністрації, при цьому цілі

загальні у всіх суб'єктів, враховуючи загальну мету - розвиток сфери фізичної культури і спорту в Україні.

4.4 Діяльність громадських організацій у сфері фізичної культури і спорту в Україні

Роль сучасних держав, міжнародних організацій у регулюванні суспільних відносин та розробленні відповідних стандартів є надзвичайно важливою, на наш погляд, з багатьох причин. Насамперед, як відомо, держава за допомогою права та інших соціальних регуляторів регламентує найважливіші суспільні відносини, а міжнародні організації за допомогою співпраці сучасних держав розробляють і приймають певні стандарти поведінки, гарантії, механізми у тій чи іншій сфері. Також слід зазначити, що коло і сфери цих відносин, відповідні об'єкти змінюються і т.д. Водночас, є відносини, зокрема, фізкультурно-спортивні, які виникають, розвиваються і змінюються за участі значної кількості учасників, регулюються у різних нормативно-правових актах, різних галузях права і законодавства [361, с. 117].

Суспільні відносини у сфері фізичної культури та спорту, безумовно, достатньо різноманітні, інтегровані з іншими сферами суспільного життя. Такі показники стану розвитку фізичної культури як рівень здоров'я, фізичного розвитку й підготовленості різних верств населення; стан фізичного і психічного здоров'я, рівень розвитку системи фізичного виховання; розвитку професійного і самодіяльного масового спорту; рівень забезпеченості кваліфікованими фахівцями та його комерціалізації; впровадження у фізкультурно-спортивні відносини інформаційно-комунікаційних технологій, досягнень науки і техніки, підвищення іміджу держави, тренерів і спортсменів у світі, захист їх прав і спортивної безпеки свідчать про активну участь та підтримку держави, її органів і посадових осіб.

Не дивлячись на те, що ще 1993 року прийнято Закон України «Про фізичну культуру і спорт», за декілька десятиріч його дії все ж таки залишається чимало прогалин, суперечностей, неузгодженостей. На конституційному рівні в Україні міститься фактично лише згадка у ст. 49, сформульована таким чином: держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту, забезпечує санітарно-епідемічне благополуччя [236]. Тобто, в Україні саме на державу, в особі відповідних органів покладається обов'язок сприяти зміцненню фізичного компоненту здоров'я населення, спорту тощо. Це означає, що у системі законодавства мають бути деталізовані відповідні конституційні положення. Проте, увесь спектр як приватно-правових, так і публічно-правових фізкультурно-спортивних відносин, потребує ґрунтовного системного вивчення.

Сучасна наука вже давно потребує системних комплексних досліджень на рівні монографій, дисертацій і т.д. Водночас назрілі дискусійні питання на кшталт наявності окремої галузі спортивного права, причому як на рівні національної правової системи, так і у системі міжнародного права.

На наш погляд, хоч фізкультурно-спортивні відносини розвиваються тривалий час, їх належне правове врегулювання спостерігається фактично лише після проголошення незалежності України і з початком формування національної правової системи України. Такі висновки базуються на тому, що в радянський період регулювання даної сфери здійснювалось не законодавчим представницьким органам влади, а переважно постановами ЦККПУ і Ради Міністрів . Наприклад, постанови «Про заходи з подальшого розвитку фізичної культури і спорту в Українській РСР» 1966 р., «Про відрахування на виховну і фізкультурно-масову роботу з дітьми у домоуправліннях» 1971 р., «Про дальше піднесення масовості фізичної культури і спорту в Українській РСР» 1981 р. Остання обумовила зміну державної політики галузі із пріоритетного розвитку спорту вищих досягнень на розвиток масового, аматорського спорту, оздоровчого напряму фізичної культури [97]. Згодом, після 1991 року

розпочався процес переходу партійної системи управління до демократії, поступового створення системи законодавства незалежної України. На цьому шляху одними з перших нормативно-правових актів України стали Закон України «Про правонаступництво» 1991 року, Основи законодавства України про охорону здоров'я 1992 року та ін. В останньому документі, зокрема, у ст. 32 «Сприяння здоровому способу життя населення» зазначено, що держава сприяє утвердженню здорового способу життя населення шляхом поширення наукових знань з питань охорони здоров'я, організації медичного, екологічного і фізичного виховання, здійснення заходів, спрямованих на підвищення гігієнічної культури населення, створення необхідних умов, в тому числі медичного контролю, для заняття фізкультурою, спортом і туризмом, розвиток мережі лікарсько-фізкультурних закладів, профілакторіїв, баз відпочинку та інших оздоровчих закладів, на боротьбу із шкідливими для здоров'я людини звичками, встановлення системи соціально-економічного стимулювання осіб, які ведуть здоровий спосіб життя. В Україні проводиться державна політика обмеження куріння та вживання алкогольних напоїв. З метою запобігання шкоди здоров'ю населення застосування гіпнозу, навіювання, інших методів психологічного і психотерапевтичного впливу дозволяється лише у місцях та в порядку, встановлених центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я [332].

Проаналізовані положення відзначаються загальним характером, зв'язки між медичною сферою і фізкультурно-спортивною сферою, покладено на державу відповідні функції та завдання щодо сприяння створенню необхідних умов, в тому числі медичного контролю, для заняття фізкультурою, спортом і туризмом, розвитку мережі лікарсько-фізкультурних закладів.

Профільний спеціальний нормативно-правовий акт у даній галузі прийнято ще 1993 року. Безумовно, йдеться про діючий на сьогодні Закон України «Про фізичну культуру і спорт», який визначив загальні правові, організаційні, соціальні та економічні основи діяльності у сфері фізичної

культури і спорту та регулює суспільні відносини у створенні умов для розвитку фізичної культури і спорту. Тут визначено також коло суб'єктів сфери фізичної культури і спорту (спортивні клуби, дитячо-юнацькі спортивні школи, спеціалізовані навчальні заклади спортивного профілю, школи вищої спортивної майстерності, центри олімпійської підготовки, центри студентського спорту вищих навчальних закладів, фізкультурно-оздоровчі заклади, центри фізичного здоров'я населення, центри фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю, колективи фізичної культури, фізкультурно-спортивні товариства, спортивні федерації, громадські організації фізкультурно-спортивної спрямованості учнів та студентів, громадські організації фізкультурно-спортивної спрямованості ветеранів фізичної культури і спорту, Національний олімпійський комітет України, суб'єкти параолімпійського і дефлімпійського руху в Україні, Спортивний комітет України) [490].

Нормативно-правове регулювання відносин у сфері професійного спорту знайшло своє відображення, окрім цього, на рівні Законів України «Про антидопінговий контроль у спорті», «Про підтримку олімпійського, параолімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні», «Про ратифікацію антидопінгової конвенції», «Про ратифікацію Міжнародної конвенції про боротьбу з допінгом у спорті» тощо.

Ще на рівні Основного Закону простежується зв'язок між галуззю фізичної культури та спорту, фізкультурно-спортивних відносин із сферою охорони здоров'я, і одним із важливих напрямків державної політики – забезпечення формування гуманістичних цінностей та всебічного гармонійного розвитку людини.

На жаль, не часто можна зустріти механізми реалізації і захисту фізкультурно-спортивних відносин у профільних документах стратегічного характеру у даному напрямі. Наприклад, у Національній стратегії у сфері прав людини, затвердженій указом Президента України від 25 серпня 2015 року,

немає жодної згадки про такі механізми, способи захисту спортивних прав людини і громадянина, відповідні завдання органів і посадових осіб державної влади і місцевого самоврядування. [430].

Спортивні правовідносини або фізкультурно-спортивні правовідносини, на нашу думку, відзначаються специфікою, поряд з іншими видами правовідносин. Це випливає, насамперед, з їх змісту, оскільки вони виникають, змінюються та припиняються в особливій сфері – сфері фізичної культури і спорту. Якщо йдеться про виключно спортивні правовідносини, то відповідно це стосується вужчої сфери, а саме спорту.

Дослідники іноді використовують категорію «юридична конструкція» для узагальнення типових схем, що характеризують різні правові ситуації, у які вступають особи з метою реалізації своїх прав та обов'язків, залежно від ієрархічної будови суспільних відносин, врегульованих правом. Вона загалом включає суб'єктів, об'єктів зміст, юридичні факти, відповідальність за порушення норм права та механізм реалізації відповідних норм права.

У попередніх наших дослідженнях запропоновано визначення поняття спортивних правовідносин у такому вигляді – це вольові, врегульовані нормами спортивного права суспільні відносини, що виникають між різноманітними суб'єктами цього права, у процесі організації та безпосередньої реалізації фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності, здійснення цілеспрямованих фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів змагального характеру та знаходяться під охороною держави, а також спеціалізованих недержавних спортивних організацій [342, с. 34-40].

Звернуто було увагу і на властивості чи характерні ознаки такого виду відносин, їх різновиди (регулятивні й охоронні, довгострокові та короткострокові індивідуальні та колективні й т.д.) тощо. Слід відзначити, насамперед, таку ознаку як наявність особливого суб'єктного складу, з нею пов'язані й деякі інші: розгалужений суб'єктний склад; наявність особливих засобів захисту прав суб'єктів спортивного та специфічні заходи

відповідальності за порушення відповідного законодавства; сформована державна спортивна політка, що передбачає пряму або опосередковану участь держави в цих правовідносинах і т.д.

Аналіз видів спортивних правовідносини демонструє ключову роль їх суб'єктів, природа яких є неоднозначною, як і підходи і критерії їх диференціації.

У загальній теорії права відомо, що суб'єктами правовідносин можуть виступати як фізичні, так і юридичні особи із відповідною правосуб'єктністю. Отже, у загальному вигляді суб'єктами спортивних правовідносин можуть бути фізичні та юридичні особи, а також держава, діяльність яких врегульована нормами спортивного законодавства.

Тут варта уваги позиція О.А. Моргунова, що зазначені суб'єкти можуть поділятися на види та підвиди, а саме: 1) фізичних осіб з необмеженими можливостями; 2) фізичних осіб з обмеженими можливостями. З огляду на зміст спортивних правовідносин зазначені категорії можуть поділятись на такі підвиди: - фізичних осіб, що є професійними спортсменами; - фізичних осіб, що є спортсменами-любителями; - фізичних осіб, які на непостійній (тимчасовій) основі реалізують приватні інтереси у галузі фізичної культури та спорту.

У свою чергу, юридичних осіб автор класифікує на такі види як:

- суб'єктів публічної адміністрації;
- інших юридичних осіб публічного права;
- юридичних осіб приватного права [308, с. 39-44].

Можна зробити висновок, що даний автор розглядає суб'єктів спортивних правовідносин лише з позиції адміністративного права. Видається, з огляду на комплексний характер досліджуваних відносин, їх суб'єктів, слід не обмежуватись такими характеристиками, а підкреслювати власне їх міжгалузеву природу.

Вітчизняна дослідниця М.А. Тіхонова та деякі інші виокремлюють три групи таких суб'єктів:

- Міністерство молоді та спорту України, діяльність якого поширюється на всю територію України; на місцях регулювання фізичною культурою і спортом здійснюють спеціалізовані відділи в органах місцевих адміністрацій;

- центри олімпійської, параолімпійської підготовки, різні неприбуткові союзи в залежності від виду спорту, освітні заклади та наукові організації в сфері спорту, спортивний арбітражний суд, міжнародні спортивні організації тощо.

- різна комерційні проекти, що створені у формі акціонерного товариства тощо [561, 511].

Певну дискусію викликала думка про те, що до суб'єктів спортивних правовідносин можна віднести уболівальників [50, 44]. Власне сам процес уболівання за команду чи спортсмена навряд чи можна кваліфікувати як спортивну діяльність, а є лише внутрішнім ставленням особи до спортивного процесу, який він споглядає.

Не зайвим при визначенні суб'єктів спортивних правовідносин згадати і при їх класифікації про належність до громадянства держави, тобто громадян та іноземців, адже у сфері професійного спорту часто відбувається перехід одного спортсмена у команду іншої країни (наприклад, Олімпійські ігри, коли особа виступає за іншу державу; футбол, баскетбол тощо).

На наше переконання, незважаючи на відмінні підходи до визначення суб'єктів спортивних правовідносин та їх класифікації на доктринальному рівні, ключові засади статусу таких суб'єктів регламентовано профільним основоположним нормативно-правовим актом у цій галузі. Йдеться, звісно, про Закон України «Про фізичну культуру і спорт» від 24.12.1993 р., де як у ст. 1 «Основні терміни та їх визначення», розділі II. «Суб'єкти сфери фізичної культури і спорту» та інших законодавцем викладено відповідні положення стосовно суб'єктів сфери фізичної культури і спорту.

Так, суб'єктами сфери фізичної культури і спорту є фізичні або юридичні особи, які здійснюють свою діяльність з метою розвитку фізичної культури і

спорту. Суб'єктами сфери фізичної культури і спорту є: фізичні особи, які займаються фізичною культурою і спортом, у тому числі спортсмени; фахівці сфери фізичної культури і спорту; заклади фізичної культури і спорту; відповідні органи влади (ст. 1 Закону)[490]. Можна припустити, що частина перша цієї статті розкриває вузьке або загальне розуміння суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, а її частина друга – ширше розуміння таких суб'єктів.

Важливо, що на законодавчому рівні регламентовано поняття спортсмена у такому вигляді: фізична особа, яка систематично займається певним видом (видами) спорту та бере участь у спортивних змаганнях. Водночас важливо, що тут деталізується суб'єктний склад сфери фізичної культури і спорту, що включає:

- спортивні клуби (ст. 9),
- дитячо-юнацькі спортивні школи є позашкільними навчальними закладами спортивного профілю(ст. 10),
- спеціалізовані навчальні заклади спортивного профілю у системі загальної середньої освіти або вищі навчальні заклади (ст. 11);
- школи вищої спортивної майстерності (ст. 12);
- центри олімпійської підготовки (ст. 13);
- центри студентського спорту вищих навчальних закладів (ст. 14);
- фізкультурно-оздоровчі заклади (ст. 15);
- центри фізичного здоров'я населення – фізкультурно-оздоровчі заклади (центри, комплекси, клуби, студії тощо) (ст. 16);
- центри фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю – український (центральний) і регіональні (ст. 17);
- колективи фізичної культури – є громадськими організаціями фізкультурно-спортивної спрямованості (ст. 18);
- фізкультурно-спортивні товариства - громадські організації фізкультурно-спортивної спрямованості (ст. 19);

- спортивні федерації (асоціації, спілки, об'єднання тощо) (ст. 20),
- громадські організації фізкультурно-спортивної спрямованості учнів та студентів (ст. 21),
- громадські організації фізкультурно-спортивної спрямованості ветеранів фізичної культури і спорту(ст. 22),
- Національний олімпійський комітет України (ст. 23),
- Суб'єкти паралімпійського і дефлімпійського руху в Україні (ст. 24),
- Спортивний комітет України(ст. 25)[490].

Як бачимо, численним є суб'єктний склад сфери фізичної культури і спорту, але чи співпадає цей склад із суб'єктами спортивних правовідносин. На жаль, наука спортивного права в Україні, які в багатьох інших країнах, відстає від викликів суспільних і людських потреб та інтересів, розвитку даної сфери, яка відзначається транскордонним характером, необхідністю врахування специфіки різних видів і напрямів спорту тощо.

Доцільно звернути увагу при вивченні суб'єктів спортивних правовідносин на зміст цих правовідносин. Його особливість полягає у тому, що права та обов'язки суб'єктів спортивних правовідносин визначаються в залежності від виду спорту та правової урегульованості національними та міжнародними нормативними актами у т.ч. «м'яким правом» спортивних міжнародних організацій.

Але теоретики права неоднозначно його трактують, хоча розповсюдженим підходом є виділення матеріального або фактичного та юридичного змісту правовідносин. Фактичний зміст правовідносин – це реально здійснювані учасниками правовідносин дії, спрямовані на реалізацію їх суб'єктивних прав та юридичних обов'язків. Юридичний обов'язок – це вид і міра належної, необхідної поведінки, здійснення якої залежить від волі суб'єкта правовідносин, але у випадку не виконання неодмінно має передбачати юридичну відповідальність. У той же час реалізація суб'єктивних прав в повній мірі залежить лише від волі учасника правовідносин. Інші учасники правовідносин,

в т.ч. з державно-владними або іншими повноваженнями, не можуть змусити, зобов’язати суб’єкта правовідносин реалізувати свої можливості (права) [83, 113, 95, 103].

Як правило, юридичний зміст правовідносин розглядається як зафіксовані в нормах права суб’єктивні права та юридичні обов'язки їх учасників. Іноді поряд з правами використовують й інші категорії – свободи, законні інтереси. Скакун О. додає, що юридичний зміст правовідносин в широкому значенні – це суб’єктивне право, юридичний обов’язок, повноваження, юридична відповідальність (для посадових осіб) [516]. Зауважимо, що юридична відповідальність є вже наслідком не виконання юридичного обов’язку, при цьому, останній елемент, як правило, може розкриватися як вид і міра належної (необхідної) поведінки суб’єкта права, правовідносин.

Слушно зазначити, що інтерес науковців викликає співвідношення об’єктивного та суб’єктивного права. Об’єктивне право є первинним щодо суб’єктивного, яке є похідним. З огляду на вищенаведене, суб’єктивне право учасника спортивних правовідносин – це вид і міра можливої поведінки або діяльності суб’єкта спортивних правовідносин, обумовлена нормами спортивного права та забезпечується за допомогою загальносоціальних та юридичних гарантій реалізації відповідних можливостей у даній сфері, охорони та захисту спортивних прав.

Спортивні правовідносини та їх суб’єкти врегульовані нормами спортивного права, знаходяться під охороною держави, спеціалізованих недержавних спортивних організацій тощо. Спортивні правовідносини відзначаються наявністю особливих засобів захисту прав спортсменів та інших суб’єктів, специфічними заходами відповідальності за порушення спортивного законодавства і внутрішніх нормативних документів спортивних федерацій. Наприклад, засобом захисту насамперед спортсмена чи іншого суб’єкта спортивних відносин, буде подача протесту на рішення суддівської колегії, мандатної комісії, вирішення наявних розбіжностей або суперечок у внутрішніх

(юрисдикційних) органах спортивної федерації або спортивному арбітражному суді [602].

Вважаємо, що згадані елементи змісту правовідносин загалом притаманні і для учасників спортивних правовідносин, однак у сфері фізичної культури і спорту як де-юре, так і де-факто багато з них є неврегульованим і належним чином не забезпеченим. У будь-якому випадку юридичний зміст спортивних правовідносин є засобом забезпечення відповідності матеріального змісту цих відносин вимогам спортивного законодавства України. Останнє, на наше переконання, потребує невідкладного оновлення, доповнення, узгодження з існуючими міжнародно-правовими стандартами у даній галузі.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про громадські об’єднання», громадське об'єднання - це добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів, за організаційно-правовою формою може бути створене як громадська організація або громадська спілка. В свою чергу ці дві форми розрізняються суб’єктами створення, засновниками та членами (учасниками) громадського об’єднання є фізичні особи, громадську спілку можуть заснувати юридичні особи приватного права, а членами (учасниками) можуть бути юридичні особи приватного права та фізичні особи. Громадське об'єднання може здійснювати діяльність зі статусом юридичної особи або без такого статусу. Громадське об'єднання зі статусом юридичної особи є непідприємницьким товариством, основною метою якого не є одержання прибутку [403].

В Україні сьогодні відсутній реєстр громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості. У науці їх розділяють на певні групи: загальнонаціональні спортивні об’єднання; фізкультурно-спортивні товариства; фізкультурно-спортивні громадські об’єднання (федерації, асоціації, спілки тощо) з певного виду спорту або групи видів спорту; фізкультурно-спортивні

об’єднання соціальних груп населення; спортивні клуби різної організаційно-правової форми; колективи фізичної культури [279 , с. 2].

До загальнонаціональних спортивних об’єднань можна віднести Національний олімпійський комітет України, Національний комітет спорту інвалідів України, Спортивний комітет України з неолімпійських видів спорту, тобто всеукраїнські громадські об’єднання, які координують розвиток певного напрямку спортивного руху в Україні. Фізкультурно-спортивні товариства – це громадські організації фізкультурно-спортивної спрямованості, що створюються громадянами України з метою сприяння розвитку фізичної культури і спорту. Сьогодні в Україні діють такі фізкультурно-спортивні товариства як «Україна» і «Спартак» (організація фізкультурно-масової і спортивної роботи за місцем роботи і відпочинку громадян, надання спортивних послуг працюючим та членам їх сімей), «Колос» (організація фізкультурно-масової і спортивної роботи у сільській місцевості та надання спортивних послуг мешканцям села), «Динамо» (організація фізкультурно-масової і спортивної роботи серед працівників правоохоронних органів та забезпечення їх професійної підготовки) [279, с. 2].

Так, відповідно до Статуту Громадської організації «Фізкультурно-спортивного товариства «Динамо» України» (нова редакція) 2016 року, громадська організація «Фізкультурно-спортивне товариство «Динамо» України» є всеукраїнською громадською організацією фізкультурно-спортивної спрямованості, що об’єднує колективи фізичної культури і спорту працівників і військовослужбовців правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб, студентів та курсантів відповідних вищих навчальних закладів, окремих громадян, що прагнуть займатися фізичною культурою і спортом, та сприяти їх розвиткові в Україні, товариство створено як громадська організація зі статусом юридичної особи. Товариство є складовою частиною фізкультурно-спортивного руху України діяльність, якого поширюється на всю її територію, є непідприємницьким товариством (неприбуткове громадське

об’єднання), основною метою якого не є одержання прибутку [545]. Статутом визначено 41 напрямки діяльності та повноваження.

Цікавою є позиція про те, що Товариство бере на себе обов’язок сприяти розвиткові фізичної культури і спорту в Україні.

В Україні функціонують, крім того, ще такі бюджетні інституції як Комітет з фізичного виховання і спорту Міністерства освіти і науки України, який організовує всю фізкультурно-масову і спортивну роботу в системі освіти, та спортивні установи Міністерства оборони України, які організовують фізичну підготовку військовослужбовців, забезпечують залучення до регулярних занять фізичними вправами. Їх діяльність також спрямована на підвищення фізичної підготовленості та спортивної майстерності військовослужбовців Збройних Сил України. Фізкультурно-спортивні громадські об’єднання видів спорту спрямовують свою діяльність на розвиток певного виду спорту, його інфраструктури, сприяють створенню відповідної матеріально-спортивної бази, підготовки спортсменів, суддівських та тренерських кадрів, участі спортсменів – членів цих об’єднань у всеукраїнських та міжнародних змаганнях. До фізкультурно-спортивних об’єднань соціальних груп населення можна віднести організації, які створені певною соціальною групою громадян для здійснення фізкультурно-спортивної діяльності. До таких груп можна віднести Всеукраїнську спортивну спілку школярів, Всеукраїнську спортивну спілку студентів, Всеукраїнська рада ветеранів фізичної культури і спорту тощо. Одним з найбільш розповсюджених громадських фізкультурно-спортивних об’єднань є спортивні клуби та колективи фізичної культури [545, с. 2].

Сьогодні в країні діє більше 10 тисяч спортивних клубів різної організаційно-правової форми. Спортивний клуб – фізкультурно-спортивна організація, що об’єднує спортсменів і любителів спорту дня задоволення їх спільних інтересів у сфері фізичної культури і спорту. Спортивний клуб може бути любительським і професіональним. Колективи фізкультури є первинною

ланкою фізкультурно-спортивного руху і створюються та функціонують на підприємствах, установах і організаціях незалежно від форми власності і виду господарювання. Загальна кількість колективів фізичної культури в країні не відома, оскільки на законодавчому рівні не визначений їх правовий статус та механізм реєстрації [279, с. 2].

Значний досвід співпраці між державою та громадськими організаціями існує в розвинутих країнах, спортивне законодавство ряду країн (Великобританія, Німеччина, Італія, Іспанія, Франція) має визначення спортивної федерації, як громадської організації, яка утворюється з метою популяризації відповідного виду спорту, або їх об'єднання. Воно також визначає спрямування діяльності федерацій, серед яких організація спортивних та інших заходів серед своїх членів, розробка програми розвитку певного виду спорту, взаємодія федерації з міжнародними організаціями, тощо. Значна частина коштів з держбюджету йде на фінансування спортивних федерацій. Невеликі за своїми розмірами федерації в рішенні своїх фінансових проблем можуть розраховувати тільки на державну допомогу [279, с. 2].

Відносини між урядом і певною спортивною федерацією ґрунтуються на підставі укладеної угоди, згідно з якою федерація бере на себе зобов'язання по виконанню конкретних цільових програм у визначений термін. Саме під ці програми і виділяється фінансування. Надалі може здійснюватись корегування розміру фінансової допомоги або підтримки в залежності від того, наскільки успішно виконується ця програма. При розгляді бюджетів федерацій враховуються такі критерії, як популярність виду спорту,чисельність федерації, її специфіка і рівень спортивних досягнень на світовій арені. Природно, що в привілейованому відношенні знаходяться олімпійські види спорту, і насамперед ті, де атлети займають високі місця, а також футбол. Аналіз фінансової діяльності багатьох національних спортивних організацій в розвинутих країнах показує, що здебільшого кошти з держбюджетів складають від 60 і більш відсотків, а власне зароблені кошти – від 40% і менше. Як правило, федерації з

видів спорту одержують велику частину коштів від міністерств спорту (у тих країнах, де вони є) та інших національних спортивних організацій [279, с. 2].

В Україні сьогодні відсутній реєстр громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості. Проте їх можна розділити на певні групи:

– загальнонаціональні спортивні об'єднання;

– фізкультурно-спортивні товариства;

– фізкультурно-спортивні громадські об'єднання (федерації, асоціації, спілки тощо) з певного виду спорту або групи видів спорту;

– фізкультурно-спортивні об'єднання соціальних груп населення;

– спортивні клуби різної організаційно-правової форми;

– колективи фізичної культури.

До загальнонаціональних спортивних об'єднань можна віднести Національний олімпійський комітет України, Національний комітет спорту інвалідів України, Спортивний комітет України з неолімпійських видів спорту, тобто всеукраїнські громадські об'єднання, які координують розвиток певного напрямку спортивного руху в Україні [279, с. 2].

Бондар Т. досліджуючи нормативно-правові аспекти створення спортивних клубів, зазначає, що з отриманням статусу юридичної особи, фізкультурно-спортивний клуб отримує юридичну незалежність від загальноосвітнього закладу, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, власну печатку та рахунок у фінансовій установі. При цьому, вивчивши матеріали дослідження Т. Дешко, Ю. Ткачук, автором були розроблені етапи створення та реєстрації фізкультурно-спортивного клубу. Дослідження на практиці показало, що реєстрація фізкультурно-спортивного клубу загальноосвітнього закладу потребує 9 кроків. Після цих дій фізкультурно-спортивний клуб вважається зареєстрованою юридичною особою та може розпочинати діяльність та здійснення своїх статутних завдань.[114, с. 33-34].

Характеристика суб'єктів спортивних правовідносин зумовлена специфікою суспільних відносин, що виникають у зв'язку з реалізацією фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності, а також тим, що в основі спорту як фізичної, так і інтелектуальної діяльності лежить почуття лідерства та змагань, поряд з фізичним розвитком. У процесі організації і безпосереднього проведення фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності, цілеспрямованих фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів виокремлюються різноманітні суб'єкти, а саме: спортсмени, споживачі спортивно-видовищних заходів (глядачі, уболівальники), організатори спортивних заходів, органи державної влади та місцевого самоврядування тощо.

На основі численних критеріїв класифікують суб'єктів спортивних правовідносин. Так, йдеться про учасників тренувального процесу (діяльності), включаючи підготовку до змагань, а також учасників змагань (змагальної діяльності); суб'єкти організації фізкультурно-оздоровчої, спортивної діяльності та суб'єкти здійснення такої діяльності; суб'єкти масового спорту, професійного спорту, олімпійського спорту, спорту вищих досягнень, фізкультурно-спортивної реабілітації, дитячо-юнацького спорту тощо. Традиційно до їх кола відносять таких суб'єктів: спортсмени; тренери; фізкультурно-спортивні об'єднання (спортивні клуби, дитячо-юнацькі спортивні школи, центри, комітети, федерації, громадські організації тощо). Також можна виокремлювати приватних та публічних, колективних та індивідуальних суб'єктів. Серед фізичних осіб як приватних суб'єктів спортивних правовідносин варто згадати осіб з необмеженими та обмеженими можливостями, які у свою чергу підрозділяються на фізичних осіб, що є професійними спортсменами, спортсменами-любителями, які на непостійній (тимчасовій) основі реалізують приватні інтереси у галузі фізичної культури та спорту).

У залежності від виду учасників (суб'єктів) спортивних відносин між ними може виникати як горизонтальне (без будь-якого підпорядкування з боку

учасників спортивної діяльності), так і вертикальне (між державою або уповноваженою на те особою та учасниками спортивного процесу, спортивної діяльності) правове регулювання. Слід підкреслити, що один суб'єкт спортивних правовідносин може бути суб'єктом й інших видів правовідносин.

З огляду на потребу ґрунтовних теоретичних, галузевих і міжгалузевих досліджень виникли питання для подальших наукових дискусій стосовно того чи доцільно за аналогією з іншими видами правовідносини аргументувати використання спортивних правовідносин або спортивно-правових відносин, обґрунтувати відмінності суб'єктів та учасників спортивних правовідносин, на основі порівняльно-правового методу необхідним є звернення уваги до позитивного досвіду регулювання і забезпечення статусу суб'єктів спортивних правовідносин тощо.

Окрему роль серед суб'єктів правовідносин у сфері фізичної культури і спорту відіграють громадські організації, що у дані сфері відіграють як раз достатньо суттєву роль, оскільки дійсно забезпечують розвиток сфери фізичної культури та спорту.

В підрозділі наголошено, що на основі численних критеріїв класифікують суб'єкти спортивних правовідносин на учасників тренувального процесу (діяльності), включаючи підготовку до змагань, а також учасників змагань (змагальної діяльності); суб'єктів організації фізкультурно-оздоровчої, спортивної діяльності та суб'єктів здійснення такої діяльності; суб'єктів масового спорту, професійного спорту, олімпійського спорту, спорту вищих досягнень, фізкультурно-спортивної реабілітації, дитячо-юнацького спорту тощо.

Висновки до розділу 4

1. У конституційному праві правовий статус держави розглядається дуалістично, оскільки в основі держава це форма буття народу, організація функціонування суспільства, при цьому держава наділена міжнародною правосуб’єктністю. Не випадково в теорії держави та права були свого часу популярні погляди на державу як на біологічний організм, так вчені намагалися усвідомити причинно-наслідкові зв’язки процесів, що відбуваються в державі, і є завжди багатогранними та різноманітними. Для розв’язання прикладних проблем конституційно-правової дійсності оптимальним для розгляду є інституційний підхід, який дозволяє реальне вивчення правового статусу суб'єктів державно-правового регулювання в галузі фізкультури і спорту. Застосування інституційного підходу дає можливість розкрити їх сутнісно-функціональні характеристики, прослідкувати діалектику відносин «держава – державний механізм – орган державної влади – органи місцевого самоврядування – громадські організації – людина». Важливим є також розкриття всіх елементів досліджуваної нами категорії – конституційно-правового статусу таких суб'єктів.

2. Поняття механізму розвитку фізичної культури і спорту в Україні ми розглядаємо як взаємопов’язану сукупність інституцій, умов, засобів, гарантій, які б забезпечували належне функціонування та розвиток фізичної культури й спорту в Україні. Відповідно його основними складовими елементами можна визначити: правовий (чи нормативний) механізм та інституційний механізм.

3. Закон України «Про фізичну культуру і спорт» що був прийнятий 1993 р. зі спливом двадцяти восьми років, враховуючи стрімку динаміку розвитку людства взагалі, тенденцій, що суттєво впливають на базові позиції регулювання сфери фізичної культури та спорту, реальна зміна фізичних показників та показників здоров’я просто вимагають оновлення цього базового законодавчого документу, що лежить в основі механізму реалізації

конституційно-правових засад державної політики у сфері фізичної культури і спорту в Україні.

4. Важливим фактором при вивченні механізму реалізації конституційно-правових засад державної політики у сфері фізичної культури і спорту в Україні, є необхідність розуміння і виокремлення сфери фізичної культури та сфери професійного спорту.

5. Обгрунтовуємо позицію про те, що сфера фізичної культури та спорту поділяється на дві: сфера фізичної культури, що включає масовий спорт та сфера професійного спорту, що обумовлює особливості нормативно-правого регулювання та побудову окремих інституційних механізмів. Спільними для обох сфер ефективними заходами державної підтримки, на наше переконання, видаються кадрова політика у сфері фізичної культури і спорту, матеріально-технічне забезпечення даної сфери, діяльність служби спортивної медицини, формування з боку держави позитивної громадської думки тощо.

6. Досліджувана сфера фізкультури і спорту, фізкультурно-спортивні відносини, які є об’єктом державно-правового регулювання в Україні, визначаються комплексним характером. У законодавстві й доктринальних джерелах згадуються переважно суб’єкти сфери фізкультури і спорту (насамперед у профільному Законі України «Про фізичну культуру і спорт» 1993 р. та ін.). Лише системне і комплексне вивчення існуючої нормативно-правової бази України дозволяє розрізняти суб’єктів сфери фізкультури і спорту, суб’єктів державно-правового регулювання даної сфери, можливо, навіть суб’єктів правового впливу в галузі фізкультури і спорту.

7. Суб’єкти сфери фізкультури і спорту в Україні є досить широкою категорією; законодавець до них включає такі категорії, як: фізичні особи, які займаються фізичною культурою і спортом, у т. ч. спортсмени; фахівці сфери фізичної культури і спорту; заклади фізичної культури і спорту; відповідні органи влади. Фактично лише останні є суб’єктами державно-правового регулювання сфери фізкультури і спорту. З огляду на функціональний критерій,

виокремлено з-поміж останніх Президента України, Верховну Раду України, Кабінет Міністрів України, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері фізичної культури та спорту, за сприяння відповідно інших органів державної влади й органів місцевого самоврядування. Слід зазначити, що коло суб'єктів державно-правового регулювання сфери фізичної культури і спорту є вужчим, ніж відповідне коло суб'єктів правового регулювання даної сфери.

8. Система нормативно-правового регулювання фізичної культури і спорту в Україні засвідчує, що правотворчі та правозастосовні повноваження, інші елементи правового статусу суб'єктів державно-правового регулювання сфери фізкультури і спорту, реалізуються переважно на таких основних рівнях конституційно-правового регулювання: конституційний, законодавчий (у вузькому розумінні базується на законах), підзаконний.

9. Правовий статус суб'єктів державно-правового регулювання сфери фізкультури і спорту є комплексною, багатоаспектною та інтеграційною категорією системного характеру, що об'єктивно відображає позитивні та негативні особливості політико-правової системи держави. Це юридично закріплене становище або положення спеціально уповноважених суб'єктів, що виражається в наявному комплексі його повноважень, обов'язків; відповідальності, відбиває регламентовані взаємовідносини з іншими учасниками суспільних відносин відповідних сфер життєдіяльності.

10. На нашу думку, спостерігається до певної міри несистемність та непослідовність реалізації правового статусу суб'єктів державно-правового регулювання сфери фізичної культури і спорту, іноді алогічність чи дублювання положень деяких нормативно-правових актів у цій галузі тощо. Одним із шляхів виходу з такої ситуації є імплементація міжнародно-правових стандартів, оновлення, внесення відповідних змін і доповнень до чинного законодавства України, його систематизація з метою удосконалення правового статусу суб'єктів державно-правового регулювання сфери фізкультури і спорту.

11. Мінмолодьспорт визначений урядом, як головний орган у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику, в тому числі у сферах фізичної культури і спорту, навіть звідси видно, що він є головним, а не єдиним. Таке формулювання, хоча вживається в більшій мірі, щоб попередити певні випадки необхідності наділення повноваженнями у даній сфері і інших центральних органів виконавчої влади.

12. При цьому, ряд центральних органів виконавчої влади реалізуючи власні повноваження, фактично також залучені до функціонування механізму реалізації конституційно-правових засад держаної політики у сфері фізичної культури і спорту в Україні, зокрема, Міністерство цифрової трансформації України, Міністерство внутрішніх справ України та Національна поліція України, Міністерство закордонних справ України, Міністерство інфраструктури України, Міністерство культури та інформаційної політики України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство соціальної політики України Міністерство у справах ветеранів України, Міністерство фінансів України, Міністерство юстиції України. Такий стан речей обумовлений тим, що сама сфера фізичної культури і спорту є комплексною, потребує вирішення ряду питань, нормативно-правого, фінансового, матеріально-технічного, кадрового, ресурсного, медичного характеру.

13. Водночас з метою розвитку відповідних суспільних відносин, підвищення ефективності державного регулювання сфери фізичної культури і спорту доцільним є оновлення існуючої законодавчої бази, уникнення дублювання повноважень різних владних інституцій у даній сфері, розмежування повноважень органів державної влади і місцевого самоврядування, створення дієвих контрольних механізмів з боку громадськості за цільовим використанням відповідних бюджетних ресурсів,

створення дієвих умов реалізації можливостей для активного заняття фізичною культурою і спортом, забезпечення здоров'я людини й нації.

14. Для вирішення нагальних проблем, зокрема, посилення рухової активності, стану здоров'я людини і нації, необхідним є підвищення загального рівня забезпечення державою відповідних можливостей та гарантій розвитку фізичної культури і спорту в Україні, пошук оптимальних, дієвих та ефективних варіантів вирішення таких завдань можливий, на нашу думку лише за умови системного підходу і наявності базових позицій, щоб відображали турботу держави про розвиток сфери фізичної культури та спорту, тому владні інституції є провідним суб'єктом саме забезпечення даної сфери та створення умов реалізації прав людини у сфері фізичної культури та спорту. Роль місцевих органів публічної влади щодо виконання завдання, що бере на себе держава відповідно до ч. 4 ст. 49 Конституції України є суттєвою, особливо в мовах сучасних тенденцій щодо децентралізації влади.

15. Місцеві органи публічної влади України в процесі реалізації державної політики у сфері фізичної культури і спорту, на відміну від вищих органів державної влади та центральних органів виконавчої влади діє в межах адміністративно-територіальної одиниці. Органами, що здійснюються державну політику у сфері фізичної культури і спорту на місцях є органи місцевого самоврядування та місцеві державні адміністрації, при цьому цілі загальні у всіх суб'єктів, враховуючи загальну мету - розвиток сфери фізичної культури і спорту в Україні.

16. Окрему роль серед суб'єктів правовідносин у сфері фізичної культури і спорту відіграють громадські організації, що у даній сфері відіграють як раз достатньо суттєву роль, оскільки дійсно забезпечують розвиток сфери фізичної культури та спорту.

РОЗДІЛ 5. УДОСКОНАЛЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД РОЗВИТКУ СФЕРИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

5.1 Сучасні світові тенденції розвитку конституційно-правового регулювання державної політики у сфері фізичної культури і спорту

В країнах світу питанням формування і здійснення державної політики приділяється все більше уваги. Зарубіжний досвід розвитку конституційно-правового регулювання державної політики у сфері фізичної культури і спорту свідчить про те, що ця сфера суспільних відносин все більше передається на місцевий децентралізований рівень. Так, на сьогодні фізичною культурою і спортом в середньому в розвинутих країнах світу займаються до 50% жителів, в Україні цей показним в рази менший. Це говорить про складність і системність проблеми. Саме популяризація здорового способу життя є основою здорової нації і її майбутніх поколінь. Країни світу взяли на озброєння принцип субсидіарності при визначенні засад державної політики в сфері фізичної культури і спорту. Місцеві влади зацікавлені сприяти фізичній культурі, для цього залучаються як власні ресурси, так і приватний бізнес.

Слід визнати, що в останні десятиріччя спостерігається динаміка збільшення тривалості життя людини, і не в останню чергу цьому сприяє продумана соціально орієнтовано державна політика.

Для України є вкрай необхідним проводити зміни в державній політиці, включаючи і сферу фізичної культури та спорту. І саме апробований ефективний досвід провідних країн світу може сприяти продуманій і реалістичній політиці нашої держави в цій сфері. Слід наголосити, що реформа має стосуватись всієї сфери фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності, починаючи з фізичного виховання в садочках і школах, спорту для всіх та спорту вищих досягнень, й враховуючи професійний спорт. При цьому є

складність у визначенні пріоритетів державної політики, що напряму впливає на розподіл фінансування. Всі підтримують будівництво спортивних майданчиків, спортивних споруд, басейнів, при цьому не завжди останні користуються достатнім попитом. Проблема не у вставанні спортивних майданчиків чи споруд, а саме виробленні культури заняття спортом. З дитинства мають бути привиті навички до занять фізичною культурою. Все слід робити продумано, враховувати різноманітні ризики та наслідки. В часи існування радянського союзу заняття спортом стимулювалось як елемент потенційного захисту під час війни. На перше місце ставилось не формування здорової людини, а підготовка достойного захисника. Саме під таку мету і формувались окремі вправи під час занять фізичної культури в школах та інших навчальних чи відпочинкових закладах.

Трансформаційні процеси українського суспільства, що відбуваються в період формування ціннісних орієнтирів та супроводжуються триваючою економічною і соціальною кризою. Україна задекларувала на конституційному рівні інноваційний шлях розвитку, що передбачає імплементацію цінностей Європейського Союзу і відповідно інтеграцію до згаданого міждержавного об’єднання.

Конституційно-правові засади державної політики є важливим компонентом життєдіяльності суспільства, маючи значну кількість складових, які формують основи системи державного управління в Україні. Саме реалізація державної політики у сфері розвитку фізичної культури і спорту повинна сприяти утвердженню прав і свобод людини, і забезпечити існування здорової нації та соціальної стабільності.

Відстоюємо позицію, відповідно до якої державна політика у сфері фізичної культури і спорту повинна бути максимально стабільною, враховувати власну історичну сутність та сприймати апробовані міжнародні за зарубіжні практики у цій сфері. Лише за умови оптимального вибору моделі національного розвитку фізичної культури та спорту є реальним позитивний

розвиток суспільства, формування політики для всіх і з врахування інтересів різних громадян з різними потребами в заняття фізичною культурою та спортом.

Закріпивши на конституційному рівні засади державної політики в різних сферах, включаючи і сферу фізичної культури і спорту, необхідною умовою її впровадження є наявність інституційного механізму реалізації. Саме комплексний підхід розкриття та реалізації конституційних засад державної політики у сфері розвитку фізичної культури і спорту потребує наявності чіткої ієрархії, за якою здійснюється весь процес її втілення зверху донизу. Вищі управлінські органи, що приймають рішення, передають (делегують) їх регіональними чи місцевим органам влади для виконання за встановленою ієрархією повноважень. Також слід передбачити можливість контролю за виконанням делегованих чи переданих повноважень, здійснювати аудит ефективності реалізації проектів і програм розвитку фізичної культури і спорту. Для реалізації державної політики в сфері, що досліджується важливо досягти координації між різними суб'єктами, меншою мірою використовувати примус, а зосередити увагу саме на стимулюванні.

Світові тенденції юридичного закріплення державної політики свідчать, що її ефективність може бути досягнута лише за умови наявності повноцінного інструментарію, що має включати: ефективну систему різноманітних засобів для передачі рішень, наявність можливостей моніторингу виконання рішень, при потребі можливість коригування планів та заходів, залучення достатніх матеріально-фінансових і людських ресурсів, спроможність здійснити реальну оцінку реалізації державної політики у сфері фізичної культури і спорту.

Особливістю в процесі формування та реалізації державної політики в посткомуністичних державах є те, що вона зосереджується переважно в руках вищої виконавчої та до певної міри законодавчої влад [114]. Саме зазначені інституції держави виступають ініціаторами розробки і впровадження новизни публічної політики, розподіляють необхідні ресурси, координують процес

втілення політики у різних сферах, і, найбільш проблемна складова, самі оцінюють ефективність реалізації державної політики, тобто успішність своєї діяльності.

На основі вивчення зарубіжного досвіду закріплення конституційно-правових засад державної політики загалом, і політики у сфері розвитку фізичної культури і спорту зокрема, слід відзначити, що одним надзвичайно важливим фактором для успіху реалізації такої публічної політики є чітке і однозначне формулювання її цілей. При формулюванні цілей державної політики недостатньо зафіксувати, на що вона орієнтована, - необхідно прописати очікувані результати від її здійснення, прописати часові межі здійснення, контрольні строки і динаміку інтенсивності її здійснення. Важливою умовою сприйняття державної політики українським суспільством є її публічність, визначення кола суб'єктів її реалізації, а також на кого спрямована політика, розуміли перспективи та згодні були підтримувати її. Також на міжнародному рівні вироблено правило, що прописують чіткі завдання, сутнісні цінності, критерії, територіальні та часові межі, а не загальні фрази чи декларації типу «соціально орієнтована політика», «людиноцентриська політика», «політика світових стандартів» тощо.

Особливістю реалізації конституційно-правових засад державної політики у сфері фізичної культури і спорту є необхідність активної дії всіх учасників процесу, як державних так і приватних. Державний механізм так побудований, що всі чекають команди і вказівки. Ініціатива може бути сприйнята негативно. Ці речі ускладнюють процес реформи і змін ставлення до засад державної політики. Саме наявність ефективних горизонтальних зв'язків в публічній площині суттєво збільшує її ефективність, однак ми ще спостерігаємо при реалізації державної політики спілкування між представниками державної влади, без реального залучення представників громадянського суспільства. Одночасно це призводить до обмеження наявних ресурсів та інструментів здійснення політики лише тими, що є в розпорядженні

і використанні владних інституцій, хоча є потенціал використовувати сучасні розробки і технології приватного сектора. Також подібна політика знижує можливість об'єктивної оцінки її результативності і підвищує ризик помилок в послідовності виконавчих дій та розподілі ресурсів, а також може призвести до помилок в реалізації наступних планів і завдань, розроблених для комплексного втілення державної політики у сфері фізичної культури і спорту.

Засади публічності, прозорості та гласності державної політики унеможливлюють фільтрацію інформації, дозованість при вирішення різних питань, показати інформації під вигідним кутом зору. Тому є необхідність максимально надавати інформації про процес і розробки, і реалізації, і контролю за реалізацією державної політики у сфері розвитку фізичної культури і спорту.

Дослідження генези конституційно-правових засад державної політики у сфері фізичної культури і спорту доводять тезу, що ця політика є безперервною, тобто має початок, але не має кінця. Цей діалектичний процес здійснюється в рамках певної системи, що обслуговує реалізацію сфер державної політики, розвивається і трансформується разом з нею. Особливістю сучасного періоду державної політики у сфері фізичної культури і спорту є те, що все більше питань вирішуються на горизонтальному рівноправному рівні, тобто через координацію і взаємодію, а не підпорядкування і зобов’язання. Це є позитивом, доводить свою ефективність, сприяє реалізації свободи і забезпечує трансформацію державної системи.

Здійснивши вивчення міжнародних стандартів у сфері фізичної культури і спорту, дослідивши конституційно-правову регламентації цієї сфери в Україні та світі, розкривши сучасний стан державної політики у сфері розвитку фізичної культури і спорту є можливим окреслити перспективи її удосконалення в Україні. Так, слід звернути особливу увагу на пріоритетні стратегічні напрями розвитку фізичної культури і спорту на загальнодержавному рівні. Вважаємо, що на сучасному етапі розвитку Україні є доцільним активізувати пропаганду

здорового способу життя, що є основою для розвитку фізичної культури і спорту. Держава виділяє окремі категорії жителів, при цьому мають бути створені умови для розвитку масового спорту для усіх, що вимагає розроблення доступної спортивної інфраструктури по всій країні. Спортсмени є візитівкою нашої держави, тому є вкрай важливим сприяти розвитку спорту вищих досягнень, для цього мають функціонувати центри підготовки резерву спортсменів, розроблені і впроваджені сучасні тренерські програми. Всі зазначені стратегічні напрями можливо реалізувати лише за умови вдосконалення законодавчої бази у сфері фізичної культури і спорту, які буде підкріплена фінансовою та інституційною спроможністю держави.

Ми погоджуємось із аргументацією М. Трубіна, що за останній час в Україні спорту довелось зіткнутися з багатьма проблемами, серед яких: недосконаліть законодавчої бази, невідповідність системи управління спортом принципово новим умовам розвитку сфери, постійна реорганізація державного органу управління у сфері фізичної культури та спорту, відсутність чіткого розмежування функцій між різними державними і громадськими об’єднаннями, економічна нестабільність [565, с. 33]. Також слід акцентувати увагу на проблемах у процесі розвитку фізичної культури і спорту, які було породжені процесом децентралізації влади на місця. Розвиток місцевого самоврядування передбачає і розширення повноважень у сфері фізичної культури і спорту, і відповідно держава має створити умови для ефективної реалізації цієї функції на місцевому рівні. Цей процес триває, реалізуються ефективні практики які доцільно розповсюджувати на всю територію України.

Ще раз зауважимо, що на рівні нормативного регулювання питань фізичної культури і спорту в Україні закріплюються такі питання: принципи управління фізичною культурою і спортом, визначається система і правова основа форм, методів і напрямів діяльності відповідних органів управління, основи діяльності громадських об’єднань у цій сфері. Сьогодні в Україні діють близько 200 нормативно-правових актів у сфері фізичної культури і спорту, що свідчить про

значущість питань правового, організаційного, медичного та інших видів забезпечення функціонування сфери фізичної культури і спорту для нашої держави.

В ст. 4 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» від 24 грудня 1993 року №3808-XII закріплено засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту, а саме: визнання фізичної культури і спорту як пріоритетного напряму гуманітарної політики держави; визнання фізичної культури як важливого чинника всебічного розвитку особистості та формування здорового способу життя; визнання спорту як важливого чинника досягнення фізичної та духовної досконалості людини, формування патріотичних почуттів у громадян та позитивного міжнародного іміджу держави; забезпечення гуманістичної спрямованості та пріоритету загальнолюдських цінностей, справедливості, взаємної поваги та гендерної рівності; гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури і спорту; забезпечення безпеки життя та здоров'я осіб, які займаються фізичною культурою і спортом, учасників та глядачів спортивних і фізкультурно-оздоровчих заходів; сприяння безперервності та послідовності занять фізичною культурою і спортом громадян різних вікових груп; утвердження етичних та моральних цінностей фізичної культури і спорту; створення умов для соціального та правового захисту громадян у сфері фізичної культури і спорту; забезпечення підтримки громадських об’єднань фізкультурно-спортивної спрямованості; забезпечення різноманітності, високої якості та доступності фізкультурно-спортивних послуг для громадян; забезпечення умов для підтримки напрямів фізичної культури і спорту; забезпечення доступу осіб з інвалідністю до спортивних споруд; заохочення благодійної діяльності у сфері фізичної культури і спорту; орієнтування на сучасні міжнародні стандарти у сфері фізичної культури і спорту, поєднання вітчизняних традицій і досягнень із світовим досвідом у цій сфері [490].

Відстоюємо позицію, що важливою засадою розвитку фізичної культури і спорту є застосування української мови як державної. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25 квітня 2019 року №2704-VIII у ст. 34 закріпив засади застосування державної мови у спорті. Так, спортивні заходи, у тому числі міжнародні, проводяться в Україні державною мовою. При цьому зроблено застереження, що спеціальні іншомовні терміни, що вживаються в окремих видах спорту, можуть використовуватися без перекладу. Інформаційні та інші оголошення під час проведення спортивного заходу виконуються державною мовою. Під час міжнародних заходів такі оголошення можуть дублюватися іншими мовами. Таким чином оголошення дикторів обов'язково мають звучати українською мовою.

Також важливо наголосити, що в Законі передбачено норму, що вхідні квитки для відвідування спортивних змагань, інша інформаційна продукція про спортивні змагання виготовляються державною мовою. Написи на вхідних квитках на міжнародні спортивні змагання, інша інформаційна продукція про міжнародні спортивні змагання можуть також дублюватися іншими мовами [417].

Важливим питанням для розвитку фізичної культури та спорту є закріплення на державному рівні тестів та нормативів оцінки фізичної підготовленості жителів України. В цьому питанні Україна має досвід, при цьому системного підходу до вирішення цього питання не простежується. Так, 15 січня 1996 року Кабінет Міністрів України прийняв Постанову «Про державні тести і нормативи оцінки фізичної підготовленості населення України»[407] і затвердив відповідне Положення. Саме цим актом було закріплено державні вимоги до фізичної підготовленості громадян України як критерію фізичного здоров'я, створювали умови для визначення рівня фізичної підготовленості всіх груп і категорій жителів та надали можливість здійснювати державний контроль за ефективністю фізичного виховання. Однак

Кабінет Міністрів України своєю Постановою від 5 листопада 2008 року №992 визнав такою, що стратила чинність, постанову від 15 січня 1996 року № 80 [395].

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 09 грудня 2015 року № 1045 «Про затвердження Порядку проведення щорічного оцінювання фізичної підготовленості населення України» [448] було прийнято Наказ Міністерства молоді і спорту України від 15 грудня 2016 року №4665 «Про затвердження тестів і нормативів для проведення щорічного оцінювання фізичної підготовленості населення України» [448]. Цей наказ втратив чинність 13 листопада 2018 року, так як 4 жовтня 2018 року було прийнято новий Наказ Міністерства молоді та спорту України «Про затвердження тестів і нормативів для осіб, щорічне оцінювання фізичної підготовленості яких проводиться на добровільних засадах, Інструкції про організацію його проведення та форми Звіту про результати його проведення» [447].

Можемо зробити висновок, що питання оцінювання фізичної підготовленості громадян України потребує комплексного вирішення. Протягом короткого проміжку часу в Україні динамічно змінювались затверджені умови тестів і нормативів щодо оцінювання фізичної підготовленості, яке сьогодні проводиться на добровільних засадах. Держава фактично самоусунулась від цього процесу, ми не можемо побачити реальний стан фізичної підготовленості громадян України. Ми переконані, що поряд з низкою соціально-економічних змін, що відбуваються в Україні, особливої уваги потребують питання врегулювання окремих аспектів організації, проведення спортивних та фізкультурно-оздоровчих заходів, а також занять фізичною культурою і спортом, формування здорового способу життя, залучення дітей, молоді та людей інших вікових груп до активних занять фізичною культурою і спортом, підвищення рівня відповідальності осіб що займаються фізкультурою та спортом.

Надзвичайно важливим питанням розвитку сфери фізичної культури і спорту є медичне забезпечення цієї сфери. Так, ст. 51 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» визначає засади спортивної медицини як складової системи охорони здоров'я у сфері фізичної культури і спорту. Саме спортивна медицина визначає стан здоров'я, фізичний розвиток та функціональний стан організму осіб, які займаються фізичною культурою і спортом, у тому числі шляхом визначення придатності (здійснення допуску) осіб до занять фізичною культурою і спортом, здійснення профілактики, діагностики, лікування захворювань та ушкоджень, пов'язаних із заняттям фізичною культурою і спортом.

Систематичному диспансерному огляду службою спортивної медицини підлягають особи, які займаються фізичною культурою, та спортсмени дитячо-юнацького, резервного спорту та спорту вищих досягнень, ветерани спорту [490].

Не однозначно сприймається положення цієї статті, що допуск осіб до занять фізичною культурою і спортом здійснює лікар із спортивної медицини. Так, у Верховній Раді України були зареєстровані пропозиції щодо зміни цієї статті із досить переконливим аргументуванням. Так, проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про фізичну культуру і спорт» (щодо впорядкування проведення спортивних заходів та занять фізичною культурою та спортом»" від 5 лютого 2020 року № 3011 [492] пропонує внести зміни до ст. 1 такого змісту «допуск до занять фізичною культурою і спортом – заходи направлені на реалізацію особою права на безпечне і відповідальне заняття фізичною культурою і спортом». Крім того, пропонується змінити ст. 45, виклавши її у такій редакції «Організатори масових спортивних заходів зобов'язані забезпечувати медичні послуги на спортивно-масових заходах у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, органами місцевого самоврядування та/або відповідними місцевими адміністраціями». Одразу слід зауважити, що пропоновані зміни не відповідають діючому законодавству,

зокрема положенням законів України «Про місцеве самоврядування в Україні» та «Про місцеві державні адміністрації», які не передбачають можливість встановлення порядку забезпечення медичними послугами.

При цьому основна увага в законопроекті приділена саме спортивній медицині. Пропонується внести зміни до ст. 51 і викласти її такій редакції «Спортивна медицина є складовою системи охорони здоров'я у сфері фізичної культури і спорту та визначає стан здоров'я, фізичний розвиток та функціональний стан організму осіб, які займаються фізичною культурою і спортом. Завданням спортивної медицини є здійснення профілактики, діагностики, лікування захворювань та ушкоджень, пов'язаних із заняттям фізичною культурою і спортом.

Служба спортивної медицини створюється та функціонує у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Фінансування служби спортивної медицини здійснюється відповідно до закону.

Держава забезпечує створення умов для медичного огляду лікарями спортивної медицини осіб, які займаються фізичною фізкультурою і спортом та надання медичних послуг на спортивно-масових заходах.

Рішення про допуск осіб, що самостійно займаються фізичною культурою та спортом та беруть участь у змаганнях, що не внесені до календарних планів відповідних територіально-адміністративних одиниць, приймається особами самостійно на підставі власного усвідомлення усіх ризиків та наслідків.

Допуск осіб, що систематично займаються фізичною культурою та спортом, беруть участь у змаганнях, що внесені до календарних планів відповідних територіально-адміністративних одиниць здійснюється на підставі Регламентів / Правил організаторів відповідних заходів.

Особи, які займаються фізичною фізкультурою і спортом самостійно несуть відповідальність за стан свого здоров’я та за медичний контроль свого здоров’я» [492].

Ми підтримуємо позицію Головного науково-експертного управління Верховної Ради України, яке у своєму висновку зауважило, що «Загалом основний недолік законопроекту вбачається в неповній відповідності запропонованої лібералізації дозвільних процедур у сфері, що розглядається, основам державної політики у сфері фізичної культури і спорту. В проекті Закону не враховані чинні положення абз. 7 ч. 1 ст. 4 Закону, відповідно до яких *державна політика* у сфері фізичної культури і спорту ґрунтується на засадах «*забезпечення безпеки життя та здоров'я осіб, які займаються фізичною культурою і спортом*, учасників та глядачів спортивних і фізкультурно-оздоровчих заходів». У той же час, відповідно до пропонованої нової редакції ст. 51 Закону «*рішення про допуск* осіб, що самостійно займаються фізичною культурою та спортом та беруть участь у змаганнях, що не внесені до календарних планів відповідних територіально-адміністративних одиниць, приймається особами самостійно на підставі власного усвідомлення усіх ризиків та наслідків» (ч. 4) [87].

Вважаємо, що існують потенційні загрози для здоров'я та життя спортсменів, перш за все в дитячо-юнацькому спорті, пов'язані з величезними фізичним навантаженням та специфікою окремих видів спорту. Переконані, що існують ситуації, коли виправдана обов'язкова участь фахівців у галузі спортивної медицини при визначенні можливості участі спортсменів у змаганнях. Слід брати до уваги, що більшість спортсменів і тренерів мають недостатньо медичних знань, що може призвести до негативних наслідків у прагненні результату «через неможу».

На окрему увагу заслуговує положення Закону, що заняття фізичною культурою і спортом здійснюються з додержанням медичних норм, встановлених центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я. Таким органом в Україні є Міністерство охорони здоров'я. Ця норма було додатково закріплена в Законі 16 жовтня 2012 року. В цьому аспекті важливо згадати рішення

Окружного адміністративного суду міста Києва щодо розгляду справи за позовом жителя Києва до Міністерства охорони здоров'я України. Позивач просив суд визнати протиправною бездіяльність міністерства щодо незатвердження медичних норм допуску до занять фізичною культурою та спортом та зобов'язати міністерство затвердити їх. На його думку, відсутність таких норм призводить до неможливості оцінити свій стан здоров'я як професійним спортсменам так і громадянам, які починають займатись фізичною культурою, та уникнути шкідливого впливу тих чи інших занять спортом. ОАСК у своєму рішенні вказав, що, оскільки МОЗ України є головним органом виконавчої влади у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики у сфері охорони здоров'я, то саме на нього покладено обов'язок встановлення медичних норм, з додержанням яких мають здійснюватися заняття фізичною культурою і спортом. Як свідчать матеріали справи, з 05.12.2012 по теперішній час такі норми міністерством не встановлювались [325]. Таким чином, Окружний адміністративний суд міста Києва задовольнив вимоги позивача, зокрема, визнав протиправною бездіяльність МОЗ України щодо незатвердження медичних норм допуску до занять фізичною культурою і спортом та зобов'язав міністерство їх затвердити відповідно до положень Закону України «Про фізичну культуру і спорт». В свою чергу шостий апеляційний суд залишив без змін рішення ОАСК і відповідно до статті 255 Кодексу адміністративного судочинства України, рішення набрало законної сили 25 лютого 2021 року.

На нашу переконання, допуск до занять фізичною культурою і спортом означає придатність особи за станом здоров'я до безпечних занять фізичною культурою і спортом. Медичний допуск до спортивних заходів має на меті гарантувати безпечне життя і здоров'я, а не створювати дискримінаційні умови для людини і громадянина.

Слід також зауважити, що Міжнародною хартією фізичного виховання і спорту ЮНЕСКО передбачено, що право на отримання фізичного виховання,

здійснення фізичної активності та зайняття спортом є фундаментальним правом кожної людини.

Виходячи із вищевикладеного, «система допусків» за своєю суттю може трактуватись як необґрунтована умова обмежень можливості та права кожної особи брати участь у спортивних заходах, оскільки обов'язкове отримання медичної довідки та допуску до участі у спортивному заході без встановлення критеріїв і без врахування об'єктивних факторів щодо очікуваного навантаження, типу фізичної активності тощо, фактично є перешкодою для активної участі у спорті, розвитку масового спорту, та не сприяє заявленим меті і цілям регулювання фізичної культури і спорту в Україні.

До питань допуску до спортивних заходів слід підходити диференційовано. Не зовсім виправданим є обов’язкове проходження медичного огляду при проведенні показових, благодійних чи розважальних спортивних заходах. Особливо це стосується спортивних заходів для людей з обмеженими можливостями (інвалідів, дітей з синдромом Дауна та ін.), коли вимога про медичну довідку є алогічною, так як спортивний захід не передбачає інтерес перемогти, не передбачає значні фізичні навантаження.

Проте, пункт 2 розділу ІІ Положення Наказу встановлює обов'язковість звернення особи для проходження медичного огляду до лікаря, що є працівником закладу охорони здоров'я, що входить до системи надання лікарсько-фізкультурної допомоги в Україні, вичерпний перелік яких затверджено наказом ММС України "Про затвердження переліку закладів охорони здоров'я, які входять до системи надання лікарсько-фізкультурної допомоги в Україні та мають право на проведення медичних оглядів та надання медичного допуску особам до занять фізичною культурою та спортом, у тому числі з обов'язковим диспансерним наглядом" N 3139 від 25.07.2017 року [387].

Враховуючи реформу адміністративно територіального устрою, медичну реформу, реформу децентралізації влади в Україні, є доцільним внести зміни до Закону України «Про фізичну культуру і спорт» та підзаконних актів щодо

розширення кола суб'єктів для надання медичних допусків до спортивних заходів, при цьому чітко прописати види спортивних заходів (змагань) для участі в яких медичний допуск є обов'язковим.

В Україні спостерігається стрімкий рівень зменшення числа жителів, і для виправлення ситуації слід розібратися із причинами цього процесу. Вони є як об'єктивні, так і суб'єктивні. Демографічна криза існує в багатьох країнах, і державна влада не завжди вірно сприймає виклики цього процесу. Динаміка смертності в Україні вражає, також слід додати смерті від нових хвороб, ліків і лікування від яких ще не виявили.

Ряд українських практиків небезпідставно звертають увагу на значні прогалини у чіткості визначення окремих понять і термінів, що містяться у національному законодавстві, і які мають деталізувати сутність конституційних засад забезпечення прав людини, зокрема прав на здоров'я, а також на необхідність оновлення чинного конституційного законодавства в умовах проведення в Україні системних реформ. Основними заходами забезпечення права громадян на здоров'я є: встановлення карантину (з 12.03. до 03.04. 2020 р.), із забороною відвідування закладів освіти її здобувачами, проведення всіх масових заходів, у яких бере участь понад 200 осіб, крім заходів, необхідних для забезпечення роботи органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Спортивні заходи дозволяється проводити без участі глядачів (уболівальників) [596, с. 377].

Досвід України доводить, що державне фінансування сферою охорони здоровя, розвитком фізичної культури і спорту є вкрай нераціональне та неефективне. Саме формування свідомості людини щодо ідеології здорового, активного, рухливого способу життя є тою умовою, що забезпечить розвиток людського потенціалу, і має стати основою формування державної політики у сфері фізичної культури та спорту.

Таким чином, державна політика щодо розвитку фізичної культури і спорту має реалізовуватись на високотехнологічних, науковообгрунтованих,

ресурсодостатніх основах, які сприятимуть ефективній діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування.

На жаль, в Україні ефективність низки державних програм є досить низькою через недостатнє їх фінансування, слабкий контроль, невмілу реалізацію, брак механізмів моніторингу, оцінювання та аналізу соціального ефекту від їх реалізації. Проте сутність державної політики полягає саме в тому, що остання є діяльністю органів державної влади для досягнення певних цілей і розв'язання суспільних проблем. Таким чином, державна, зокрема цільова, програма передбачає комплекс заходів (науково-дослідних, організаційно-господарських, соціально-економічних, виробничих тощо), пов'язаних із конкретними виконавцями та строками, за допомогою яких реалізується державна політика [249, с. 134].

Отже, процес реформування та оптимізації державної політики України в сфері охорони фізичної культури і спорту сьогодні, в умовах воєнного конфлікту на Сході нашої держави, повинен враховувати такі стратегічні напрями конституційно-правового регулювання. По-перше, слід врахувати вимоги Європейського Союзу у цій сфері. По другу, розробити та затвердити концепції стратегічного планування розвитку сфери фізичної культури та спорту в Україні, при цьому визначити пріоритетні види спорту високих досягнень, які потребують державної підтримки. По-третє, розробка дієвих механізмів державного регулювання приватного сектора фізичної культури і спорту, сприяння якості та ефективності його функціонування. По-четверте, державне стимулювання та підтримка наукових досліджень в сфері засад розвитку фізичної культури і спорту. По-п'яте, підвищення стандартів підготовки наукових кадрів, забезпечення раціонального використання інформаційних ресурсів у сфері фізичної культури і спорту.

Системне впровадження зазначених вище заходів стане підтвердженням того, що держава політика у цій сфері направлена на забезпечення прав і свобод людини і громадянина, становлення особистості як сильної та самодостатньої у

вирішення проблем в житті. Саме фізичний стан людини впливає на перспективи його соціально-економічного розвитку, продуктивність його діяльності і відповідно задоволення своїх благ та потреб.

Міжнародні та європейські стандарти формалізуються в джерелах міжнародного, європейського права (деклараціях, директивах, договорах, конвенціях, положеннях, пактах, регламентах, рішеннях, угодах тощо) на рівні принципів, норм, характеристик тощо. Стандарти виражають прагнення міжнародного співтовариства максимально скоординувати політику, засоби й методи діяльності суб'єктів міжнародного права [249, с. 145].

Вимога відповідності державної політики України міжнародно-правовим і європейським стандартам встановлена ст. 18 Конституції України, згідно з якою зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів та безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загальновизнаними принципами й нормами міжнародного права. У статті 9 Конституції України зазначено, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною законодавства України [246].

Однією із особливостей державної політики у сфері розвитку сфери фізичної культури і спорту є те, що її реалізація можлива лише при масовому залученні інститутів як держави, так і громадянського суспільства. І це правило підтверджено станом виконання конституційно-правових засад державної політики у сфері розвитку фізичної культури і спорту зарубіжних країн. Важливим питанням є подальший розвиток підтримки фізичної культури і спорту, тому є доцільним використати досвід зарубіжних країн у питанні підтримки українських спортсменів та команд. Є потреба з врахуванням сучасних реалій стимулювати меценатів для підтримки спорту, розробка регіональних програм розвитку фізичної культури та спорту також стоїть на порядку денному процесу утвердження здорового способу життя.

Використання досвіду Французької республіки сприятиме розвитку територіальних громад, зокрема це може бути розвиток фізичної культури і спорту на рівні школи, спортивних клубів, секцій, а також органів самоорганізації населення. Держава, в особі представників виконавчої влади, сьогодні в Україні це місцеві державні адміністрації, мають координувати цю діяльність, створювати проекти турнірів і змагань, спілкування зі спортивними федераціями.

Зарубіжний досвід також може бути корисним при вивченні джерел фінансування спорту, так багато країн запроваджують спортивну лотерею, частина доходів від проведення якої прямо потрапляють у бюджет розвитку фізичної культури і спорту. Наприклад у Франції, ФРН, Португалії та інших державах ці доходи становлять значний відсоток доходів спортивних федерацій та клубів.

В Україні нажаль непоодинокі випадки, коли несправне спортивне обладнання призводило до трагічних випадків. Тому слід на державному рівні цьому питанню приділити увагу, і закріпити, за аналогією із Французькою Республікою, положення, що власник спортивного обладнання зобов’язаний повідомити про це відповідальний державний орган (це питання може бути делеговано і на рівень місцевого самоврядування чи приватний сектор). Має бути встановлений контроль над обладнанням, щоб убезпечити випадки травмування дітей чи спортсменів.

На особливу увагу заслуговує також досвід країн світу щодо фізичного виховання в дошкільних та шкільних закладах. Сьогодні в Україні спостерігаємо картину, коли відсутній системний уніфікований підхід до проведення занять фізичною культурою. Починаючи від кількості уроків та тиждень, закінчуючи акцентами фізичної підготовки організму. Важливо щоб сучасна людина володіла різними видами діяльності в сфері фізичної культури і спорту, які направлені на зміцнення та загартування організму, сприяли

гармонійному розвитку особистості. Головним напрямком має стати розвиток швидкості, витривалості, концентрації, координації, гнучкості та м'язової сили.

Також вважаємо корисним і повчальним для України досвід Іспанії, де базову роботу з управління фізичною культурою і спортом виконують органи місцевої публічної влади, при цьому взаємодіючи з автономними спортивними клубами. Сучасна місцева політика в Іспанії характеризується постійною взаємодією різних суб'єктів, спрямовану на реалізацію в життя тих рішень центральної влади, які призводять до досягнення поставлених завдань щодо розвитку громадянського суспільства. Органи місцевої публічної влади Іспанії спільно із приватними інститутами на місцях забезпечують реалізацію конституційно-правових засад розвитку державної політики у сфері фізичного виховання та спорту. Тому може підсумувати, що в Іспанії утвердилася комбінована модель розвитку фізичної культури і спорту, яка доводить свою ефективність і має бути врахована Україною при проведенні різноманітних реформ на місцевому рівні. Це знайшло відображення і в нормативних актах про фізичну культуру і спорт, які передбачають здійснення органами місцевого самоврядування певних повноважень у сфері фізичної культури і спорту у співпраці з державними органами влади, спортивними клубами і товариствами. Такими повноваженнями, зокрема є, розробка муніципальної політики у сфері фізичної культури і спорту, максимальне використання спортивних споруд на своїй території, укладання угод з державними чи приватними організаціями в рішенні задач. Організація управління фізичною культурою і спортом в Іспанії на місцевому рівні відображає тенденцію децентралізації, яка виявляється в появі спортивної комунальної політики як самостійного явища. Створення районних рад, на які в межах їх компетенції покладається управління спортивними спорудами на відповідній території, сприяє більш повному відображенню інтересів населення в сфері фізичної культури і спорту [56, с. 163].

Заняття спортом, переважно, пов’язані із спілкуванням із дорослими вчителями чи тренерами. Саме тому толерантне відношення між ними має сприяти встановлення зв’язків, співпраці, взаємній допомозі та повазі. Тому конституційно закріплена свобода людини має можливість привчити до достатніх рамок свободи і відповідно комфорту людини. Також держава повинна враховувати той факт, що професійне заняття спортом це величезний труд і обмеження в багатьох речах. Тому не завжди загально норма права може врегулювати окремі питання підготовки і підведення спортсменів до змагань. Крім того, батьки вимушені довіритись тренерам, які не завжди відповідально ставляться до своїх функціональних обов’язків. Отримання травм, психічні зриви, несправедливість у спорті важко прописати на нормативному рівні, тому багато питань визначається і вирішуються на довірі, що унеможливлює правове гарантування прав і свобод людини.

Слід зробити наголос, що суспільні відносини у сфері фізичної культури і спорту стрімко розвиваються, тому об’єктивно існує потреба у постійному оновленні засобів їх регламентації. При цьому вдосконаленню підлягає не тільки нормативно-правова регламентація, а також відносини саморегулювання, тобто створення і застосування системи корпоративних (договірних) норм суб’єктами спортивної діяльності. Як наслідок, спостерігається світова тенденція до формування системи «м’якого права» у сфері спорту. Зазначені процеси призводять до посилення ролі диспозитивного методу правового регулювання у сфері спорту та, як наслідок, застосування приватноправових засобів правового регулювання. Саме на підставі договорів здійснюється оформлення відносин, що виникають між спортсменами та іншими суб’єктами спортивних відносин і спортивними організаціями (контракти про спортивну діяльність, трансферні контракти, агентські контракти та ін.), відбувається вирішення спортивних спорів (статути третейських судів у сфері спорту), встановлюються правила видів спорту (корпоративні акти міжнародних федерацій з видів спорту) тощо.

Викладений матеріал підтверджує висновок про необхідність системного підходу в процесі розвитку конституційно-правових засад державної політики у сфері фізичної культури і спорту в Україні. Лише скоординована робота державних органів спроможна забезпечити ефективний результат реформ в цій сфері.

У підрозділі обґрунтовано стратегічні напрями розвитку фізичної культури і спорту на загальнодержавному рівні, що включають: активізацію пропаганди здорового способу життя, що є основою для розвитку фізичної культури і спорту; створення умов для розвитку масового спорту для всіх, що вимагає розроблення доступної спортивної інфраструктури по всій країні; розвиток спортивної медицини як складової системи охорони здоров'я у сфері фізичної культури і спорту; гарантоване функціонування центрів підготовки резерву спортсменів, розроблення й упровадження сучасних тренерських програм; удосконалення законодавчої бази у сфері фізичної культури і спорту, які буде підкріплено фінансовою та інституційною спроможністю держави. На сьогодні в Україні діє близько 200 нормативно-правових актів у сфері фізичної культури і спорту, що свідчить про значущість питань правового, організаційного, медичного та інших видів забезпечення функціонування сфери фізичної культури і спорту для нашої держави.

Процес децентралізації та розвиток місцевого самоврядування передбачає й розширення повноважень у сфері фізичної культури і спорту. Відповідно держава має створити умови для ефективної реалізації цієї функції на місцевому рівні. Україна напрацьовує вдалі практики розвитку сфери фізичної культури і спорту на рівні окремих територіальних громад. Отриманий досвід має бути розповсюджений на всю територію України.

5.2 Напрями удосконалення конституційно-правового захисту прав людини і громадянина у сфері фізичної культури і спорту в умовах євроінтеграції та глобалізації

Спортивні відносини і стан їх правового регулювання засвідчують наявність прогалин та водночас різноманітних джерел. З огляду на наявність численних спортивних спорів, окрім нормативно-правових актів у цій сфері важливу роль відіграють судові рішення, корпоративні акти, рішення міжнародних організацій та інших інституцій. Процеси європейської інтеграції України демонструють активну співпрацю з Радою Європи в різних сферах, зокрема у сфері спорту. Тут прийнято Європейську культурну конвенцію 1954 р., Європейську хартію «Спорт для всіх» 1976 р., Антидопінгову конвенцію 1989 р. і Додатковий протокол 2002 р., Європейську спортивну хартію 1992 р., Європейську конвенцію щодо запобігання насильству та неналежній поведінці глядачів під час спортивних заходів та футбольних матчів 1985 р., Конвенцію проти маніпулювання спортивними змаганнями 2014 р., Конвенцію про комплексний підхід до питань безпеки, охорони та послуг під час футбольних матчів та інших спортивних заходів тощо. Водночас аналіз практики реалізації такого правового регулювання у випадках вирішення спортивних спорів потребує уваги до конкретних справ [340, с. 29].

Сьогодні в усіх сферах життя стрімко розвиваються й постійно трансформуються суспільні відносини. Очевидно, що спортивні відносини є сферою достатньо динамічною та багатогранною. У сфері спортивних змагань уже сформовано правове регулювання, яке водночас залишається не систематизованим. В Україні спортивне право знаходиться на стадії свого становлення. Крім того, національний рівень правового регулювання фізкультури та спорту потребує дослідження та вдосконалення, а також імплементації міжнародно-правових стандартів у цій сфері.

На думку С. Алєксєєва, Рада Європи сьогодні – це вже утворений механізм, котрий активно впливає на розвиток спорту в європейських державах і показує приклад іншим континентам [45, с. 310]. Г. Бордюгова в дисертаційному дослідженні під назвою «Міжнародне спортивне право як основа для формування національної галузі права «Спортивне право України» зазначає, зокрема, що специфікою правовідносин у сфері спорту є комбінованість елементів залежності від волі учасників (договірний елемент) і водночас підпорядкованості приписам суб'єктів квазі-нормативної діяльності в цій сфері дій суб'єктів спортивного руху, яка є абсолютно унікальною для сфери спорту [71, с. 11].

Відповідно до Глави 25 розділу V «Економічне та галузеве співробітництво» Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (статті 441–442), співпраця в цій сфері має сприяти: популяризації фізичної культури і спорту, здорового способу життя; підвищенню рівня національної компетенції у спортивній галузі; інтеграції людей з розумовими та фізичними вадами через заняття спортом; захисту спорту від таких загрозливих явищ, як допінг, договірні матчі, расизм та насильство. Міністерство молоді та спорту України є відповідальним внутрішньодержавним органом, очікуються такі результати запровадження програм: популяризація фізичної культури і спорту, здорового способу життя; підвищення суспільної активності людей із розумовими та фізичними вадами через заняття спортом; створення ефективної системи боротьби з такими негативними явищами в спорті, як допінг, договірні матчі, расизм та насильство [572]. Стан адаптації законодавства України та співпраці з ЄС на 2017 р. був таким: Уряд схвалив Концепцію Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури та спорту на період до 2020 р. (Розпорядження Кабінету Міністрів від 9 грудня 2015 р. № 1320); затверджено Державну цільову соціальну програму розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 р. (Постанова Кабінету Міністрів від 1 березня 2017 р. № 115); схвалено Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на

період до 2025 р. «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» (Указ Президента України від 9 лютого 2016 р. № 42), у Парламенті зареєстровано проєкт Закону України «Про внесення змін до статті 323 Кримінального кодексу України щодо боротьби з допінгом» № 7479 від 09 січня 2018 р. 21 грудня 2015 р. Україна підписала Конвенцію Ради Європи проти маніпулювання спортивними змаганнями. 16 листопада 2016 р. Верховною Радою України ратифіковано зазначену Конвенцію. Запроваджено Національні антидопінгові правила (Наказ Мінмолодьспорту від 9 жовтня 2015 р. № 3711), які зобов'язалися виконувати усі національні спортивні федерації; 7–8 листопада 2016 р. вперше в Україні, у м. Києві, відбулися засідання Європейського комітету з питань Всесвітньої антидопінгової агенції (САНАМА) та Моніторингової групи Антидопінгової конвенції Ради Європи (T-DO). Під час засідань підписано Угоду про співробітництво між Національним антидопінговим центром України та НАДО Німеччини. Прийнято нову редакцію Закону України «Про антидопінговий контроль у спорті» (від 07 лютого 2017 р. № 1835-VIII). Закон установлює європейські принципи управління антидопінговою діяльністю через Наглядову раду антидопінгового контролю, а також визначає правові та організаційні засади щодо профілактики, запобігання застосування та поширення допінгу у спорті. 3 липня 2016 р. Україна підписала Конвенцію Ради Європи про комплексний підхід до питань безпеки, охорони та послуг під час футбольних матчів та інших спортивних заходів. Здійснюються заходи щодо її ратифікації. Як бачимо, на рівні Ради Європи не створено окремих судових установ щодо розгляду спортивних спорів. Теж саме можна говорити про Україну. Проте, якщо розглядати окремі види спорту, то варто взяти до уваги саме футбольні спори, наприклад, гучну справу між ФК «Карпати» (Львів) та ФК «Металіст» (Харків). Справа розпочалася в червні 2009 р. і розглядалася як Контрольно-дисциплінарним комітетом Федерації футболу України, так і Апеляційним комітетом Федерації футболу України. Саме в процесі розгляду стало відомо,

що проведений матч був договірним. Комітет з етики та чесної гри Федерації футболу України пересвідчився, що є всі підстави вважати матч договірним. Саме на основі такого висновку всі матеріали справи передано до Контрольно-дисциплінарного комітету Федерації футболу України. Контрольно-дисциплінарний комітет, дослідивши висновок Комітету з етики та чесної гри Федерації футболу України, перевіривши матеріали справи і провівши слухання, підтвердив висновки Комітету і визнав матч «Металіст-Карпати» договірним, застосувавши до його учасників як матеріальні, так і спортивні санкції. У відповідь «Карпати» і «Металіст», не погодившись із рішенням контрольно-дисциплінарного комітету, оскаржили його зверненням до Апеляційного комітету Федерації футболу України. І хоча Апеляційний комітет, дослідивши проблему, дещо зменшив санкції, але загалом погодився з висновками попередніх інстанцій, підтвердивши договірний характер матчу. Усі учасники справи, не дійшовши згоди, наприкінці 2010 р. подали апеляційні скарги до Спортивного арбітражного суду в Лозанні. Основні слухання тривали досить довго, а ще більше тривало вивчення матеріалів через великий обсяг справи. Та найбільш здивувало те, що рішення по цій справі ухвалювалося більше як півтора року, якщо рахувати з останнього дня слухань, які відбулися на початку 2012 р. Це дуже незвично з огляду на те, що CAC вирізняється швидкістю та ефективністю в розгляді справ. Хоча не обійшлося і без затягування процесу розгляду справи з боку ФК «Металіст», який безрезультатно оскаржував будь-які рішення та докази, що були надані. У цілому ж рішення Апеляційного комітету ФФУ залишилося незмінним, за винятком скасування штрафних балів, які було присуджено клубам (по - 9) [531]. Отже, враховуючи особливості футболу, його популярність та прибутковість, у цій сфері створено функціональний механізм розгляду спорів.

Утвердження конституційно-правових засад державної політики у сфері фізкультури і спорту має грунтуватись на дотриманні основних прав і свобод людини. Спорт має бути дисциплінований через право і стійкий правовий

порядок в державі, при цьому людина – наділеної всіма правами, якими вона може вільно користуватися. Доведено, що сучасна сутність правової і демократичної держави розкривається через її політику в галузі прав людини. Але реалізація прав залежить не тільки від держави, а й від рівня загальноправової культури суспільства і особистості. Конституційні права і свободи людини та громадянина забезпечують охорону та ефективне користування невід'ємними людськими благами та цінностями, дають змогу людині і громадянину безперешкодно користуватися особистою свободою [73, с. 24].

Спортивні відносини на сьогоднішній день потребують комплексного правового регулювання, в більшій мірі узагальнення та кодифікацій відповідних норм. Щодо самого явища спортивна безпека, то в теорії права, їй приділено недостатньо уваги. Для удосконалення правового регулювання фізкультури та спорту в Україні окремої уваги потребує дослідження такого поняття, як спортивна безпека.

Всі види діяльності людини є потенційно небезпечними, тому, враховуючи, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ст. 3 Конституції України), забезпечення безпечних умов реалізації потреб та інтересів людини у сфері фізкультури і спорту є завданням держави, для успішного його виконання необхідним є розробках теоретичних основ та удосконалення, в першу чергу, конституційно-правового регулювання [359, с. 67].

В Україні поняття спортивна безпека є майже не дослідженим комплексно, тобто певні аспекти, що є складовими спортивної безпеки досліджуються і в регульовані в рамках різних галузей права. Необхідність дослідження теоретичного і конституційного аспекту спортивної безпеки є актуальним завданням, оскільки проведення такого дослідження дасть змогу

імплементувати міжнародні стандарти, щодо забезпечення спортивної безпеки та удосконалити національні нормативно-правові акти у даній сфері.

У теорії держави та права дослідження понять безпека та правопорядок здійснюється в контексті вивчення механізму держави та функцій і завдань держави, а також через призму поняття законності, як режиму. Ґрунтовні дослідження здійснені в рамках вивчення проблематики безпеки життєдіяльності. Питання спортивної безпеки розглядається фрагментарно, напрацювання стосуються різних окремих аспектів безпеки в сфері фізкультури та спорту.

У 2005 році автори підручника, присвяченого питанням безпеки життєдіяльності, констатували, що сучасний стан безпеки життєдіяльності в Україні та інших країнах є незадовільний. Відсутність централізованого державного фінансування, економічна нестабільність, яка відлякує західних інвесторів, постійний пошук політичних альтернатив в Україні не дають змоги підтримувати на необхідному сучасному рівні безпеку проживання людей. Законодавчі документи вже практично створили правовий простір для захисту життя та здоров'я людей, однак механізм реалізації цих законів не функціонує достатньою мірою [74, с. 19-20].

Найпростіше визначення категорії безпека, можна представити так, безпека – це такий стан, коли відсутня небезпека. Небезпеками називають негативні впливи в системі «людина-середовище проживання». Небезпека — негативна властивість живої та неживої матерії, здатна чинити шкоду самій матерії: людям, природньому середовищу, матеріальним цінностям. Небезпека реалізується шляхом небезпечних та шкідливих факторів. Небезпечний фактор — фактор, вплив якого на людину призводить до травми або фатального наслідку (ураження електричним струмом, наїзд транспорту, отруєння сильними отрутами тощо). Шкідливий фактор — фактор, вплив якого на людину за певних умов призводить до захворювання або зниження життєво важливих функцій організму, а також працездатності (шум, вібрація, легке

отруєння тощо). У процесі розвитку цивілізації система «людина-середовище проживання» не залишається незмінною та визначається розвитком науково-технічного прогресу. Тому не залишаються незмінними як набір небезпечних та шкідливих факторів, так і рівень, сила, масштаб їх впливу на людину [74, с. 14].

Проблематика національної безпеки зародилася в США в середині минулого століття. Спочатку згадане поняття використовувалося в Європі як синонім обороноздатності держави і під нею розуміли, насамперед, воєнну та політичну безпеку. Однак на початку 90-х років в наукових дослідженнях та в літературі проблему «національної безпеки» починають розглядати з різних сторін. Так, Е.І. Скакун під цим поняттям розуміє стан, який забезпечує достатню економічну та воєнну міцність нації для протидії ... загрозам для її існування, які виходять як від інших країн, так і з середини країни. На думку Н.О. Ушакова, національна безпека – реальна спроможність бути вільними від зовнішньої небезпеки. А колишній міністр оборони США Г. Браун зазначав, що національна безпека – це здатність зберігати фізичну цілісність й територію, підтримувати економічні відносини з іншими країнами світу, на різних рівнях захищати від зовнішнього негативного впливу свої інститути та систему управління, контролювати свої кордони [513, с. 27].

В теорії держави та права категорія безпека розглядається зазвичай разом із категорією правопорядок. Так, правопорядок – це цілісне інституційне соціально-правове явище, що являє собою самостійний феномен правової реальності. Він є загальновизнаним наочним фактом і невід'ємною частиною офіційного, публічного і приватного правового життя, яке існує у суспільстві і щоденно має прояв у різноманітних обставинах життєдіяльності окремих особистостей та спільнот [259, с. 9-10].

Пучков О. розглядаючи поняття та ознаки сучасного правопорядку у сфері національної безпеки, дає таке визначення даному поняттю, правопорядок у сфері національної безпеки – реальний статикодинамічний стан соціально-правового життя,який характеризується захищеністю об’єктів

національної безпеки та національних інтересів і цінностей усього народу від потенційних, реальних загроз і викликів[498, с. 249].

Автор, зазначає, що роль правопорядку у сфері національної безпеки в його конкретній формі і місце в системі громадського правопорядку визначені змістовними характеристиками, які залежать як від нормативного ладу права або від правозастосовної практики, так і від складного поєднання різних чинників суспільного буття – економічних, політичних, ідеологічних, моральних. Варто відзначити, що на сучасний правопорядок у сфері національної безпеки значний вплив справляють поширені кримінальні практики, такі як, організована злочинність, торгівля зброєю тощо. Правопорядок загалом і у сфері національної безпеки зокрема ґрунтується як на позитивному, так і на природному праві, що формується у свідомості всіх членів суспільства [498, с. 249].

Загалом погоджуючись із такою позицією, наголошуємо на тому, що основний зв’язок між правопорядком та безпекою полягає в тому, що наявність правопорядку обумовлена досягненням певного рівня безпеки. Говорячи про спортивну безпеку нам необхідно визначити її місце і роль в ракурсі загального поняття безпека України, державної безпеки та правопорядку.

Основним критерієм розрізнення форм правопорядку є характер формування, організації та відтворення. З цієї точки зору правопорядок або має зовнішнє джерело організації (він встановлюється), або має внутрішнє джерело організації (він самоорганізується), перший умовно можна назвати державним, другий – не державним. Вбачається, що останній є більш гнучким до змін, бо не проходить складних процедур нормативного закріплення, а одразу реалізовується в соціальній практиці. За аналогією з відносинами, що складаються в соціумі між автономними і незалежними або між залежними суб’єктами, можна виокремити і третій – міжнародний. Саме специфічна природа правопорядку у сфері національної безпеки є першоосновою формування міжнародного правопорядку у вказаній сфері. Постійний діалог, у

якому беруть участь суб'єкти міжнародних відносин (насамперед держави), зводиться до захисту власних національних інтересів [498, с. 250]

Якщо ж говорити про спортивну безпеку, то дане поняття є багатогранним, в тому числі є складовою і міжнародної, державної безпеки, при чому з різних аспектів, оскільки розвиток фізичної культури та спорту сприяє здоров'ю громадян, є фактором продовження тривалості життя та працездатності, та чинником боротьби проти шкідливих звичок (алкоголізм, наркоманія), що визнані на сьогодні чинниками небезпечними, такими що несуть загрозу безпеці життєдіяльності людини – з одного боку, а з іншого спортивні змагання є заходами місцевого, державного та міжнародного рівня, і забезпечення правопорядку та дотримання прав людини, під час їх проведення є одним із завдань правоохоронних органів різного рівня.

Зокрема, на міжнародному рівні прийнято ряд документів, Міжнародна конвенція проти апартеїду в спорті (Нью-Йорк, 16.05.1986 р.), ратифікована Україною 08.05.1987 р.; Конвенція проти допінгу ETS № 135 (Страсбург, 16.11.1989), ратифікована Україною 15.03.2001 р.; Європейська конвенція про насильство та неналежну поведінку з боку глядачів під час спортивних заходів, і, зокрема, футбольних матчів ETS № 120 (Страсбург, 19.08.1985 р.), ратифікована Україною 15.11.2001 р.; Угода про співробітництво в галузі фізичної культури і спорту держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав 25.05.2007 р. тощо.

Засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту, визначені у Законі України «Про фізичну культуру і спорт» від 24.12.1993 р. свідчать в тому, числі на пріоритет цієї галузі для держави. Серед засад, визначено наступні: визнання фізичної культури і спорту як пріоритетного напряму гуманітарної політики держави;визнання фізичної культури як важливого чинника всебічного розвитку особистості та формування здорового способу життя;визнання спорту як важливого чинника досягнення фізичної та духовної досконалості людини, формування патріотичних почуттів у громадян та

позитивного міжнародного іміджу держави;забезпечення гуманістичної спрямованості та пріоритету загальнолюдських цінностей, справедливості, взаємної поваги та гендерної рівності;гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури і спорту;забезпечення безпеки життя та здоров'я осіб, які займаються фізичною культурою і спортом, учасників та глядачів спортивних і фізкультурно-оздоровчих заходів;сприяння безперервності та послідовності занять фізичною культурою і спортом громадян різних вікових груп;утвердження етичних та моральних цінностей фізичної культури і спорту;створення умов для соціального та правового захисту громадян у сфері фізичної культури і спорту;забезпечення підтримки громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості;забезпечення різноманітності, високої якості та доступності фізкультурно-спортивних послуг для громадян;забезпечення умов для підтримки напрямів фізичної культури і спорту;забезпечення доступу осіб з інвалідністю до спортивних споруд;заохочення благодійної діяльності у сфері фізичної культури і спорту;орієнтування на сучасні міжнародні стандарти у сфері фізичної культури і спорту, поєднання вітчизняних традицій і досягнень із світовим досвідом у цій сфері [490].

Поняття безпеки в законодавстві зустрічається в контексті безпеки державної, так Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. [464] дає визначення поняттям воєнна безпека, громадська безпека і порядок, державна безпека, національна безпека України. Зокрема, воєнна безпека розуміється, як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від воєнних загроз;громадська безпека і порядок - захищеність життєво важливих для суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і громадянина, забезпечення яких є пріоритетним завданням діяльності сил безпеки, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб та громадськості, які здійснюють узгоджені заходи щодо

реалізації і захисту національних інтересів від впливу загроз;державна безпека - захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру. Під національною безпекою України законодавець розуміє, захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [464].

Простежується те, що безпеку розглядають як захищеність явищ, процесів. Тобто розрізняють безпеку в залежності від об'єкту, захищеність якого забезпечується.

Корж І. дає розуміння терміну «безпека України», яке заслуховує увагу, як збалансований стан функціонування людини, суспільства і держави, за якого існуючі суспільні правовідносини направлені на прогнозування, попередження, своєчасне виявлення та мінімізацію впливу існуючих та потенційних викликів, ризиків, небезпек і загроз або уникнення їх, як всередині держави, так і за її межами, що дозволяє зберегти систему людських, суспільних та державних цінностей і забезпечити подальший їх розвиток [247, с. 71].

Ми також підтримуємо позицію, щодо необхідності застосування системного підходу до розгляду явища безпеки. Так, Корж І., застосовуючи об'єктовий принцип, виділяє три великих види безпеки, які у своїй сукупності і системності складають безпеку України (безпеку держави): державна безпека; суспільна безпека і безпека особистості (людини і громадянина) [247, с. 72].

Якщо говорити про спортивну безпеку, то вона, як входить до поняття безпека України, так і сама в свою чергу складається із підсистем.

Заплатинський В., зокрема, визначає, що безпека у спортивній галузі складається з кількох взаємозалежних аспектів, зокрема, до них належать: безпека спортсмена; безпека спортивної організації; безпека проведення змагань та масових спортивних заходів [160].

Заплатинський В. у своїй статті де обґрунтовує доцільність підготовки фахівців у галузі безпеки спорту. За зазначеними трьома напрямками автор виділяє наступні загрози: 1 – у напрямку безпека спортсмена, розглядаються загрози пов'язані з способом життя спортсмена; загрози, пов'язані з тренуваннями та змаганнями; 2 – у напрямку безпеки проведення змагань та масових спортивних заходів, - загроза тероризму на спортивних змаганнях; загрози, пов'язані з вандалізмом, масовим безладом та протиправними діями під час спортивних подій;загрози пов'язані з недостатньою підготовленістю та поганим фізичним станом осіб, які приймають участь у масових спортивних заходах;загрози, пов'язані з впливом природних, техногенних та соціальних небезпек; 3 – щодо безпеки спортивної організації, то її розглядають в контексті безпеки пересічного підприємства, що надає послуги. В даному контексті до основних напрямів забезпечення безпеки спортивних підприємств автор відносить: фінансову безпеку, транспортну безпеку, охорону будівель і споруд, пожежну безпеку, інформаційну безпеку та безпеку роботи з мас-медіа, безпеку персоналу, фізична охорона керівників, ключових працівників та спортсменів, та інші напрямки.

Ми вбачаємо таку позицію обґрунтованою, те що стосується предмету нашого розгляду, то з позиції конституційного права, ми пропонуємо розглядати спортивну безпеку як підвид державної безпеки, забезпечення якої є обов'язком держави, та спортивну безпеку, як результат реалізації прав людини в сфері фізкультури та спорту.

У підсумку Заплатинський В. розглядаючи питання підготовки фахівців у галузі безпеки спорту, прийшов до висновку, що питання безпеки у спорті надзвичайно широкі та різнопланові, для їх вирішення будуть потрібні фахівці з безпеки спорту різних напрямів, формування таких фахівців це не забаганка - це відповідь на запит сучасного розвитку спорту, вже сьогодні спортивні організації та установи потребують таких фахівців і їх затребуваність зростатиме з кожним роком [160, с. 15].

Астапенко П., досліджуючи спортивну безпеку і спортивні загрози в рамках концептуальних основ і превентивної діяльності поліції, на прикладі поліції землі Північний Рейн - Вестфалія, ФРН, робиться висновок, що спортивні загрози вийшли за територію спортивних об'єктів і змагань, спортивні змагання є фоном і приводом, за допомогою яких продукуються події протиправного характеру [53].

Щодо Конституції України, то ст. 49, де закріплене право людини на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування, і визначено, що охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм; держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування, у державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно; існуюча мережа таких закладів не може бути скорочена. Держава сприяє розвиткові лікувальних закладів усіх форм власності. І основна для нас ч. 4 ст. 49 Основного Закону України [236] дуже узагальнено визначає, що держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту, забезпечує санітарно-епідемічне благополуччя.

Тобто законодавець розглядає на конституційному рівні сферу фізичної культури та спорту як складову права на охорону здоров’я. Але реальна сфера правовідносин фізичної культури і спорту не може розглядатися тільки, як забезпечення можливості індивіда займатися цими видами діяльності, спортивні заходи та змагання – це бізнес, чинник, який впливає на геополітику, формування та популяризацію певних ідей серед людей.

Як бачимо вже розпочато процес формування окремого напрямку, в тому числі і наукового, щодо спортивної безпеки. Так, 20.06.2017 р. було проведено круглий стіл «Безпека спорту. Нові тенденції», в рамках Плану заходів у Національному університеті фізичного виховання і спорту України до Дня охорони праці під девізом «Удосконалення збору та використання даних про безпеку та гігієну праці», затвердженому наказом ректора НУФВСУ від

24.04.2017 № 102 «Про відзначення Дня охорони праці» [294]. Організатори заходу, мали на меті створення науково-методичної бази для розроблення спеціальності «Безпека спорту» (магістратура), розширення міжнародних зв'язків з Чеською та Словацькою республіками та покращення наукових зв'язків з українськими науковими установами та вищими навчальними закладами, в яких проводиться наукова робота з питань безпеки.

Загалом очевидним є необхідність узагальнення теоретичних та конституційно-правових основ спортивної безпеки, саме задля покращення нормативно-правового регулювання її забезпечення.

Завдання забезпечення безпеки у суспільстві загалом покладено на державу, оскільки навіть історично об'єднувалися люди, в першу чергу для того, щоб вижити, тобто для створення найбільш сприятливих умов для існування. Одним із завдань держави є забезпечення правопорядку, його гарантією є оптимальний рівень безпеки, для цього потрібним є створення відповідних умов та запровадження правових механізмів.

Ми вбачаємо, що спортивна безпека є явищем, що включає ряд підсистем, але при цьому сама є складовою державної та міжнародної безпеки.

Розвиток фізичної культури та спорту сприяє здоров'ю громадян, є фактором продовження тривалості життя та працездатності, та чинником боротьби проти шкідливих звичок (алкоголізм, наркоманія), що визнані на сьогодні чинниками небезпечними, такими що несуть загрозу безпеці життєдіяльності людини. Спортивна безпека також включає безпеку спортивних споруд та безпеку проведення спортивних заходів, а також безпеку спортсменів і вболівальників, забезпечення правопорядку та дотримання прав людини, під час проведення спортивних змагань є одним із завдань правоохоронних органів різного рівня, оскільки самі змагання бувають місцевого, державного, регіонального та міжнародного рівня.

Безпеку розглядають як захищеність явищ, процесів. Тобто розрізняють безпеку в залежності від об'єкту, захищеність якого забезпечується.

Пропонуємо розглядати спортивну безпеку як підвид державної безпеки, забезпечення якої є обов'язком держави, та спортивну безпеку, як результат реалізації прав людини в сфері фізкультури та спорту. Тобто, спортивна безпека – це стан захищеності, з мінімальним рівнем загроз, правовідносин в сфері фізичної культури та спорту. [359, с. 68].

Слід зробити наголос, що суспільні відносини у сфері фізичної культури і спорту стрімко розвиваються, тому об'єктивно існує потреба у постійному оновленні засобів їх регламентації. При цьому вдосконаленню підлягає не тільки нормативно-правова регламентація, а також відносини саморегулювання, тобто створення і застосування системи корпоративних (договірних) норм суб'єктами спортивної діяльності. Як наслідок, спостерігається світова тенденція до формування системи «м'якого права» у сфері спорту. Я слушно зауважив М. Ткалич, посилення ролі норм «м'якого права» пов'язане з комерціалізацією спорту і постійним збільшенням питомої ваги приватних відносин у сфері спорту, передусім, у сфері професійного спорту [563].

Зазначені процеси призводять до посилення ролі диспозитивного методу правового регулювання у сфері спорту та, як наслідок, застосування приватноправових засобів правового регулювання. Саме на підставі договорів здійснюється оформлення відносин, що виникають між спортсменами та іншими суб'єктами спортивних відносин і спортивними організаціями (контракти про спортивну діяльність, трансферні контракти, агентські контракти та ін.), відбувається вирішення спортивних спорів (статути третейських судів у сфері спорту), встановлюються правила видів спорту (корпоративні акти міжнародних федерацій з видів спорту) тощо.

Професійний спорт це бізнес з метою отримання прибутку. Саме тому організовуються нові турніри, наприклад футбольна «Ліга націй», визнаються нові види спорту, які можуть бути прибутковими. Так, у серпні 2018 року наказом Мінмолодьспорту України спортивний покер було визнано видом

спорту [396]. Разом з наданням офіційного статусу цей вид спорту отримав додаткові можливості для розвитку (зокрема, можливість виходу на телебачення та залучення телевізійної аудиторії). Цим же Наказом було відмовлено громадській організації «Федерація Кіокусін кай України» у визнанні виду спорту «Кіокусін»[397].

Відповідно до Наказу Мінмолодьспорту України від 16 вересня 2020 року №1557 «Про визнання, відмову у визнанні видів спорту та внесення змін до Реєстру визнаних видів спорту в Україні» визнано види спорту в Україні «Кануполо», «Кіберспорт (електронний спорт)», «Кіокушин БуДо карате», «Поло», «Таеквон-До» [396]. Може спостерігати динаміку розвитку видів спорту, коли комп'ютерна розваг стала офіційним видом спорту як в Україні, так і багатьох державах світу. Варто зазначити, що у 2017 році відбувся саміт Міжнародного олімпійського комітету, де учасники серед іншого розглядали питання включення кіберспорту до переліку олімпійських видів спорту. МОК визнав, що кіберспорт демонструє стрімкий розвиток, а також може забезпечити платформу для взаємодії з олімпійським рухом. Обсяг кіберспорту, за різними оцінками, становить 1–1,5 млрд. дол. При цьому експерти відзначають, що ринок кіберспорту зростає на 20–30% щорічно [272, с. 66]. Вже у 2019 р. аудиторія турнірів з кіберспорту складе близько 400 млн. осіб. Головними джерелами прибутку в кіберспорті, як і в традиційних видах спорту, є призові на турнірах, продаж атрибутики, спонсорство, реклама, ставки на результат змагань тощо.

Особливої уваги потребують питання удосконалення законодавства щодо регулювання професійного спорту. Підтримуємо пропозицію розробки окремого законодавчого акту, який на національному рівні чітко і вичерпно визначив би основні засади правового регулювання відповідних відносин з врахуванням міжнародних стандартів і найкращих світових практик. Хоч Україна не є учасницею СНД, однак корисним можу бути врахування

розробленого і затвердженого в 2007 році Міжпарламентською асамблею держав-учасниць СНД модельного закону про професійний спорт [302].

Правник Колодій О. в 2015 році захистив дисертацію «Модельні правові акти: теорія та практика реалізації» [191], в якій аргументував доцільність прийняття саме модельних законів, при цьому було використано власний історичний досвід, зарубіжний досвід і міжнародну практику. Відстоюємо позицію, що доцільно прийняти не Спортивний кодекс, а ряд модельних законів, які для прикладу мають сприяти розвитку окремих видів спорту чи розвитку спорту на рівні територіальних громад.

Уваги заслуговує постанова Кабінету Міністрів України від 1 березня 2017 року № 115 «Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року». Визначальною метою цієї Програми, відповідно до її положень, є визначення провідної ролі фізичної культури та спорту як важливого фактору здорового способу життя, профілактики захворювань, формування гуманістичних цінностей, створення умов для всебічного гармонійного розвитку людини, сприяння досягненню фізичної та духовної досконалості людини, виявлення резервних можливостей організму, формування патріотичних почуттів у громадян і позитивного іміджу держави у світовому співтоваристві. На наше переконання, саме ці завдання мають стати основою для національної програми розвитку фізичної культури і спорту [422, с. 94].

Необхідно розширити права та можливості уразливих людей. У Порядку денному відображені, зокрема, потреби всіх дітей, молоді, осіб з інвалідністю (більше ніж 80 відсотків яких живуть у бідності), людей, які живуть із ВІЛ/СНІДом, літніх людей, корінних народів, біженців та внутрішньо переміщених осіб і мігрантів. Ми сповнені рішучості вжити подальших ефективних заходів і діяти відповідно до міжнародного права задля усунення перешкод і обмежень, посилення підтримки та задоволення особливих потреб людей, які живуть у районах, постраждалих від складних надзвичайних

ситуацій гуманітарного характеру, і у районах, постраждалих від тероризму [502].

Сталий розвиток неможливо забезпечити без миру та безпеки, а без сталого розвитку мир і безпека опиняться під загрозою. У новому Порядку денному визнано необхідність побудови миролюбного, справедливого і всеохоплюючого суспільства, у якому забезпечено рівний доступ до правосуддя і яке ґрунтується на повазі прав людини (включно з правом на розвиток), реальному верховенстві права і належному врядуванні на всіх рівнях, а також на прозорих, ефективних і підзвітних інституціях. У Порядку денному враховано фактори, що спричиняють насильство, незахищеність і несправедливість, як-от: нерівність, корупція, неякісне врядування і незаконні фінансові потоки та потоки зброї. Ми повинні подвоїти зусилля задля врегулювання або попередження конфліктів і надання допомоги постконфліктним країнам, зокрема шляхом забезпечення помітної ролі жінок у зміцненні миру та державному будівництві. Ми закликаємо вжити додаткових ефективних заходів і дій відповідно до міжнародного права для усунення перешкод на шляху повної реалізації права на самовизначення народів, які живуть в умовах колоніального панування та іноземної окупації, що продовжує негативно впливати на їхній економічний та соціальний розвиток, а також на стан навколишнього середовища, в якому вони живуть.

Важливим питанням розвитку національного спорту є збереження молодих талантів і створення належних умов для прогресу спортсменів. Окремі країни світу зацікавлені в переході українських спортсменів до їх збірних команд. Так, міністр молоді та спорту України Ігор Жданов в 2018 році заявив, що за всі роки незалежності України близько 140 спортсменів - членів національної збірної змінили своє «спортивне громадянство». Сплеск спортивної міграції припав на 2014 рік, який пов'язаний з початком війни з Російською Федерацією. Згідно з переліком спортсменів, котрі виїхали за кордон і змінили громадянство, який є в розпорядженні агентства "Інтерфакс-

Україна", з 1993-го до 2013 рік Україну залишили 113 спортсменів, з 2014-го по 2017 рік - 24 спортсмени, а у 2018 році - лише один. Щодо країн, то громадянами Росії стали 48 українських спортсменів (з яких 20 - у період 2014-2017 років), Азербайджану - 25, США - 12, Білорусі, Туреччини - по 6, Німеччини, Ізраїлю - по 4, Португалії, Узбекистану - по 3, Австралії, Франції, Казахстану, Італії, Грузії, Болгарії - по 2, Словенії, Хорватії, Швеції, Іспанії, Великої Британії, Канади, Катару, Єгипту, Словаччини, Австрії, Японії, Угорщини, Аргентини, Латвії - по одному спортсмену [147]. Для України залишається актуальним питання збереження українських спортивних талантів для національної збірної. Слід зробити також застереження, до цього переліку не потрапили численні переходи молодих спортсменів, які показували потенціал, але не були членами національної збірної. Об'єктивні данні про чисельність таких випадків отримати досить складно. Все це ще раз актуалізує питання комплексного підходу до реформи сфери фізичної культури і спорту в Україні.

Для реалізації значного потенціалу Україні необхідно сконцентруватися на реалістичній стратегії розвитку, активно залучати і використовувати людський потенціал, технології та знання, апробований і ефективний закордонний досвід. У цьому аспекті закріплення на рівні Конституції України зовнішньополітичного курсу на інтеграцію та набуття членства в Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного альянсу набуває вагомого значення, адже Європа для України вважається своєрідним дороговказом, джерелом досягнень, знань, досвіду та перспектив. Нажаль ми можемо спостерігати відсутність довгострокових стратегій розвитку України, вагомі проблеми інституційної системи, постійні політичні протистояння, не сприйняття досягнень попередників (уряду, глави держави, парламенту), а також тотальна корупція в Україні, включаючи і сферу фізичної культури і спорту, призвело до того, що спроби реалізувати прагматичні за задумом плани не досягають бажаного результату.

Конституція України містить загальні основоположні норми щодо співпраці України з іноземними державами та їх об'єднаннями. Так, стаття 18 Конституції України встановлює, що «зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права» [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору)» від 07 лютого 2019 р. було внесено зміни до Конституції України. Так, п'ятий абзац преамбули доповнено словами «та підтверджуючи європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України». До повноважень Верховної Ради України додано положення щодо визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики, реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору. Кабінет Міністрів України зобов'язаний «забезпечувати реалізацію стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору» [236]. А «Президент України є гарантом реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору і забезпечує реалізацію стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору» [236]. Слід відзначити, що починаючи із ініціативи змін до Основного Закону України щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору супроводжувався досить гострими дискусіями на рівні політиків та експертів.

Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 червня 2014 р., яка була ратифікована Законом України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII [572] на сьогодні є тим документом, що регламентує євроінтеграційну стратегію України системно і послідовно. Зміст названої Угода про асоціацію є найбільшим за обсягом і змістом міжнародно-правовим договором за час існування незалежної України та однією з найбільшмх міжнародних угод з третьою країною, стороною якої був ЄС. В Угоді зафіксовано широкий спектр питань, включаючи основи демократії, права людини і багато іншого.

Важливою засадою розвитку фізичної культури і спорту є застосування української мови як державної. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25 квітня 2019 року №2704-VIII у ст. 34 закріпив засади застосування державної мови у спорті, які ще потребують впровадження в практику функціонування національних спортивних інституцій.

Утвердження державної політики у сфері розвитку фізичної культури і спорту передбачає установлення власних національних завдань, керуючись глобальним світовим рівнем устремлінь, але враховуючи національні умови. Саме суверен має прийняти рішення щодо впровадження рекомендованих глобальних завдань у державну політику України через національні процеси планування, політичні заходи і стратегії розвитку різних сфер суспільного життя, включаючи фізичну культуру і спорт.

Висновки до розділу 5

1. Констатовано, що вивчення міжнародних стандартів у сфері фізичної культури і спорту, дослідження конституційно-правової регламентації цієї сфери в Україні та світі, розкриття сучасного стану державної політики у сфері розвитку фізичної культури і спорту дало змогу окреслити перспективи її удосконалення в Україні.

2. Автором обґрунтовані стратегічні напрями розвитку фізичної культури і спорту на загальнодержавному рівні, що включають: активізацію пропаганди здорового способу життя, що є основою для розвитку фізичної культури і спорту; створення умов для розвитку масового спорту для усіх, що вимагає розроблення доступної спортивної інфраструктури по всій країні; розвиток спортивної медицини як складової системи охорони здоров'я у сфері фізичної культури і спорту; гарантоване функціонування центрів підготовки резерву спортсменів, розроблення і впровадження сучасних тренерських програм; вдосконалення законодавчої бази у сфері фізичної культури і спорту, які буде підкріплена фінансовою та інституційною спроможністю держави. Сьогодні в Україні діють близько 200 нормативно-првових актів у сфері фізичної культури і спорту, що свідчить про значущість питань правового, організаційного, медичного та інших видів забезпечення функціонування сфери фізичної культури і спорту для нашої держави.

3. Процес децентралізації та розвиток місцевого самоврядування передбачає і розширення повноважень у сфері фізичної культури і спорту, і відповідно держава має створити умови для ефективної реалізації цієї функції на місцевому рівні. Україна напрацьовує вдалі практики розвитку сфери фізичної культури і спорту на рівні окремих територіальних громад, і отриманий досвід має бути розповсюджений на всю територію України.

4. На думку автора, важливою засадою розвитку фізичної культури і спорту є застосування української мови як державної. Закон України «Про

забезпечення функціонування української мови як державної» від 25 квітня 2019 року №2704-VIII у ст. 34 закріпив засади застосування державної мови у спорті. Так, спортивні заходи, у тому числі міжнародні, проводяться в Україні державною мовою. При цьому зроблено застереження, що спеціальні іншомовні терміни, що вживаються в окремих видах спорту, можуть використовуватися без перекладу. Інформаційні та інші оголошення під час проведення спортивного заходу виконуються державною мовою.

5. Ґрунтуючись на досвіді зарубіжних країн, важливим питанням для розвитку державної політики у сфері фізичної культури та спорту є закріплення на державному рівні тестів та нормативів оцінки фізичної підготовленості жителів України. Зроблено висновок, що питання оцінювання фізичної підготовленості громадян України потребує комплексного вирішення. Протягом короткого проміжку часу в Україні динамічно змінювались затверджені умови тестів і нормативів щодо оцінювання фізичної підготовленості, яке сьогодні проводиться на добровільних засадах. Держава фактично самоусунулась від цього процесу, як наслідок, відсутня можливість побачити реальний стан фізичної підготовленості громадян України. Поряд з низкою соціально-економічних змін, що відбуваються в Україні, особливої уваги потребують питання врегулювання окремих аспектів організації, проведення спортивних та фізкультурно-оздоровчих заходів, а також занять фізичною культурою і спортом, формування здорового способу життя, залучення дітей, молоді та людей інших вікових груп до активних занять фізичною культурою і спортом, підвищення рівня відповідальності осіб що займаються фізкультурою та спортом.

6. З’ясовано, що заняття фізичною культурою і спортом здійснюються з додержанням медичних норм, встановлених центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров’я. Таким органом в Україні є Міністерство охорони здоров’я. Ця норма було додатково закріплена в Законі «Про фізичну культуру і спорт» від 16

жовтня 2012 року. В цьому аспекті важливо згадати рішення Окружного адміністративного суду міста Києва щодо розгляду справи за позовом жителя Києва до Міністерства охорони здоров'я України. Позивач просив суд визнати протиправною бездіяльність міністерства щодо незатвердження медичних норм допуску до занять фізичною культурою та спортом та зобов'язати міністерство затвердити їх. На його думку, відсутність таких норм призводить до неможливості оцінити свій стан здоров'я як професійним спортсменам так і громадянам, які починають займатись фізичною культурою, та уникнути шкідливого впливу тих чи інших занять спортом. Автор відстоює позицію, що допуск до занять фізичною культурою і спортом означає придатність особи за станом здоров'я до безпечних занять фізичною культурою і спортом. Медичний допуск до спортивних заходів має на меті гарантувати безпечне життя і здоров'я, а не створювати дискримінаційні умови для людини і громадянина.

7. Аргументовано висновок щодо доцільності прийняття ряду модельних законів, які для прикладу мають сприяти розвитку окремих видів спорту чи розвитку спорту на рівні територіальних громад. Цей висновок базується на науковій основі, національній і зарубіжній практиці та прийнятих на міжнародному рівні модельних законах.

8. Враховуючи реформу адміністративно територіального устрою, медичну реформу, реформу децентралізації влади в Україні, доведено доцільність внесення змін до Закону України «Про фізичну культуру і спорт» та підзаконних актів щодо розширення кола суб'єктів для надання медичних допусків до спортивних заходів, при цьому чітко прописати види спортивних заходів (змагань) для участі в яких медичний допуск є обов'язковим.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження здійснено науково-теоретичне узагальнення та запропоновано нові шляхи розв'язання наукової проблеми конституційно-правових засад державної політики у сфері фізичної культури і спорту. Серед узагальнень, підсумкових положень, висновків, рекомендацій і пропозицій, на додаток до тих, які зазначено в науковій новизні отриманих результатів, найголовніше дослідницьке значення мають такі:

1. На основі доктринальних праць українських та зарубіжних науковців, які досліджували окремі аспекти державної політики у сфері фізичної культури і спорту, автор дійшов висновку про міждисциплінарну природу й сутність сфери фізичної культури і спорту. Феномен сфери фізичної культури і спорту є предметом дослідження не лише конституційного та муніципального права, а й науки фізичного виховання і спорту, філософії, політології, теорії права та держави, історії, державного управління, адміністративного права, цивільного права, трудового права. У сучасній вітчизняній науці конституційного права відсутні наукові розробки, присвячені комплексному дослідженню конституційно-правових засад державної політики у сфері фізичної культури і спорту.

2. Досліджуючи ґенезу формування і конституційно-правового закріплення засад державної політики у сфері фізичної культури і спорту, сформульовано висновок, що цей процес має динамічний характер, перебуває у постійному розвитку. Цьому сприяє поява нових видів спорту, потреба здорового способу життя, забезпечення й гарантування прав і свобод людини у цій сфері. Встановлено, що недостатньо формально визнати й закріпити засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту. Є необхідним їх реальне впровадження в організацію та функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування в Україні. Аргументовано, що на різних історичних етапах розвитку людства спортивна діяльність активно

використовувалася як засіб вирішення конфліктів та міжусобиць як на локальному, так і державному рівнях. Для прикладу, наведено історію Олімпійських ігор (Стародавня Греція), кулачних боїв (за часів Русі), гладіаторських боїв (часи Римської імперії), бойових мистецтв (Стародавній Китай), які з часом лише удосконалювалися, створюючи позитивний імідж держави (правителя) та стимулюючи фізичний і здоровий розвиток людини. Доведено, що сучасний етап розвитку конституційно-правових засад фізичної культури і спорту базується на основах фізичного розвитку Стародавніх часів, коли функціонували установи закритого типу для підготовки професійних майстрів, що й сьогодні спостерігається при становленні професійних спортсменів. Спорт для багатьох держав став визначальним елементом державної політики, активно розвиваються асоціації міждержавного значення, запроваджуються національні та міжнародні правила. Історичний досвід сприяє даному процесу. При цьому важливо розуміти і враховувати як позитивні приклади, так і проблемні моменти в історичному розрізі.

3. Встановлено, що система методів наукового пізнання характеризується високою складністю й поділом на три основні групи (рівні): філософські методи, загальнонаукові методи, специфічні (спеціальні) методи. Зафіксована структура методології обраного предмета дослідження відображає історичні етапи формування методології в цілому й відображає такі логічні рівні пізнання об’єктивної дійсності, як: а) філософія; б) наука; в) галузева наука. Стверджується, що конституційно-правові засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту можуть бути раціонально та глибоко досліджені тільки за допомогою системи взаємозумовлених і взаємопов’язаних ієрархічними (вертикальними) й горизонтальними зв’язками методів. Зроблено висновок, що в науці конституційного права не існує універсальних методологій і чітко упорядкованих вимог їхнього застосування. Тому методологія науки є, в першу чергу, вченням про методи пізнання правової дійсності, а також про завдання й функції цих методів, їх взаємозв’язки та

стратегію й тактику їхнього застосування вченим. У дисертації пріоритетними постали такі методи наукового пізнання, як: діалектичний, історичний, детермінізму, системний, феноменологічний, формальної логіки, системно-функціональний, герменевтичний, феноменологічний, праксеологічний, прогнозування, порівняльно-правовий (конституційної компаративістики), конституційного моделювання, конкретно-соціологічний тощо.

4. Констатовано, що у вітчизняній юридичній літературі практично відсутні ґрунтовні дослідження, присвячені розкриттю поняття й змісту категорійного апарату у сфері фізичної культури і спорту. При цьому вони розроблені в інших галузях науки, насамперед державного управління, фізичного виховання і спорту, міжнародного права. Поняття спортивної діяльності можна розглядати і в нормативному та доктринальному контекстах. При цьому у вітчизняному законодавстві міститься одне-єдине визначення спортивної діяльності. Натомість, з наукової точки зору, поняття спортивної діяльності не ставало предметом наукових пошуків представників юридичної науки, що й зумовило необхідність вироблення авторської позиції щодо окресленої дефініції. Відтак, під терміном «спортивна діяльність» варто розуміти активну діяльність людини, спрямовану на вироблення, вдосконалення та підтримання належного фізичного стану та/чи участі у змаганнях із використанням не заборонених форм, засобів та способів відповідно до існуючих профільних стандартів.

5. На основі аналізу теоретичних положень доведено комплексний характер правового інституту спортивної діяльності, що проявляється в наявності споріднених різногалузевих генетичних зв’язків у конституційно-, цивільно-, кримінально-, трудово- й господарсько-правовому походженні. На основі проведеного аналізу запропоновано визначення спортивних правовідносин – як вольові, врегульовані різногалузевими нормами права суспільні відносини, що виникають між різноманітними суб’єктами цього права у процесі організації й безпосереднього проведення фізкультурно-оздоровчої та

спортивної діяльності, здійснення цілеспрямованих фізкультурно-оздоровчих і спортивних заходів змагального характеру та перебувають під охороною держави, а також спеціалізованих недержавних спортивних організацій. Виокремлено специфічні ознаки спортивних правовідносин, а саме: особливий суб'єктний склад, до якого належать: спортсмени; тренери; фізкультурно-спортивні об'єднання, зокрема товариства, федерації, клуби, спортивні школи; норми, що регулюють ці правовідносини, носять комплексний полігалузевий характер (конституційного, цивільного, трудового, адміністративного, цивільного, господарського права); чітка тимчасова визначеність і динамічність. Виділено літні й зимові види спорту, визначено періодичність і циклічність національних і міжнародних змагань, що об'єктивно призводить до особливих трудових взаємовідносини між спортсменами й тренерам, іншими фахівцями, та цивільні між тими ж спортсменами й страховими компаніями. Також наголошено на відповідних бюджетних відносинах; наявності особливих засобів захисту прав спортсменів, тренерів та інших суб'єктів цієї сфери, специфічних заходах відповідальності за порушення спортивного законодавства й правил відповідних спортивних федерацій; реалізації державної політики підтримки сфери фізичної культури і спорту; дотриманні у спортивних правовідносинах вимог спортивної людської етики й поваги. Звернуто увагу й на момент виникнення, зміни чи припинення спортивних правовідносин – юридичний факт. Відтак, він може виникати на основі норми закону або іншого нормативно-правового акту (наприклад, реалізація державної спортивної політики), адміністративного акту (наприклад, державна акредитація спортивних клубів, юридичне визнання нового виду спорту) та договорів (наприклад, надання спортивних послуг або підписання трудового договору між спортсменом та клубом). Відзначено, що окрім фактів дії, правові відносини сфери фізичної культури і спорту можуть існувати у вигляді події. Наприклад, пандемія, дискваліфікація, погодні умови тощо.

6. Визнані на міжнародному рівні принципи розвитку фізичної культури і спорту закріплені на рівні міжнародно-правових актів, зокрема у Статуті Олімпійської хартії. Серед принципів олімпійських ігор (олімпізму) Хартія встановлює такі: 1) олімпізм – філософія життя, спрямована на поєднання якостей тіла, волі та розуму; 2) становлення спорту на службу гармонійного розвитку людства зі збереженням людської гідності; 3) олімпійський рух – це організована та постійна акція, яка здійснюється для всіх фізичних і юридичних осіб, які натхненні цінностями олімпізму; 4) практика спорту – це право людини займатися спортом без будь-якої дискримінації в олімпійському дусі дружби, солідарності та чесної гри; 5) визнання політичного нейтралітету Олімпійського руху та його автономії; 6) реалізація прав та свобод без будь-якої дискримінації за ознаками раси, кольору, статі, сексуальної орієнтації, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного або соціального походження, майнового стану, походження або іншого статусу. Обґрунтовується, що Статут Олімпійської хартії є специфічним правовим актом і не є основоположним джерелом правового регулювання сфери фізичної культури і спорту в Україні. При цьому визначені вище принципи мають бути реалізовані у внутрішньому правопорядку. Окрім цього, в інших джерелах міжнародне право прямо або опосередковано встановлює принципи сфери фізичної культури та спорту, пов’язуючи її з розвитком людства, забезпеченням толерантності й гуманізму, миру на міжнародній арені.

7. Особливу увагу зосереджено на регіональних міжнародно-правових стандартах з питань фізичної культури і спорту та ролі Ради Європи і Європейського Союзу у формуванні та розвиткові основ даної сфери. Констатовано, що частина програм і проектів у сфері спорту Рада Європи здійснює спільно з Європейським Союзом. Упродовж 2014–2015 років діяла спільна програма, спрямована на забезпечення безпечного та здорового довкілля для молодих атлетів. Одна з програм, що діяла у 2017 р., передбачала розроблення стратегій та стратегічних заходів для запобігання й боротьби з

сексуальним насильством щодо дітей у спорті. З 1.03.2018 до 31.10.2019 р. діяла програма, що забезпечувала гендерну рівність у спорті з метою надання підтримки державним органам та спортивним організаціям при розробленні та впровадженні ними політики та програм, спрямованих на подолання гендерної нерівності у спорті, а також при прийнятті стратегії гендерної інтеграції. Розроблені й діють цільові програми забезпечення безпеки, охорони здоров'я та обслуговування на спортивних заходах. З 2018 року почала діяти оновлена програма, спрямована на подолання транскордонних загроз для спорту, таких, як насильство та неналежна поведінка індивідів чи груп осіб, а також інші види нетерплячості чи дискримінації. Запровадження програм є реакцією Ради Європи на складні поточні тенденції, що виникають у галузі безпеки й обслуговування та сприяють інтегрованому підходу до вирішення цього питання. Окреслено важливість ініційованого Радою Європи проекту «Розпочати розмову» щодо припинення сексуального насильства щодо дітей. Головне послання цієї кампанії – заклик Ради Європи до державних органів влади, а також до спортивних організацій вжити заходи для припинення сексуального насильства щодо дітей та їх захисту на національному рівні. Приєднуючись до цього заклику, уряди, спортивні клуби та федерації, а також самі спортсмени й тренери мають взяти на себе зобов'язання вжити конкретні заходи для припинення цих зловживань. Документи Ради Європи є відкритими до приєднання, що засвідчує її зацікавленість у тому, аби у сфері спорту було досягнуто оптимальне уніфіковане правове регулювання.

8. Опрацьовано цілі й завдання виведення світу на траєкторію сталого та життєстійкого розвитку, які закріплені в Резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 25 вересня 2015 року. В Резолюції підкреслюється, що ніколи раніше світові лідери не брали на себе зобов'язання вжити спільні дії і зусилля для реалізації такої широкої й універсальної стратегічної програми. Наголошено на прагненні здійснювати Порядок денний таким чином, щоб це принесло максимальну користь усім – нинішньому та майбутнім поколінням на принципі

відповідності з правами та обов'язками держав за міжнародним правом. Для ефективного врегулювання питань розвитку фізичної культури і спорту слід застосовувати новий комплексний підхід, основою якого буде реалізація принципу спільної, але диференційованої відповідальності вищих, центральних та місцевих органів державної влади та місцевого самоврядування. У Концепції сталого розвитку визнано, що викорінення бідності в усіх її формах і проявах, боротьба з нерівністю всередині країн та між ними, збереження планети, забезпечення безперервного, всеохоплюючого й сталого економічного зростання та сприяння соціальній інтеграції взаємопов’язані та взаємозалежні.

9. Визначено, що сфера фізичної культури і спорту безпосередньо пов’язана з реалізацією значної кількості прав людини і основних свобод, включаючи ті, що закріплені Європейською конвенцією про захист прав людини і основних свобод (ст. 2 – право на життя, ст. 5 – право на свободу та безпеку, ст. 6 – право на справедливий суд, ст. 14 – заборона дискримінації та ін.).У дослідженій практиці Європейського суду з прав людини спортивними фактично можуть бути спори щодо порушення ст. ст. 2, 5, 6, 8, 10 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Тобто постають питання щодо порушення права на життя, що, на жаль, іноді відбувається на масових заходах, які супроводжують спортивні змагання, права на свободу та особисту недоторканість, право на приватність, свободу висловлювання поглядів та право на справедливий суд.

10. Конституційно-правове регулювання державної політики у сфері фізичної культури і спорту має розвиватися з урахуванням положень Національної доктрини розвитку фізичної культури і спорту, затвердженій Указом Президента від 28 вересня 2004 року. Уній зазначено, що «спорт сприяє досягненню фізичної та духовної досконалості людини, виявленню резервних можливостей організму, формуванню патріотичних почуттів у громадян та позитивному міжнародному іміджу держави». Також утвердження цінностей фізичної культури і спорту сприятиме популяризації здорового способу життя,

профілактики захворювань, створення умов для всебічного гармонійного розвитку людини тощо. Наголошено, що Закон України «Про фізичну культуру і спорт» від 24 грудня 1993 року є динамічним, до якого внесено понад двадцять змін і доповнень. Наприклад, стосовно започаткування службово-прикладного та військово-прикладного спорту; придбання, зберігання, перевезення й використання спортивної зброї, боєприпасів до неї, утримання стрілецьких тирів, стрільбищ і стендів тощо.

11. Висловлено думку, що існують тісні зв'язки між медичною та фізкультурно-спортивною сферами. Покладено на державу відповідні функції та завдання щодо сприяння створенню необхідних умов, у тому числі медичного контролю, для заняття фізкультурою, спортом і туризмом, розвитку мережі лікарсько-фізкультурних закладів. Підтверджено, що конституційні засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту, що також включають права на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування, деталізовані у великій кількості галузевих законів і підзаконних нормативно-правових актів України: Основах законодавства України про охорону здоров'я, Цивільному кодексі України, Кримінальному кодексі України, законах України «Про фізичну культуру і спорт», «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування», «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», «Про охорону дитинства», «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», тощо. В більшості із перелічених актів згадано про здоровий спосіб життя людини чи нації, а також визначено відповідні гарантії його забезпечення. Вказано, що саме організаційні гарантії є передумовою створення умов для зайняття фізичною культурою і спортом, розвитку різних форм фізичного виховання різноманітних категорій жителів, забезпечення їх здорового способу життя, безпечної та здорової життєдіяльності тощо.

12. Підтверджено, що сфера фізичної культури і спорту відзначається кримінальними й кримінологічними аспектами. Виділено злочини, наслідком яких жертвами стають виключно спортсмени. При цьому їх розподілено на такі підвиди: злочини, вчинені спортивними вболівальниками й фанатами проти життя і здоров'я, громадського порядку та громадської безпеки; злочини, вчинені посадовими особами в результаті неналежного виконання своїх посадових обов'язків (що можуть вчинятися щодо спортсменів у результаті порушення правил охорони громадського порядку або недотримання правил техніки безпеки при проведенні спортивних заходів. Це і травми на хокейному майданчику, футбольному полі, і в секторі стрибків з жердиною тощо, де спортсмени можуть стати жертвами неналежного виконання своїх обов'язків посадовими особами, відповідальними за проведення даних спортивних заходів, передбачених ст. 367 КК України «Службова недбалість»); злочини, вчинені спортсменами, у співучасті з ними або в їх інтересах щодо їх спортивних суперників; злочини, вчинені спортсменами в результаті неконтрольованого застосування своїх навичок щодо потерпілих (такі інциденти найчастіше трапляються зі спортсменами, які займаються або мають навички минулих занять єдиноборствами).

13. Дисертант акцентує увагу на тому, що питання розвитку фізичної культури та спорту не завжди безпосередньо врегульовано конституцією держави, іноді закріплюється в контексті права на охорону здоров'я, медичну допомогу, тобто соціальних прав, а в ряді випадків у контексті права на освіту, передбачаючи права на фізичне виховання, фізичну культуру, тобто культурних прав людини. Так само різняться повноваження відповідних органів публічної влади у даній сфері, у тому числі закріплені на рівні конституцій чи інших нормативно-правових актів. На наше переконання, у цьому підкреслюється самобутність конституційно-правового регулювання сфери фізичної культури і спорту, її специфіка та потреба подальшого ґрунтовного вивчення, зокрема стосовно спеціального галузевого чи відомчого нормативно-правового

регулювання, гарантій реалізації та захисту відповідних прав і свобод людини й громадянина.

14. Вказано, що не достатньо обґрунтованою є пропозиція ряду вчених щодо розроблення та прийняття Спортивного кодексу чи Фізкультурно-спортивного кодексу, оскільки це може призвести до дублювань і певних суперечностей між Цивільним кодексом України, Господарським кодексом України, Кодексом законів про працю, Податковим кодексом України, Кодексом про адміністративні правопорушення України та окремими спеціальними законами в цій сфері («Про авторське право і суміжні права», «Про страхування», «Про ліцензування видів господарської діяльності» тощо). Як видається, доцільним було б, щоб трактування й характеристика правовідносин у галузі фізичної культури та спорту містилися б у профільному Законі України «Про фізичну культуру і спорт». Закон України «Про фізичну культуру і спорт», що був прийнятий 1993 р., через двадцять вісім років, враховуючи стрімку динаміку розвитку людства взагалі, тенденцій, що суттєво впливають на базові позиції регулювання сфери фізичної культури та спорту, зміну реальних фізичних показників та показників здоров’я просто вимагають оновлення цього базового законодавчого документа, що лежить в основі механізму реалізації конституційно-правових засад державної політики у сфері фізичної культури і спорту в Україні. Важливим фактором при вивченні механізму реалізації конституційно-правових засад державної політики у сфері фізичної культури і спорту в Україні є необхідність розуміння й виокремлення сфери фізичної культури та сфери професійного спорту.

15. В Україні спостерігається безсистемність та непослідовність реалізації правового статусу суб’єктів державно-правового регулювання сфери фізичної культури і спорту, іноді алогічність чи дублювання положень деяких нормативно-правових актів у цій галузі тощо. Одним із шляхів виходу з такої ситуації є імплементація міжнародно-правових стандартів, оновлення, внесення відповідних змін і доповнень до чинного законодавства України, його

систематизація з метою удосконалення правового статусу суб'єктів державно-правового регулювання сфери фізкультури і спорту. Виокремлено такі основні форми державної підтримки професійного спорту: організаційно-функціональні (координуюча, кадрова, господарська та ін.); правові (нормативно-правові, правозастосовні, контрольні та ін.); матеріально-фінансові (матеріально-технічна, матеріальна, фінансова). Водночас з метою розвитку відповідних суспільних відносин, підвищення ефективності державного регулювання сфери фізичної культури і спорту доцільним є оновлення існуючої законодавчої бази, уникнення дублювання повноважень різних владних інституцій у даній сфері, розмежування повноважень органів державної влади й місцевого самоврядування, створення дієвих контрольних механізмів з боку громадськості за цільовим використанням відповідних бюджетних ресурсів, створення дієвих умов реалізації можливостей для активного заняття фізичною культурою і спортом, забезпечення здоров'я людини й нації. Констатовано, що для розв'язання проблем правового регулювання спорту в Україні, його видів, спортивної діяльності, захисту спортивних прав особливо важливе значення відводиться суб'єктам спортивної діяльності як на загальнодержавному, так і регіональному рівнях.

16. Місцеві органи публічної влади України в процесі реалізації державної політики у сфері фізичної культури і спорту, на відміну від вищих органів державної влади та центральних органів виконавчої влади, діє в межах адміністративно-територіальної одиниці. Органами, що здійснюють державну політику у сфері фізичної культури і спорту на місцях, є органи місцевого самоврядування та місцеві державні адміністрації. При цьому цілі загальні в усіх суб'єктів, враховуючи загальну мету – розвиток сфери фізичної культури і спорту в Україні. Підтверджено, що вагому роль серед суб'єктів правовідносин у сфері фізичної культури і спорту відіграють громадські організації, оскільки дієво й результативно забезпечують розвиток даної сфери.

17. Ґрунтуючись на досвіді зарубіжних країн, важливим питанням для розвитку державної політики у сфері фізичної культури і спорту є закріплення на державному рівні тестів та нормативів оцінювання фізичної підготовленості жителів України. Зроблено висновок, що питання оцінювання фізичної підготовленості громадян України потребує комплексного вирішення. Протягом короткого проміжку часу в Україні динамічно змінювалися затверджені умови тестів і нормативів щодо оцінювання фізичної підготовленості, яке сьогодні проводиться на добровільних засадах. Держава фактично самоусунулась від цього процесу, як наслідок – відсутня можливість побачити реальний стан фізичної підготовленості громадян України. Поряд з низкою соціально-економічних змін, що відбуваються в Україні, особливої уваги потребують питання врегулювання окремих аспектів організації, проведення спортивних та фізкультурно-оздоровчих заходів, а також занять фізичною культурою і спортом, формування здорового способу життя, залучення дітей, молоді та людей інших вікових груп до активних занять фізичною культурою і спортом, підвищення рівня відповідальності осіб, які займаються фізкультурою і спортом.

18. Обґрунтовано, що професійний спорт це бізнес з метою отримання прибутку. Саме тому організовуються нові турніри, наприклад футбольна «Ліга націй», визнаються нові види спорту, які можуть бути прибутковими. У серпні 2018 року наказом Мінмолодьспорту України спортивний покер було визнано видом спорт, а у вересні 2020 року визнано видом спорту «Кіберспорт (електронний спорт)». Можемо спостерігати динаміку розвитку видів спорту, коли комп’ютерна розвага стала офіційним видом спорту як в Україні, так і багатьох державах світу. Варто зазначити, що у 2017 році відбувся саміт Міжнародного олімпійського комітету, де учасники серед іншого розглядали питання внесення кіберспорту до переліку олімпійських видів спорту. МОК визнав, що кіберспорт демонструє стрімкий розвиток, а також може

забезпечити платформу для взаємодії з олімпійським рухом. Обсяг кіберспорту, за різними оцінками, становить 1–1,5 млрд. дол.

19. З'ясовано, що заняття фізичною культурою і спортом здійснюються з дотриманням медичних норм, встановлених центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я. Таким органом в Україні є Міністерство охорони здоров'я. Ця норма було додатково закріплена в Законі «Про фізичну культуру і спорт» від 16 жовтня 2012 року. В цьому аспекті важливо згадати рішення Окружного адміністративного суду міста Києва щодо розгляду справи за позовом жителя Києва до Міністерства охорони здоров'я України. Позивач просив суд визнати протиправною бездіяльність міністерства щодо незатвердження медичних норм допуску до занять фізичною культурою та спортом і зобов'язати міністерство затвердити їх. На його думку, відсутність таких норм призводить до неможливості оцінити свій стан здоров'я як професійним спортсменам, так і громадянам, які починають займатися фізичною культурою, та уникнути шкідливого впливу тих чи інших занять спортом. Автор відстоює позицію, що допуск до занять фізичною культурою і спортом означає придатність особи за станом здоров'я до безпечних занять фізичною культурою і спортом. Медичний допуск до спортивних заходів має на меті гарантувати безпечне життя і здоров'я, а не створювати дискримінаційні умови для людини й громадянина. Враховуючи реформу адміністративно територіального устрою, медичну реформу, реформу децентралізації влади в Україні, доведено доцільність внесення змін до Закону України «Про фізичну культуру і спорт» та підзаконних актів щодо розширення кола суб'єктів для надання медичних допусків до спортивних заходів. При цьому чітко прописати види спортивних заходів (змагань), для участі в яких медичний допуск є обов'язковим.

20. Доведено, що виключно за умов здорового довкілля є можливим розвивати фізичну культуру і спорт. Повітря, вода та земля є важливими для всіх живих істот. Із часів Стокгольмської декларації (1972) було визнано, що

обидва аспекти навколишнього середовища людини – природне і створене людиною – є важливими для її добробуту та користування основними правами. Сприятливе середовище в контексті права на життя та здоров'я є базовою гарантією зростання та розвитку особистості, суспільства й нації. Людина повинна дбати про сталий розвиток, а також про те, що вона має право на здорове та продуктивне життя в гармонії з природою. Багато держав, визнаючи значення спорту в усіх відношеннях – від внутрішньополітичних до міжнародних – сприяють його розвиткові, активно борються за проведення олімпіад і різних Міжнародних турнірів на території своєї країни. Однак і в спортивних відносинах трапляються розбіжності, причини яких різноманітні, а їх учасниками стають не тільки громадяни та юридичні особи однієї країни, а й представники різних національностей. Глобалізація міжнародних відносин охопила й сферу спорту, яка призводить до того, що спортивні суперечки вже давно виходять за рамки однієї держави. Особливої уваги в сфері спортивного права заслуговують питання правового регулювання розгляду спорів зі спортивних правовідносин. Це відносно нове явище, наукове дослідження якого на сьогодні мало здійснювалося, особливо у вітчизняній правовій науці.

21. Обґрунтовано та розроблено ряд законодавчих ініціатив щодо удосконалення конституційно-правового регулювання державної політики у сфері фізичної культури і спорту, зокрема щодо закріплення статусу спортивних організацій, основ спортивної безпеки, засад взаємодії державних органів, місцевого самоврядування зі спортивними товариствами. Наголошено на необхідності законодавчого врегулювання спортивних спорів з урахуванням положень міжнародних актів та національної й зарубіжної практик. Підтримуючи думку вчених щодо доцільності виділення самостійної комплексної галузі права – спортивного права, обґрунтовано необхідність гармонізувати розрізнений і досить об'ємний масив нормативно-правових актів у сфері фізичної культури і спорту через урахування міжнародних стандартів та конституційно-правових засад державної політики у даній сфері.

22. Слід зробити наголос, що суспільні відносини у сфері фізичної культури і спорту стрімко розвиваються, тому об'єктивно існує потреба у постійному оновленні засобів їх регламентації. При цьому вдосконаленню підлягає не тільки нормативно-правова регламентація, а також відносини саморегулювання, тобто створення і застосування системи корпоративних (договірних) норм суб'єктами спортивної діяльності. Як наслідок, спостерігається світова тенденція до формування системи «м'якого права» у сфері спорту. Зазначені процеси призводять до посилення ролі диспозитивного методу правового регулювання у сфері спорту та, як наслідок, застосування приватноправових засобів правового регулювання. Саме на підставі договорів здійснюється оформлення відносин, що виникають між спортсменами та іншими суб'єктами спортивних відносин і спортивними організаціями (контракти про спортивну діяльність, трансферні контракти, агентські контракти та ін.), відбувається вирішення спортивних спорів (статути третейських судів у сфері спорту), встановлюються правила видів спорту (корпоративні акти міжнародних федерацій з видів спорту) тощо.

23. Особливої уваги потребують питання удосконалення законодавства щодо регулювання професійного спорту. Підтримуємо пропозицію розробки окремого законодавчого акту, який на національному рівні чітко і вичерпно визначив би основні засади правового регулювання відповідних відносин з врахуванням міжнародних стандартів і найкращих світових практик. Хоч Україна не є учасницею СНД, однак корисним може бути врахування розробленого і затвердженого в 2007 році Міжпарламентською асамблею держав-учасниць СНД модельного закону про професійний спорт.

24. Важливим питанням розвитку національного спорту є збереження молодих талантів і створення належних умов для прогресу спортсменів. Окремі країни світу зацікавлені в переході українських спортсменів до їх збірних команд. Так, за роки незалежності України близько 140 професійних спортсменів - членів національної збірної змінили своє «спортивне

громадянство». Сплеск спортивної міграції припав на 2014 рік, який пов'язаний з початком війни з Російською Федерацією. Щодо країн, то громадянами Росії стали 48 українських спортсменів (з яких 20 - у період 2014-2017 років), Азербайджану - 25, США - 12, Білорусі, Туреччини - по 6, Німеччини, Ізраїлю - по 4, Португалії, Узбекистану - по 3, Австралії, Франції, Казахстану, Італії, Грузії, Болгарії - по 2, Словенії, Хорватії, Швеції, Іспанії, Великої Британії, Канади, Катару, Єгипту, Словаччини, Австрії, Японії, Угорщини, Аргентини, Латвії - по одному спортсмену (Zhdanov I., 2018). Для України залишається актуальним питання збереження українських спортивних талантів для національної збірної. Слід зробити також застереження, до цього переліку не потрапили численні переходи молодих спортсменів, які показували потенціал, але не були членами національної збірної. Об’єктивні данні про чисельність таких випадків отримати досить складно. Все це ще раз актуалізує питання комплексного підходу до реформи сфери фізичної культури і спорту в Україні.

25. Утвердження державної політики у сфері розвитку фізичної культури і спорту передбачає установлення власних національних завдань, керуючись глобальним світовим рівнем устремлінь, але враховуючи національні умови. Саме суверен має прийняти рішення щодо впровадження рекомендованих глобальних завдань у державну політику України через національні процеси планування, політичні заходи і стратегії розвитку різних сфер суспільного життя, включаючи фізичну культуру і спорт.

26. На думку автора, що важливою засадою розвитку фізичної культури і спорту є застосування української мови як державної. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25 квітня 2019 року №2704-VIII у ст. 34 закріпив засади застосування державної мови у спорті, які ще потребують впровадження в практику функціонування національних спортивних інституцій.

27. На основі конституційного регулювання сфери фізичної культури і спорту в Конституції Турецької Республіки від 7 листопада 1982 року, зокрема

ст. 59 «Держава застосовує заходи щодо розвитку фізичного та розумового здоров'я турецьких громадян будь-якого віку і сприяє розповсюдженню спортивних змагань у суспільстві. Держава підтримує видатних спортсменів», обґрунтована авторська позиція про необхідність доповнення Конституції України положенням про підтримку видатних українських спортсменів. Беручи до уваги значущість спорту в сучасному світі, саме через видатних і знаних спортсменів ідентифікують державу і її успіхи.

28. Важливим питанням розвитку національного спорту є збереження молодих талантів і створення належних умов для прогресу спортсменів. Окремі країни світу зацікавлені в переході українських спортсменів до їх збірних команд. За роки незалежності України близько 140 професійних спортсменів – членів національної збірної змінили своє «спортивне громадянство». Для України залишається актуальним питання збереження українських спортивних талантів для національної збірної. Ми запропонували внести зміни до Закону України «Про громадянство України» від 18 січня 2001 року щодо уточнення підстав набуття громадянства України та умов його втрати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Arnaut J.L. Independent European Sport Review 2006 / Report [Незалежний європейський спорт. Обзор за 2006 год / Доповідь]. 175 p.

2. Aumeran X., Bringand Ch., Brocard J.-F. Les transferts des sportifs dans un monde globalisé. Français, 2021. 300 p. URL: https://www.lgdj.fr/les-transferts-des-sportifs-dans-un-monde-globalise-9782711034857.html

3. Buy F., Marmayou J.-M., Poracchia D., Rizzo F. Droit du Sport: Manuel [Закон про спорт: Підручник]. 6 ème édition. Paris: Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence, 2020. 880 p.

4. Blackshaw Ian S. International Sports Law: An Introductory Guide. T.M.C. Asser Press, 2017. 154 p.

5. Bundesverfassung der Schweizerischen Eidgenossenschaft. URL: https:// www.admin.ch/ opc/de/classified-compilation/19995395/index.html.

6. Chappelet J.-L., Bousigue A., Cohen B. The autonomy of sport in Europe [Автономія спорту в Європі] / Accord Partiel Élargi sur le Sport. Strasbourg, 2008. 36 p.

7. Chappelet J.-L. For negotiated autonomy of sport [Договірна автономія спорту] // XIII Olympic Congress (Copenhagen, 2009). Contributions. Belmont-surLausanne (Switzerland): Lautrelabo S.à r.l., 2009. 751 p.

8. Chappelet J.-L. L'autonomie du sport en Europe [Автономія спорту в Європі]. – Strasbourg: Editions du Conseil de l'Europe, 2010. – 113 p.

9. Chaker A.-N. Bonne gouvernance dans le sport. Une étude européenne [Ефективне управління спортом. Дослідження європейського досвіду]. – Strasbourg: Editions du Conseil de l'Europe, 2004. 112 p

10. Code of Sports Ethics «Fair Play - The winning way» adopted by the Committee of Ministers on 24 September 1992. URL: https://search. coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016804cf400

11. Constitucion Espanola. URL:https:// www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1978-31229.

12. Constitution of Ireland. URL: http:// www.irishstatutebook.ie/eli/cons/en.

13. Constitucia da Republica Portuguesa. URL: https:// dre.pt/crp-parte-i.

14. Duval J.-M. Le Droit public du sport: État et fédérations sportives, compétitions et réglementations sportives, service public et monopole. Paris: Economica-PUAM, 2002. 412 p.

15. International Association of Sports Law. URL: www.iasl.org

16. Eesti Vabariigi pxhiseadus. URL: https:// www.president.ee/et/eesti-vabariik/pohiseadus/ index.html.

17. European Sport for All Charter (1975/76) URL: https://www.europa.clio-online.de/Portals/_Europa/documents/B2016/Q_Scholl_Charter. pdf

18. Erbsen A. The Substance and Illusion of Lex Sportiva. The Court of Arbitration for Sport 1984–2004. Blackshaw I, Siekman R, Soek J (eds). T.M.C. Asser Press, The Hague, 2006. P. 441–454.

19. Grundgesetz fur die Bundesrepublik Deutschland. URL: http:// www.gesetze-im-internet.de/ gg/index.html.

20. Joint Programme Balance in Sport; Joint Programme Pro Safe Sport; Joint Programme Promoting safety, security and service at sports events / Council of Europe Official website: World Wide Web: https://pjp-eu.coe.int/en/web/gender-equality-in-sport; https://pjp-eu.coe.int/ en/web/pss; https://pjp-eu.coe.int/ en/web/security-safety-sport/pros4.

21. Ken Foster. Lex Sportiva: Transnational Law in Action. URL: http://papers.ssrn.com/ sol3/papers.cfm?abstract_id=1803472.

22. Clémentine Legendre. La coordination du mouvement sportif international et des ordres juridiques étatiques et supra-étatiques. Français, 2020. 522 c. URL: https://www.lgdj.fr/la-coordination-du-mouvement-sportif-international-et-des-ordres-juridiques-etatiques-et-supra-etatiques-9782275088273.html

23. Latvijas Republikas Satversme. URL: https://likumi.lv/doc.php?id=57980.

24. Lietuvos Respublikos pilieиi priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume. URL: http://www3. lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm.

25. Latty F. La lex sportiva: recherche sur le Droit transnational [Lex sportiva: дослідження з позиції транснаціонального права] / Préface de Jacques Rogge, avant-propos d'Alain Pellet. – Leiden (The Netherlands) – Boston (USA): Martinus Nijhoff Publishers, 2007. XXI; 849 p.

26. Martin W. Die politische Steuerung des Sports in Deutschland. Autonomie als zutreffendes und funktionales Leitprinzip bundesdeutscher Sportpolitik? Diplomarbeit [Управління спортом в ФРН. Автономність як реальний і функціональний керівний принцип німецької політики в сфері спорту?] / Universität Potsdam (Lehrstuhl für Politikwissenschaft, Verwaltung und Organisation). Potsdam: GRIN, 2007. 102 s.

27. Mishyna N. V., Surilova O. O. Constitutional and Administrative Aspects of the Ukraine's Medical Code. *Wiadomosci Lekarskie.* Warsaw : Wydawnictwo «ALUNA», 2020. T. 73 (1). S. 191-195.

28. Mishyna N. V. Contemporary Developments in the Ukrainian Legislation on NGOs. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. Т. 21 / голов. ред. М. В. Афанасьєва ; МОН України, НУ «ОЮА». Одеса : Гельветика, 2018. С. 71-77.

29. Nazarko Y. V., Kaminska N. V. Euthanasia and the human right to health care in Ukraine and European Union. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2017. № 4. С. 28–40.

30. Nafziger J. The Future of International Sports Law. Lex Sportiva: What is Sports Law? Siekmann, R., Soek, J. (Eds.). The Hague: T.M.C. ASSER PRESS. 2012. P. 109–122.

31. Nafziger J. International sports law. Handbook on International Sports Law / Edited by James A.R. Nafziger, Stephen F. Ross. Cheltenham, United Kingdom: Edward Elgar Pub, 2011. P. 3–31.

32. Nafziger J. International Sports Law. 2d ed. Ardsley, New York: Transnational Publishers, 2004. 376 p.

33. Olympic-Charter. International Olympic Committee. URL: https://stillmed.olympic.org/ media/Document%20Library/OlympicOrg/General/EN-Olympic-Charter.pdf#_ga=2.72811354. 890643399.1545067945-437423428.

34. Olatawura O.O. Fundamental Doctrines of International Sport Law. The International Sports Law Journal. 2008. № 3–4. P. 130–143.

35. Pros-Phalippon Chloé, Hoffmann Fabien. Le contentieux du sport et des manifestations sportives. Français, 2020. 158 p.

36. Texte integral de la Constitution du 4 octobre 1958 en vigueur. URL: https:// www.conseil-constitutionnel.fr/le-bloc-de-constitutionnalite/texte-integral-de-la-constitution-du-4-octobre-1958-en-vigueur.

37. The Constitution of the Czech Republic adopted on 16 December 1992. https://public.psp.cz/en/docs/laws/constitution.html

38. Trotsenko O., Batanov O., Simachkova N. Public-private partnership (PPP): legal regulation, techniques and practice in the context of industrialization. *First Conference on Sustainable Development: Industrial Future of Territories (IFT 2020).* E3S Web of Conferences. W. Strielkowski, E. Animitsa and E. Dvoryadkina (Eds.). Volume 208 (2020). Yekaterinburg, Russia, September 28-29, 2020. https://www.e3s-conferences.org/articles/e3sconf/abs/2020/68/e3sconf_ift2020_06003/e3sconf_ift2020_06003.html

39. Siekmann R. Introduction to International and European Sports Law: Capita Selecta (ASSER International Sports Law Series). T.M.C. Asser Press, 2012. 444 p.

40. Foster K. Is there a global sports law? *Entertainment Law*. 2003. № 2(1). P. 1–18. URL: http://doi.org/10.16997/eslj.146

41. Vasylchenko O., Kolesnikova M., Kiselyova E., Svyrydova L., Kibets D. Judicial practice as a pre-condition for preventing contradictory judicial decisions. Journal of legal, ethical and regulatory issues. 2020. Volume 23, Issue 5. P.1-7

42. Ustava Republike Slovenije. URL: http:// pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=USTA1.

43. World Health Organization Assesses the World's Health Systems. URL: http://www.who.int/ whr/2000/media_centre/press_release/en/.

44. Алексеев С. В. Правовые основы профессиональной деятельности в спорте: учебник для вузов. Москва, 2013. 517 с. URL: librisum.com/profsport/ alfiz06.htm.

45. Алексеев С. В. Международное спортивное право : учеб. / под. ред. П.В. Крашенинникова. Москва : ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2012. 895 с

46. Алексеев С. В. Спортивное право как новая отрасль права, отрасль юридичнской науки и учебная дисциплина. *Вестник ВГУ. Серия: проблемы высшего образования.* 2014. №3. С. 25-28.

47. Алексеев С. С. Структура советского права. М.: Юрид. лит., 1975. 264 с.

48. Амстердамський договір Європейського союзу від 2 жовтня 1997 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_b06

49. Антидопінгова конвенція від 16 листопада 1989 року. Рада Європи. Офіційний веб-сайт URL: https://www.coe.int/ru/web/ conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168007b0fb

50. Апаров А. М. Концепція спортивного права: огляд ключових аспектів. *Вісник Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова. Правознавство*. 2017. Том 22, № 1 (30). С. 6–19.

51. Апаров А. М. Спортивне право України: навч. посіб. для студ. ВНЗ. К.: Істина, 2012. 518 с.

52. Аспекти фізичної культури. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Фізична_культура.

53. Астапенко П.Н. Спортивная безопасность и спортивные угрозы: концептуальные основы и превентивная деятельность полиции. На примере полиции земли Северный Рейн – Вестфалия, ФРГ. *Спортивная безопасность и спортивные угрозы.* URL: http://naukarus.com/sportivnaya-bezopasnost-i-sportivnye-ugrozy-kontseptualnye-osnovy-i-preventivnaya-deyatelnost-politsii-na-primere-politsi

54. Багдасарян Л. А. Теория возникновения государства. *История государства и права*. 2004. № 5. С. 17–19.

55. Базылюк Т.А. Соответствие подготовки специалистов направления «физическое воспитание и спорт» требованиями рынка услуг. Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. 2006. № 10. С. 81–84.

56. Базенко В. Європейський досвід управління розвиткомфізичної культури та спорту на місцевому рівні. *Ефективність державного управління*. 2017. Вип. 1 (50). Ч.1 С. 156-165..

57. Бакумов О. С. Юридична відповідальність як елемент правового статусу держави: теоретико-правові аспекти. Актуальні проблеми держави і права 2019, вип. 83. Одеса. С. 3-13. DOI https://doi.org/10.32837/apdp.v0i83.112

58. Балабан С. М. Публічне адміністрування сферою фізичної культури та спорту: дисертація…канд. юрид. наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Дн., 2017. 207 с.

59. Баландье Жорж. Політична антропологія. К.: Альтерпрес, 2002. 252 с.

60. Батанов О.В. Муніципальні служби захисту прав людини: тенденції становлення в Україні у контексті зарубіжного досвіду. *Правова держава*. 2017. С. 178-188.

61. Батанов О.В. Муніципальні права людини в умовах глобалізації: тенденції становлення та особливості реалізації. *Права людини в Україні та у зарубіжних країнах: проблеми теорії та нормативно-правової регламентації* : колективна монографія / За заг. ред. Н. В. Мішиної,. Львів-Торунь : Ліга-Прес, 2020 С. 5-44.

62. Батанов О.В. Конституційно-правові засади контрольної діяльності омбудсманів у сучасному світі: аксіологічні, онтологічні та телеологічні аспекти. *Правова держава*. 2020. №31. С. 214-226.

63. Батанов О.В. Конституційно-правове забезпечення експертного супроводу законодавчої діяльності у сфері протидії дискримінації. *Альманах*

права. Правовий моніторинг і правова експертиза: питання теорії та практики. 2019. №10. С. 34-41.

64. Батюк А. М. Соціальна технологізація спортивно-оздоровчих практик: автореф. дис. ... канд. соціол. наук: 22.00.04 / Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2012. 20 с.

65. Баландье Жорж. Політична антропологія. К.: Альтерпрес, 2002. 252 с..

66. Біляєв О. О. Спортивні організації як суб'єкти цивільного права: дис. на здобуття наук. ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. Харків, 2015. 197 с.

67. Богданова Н. А. Категория статуса в конституционном праве. Вестник Московского университета. Серия 11. Право. 1998. № 3. С. 3–20.

68. Боднар Я. Б. Теоретичні та методичні засади фізичного виховання молоді Галичини кінця XIX – початку XX століття (до 1939 р.). Автореф. дисерт. на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання і спорту за спеціальністю 24.00.02 – фізична культура, фізичне виховання різних груп населення. Львівський державний інститут фізичної культури. Львів, 2002. 15 с.

69. Божко В. Аналіз співвідношення змісту термінів "засада" і "принцип" крізь призму правових позицій Конституційного Суду України / Полтав. нац. техн. ун-т імені Ю. Кондратюка. Полтава. URL: http://radnuk.info/home/24188-2013-05-09-15-56-59.html

70. Боняк В.О. Термінологічна невизначеність категорії, що відображає можливості людини, необхідні для її існування та розвитку. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. Спеціальний випуск «Права людини: методологічний, гносеологічний та онтологічний аспекти». 2018. № 3 (94) С. 18-23.

71. Бордюгова Г. Ю. Міжнародне спортивне право як основа для формування національної галузі права «Спортивне право України»: автореф.

дис. … канд. юрид. наук: за спеціальністю 12.00.11 – міжнародне право. К., 2009. 19 с.

72. Бріскін Ю. А. Феномен XX століття – олімпійський спорт інвалідів. *Спортивна наука України*. 2006. № 2 (3). URL: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/SNU/2006-2/06byaosi.pdf.

73. Букач В.В., Палюх А.Я. Конституційні гарантії права людини і громадянина на правову допомогу в Україні. *Наше право*.2018. № 1. С. 23-26.

74. Безпека життєдіяльності: Навчальний посібник / Березуцький В.В., Васьковець Л.А., Вершиніна Н.П. та ін.; За ред. проф. В. В. Березуцького. Х.: Факт, 2005. 384 с.

75. В'юницька О. І. Роль Ради Європи у зміцненні демократії у країнах Центрально-Східної Європи: автореф. дисерт. на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук зі спеціальності 23.00.04. Київ, 2005. 15 с.

76. Вавренюк С. А. Механізми державного управління розвитком фізичної культури і спорту у вищих навчальних закладах України: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління 25.00.02 – механізми державного управління Харків, 2015. 205 с.

77. Вайнер Э. Н. Краткий энциклопедический словарь: Адаптивная физическая культура. 2003. URL: https://vocabulary.ru/termin/sportivnaja-dejatelnost.html.

78. Васильев С. В. Особенности трудового договора профессиональных спортсменов и рассмотрение споров в области профессионального спорта: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Москва, 2006. 218 с.

79. Васильченко О. А. Еволюція норм та девіацій у сфері спорту: дис... канд. соціол. наук: 22.00.04 / Гуманітарний ун-т «Запорізький ін-т держ. та муніципального управління». Запоріжжя, 2006. 217 с.

80. Васильченко О.П. Право на повагу до гідності: новий час, нові виклики. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія».* 2020.№1. С. 12-15.

81. Васильченко О.П., Матат А.В. Конституційні права людини: зміст,

функції та рамки обмеження. *«Права людини в Україні та у зарубіжних країнах: проблеми теорії та нормативно-правової регламентації»; колективна монографія* / за заг. ред. Н.В. Мішиної. – Львів-Торунь: Ліга-Прес, 2020.- 392 с.– С. 45-66

82. Васильчук Л.Б., Бисага Ю.М.. Реалізація права на безпечне для життя і здоров'я довкілля в Україні: монографія. Ін-т держави і права країн Європи. Ужгород; Херсон: Гельветика, 2019. 207 с.

83. Ведєрніков Ю. А., Папірна А. В. Теорія держави і права: навч. посіб. К.: Знання, 2008. 333 с.

84. Величкович М. Морально-етичне підгрунття військово-спортивного виховання у середньовічній Україні. *Молода спортивна наука України : збірник наукових статей з галузі фізичної культури і спорту*. Львів : ЛДІФК, 2000. Випуск 1. С. 115–117.

85. Вербицький В. А., Бондаренко І.Г. Історія фізичної культури та спорту в Україні : [навчальний посібник]. Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. 340 с

86. Верланов С.О. Економічні і соціальні права людини: європейські стандарти та їх впровадження в юридичну практику України (загально-теоретичне дослідження). Київ, 2009. 167 с.

87. Висновок Головного науково-експертного управління Верховної Ради України на проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про фізичну культуру і спорт» (щодо впорядкування проведенняспортивних заходів та занятьфізичною культурою та спортом). http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68053

88. Власова Н. Ф. Регіональна специфіка соціального управління фізичною культурою і спортом (на прикладі Запорізької області): автореф. дис. ... канд. соціол. наук: 22.00.04/ Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2019. 20 с.

89. Волошин Ю.О. Конституційно-правове забезпечення європейської міждержавної інтеграції : теоретико-методологічні аспекти : монографія/ ред. М. О. Баймуратова. Київ: Логос, 2010. 428 с.

90. Волошин Ю.О., Гоша І.О. Гармонізація правових систем в сучасній доктрині конституційного права в умовах європейської інтеграції : монографія / М. О. Баймуратов (ред.). Одеса : Фенікс, 2013. 291 с.

91. Вострикова Е.А. Правовое регулирование международного олимпийского спорта: частноправовой аспект : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук специальность 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право..М., 2012. 28 с.

92. Востроκнутов Л. Д. Генезис і розвиток правових норм в галузі фізичної культури і здорового способу життя українського народу: від звичаєвого права до законодавства початку XIX ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к. іст. наук : спец. 20.02.22 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень». Харків, 2003. 22 с.

93. Всесвітній антидопінговий кодекс, прийнятий Всесвітнім антидопінговим агентством 5 березня 2003 року. URL: http://zakon.rada.gov.ua

94. Галузева співпраця з ЄС. Євроінтеграційний портал. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/ekonomichna-ta-haluzeva-spivpratsia-z-yes

95. Гао Яньцзюнь Некоторые вопросы теории правоотношения: автореф. дис. … канд. юрид. наук. М, 1995. 24 с.

96. Гаро Г.О., Кушнір О.О. Спортивне право: огляд національного законодавства і міжнародних стандартів. URL: https://protocol.ua/ua/sportivne_ pravo_oglyad_ natsionalnogo_zakonodavstva_i_mignarodnih_standartiv/

97. Гасюк І. Л. Еволюція організаційно-правових основ державного управління фізичною культурою й спортом на українських землях наприкінці XIX століття та в радянський період. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua›cgi-bin›irbis_nbuv›cgiirbis_64.

98. Гасюк І. Л. Механізми державного управління фізичною культурою та спортом в Україні: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. К., 2013. 42 с.

99. Гасюк І.Л. Пріоритетні напрями удосконалення системи

державного управління фізичною культурою і спортом *Економіка та держава*. 2013. № 11 С. 129–133.

100. Гацуля О. Розвиток галузевого управління у сфері фізичної культури та спорту: концептуальні засади. *Державне управління та місцеве самоврядування.* 2015. № 1 (24). С. 176–185.

101. Гінарару А. Від заборони дискримінації до сприяння рівності : посібник для тренерів. Міжнародна організація праці. 2010. 66 с.

102. Горбенко О. В. Науково-методичне обґрунтування кадрової потреби сфери фізичної культури і спорту в Україні: автореф. дис. … канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02. Львів, 2002. 20 с.

103. Горун О.В., Камінська Н.В., Фатхутдінова О.В. Теорія держави та права : навч. посіб. К.: КНТ, 2011. 216 с.

104. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18. № 19-20. № 21-22. ст.144. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text

105. Гранат Н. Л. Современный подход к происхождению, понятию, сущности и функциям государства. *Исследования теоретических проблем правового государства. Труды Академии*. М.: Изд-во Акад. МВД России, 1996. С. 23–30.

106. Грибан В. Г. Валеологія: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 214 с.

107. Гультай М. Конституційна міопія: пошук проблеми за її відсутності. *Вісник Конституційного Суду України.* 2019. №2. С. 150 – 162.

108. Гусак В.В., Слобожанінов П.А., Слобожанінов А.А. Проблеми розвитку фізичного виховання в Україні. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини.* 2015. Вип. 8. С. 117–122.

109. Гусарєв С.Д. Юридична діяльність: методологічні та теоретичні аспекти : монографія. Київ : Знання, 2005. 375 с.

110. Данилевич А. С. Понятие спортивного правоотношения. *Вестник*

Высш. Хоз. Суда Респ. Беларусь. 2010. № 7. С. 139–141.

111. Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Організація та методологія наукових досліджень : навч. посіб. Харків : Право, 2017. 448 с.

112. Декларація принципів толерантності від 16 листоп. 1995 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_503.

113. Демиденко В. О. Еволюція змісту муніципально-правових відносин. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки. 2019. № 1. С. 18–25.

114. Демократія участі в Україні. Стан реалізації державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства : аналіт. доп. / [за ред. М. І. Ставнійчук]; Громад. об-ня "За демократію через право". Київ, 2015. 170 с.

115. Дементьєв Е. А. Средства государственно-правового воздействия на отношения в сфере спорта: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.01. Н.Новгород, 2009. 200 с.

116. Державна політика : підручник. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. Київ : НАДУ, 2014. 448 с.

117. Державна політика у сфері охорони здоров’я : кол. моногр. : у 2 ч. / [упоряд. проф. Я.Ф. Радиш; заг. ред. проф. М.М. Білинської, проф. Я.Ф. Радиша]. К. : НАДУ, 2013. Ч. 1. 396 с.

118. Валевський О.Л. Державна політика в Україні: методологія аналізу, стратегія, механізми впровадження : монографія. Київ : НІСД, 2001. 242 с.

119. Державна програма розвитку фізичної культури і спорту в Україні, затверджена Указом Президента України від 22 червня 1994 р. № 334/94 . URL: https://ips.ligazakon.net/document/U334_94?an=23

120. Державна соціальна програма «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 30 трав. 2018 р. № 453. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/453-2018-%D0%BF#Text.

121. Державна цільова соціальна програма розвитку фізичної культури і

спорту на період до 2020 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 1.03.2017 р. № 115. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/115-2017-п.

122. Державне управління в Україні: наукові, правові, кадрові та організаційні засади / за заг. ред. Н.Р. Нижник, В.М. Олуйка. Л. : Львів. політехніка, 2002. 352 с.

123. Державне управління регіональним розвитком України: монографія; за заг. ред. В.Є. Воротіна, Я. А. Жаліла. Київ: НІСД, 2010. 288 с.

124. Державний соціальний стандарт у сфері фізичної культури і спорту : затв. наказом М-ва молоді та спорту України 28.03.2013 р. № 1. *Офіційний вісник України*. 2013. № 30. Ст. 1052.

125. Деякі питання до реалізації національного проекту "Олімпійська надія – 2022" – створення спортивно-туристичної інфраструктури" : розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 грудня 2012 р. № 707-р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/701-2012-%D1%80.

126. Деякі питання оплати праці працівників установ, закладів та організацій сфери фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю : постанова Каб. Міністрів України від 11.07.2018 р. № 564. Офіційний вісник України. 2018. № 59. Ст. 2046.

127. Деякі питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади: постанова Кабінету Міністрів України від 02.09.2019 р. № 829. *Урядовий кур'єр.* 2019. № 167. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/829-2019-%D0%BF

128. Джафарова О.В., Іванов В.О. Спортивне право як підгалузь особливої частини адміністративного права. *Юрист України*. 2011. № 3 (16). С. 44–49. URL: http://www.pravnuk.info/2013-12-27-12-38-39/31-sportivne-pravo-yak-pidgaluz-osoblivo%D1%97-chastini-administrativnogo-prava.html.

129. Джужа О. М., Тичина Д. М. Віктимологічне запобігання злочинам у сфері фізичної культури і спорту. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ.* 2019. № 2. С. 42–48.

130. Деякі питання оптимізації державних цільових програм і національних проектів, економії бюджетних коштів та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України. Постанова Кабінету Міністрів України від 5.03.2014 р. №71. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/71-2014-п#n69

131. Диференціація фізичної підготовки спортсменів : монографія / авт. кол. : Линець М.М., Чичкан О.А., Хіменес Х.Р. [та ін.] ; за заг. ред. М. М. Линця. Львів : ЛДУФК, 2017. 304 с.

132. Добробог Л.М. Генезис та розвиток галузі права: проблеми історії та теорії: монографія / Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. Дніпропетровськ : Ліра, 2015. 359 с.

133. Договір про взаємодію Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України та Федерації футболу України в розвитку шкільного футболу в загальноосвітніх навчальних закладах України в 2013-2016 роках. URL: http://www.mon.gov.ua/ua/actually/3017-boris-geebrovskiy-pidpisav-dogovir-mige-ministerstvom-osviti-i-nauki,-molodi-ta-sportu-i-federatsieyu-futbolu-ukrayini.

134. Договір про заснування Європейської спільноти: договір ЄС від 17 лютого 1986 р. Case NHS Trust Airedale v Bland. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/994_017.

135. Договір про співробітництво у галузі фізичної культури і спорту між Державним комітетом України з фізичної культури і спорту та Міністерством спорту і туризму Республіки Білорусь. *Офіційний вісник України*. 2004. № 6, стор. 304. Ст. 371.

136. Додатковий протокол до Антидопінгової конвенції від 12 вересня 2002 р. Рада Європи. Офіційний веб-сайт URL: https://www.coe. int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001680081582.

137. Додатковий протокол до Антидопінгової конвенції від 12 вересня 2002 року. Рада Європи. Офіційний веб-сайт URL: https://www.coe.int/ en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001680081582

138. Дубінська З.П. Джерела права та система законодавства у галузі

спортивних відносин в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична.* Львів: ЛьвДУВС, 2018. Вип. 3. С. 11–27.

139. Дубов Г. О. Спортивна теорія виникнення держави Х. Ортеги-і-Гассета: зміст та особливості інтерпретацій. URL: http://lcslaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/1-1-2012/item/83-sportyvna-teoriia-vynyknennia-derzhavy-kh-ortehy-i-hasseta-zmist-ta-osoblyvosti-interpretatsii-dubov-h-o.

140. Дубов О.Г. Становлення методологічних юридичних досліджень: особливості радянського та сучасного етапів: автореф. дис. … канд.юрид. наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень. Київ. 2014.16 с.

141. Дутчак М., Ібрагімов М. Життєтворчість як основний теоретико-методологічний концепт у фізичній культурі і спорті. URL: http://tmfvs-journal.uni-sport.edu.ua/article/view/120826.

142. Дутчак М.В. Спорт для всіх в Україні: теорія та практика. К.: Олімп. л-ра, 2009. 279 с.

143. Душанин А.П. Государственное управление физической культурой и спортом в Российской Федерации (Организационно-правовые вопросы) : дис. … канд. юрид. наук. М., 2000. 168 с.

144. Європейська конвенція про насильство та неналежну поведінку з боку глядачів під час спортивних заходів, і зокрема футбольних матчів (ETS N 120). Ратифікована 15.11.2001 р. *Офіційний вісник України*. 2006. № 9, стор. 235. Ст. 589. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/ show/ru/994_003

145. Європейська культурна конвенція від 19 грудня 1954 року. Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_213.

146. Європейська соціальна хартія від 3 травня 1996 р.: Хартія Ради Європи URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_062

147. Жданов І. За роки незалежності близько 140 спортсменів - членів національної збірної змінили своє "спортивне громадянство".

https://ua.interfax.com.ua/news/sport/554478.html

148. Журба М. А. Публічне управління у галузі фізичної культури і спорту: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Одеса, 2017. 216 с.

149. Журба М. А. Зарубіжний досвід державного регулювання сфери фізичної культури і спорту. Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. праць. Вип. 79. 2017. С. 51–57..

150. Забара С. Проблеми визначення поняття та предмета спортивного права України *Підприємництво, господарство і право.* 2008. № 7. С. 102–105.

151. Завальнюк О. Юридичні засади регулювання сучасної спортивної діяльності. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 18. Економіка і право. 2014. Вип. 26. URL: http://nbuv.gov.ua/ UJRN/ Nchnpu_018_2014_26_22.

152. Заворотченко Т. М. Конституційно-правові гарантії прав і свобод людини і громадянина в Україні: дис. ... канд. юрид. наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право. К., 2002. 220 с.

153. Загальна декларація прав людини: декларація ООН 1948 р. *Офіційний вісник України*, 2008. № 93. Ст. 3103.

154. Загальна теорія держави і права. За ред. В.В. Копейчикова. Київ: Юрінком Інтер. 1998. 320 с.

155. Загальна теорія держави та права: підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / За ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2002. 432 с.

156. Загальна теорія здоров’я та здоров’язбереження: колективна монографія / за заг. ред. Ю. Д. Бойчука. Харків: Вид. Рожко С. Г., 2017. 488 с.

157. Зайчук О. В. Принципи права в контексті розвитку загальної теорії держави і права. *Альманах права. Основоположні принципи права як його ціннісні виміри. Науково-практичний юридичний журнал*. Випуск 3. К.: Інст. держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2012. С. 25.

158. Заклад охорони здоров’я. Юридична енциклопедія: в 6-ти т. / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. К.: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998. Т. 2. 744 с.

159. Залізко О. Джерела регулювання міжнародних приватних спортивних відносин. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 4. URL http://pgp-journal.kiev.ua/archive/ 2017/4/39.pdf.

160. Заплатинський В.М. Спеціальність «безпека спорту» – актуальність та перспективи. Науковий вісник Академії безпеки та основ здоров’я : збірник наукових праць. - Спец. вип. «Нові тенденції в безпеці. Безпека спорту». – Київ : ЦП «Компринт», 2018. – С. 6-17.

161. Зарицкий А. В. Адекватность отражения теорией насилия процесса государственного строительства. *История государства и права.* 2003. № 4. С. 2–4.

162. Заярний О. Суб’єкти спортивних правовідносин. *Юридичний Вісник України.* № 52 (861), 31 грудня 2011 р. – 06 січня 2012 р.

163. Золотарев Ю.Я. Конституционные основы Российской Федерации в системе физической культуры. *Политематический сетевой электронный научный журнал Кубанского государственного аграрного университета*. 2014. №102 (08). С. 1-11. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/konstitutsionnye-osnovy-rossiyskoy-federatsii-v-sisteme-fizicheskoy-kultury/viewer

164. Зуев В. Н. Эволюция органов государственной власти в сфере управления физической культурой и спортом в начале XX века и в советский период. *Теория и практика физической культуры*. 2004. № 3. С. 2–7.

165. Ищенко С. А. Организационно-правовые проблемы управления общественными объединениями в российском и международном спортивном движении: дис. докт. юрид. наук по специальности 12.00.14. М., 2001. 314 с.

166. Иглин А. В. Роль международных принципов в развитии спортивного права. *Вестник Университета им. О. Е. Кутафина.* 2015. № 4. С. 150–154.

167. Иглин А. В. Роль Интерпола в охране международного спортивного

права. *Вестник Волжского университета им. В. Н. Татищева. Серия: «Юриспруденция».* Тольятти, 2011. № 4 (75). С. 100–102.

168. Ібрагімов М. М. «Філософія спорту» як новий антропологічний проект у постекзистенціалістському мисленні. Дисертація … докт. філос. наук за спеціальністю 09.00.04/ Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2015. 340 с.

169. Іваній І. В., Сергієнко В. М. Психологія фізичного виховання та спорту: навчально- методичний посібник. Суми: ФОП Цьома С.П., 2016. 204 с.

170. Імас Є. В., Мічуда Ю. П. Протиріччя економіки фізичної культури і спорту у перехідних суспільних системах. *Економіка і держава*. 2006. № 2. С. 40–43.

171. Імас Є., Мічуда Ю. Тенденції розвитку у сфері фізичної культури та спорту в умовах сучасного ринку. *Теорія і методика фіз. виховання і спорту*. 2015. № 2. С. 142–149.

172. Інформаційна доповідь 2019 рік: Постанова Конституційного Суду України від 26 березня 2020 року № 19-п/2020. URL : http://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/dopovid_2019.pdf

173. Калиновський Б.В. Місцева публічна влада в Україні: конституційно-правові засади функціонування та розвитку. автореф. дис. …д-ра юрид. наук. Київ, 2017. 39 с.

174. Кулик Т.О. Статус вітчизняних органів місцевого саморвядування, як учасників судового процесу. Муніципальна реформа в контексті євроінтеграції України: позиція влади, науковців, профспілок та громадськості: Київ: АПСВТ, 2020. С. 209-212.

175. Камінська Н. В., Палюх А. Я. Міжнародно-правові стандарти у сфері фізичної культури та спорту і їх імплементація у національне законодавство України. *Право.ua.* 2018. № 3. С. 10–13.

176. Канстытуцыя Рэспублікі Беларусь. URL: http:// pravo.by/pravovaya-informatsiya/pomniki-gistoryi-prava-belarusi/kanstytutsyynae-prava-belarusi/kanstytutsyi-belarusi/kanstytutsyya-1994-goda-sa-zmyanennyami-i-dapa-

nennyami-/.

177. Кантаєва О.В., Батіщева Н.М. Місце спорту в соціально-економічних відносинах: особливості діяльності професійного футбольного клубу як суб'єкта господарювання *Вісник Житомир. держав. технологічного університету.* Серія: економіка, управління та адміністрування. 2011, № 4(58). DOI: https://doi.org/10.26642/jen-2011-4(58)-226-229

178. Капустинський В.А. Вплив діяльності Європейського суду з прав людини на формування національних правозахисних систем і дотримання державами стандартів захисту прав людини: автореф. дис. … канд. юрид. наук: за спеціальністю 12.00.11 – міжнародне право. Київ, 2006. 22 с .

179. Кашанина Т. В. Происхождение госудaрства и права: учеб. пособие. М., Высшая школа, 2004. 325 с.

180. Кашанина Т. В. Происхождение государства и права. Современные трактовки и новые подходы: учеб. пособие. М.: Юрист, 1999. 334 с.

181. Кашапов Н.В. Регламентация интеллектуальных прав в сфере спорта: дисс. ... канд. юрид. наук по специальности 12.00.03 – гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право. Москва, 2010. 169 с.

182. Кашлач О. Нормы «мягкого» права: понятие и признаки *Журнал международного права и международных отношений*. 2006. № 2. С. 26-32.

183. Киримова Е. А. Правовой институт: Теоретико-правовое исследование: автореферат дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.01. Саратов, 1998. 23 с.

184. Клименко Л.С. Державна мовна політика в Україні (теоретико-правовий аспект) : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2013. 20 с.

185. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35-36, № 37. Ст. 446. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15.

186. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. №2147. *Відомості Верховної Ради*. 1971. додаток до № 50, ст. 375.

187. Кодекс спортивной этики. Справедливая игра – путь к победе / Национальная федирация бадминтона России. URL: http://www.badm.ru/index.php?page_id=222.

188. Козир М. Б., Кисельов А. Ф. Від масовості – до майстерності у фізичній культурі та спорті (1789-2001 рр.) : [монографія]. Миколаїв : МДПУ, 2003. 90 с.

189. Козюбра М. І., Погребняк С. П., Цельєв О. В., Матвєєва Ю. І. Загальна теорія права: підручник / за заг. ред. проф. Козюбри М. І. Київ: Ваіте, 2016. 392 с.

190. Колодій А. М. Конституція і розвиток принципів права України (методологічні питання): автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук. Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ. 1999. 39 с.

191. Колодій О.А. Модельні правові акти: теорія та практика реалізації: автореф. дсертаці а здоб. наук. ступеня канд. юрид. наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Х., 2015. 26 с.

192. Комаров С. А. Общая теория государства и права: Курс лекций / Издание 2-е, исправленное и дополненное. М.: Манускрипт,1996. 312 с.

193. Коментар до Конституції України. К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 1996. 378 с.

194. Компанієць Ю. А. До проблем побудови новітньої теорії фізичної культури. *Освіта Донбасу*. 2007. № 4 (123). С. 75–81.

195. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 04 листопада 1950 р. Офіційний вісник України. 1998. № 13, / № 32 від 23.08.2006. С. 270.

196. Конвенція про комплексний підхід до питань безпеки, охорони та послуг під час футбольних матчів та інших спортивних заходів : Рада Європи. Сен-Дені, 3 липня 2016 р. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/MU16092?an=2.

197. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 р. (редакція зі

змінами, схваленими резолюцією 50/155 Генеральної Асамблеї ООН від 21 грудня 1995 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

198. Конвенція про права інвалідів : Конвенція ООН, Міжнародний документ від 13 грудня 2006 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_g71.

199. Конвенція проти використання допінгу (Антидопінгова конвенція) ETS N 135 від 1989 року. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_228

200. Конвенція Ради Європи проти маніпулювання спортивними змаганнями. Маглінген/Маколін, 18 вересня 2014 р. Конвенцію ратифіковано Законом № 1752-VIII від 16 листопада 2016 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_c01

201. Кононович В.Г. Державне регулювання сфери фізкультурно-спортивних послуг. *Державне будівництвою* 2012. № 2. URL: file:///C:/Users/Богдан/Downloads/DeBu_2012_2_51.pdf

202. Конституция Републики България. URL: https:// www.parliament.bg/bg/const.

203. Конституційне право України. Академічний курс: Підручник: У 2 т. Т 2. / За заг. редакцією Ю.С. Шемшученка. Київ: Юридична думка, 2008.

204. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. / О.В. Совгиря, Н.Г. Шукліна. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2012.

205. Конституційне право України: [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / В. Ф. Погорілко, В.Л. Федоренко; 2-ге вид., переробл. та доопрац. Київ: Правова єдність; Алерта; ЦУЛ, 2010.

206. Конституційне право України: навч. посіб. / Ю.Г. Барабаш, Л.К. Байрачна, І.І. Дахова та ін. ; за заг. ред. Ю.Г. Барабаша. Харків: Право, 2012.

207. Конституційне право України: підручник / В.І. Чушенко, І.Я. Заяць. Вид. 2-ге допов. і перероб. Київ: Ін юре, 2009.

208. Конституційне право України: Підручник / За заг. ред.. В.Л. Федоренка. 4-е вид., перероб. І доопр.; перемова проф. В.М.Шаповала. К., 2012.

209. Конституційне право України: підручник. За ред.: В. П. Колісника,

Ю. Г. Барабаша. Х. : Право, 2010. 416 с.

210. Конституція (Устав) Республіки Хорватії. Republike Hrvatske. URL: https:// www. zakon.hr/z/94/Ustav-Republike-Hrvatske.

211. Конституція Австрії від 10 листолпада 1920 р. URL: https://www.constituteproject. org/constitution/Austria_2013.pdf?lang=en.

212. Конституція Азербайджанської Республіки від 12 листопада 1995 року. https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/ru/az/az057ru.pdf

213. Конституція Бельгії від 17 лютого 1994 р. URL: http://www. parliament.am/library/sahmanadrutyunner/belgia.pdf

214. Конституція Греції від 11 червня 1975 р. URL: http://www.wipo.int/ edocs/lexdocs/laws/en/gr/gr220en.pdf

215. Конституція Грузії від 24 серпня 1995 року. https://matsne.gov.ge/ru/document/view/30346?publication=36

216. Конституція Данії від 3 березня 1953 р. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Denmark_1953.pdf

217. Конституція Естонії від 28 червня 1992 р URL: https://www. president.ee/en/republic-of-estonia/the-constitution/

218. Конституція Ірландії від 01 липня 1937 р. URL: http://www. irishstatutebook.ie/eli/cons/en/html

219. Конституція Іспанії від 31 жовтня 1978 р. URL: http://www. congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Hist_Normas/Norm/const_espa_texto_ingles_0.pdf

220. Конституція Італії від 22 грудня 1933 р. URL: https:// www.senato.it/documenti/repository/istituzione/costituzione_inglese.pdf

221. Конституція Кіпру від 14 липня 1960 р. URL: http://www.partylaw.leidenuniv.nl/party-law/4c8b8962-6c8c-43fb-8c95-19057287acdc.pdf

222. Конституція Королівства Нідерландів від 17 лютого 1983 р. URL: https://www.government.nl/documents/regulations/2012/10/18/theconstitution-of-the-kingdom-of-the-netherlands-2008

223. Конституція Латвії від 15 лютого 1922 р. URL: http:// www.saeima.lv/en/legislation/constitution

224. Конституція Литви від 25 жовтня 1992 р. URL: http://www 3.lrs.lt/home/Konstitucija/Constitution.htm

225. Конституція Люксембургу від 17 жовтня 1868 р. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Luxembourg_2009.pdf?lang=en

226. Конституція Мальти від 21 вересня 1964 р. URL: http:// justiceservices.gov.mt/DownloadDocument.aspx?app=lom&itemid=8566

227. Конституція Німеччини від 11 серпня 1919 р. URL: https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80201000.pdf

228. Конституція Португалії від 2 квітня 1976 р. URL: https:// www.constituteproject.org/constitution/Portugal_2005.pdf

229. Конституція Республіки Македонія (Устав на Република Македонија) від 17 листопада 1991 р. URL: https:// www.sobranie.mk/ustav-na-rm.nspx.

230. Конституція Республіки Польща від 2 квітня 1997 р. URL: http:// www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm

231. Конституція Республіки Узбекистан від 8 грудня 1992 року. https://constitution.uz/ru

232. Конституція Румунії від 21 листопада 1991 р. URL: http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=371

233. Конституція Словаччини від 01 жовтня 1992 р. URL: http:// www.nrsr.sk/web/Static/en-US/NRSR/Dokumenty/constitution.doc

234. Конституція Словенії від 23 грудня 1991 р. URL: http://www.us-rs.si/media/constitution.pdf

235. Конституція Угорщини від 18 квітня 2011 р. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Hungary_2011.pdf

236. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

237. Конституція України: коментар, 2013. URL:https://juristoff.com/

skachat-besplatno-uchebnye-materialy/10950-konstitutsiya-ukrajini-skachat-konstitutsiya-ukrajini-2013-skachat-besplatno.

238. Конституція УРСР від 20 квітня 1978 р. URL: http:// zakon3.rada.gov.ua/ laws/show/001_001.

239. Конституція Фінляндії від 11 червня 1999 р. URL: http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1999/en19990731.pdf

240. Конституція Франції від 04 жовтня 1958 р. URL: http://www.conseilconstitutionnel.fr/conseilconstitutionnel/english/constitution/constitution-of4-october-1958.25742.html

241. Конституція Хорватії від 22 грудня 1990 р. URL: http://www.sabor.hr/Default.aspx?art=2405

242. Конституція Швеції від 27 лютого 1974 р. URL: http://www.parliament.am/library/sahmanadrutyunner/Sweden.pdf

243. Конфліктологія. Словник / за заг. ред. Колба О. Г., Буймістера А. І. Київ, Переяслав-Хмельницький: Видавництво КСВ, 2012. С. 374.

244. Концепція Державної соціальної програми розвитку в Україні спортивної інфраструктури та туристичної інфраструктури у 2011-2020 роках : розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 жовтня 2010 р. № 2068-р URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2068-2010-%D1%80.

245. Концепція Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012-2016 роки: Затв. Кабінетом Міністрів України від 31.08.2011 р. № 828-р: URL: http://dsmsu.gov.ua/index/ua/category/54

246. Копенгагенська декларація: декларація ООН від 01 січня 1995 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_505.

247. Корж І.Ф. Державна безпека: методологічні підходи до системи складових понять. «Правова інформатика», № 4(36) / 2012. С. 69-75.

248. Коршунова Н. В. Конституційно-правові засади державної політики України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 3 (104). С. 144-154.

249. Коршунова Н. В. Поняття державної політики: теоретико-правове дослідження : дис.. канд. юрид. наук 12.00.01. Київ, 2017. 240 с.

250. Косвен М. О. Очерки истории первобытной культуры. М: изд-во АН СРСР, 1957. С. 238.

251. Костенко М. П., Карленко В. П., Домашенко А. В., Імас Є. В. та ін. Законодавче та нормативно-правове забезпечення розвитку спорту вищих досягнень в Україні. *Актуальні проблеми фізичної культури і спорту*. 2003. № 1. С. 12-19.

252. Костицький М.В. Деякі питання методології юридичної науки. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*, 2013. № 1. С. 3 – 11.

253. Костицький М.В. Філософський аналіз європейського права та його трьох світоглядних джерел. *Філософські та методологічні проблеми права : науковий журнал.* 2009. Вип. 1. С. 22-30.

254. Котенко М.П. Законодавче та нормативно-правове забезпечення розвитку спорту вищих досягнень в Україні. *Актуальні проблеми фізичної культури і спорту* : зб. наук. праць. К.: Наук. світ, 2003. С. 12-17.

255. Кравцова З. С. Конституційні основи державної влади в Україні. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2018. № 3. С. 22-28.

256. Кравцова З.С. Конституційно-правові засади організації і здійснення державної влади в Україні : монограф. Київ: Видавництво Ліра-К, 2019. 428 с.

257. Кравченко В. В. Конституційне право України : навч. посіб. Вид. 6-те, виправл. та доповн. К. : Атіка, 2009. 608 с.

258. Кривачук Л. Державна політика у сфері охорони дитинства: формування та реалізація : монографія. Львів : ЛДФА, 2012. 480 с.

259. Крижановський А. Ф. Правопорядок суверенної України: становлення та тенденції розвитку (загальнотеоретичне дослідження) : автореферат дис. ... д-ра юрид. наук. Одеса, 2009. 42 с.

260. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III (зі

змін. та допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text.

261. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2013 року № 4651-VI (зі змін. та доповн.). *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17.

262. Кримінально-виконавчий кодекс : Закон України від 28 грудня 2007 р. № 1129-IV. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1129-15.

263. Куделко В. Е., Аркуша А. О. Фізична культура. *Фармацевтична енциклопедія*. URL: https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/373/fizichna-kultura.

264. Кузнецова А. М. Гражданско-правовая охрана результатов творческой деятельности в сфере спорта в России и зарубежных странах : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 Москва, 2013. 189 с. URL: http://www.dslib.net/civil-pravo/grazhdansko-pravovaja-ohrana-rezultatov-tvorcheskoj-dejatelnosti-v-sfere-sporta-v.html

265. Кузнєцова Н. Основні методологічні засади сучасного цивільного права України. *Право України*. 2009. № 8. С. 14.

266. Кузьменко О.О. Сучасний стан державного управління фізичною культурою та спортом в Україні та Європі : URL: http://archive.nbuv.gov.ua/ Portal/soc_gum/ Dtr_du/2011_3/files/DU311_07.pdf

267. Кулик В. В. Від Всевобучу до світових рекордів : історія розвитку фізкультурного і спортивного руху на Україні. Нарис. К. : Здоров'я, 1971. 183 с.

268. Кун Л. Всеобщая история физической культуры и спорта. [пер. с венг.] ; под общ. ред. В. В. Столбова. М. : Радуга, 1982. 399 с.

269. Кухтик С.В. Трансформація держави під впливом глобалізації (теоретико-правовий аспект): дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: спеціальність 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Київ, 2015. 199 с.

270. Кухтій А.О. Організаційні основи розвитку фізкультурно-спортивного руху в Україні впродовж XX століття : автореф. дис. ... канд. наук

з фіз. вих. і спорту : 24.00.02./ Львів. держ. ін-т фіз. культури. Л., 2002. 20 с.

271. Кучеренко О.О. Державна політика: теоретико-методологічні засади дослідження процесу формування та здійснення : автореф. дис. … канд. наук з держ. упр. : 25.00.01. Київ, 2000. 20 с.

272. Лазнева І.О., Царанеко Д.І. Кіберспорт та його вплив на зміну структури світового ринку комп'ютерних ігор. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. *2018.* Вип. 2. Ч.2. С. 63-67.

273. Леонова А.О., Давидова В.П., Новачук О.О. Ефективність державного управління в контексті євроінтеграції України : навч.-метод. посіб. К. : ДПА України, 2007. 390 с.

274. Лінецький С. Контрольні повноваження комітетів Верховної Ради України: правове регулювання та проблеми реалізації. Часопис Парламент. 2015. № 1. С. 2–52.

275. Лісабонська Угода Європейського Союзу від 13 грудня 2007 р. URL: http://ec.europa.eu/archives/lisbon_treaty/full_text/index_en.htm

276. Ліщук С. В. Система державного регулювання у сфері фізичної культури та спорту в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток.* 2014, № 12. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=794

277. Лукащук В. І. Становлення та розвиток індустрії спорту: соціологічний вимір: дис. ... д-ра соціол. наук за спеціальністю 22.00.04 / Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Х., 2012. 430 с.

278. Лукащук В.І. Соціологія спорту : навч. посіб. / Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Х.: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2013. 246 с.

279. Люльчак С. Роль громадських об'єднань фізкультурно-спортивного спрямування в державному управлінні у сфері фізичної культури та спорту URL: https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/e-democracy/e-democracy2017/paper/viewFile/3449/2906

280. Люта Л. П. Інституціалізація спорту: динаміка структурних змін: дис. ... канд. соціол. наук: 22.00.03 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2007.

203 с.

281. Маастрихтський договір Європейського союзу від 7 лютого 1992 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/go/994_029

282. Майнберг Э. (1995). Основные проблемы педагогики спорта: Вводный курс/Пер. с нем. – М.: Аспект Пресс., 1995. 317 с.

283. Майданник О.О. Теоретичні проблеми контрольної функції парламенту України: автореф. дис. … д-ра юрид. наук. Київ, 2008. 39 с.

284. Мальона С. Б. Організаційно-правові основи фізичної культури: курс лекцій. Івано-Франківськ, 2008. 345 с.

285. Маргулис М.А. Нормотворчество корпоративных объединений в области спорта. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.01. Москва, 2005. 226 с. URL: https://www.dissercat.com/content/normotvorchestvo-korporativnykh-obedinenii-v-oblasti-sporta

286. Мартиненко В. В. Безперервна підготовка фахівців фізичного виховання і спорту. *Наукові праці: Серія: Педагогіка*. 2009. Вип. 99. Т. 112. С. 111–115.

287. Медведев С. А. Теоретико-правовые аспекты функционирования физической культуры и спорта в Российском государстве: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.01. Майкоп, 2006. 236 с.

288. Медицина в Україні. Медична біографістика. Вип. 2. Друга половина XIX століття. Літери А-К. Біобібліографічний словник. К.: В-во українського фітосоціологічного центру, 2005. 616 с.

289. Мельниченко О. А. Державне регулювання розвитку фізичної культури та спорту: аналіз проведених досліджень і виокремлення перспективних напрямів. *Актуальні проблеми державного управління* 2016. № 1 (49). С. 32–36.

290. Меморандум про взаєморозуміння та співробітництво у галузі фізичної культури та спорту між Державним комітетом України з питань фізичної культури і спорту та Організацією фізичного виховання Ісламської Республіки Іран. *Офіційний вісник України.* 2007. № 41, стор. 355. Ст. 1653.

291. Мисюрин И. В. Особенности правового регулирования трудовых отношений профессиональных спортсменов в командных видах спорта: дисс. ... канд. юрид. наук по специальности 12.00.05. Челябинск, 2005. 217 с.

292. Міжнародна конвенція про боротьбу з допінгом у спорті 2005 року. URL: http://zakon. rada.gov.ua/laws/show/952_007.

293. Міжнародна хартія фізичного виховання та спорту (Париж, 21 листопада 1978 р.) URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_350

294. Міжнародний круглий стіл «Безпека спорту. Нові тенденції». Національний університет фізичного виховання і спорту України. Офіційний сайт. URL: https://uni-sport.edu.ua/content/mizhnarodnyy-kruglyy-stil-bezpeka-sportu-novi-tendenciyi

295. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 6.12.1966 р., ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР №2148-VIII від 19.10.1973 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

296. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966 р., ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР **№** *2148-VIII від 19.10.73*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text

297. Міністерство молоді та спорту України. Офіційний сайт URL: http:// dsmsu.gov.ua/index/ua

298. Міністерство молоді та спорту України. Офіційний сайт URL:: http://dsmsu.gov.ua/index/ua

299. Мічуда Ю. П. Сфера фізичної культури і спорту в умовах ринку. К.: Олімпійська література, 2007. 216 с.

300. Мішина Н. В. Громадянське суспільство у полісекторних моделях суспільства. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. Т. 22 / голов. ред. М. В. Афанасьєва ; МОН України, НУ «ОЮА». Херсон : Гельветика, 2018. С. 85-92.

301. Могилева С. В. Современный спорт в экзистенциальном и

социально-коммуникативном измерениях: дис. ... канд. филос. наук: 09.00.03 / Харьк. нац. ун-т им. В. Н. Каразина. Х., 2008. 221 с.

302. Модельний закон про професійний спорт. Постанова Міжпарламентської Асамблеї держав-учасниць СНД від 31 травня 2007 року № 28-8. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_g25#Text

303. Модельний закон про студентський спорт : прийнятий на 21 пленарному засіданні МПА СНГ (постанова №21-9) від 16 липня 2003 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/997_a10

304. Мозолев О. М., Мазур В. Ю. Історичний розвиток наукової думки про значення фізичної культури в системі освіти Польщі. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки*. URL: https://www. ldufk.edu.ua/files/Biblioteka/bibliografichni %20vydania/2014/FVRHN_avref_1_5.pdf.

305. Моргунов О. А. Адміністративно-спортивне право як підгалузь адміністративного права України: дис….канд. юрид. наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / Запорізький національний університет. З., 2012. 207 с.

306. Моргунов О. А. Моделі публічного адміністрування сфер фізичної культури та спорту: закордонний досвід. Науковий вісник публічного та приватного права. 2019. Випуск 5. Том 2. URL: http://www.nvppp.in.ua/vip/ 2019/5/tom_2/ 31.pdf.

307. Моргунов О. А. Публічне адміністрування у сфері фізичної культури і спорту в Україні. дис….докт. юрид. наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / Харківський національний університет внутрішніх справ. Х., 2020. 430 с. URL: http://univd.edu.ua/thesis/1?page=3

308. Моргунов О. А. Суб'єкти адміністративно-спортивних правовідносин та їх система. *Європейські перспективи*. 2014. № 5. С. 39–44.

309. Мосьондз С.О. Державна політика у сфері науки в Україні (організаційно□правові аспекти) : монографія. Харків : Скорпион ЛТД, 2012.

352 с.

310. Москалюк О. В. Як футбол дозволяє краще зрозуміти проблеми тлумачення правових норм. *Наше право*. 2018. № 1. С. 13–16.

311. Назарко Ю. В. Конституційне право на охорону здоров'я в Україні та державах Європейського Союзу: порівняльно-правове дослідження. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. Київ, 2020. 249 с.

312. Найчук А. В. Соціологія фізичної культури і спорту : навч. посіб. Кам'янець-Подільський: Вид. Зволейко Д. Г., 2013. 135 с.

313. Наставний І. Нормативно-правове регулювання відносин у сфері професійного спорту в Україні. *Підприємництво, господарство і право.* 2018. № 6. С. 48. URL: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/6/10.pdf.

314. Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту: затверджена Указом Президента України від 28 вересня 2004 р. № 1148. URL: http://zakon1.rada.gov.ua

315. Нестерович В. Роль друкованих парламентських видань у забезпеченні діалогової комунікації між парламентами та громадськістю. Віче. 2015. № 13. С. 34-38. URL: file:///C:/Users/Богдан/Downloads/viche_2015_13_19.pdf

316. Нестерович В. Ф. Основні підходи до визначення поняття «лобіювання». Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2010. № 1. С. 50-58.

317. Нечаєв А.П. Психология физической культуры. М.: государ. издат., 1930. 92 с.

318. Ніколаєв О.А. Роль держави у розвитку фізичної культури і спорту *Вісн. наук. праць ЧДУ ім. П. Могили*. 2012. Вип. 182. Т. 194. С. 55-59.

319. Нікольська Н.Д. Виховання національно свідомої особистості засобами фізичної культури: *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 15: Теорія та методика навчання: фізична культура і спорт. 2005. Вип. 2. С. 50–54.

320. Нікітенко С. Особливості нормативно-правового регулювання фізичного виховання і спорту в Україні. *Державне управління та місцеве самоврядування.* 2016. Вип. 1 (28). С. 95-100.

321. Нікітенко С. В. Державне управління фізичною культурою і спортом в Україні. Історіографія проблеми. *Стратегія і тактика державного управління. Збірник наукових праць.* Випуск 1–2, 2018 р. Рівне, 2019. С.102–111.

322. Новый энциклопедический словарь. М.: Большая Российская энциклопедия, 2001. С. 968

323. Обозна О. М. Розвиток фізичної культури і спорту як важливий напрям державної політики України щодо забезпечення здоров'я громадян. Державне управління: теорія та практика. 2014. № 2. С. 39-44.

324. Овчинникава Н.А. Правовое регулирование профессиональног спорта в Российской Федерации: общеправовой анализ. дисс. ... канд. юрид. наук по специальности 12.00.01 – —теория и история права и государства, история учений о праве и государстве. Владимир, 2008. 193 с. URL: https://www.dissercat.com/content/pravovoe-regulirovanie-professionalnogo-sporta-v-rossiiskoi-federatsii-obshchepravovoi-anali/read

325. Окружний адміністративний суд міста Києва зобов'язав МОЗ розробити медичні норми допуску українців до занять спортом. Пресслужба ОАСК. 01.10.2020 р. URL: http://oask.gov.ua/node/4609

326. Олексін І. Я. Спортивна та фізична активність в контексті способу життя сучасної людини. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філософські науки*. Вип.2 (86) 2019. С. 61 – 70.

327. Олійник А.Ю. Конституційні свободи людини і громадянина та їх забезпечення в Україні: Монографія. Київ: КНУТД; Дніпро: Ліра ЛДТД. 2018. 346 с.

328. Олійник М. О. Теоретичні і методичні основи управління фізичною культурою і спортом в Україні: автореф. дис. … канд. наук з фіз. виховання та спорту : 24.00.02/ Нац. ун-т фіз. виховання та спорту України. К., 2000. 18 с.

329. Орленко Н. А., Панченко В. Ф., Коротя В. В. Державний соціальний

стандарт у сфері обслуговування закладам фізичної культури і спорту як підґрунтя надання якісних фізкультурно-спортивних послуг в системі вищої освіти. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка, Психологія*. Київ, 2017. № 10. С. 108–113.

330. Ортега и Гассе Х. Спортивное происхождение государства. *Философская и социологическая мысль.* 1990. № 6. С. 41–50.

331. Ортега-и-Гассет Х. О спортивно-праздничном чувстве жизни. *Философские науки*. 1991. № 12. С. 137-152.

332. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. Ст. 19.

333. Остапенко О. Г., Барановська Т.М. Конституційно-правові засади формування та реалізації державної політики розвитку територіальної громади в Україні. *Інвестиції: практика та досвід.* 2015. №22. С. 153-158.

334. Осятинський С. О. До питання про поняття та сутність публічно-правових спорів. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ.* 2012. № 4 (59). Ч. 2. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/SocGum/Vkhnuvs/2012_59_2/.

335. Павлова Н., Зендик О. Основні напрями та принципи оздоровчої фізичної культури. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2008. Т. 3. С. 110–114. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fvs_2008_3_33.

336. Пазюк А.В. Міжнародно-правовий захист права людини на приватність персоніфікованої інформації: автореф. дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.11 – міжнародне право. Київ, 2004. 19 с.

337. Палюх А. Я. The fundamental principles of Olympism as international standards of legal regulation of physical education and sports *Верховенство права.* Кишинев, Молдова, 2019. № 1. С. 166–173.

338. Палюх А. Я. Повноваження центральних органів влади у сфері

фізичної культури і спорту в Україні. Верховенство права. 2019. № 2.

339. Палюх А. Я. Правові засади розвитку сфери фізичної культури і спорту. Монографія. Тернопіль ФОП Паляниця В.А., 2020. 316 с.

340. Палюх А. Я. Прецедентна практика вирішення спортивних спорів. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 2. URL:http://www.pap.in.ua/2_2019/7.pdf.

341. Палюх А. Я. Система нормативно-правового регулювання фізичної культури і спорту в Україні. Європейські перспективи. 2019. № 2. С. 19-25.

342. Палюх А. Я. Юридична конструкція спортивних правовідносин *Науковий вісник НАВС*. 2019. № 2 (111). С. 34–40.

343. Палюх А.Я. The fundamental principles of Olympism as international standards of legal regulation of physical education and sports *Верховенство права.* Кишинев, Молдова, 2019. №1. С. 166-173.

344. Палюх А. Я. Тенденції розвитку конституційно-правового регулювання державної політики у сфері фізичної культури і спорту. *Науковий вісник НАВС,* 2021. №1. С. 45–53.

345. Палюх А.Я. Державна підтримка професійного спорту: нормативно-правовий аспект *Актуальні проблеми держави і права* 2019, вип. 83. Одеса. С.151-159.

346. Палюх А.Я. До дефініції «спортивні спори». *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України Науковий журнал* 2019. № 19. С. 54-60.

347. Палюх А.Я. Забезпечення здорового способу життя та право на охорону здоров'я: теоретичні й конституційно-правові основи. *Науковий вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2019. №4. С.45-55.

348. Палюх А.Я. Класифікація принципів регулювання фізкультури та спорту в Україні *Забезпечення прав людини в контексті інтеграційних процесів України* [Текст] : матеріали круглого столу (Київ, 29 листоп. 2018 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. С. 45-47

349. Палюх А.Я. Особливості конституційно-правового регулювання фізичної культури і спорту в Україні та деяких європейських державах *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України Науковий журнал* 2019. № 18. С.44-50

350. Палюх А.Я. Повноваження центральних органів влади у сфері фізичної культури і спорту в Україні. *Верховенство права.* Кишинев, Молдова 2019. №2. С. 32-38.

351. Палюх А.Я. Поняттєво-категорійний апарат дослідження фізичної культури. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України.* Науковий журнал. 2018. № 17. С. 19-25.

352. Палюх А.Я. Засади розвитку фізичної культури та спорту та їх співвідношення із принципами охорони здоров'я в Україні. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави* : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 листоп. 2018 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; КМЄС. Харків, 2018. С. 37–39.

353. Палюх А.Я. Правова регламентація спорту та його видів *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2019. № 39. С. 4-7.

354. Палюх А.Я. Правовий статус суб'єктів державно-правового регулювання сфери фізкультури і спорту: теоретичні та конституційно-правові аспекти. *Науковий вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка.* 2020. №1. С.23-33.

355. Палюх А.Я. Прецедентна практика вирішення спортивних спорів *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 2. С. 29-32.

356. Палюх А.Я. Принципи правового регулювання фізичної культури і спорту. *Науковий вісник НАВС*. 2018. №4. С. 234-242.

357. Палюх А.Я. Роль і значення Ради Європи у забезпеченні розвитку фізичної культури і спорту. *Юридичний часопис НАВС.* 2020. №1. С. 119-125.

358. Палюх А.Я. Роль місцевих органів влади в інституційному та правовому механізмах розвитку фізичної культури і спорту в Україні. *Науковий*

вісник Ужгородського національного університету. Серія право. 2019.Випуск 57. Том 1. С. 47-51.

359. Палюх А.Я. Спортивна безпека: теоретичні і конституційні аспекти. *Верховенство права.* Кишинев, Молдова, 2019. №3. С. 62-69.

360. Палюх А.Я. Суб'єкти спортивних правовідносин: поняття і види *Visegrad Journal on Human Rights.* 2019. №4. (Т.2). С. 24-40.

361. Палюх А.Я. Фізкультурно-спортивні відносини та проблеми їх міжгалузевого правового регулювання. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління.* 2020. №2. С. 115-129. http://maup.com.ua/ua/ekspert/vypusky/2-8-2020.html

362. Палюх А.Я. Юридична конструкція спортивних правовідносин *Науковий вісник НАВС*. 2019. №2 (111). С.34-40.

363. Палюх А.Я., Джуська А.В. Конституційне право людини на життя в Україні: сучасний підхід до розуміння *Науковий вісник НАВС*. 2019. №4. С.48-56.

364. Панасюк В.М. Конституційно-правові засади реалізації державної молодіжної політики в Україні : дис.. … канд. юрид. наук : 12.00.02. Одеса, 2017. 215 с.

365. Пангелова Н. Є. Історія фізичної культури : навч. посібник. К.: Освіта України, 2007. 288 с.

366. Панчишин А. В. Поняття, ознаки та структура категорії «правовий статус». *Часопис Київського університету права*. 2010. № 2. С. 95–98.

367. Папаяні С.В. Конституційно-правовий механізм реалізації зовнішньої політики України в умовах європейської міждержавної інтеграції: проблеми теорії та практика : автореф. дис ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Маріуполь, 2014. 20 с.

368. Паспорти спеціальностей (24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, 24.00.02 – фізична культура, фізичне виховання різних груп населення, 24.00.03 – фізична реабілітація). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v21-0330-05/card2#Card.

369. Передельский А. А. Философия спортивной науки: проблемно-футурологический анализ. *Теория и практика физической культуры*. М., 2011. № 4. С. 104.

370. Передерій А. В. Спеціальні Олімпіади в сучасному світі : монографія. Л. : ЛДУФК, 2013. 296 с.

371. Петришин О.В. Барабаш Ю.Г. Тацій В.Я. Конституція України. Науково-практичний коментар. Націон. акад. прав. наук України. 2-ге вид., переробл. і допов. Х.: Право, 2011. 1128 с.

372. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України : підручник. 4-вид. переробл. та доопр. К.: Ліра-К, 2012. 576 с.

373. Погосян Е. В. Формы разрешения спортивных споров: сравнительно-правовой аспект : дисс. … канд. юрид. наук. по специальности 12.00.15. Екатеринбург, 2009. 224 с.

374. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI, редакція від 29.12.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17?find=1&text=%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1 %80%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD.

375. Подорожна Т.С.. Правовий порядок: теоретико-методологічні засади конституціоналізації: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2016 536 с.

376. Положення про Державну службу молоді та спорту України : затв. Указом Президента України від 31.05.2011 р. № 636/2011. *Офіційний вісник України*. 2011. № 41. Ст. 1667.

377. Положення про комісію для надання спортивній федерації статусу національної та позбавлення такого статусу : затв. наказом М-ва молоді та спорту України від 21.01.2014 р. № 102. *Офіційний вісник України.* 2014. № 16. Ст. 506.

378. Положення про Комітет з фізичного виховання та спорту Міністерства освіти і науки України : затв. наказом М-ва освіти і науки України від 12.03.2018 р. за № 241. *Офіційний вісник України*. 2018. № 32. Ст. 1128.

379. Положення про медичне забезпечення фізкультурно- оздоровчих та спортивних заходів, закладів фізичної культури і спорту : затв. наказом М-ва

молоді та спорту України, М-ва охорони здоров`я України від 27.12.2017 р. № 5232/1746. *Офіційний вісник України.* 2018. № 17. Ст. 585.

380. Положення про Міністерство молоді та спорту України : затв. постановою Каб. Міністрів України від 02.07.2014 р. № 220. *Офіційний вісник України*. 2014. № 54. Ст. 1447.

381. Положення про надання на конкурсних засадах спортивній федерації статусу національної та позбавлення такого статусу : затв. постановою Каб. Міністрів України від 18.01.2012 р. № 22. *Офіційний вісник України*. 2012. № 5. Ст. 172

382. Понкина А. И. Автономность спорта: Теоретико-правовое исследование / Комиссия по спортивному праву Ассоциации юристов России; Национальное объединение спортивных юристов Российской Федерации. М., 2013. 102 с. URL: http://moscou-ecole.ru/lib/Autonomie_du_sport.pdf

383. Понкина А.И. Государственное управление и самоуправление в области спорта: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук специальность 12.00.14 – администативное право; административный процес. Москва, 2013. 25 с.

384. Попович О. Історичні аспекти становлення національної системи фізичного виховання населення України. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2012. № 5 (2). С. 149–152.

385. Порядок контролю за додержанням Ліцензійних умов провадження фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності: організації та проведення спортивних занять професіоналів та любителів спорту; діяльності з підготовки спортсменів до змагань з різних видів спорту, визнаних в Україні : затв. наказом Держ. ком. України з питань регулятор. політики та підприємництва, Держ. ком. України з питань фіз. культури і спорту від 26.03.2003 р. № 35/769. URL: http://consultant.parus.ua/?doc=01T86A7E76&abz=2V0BR.

386. Поташній Ю. Законодавчі амбіції спорту. *Віче*. 2009. № 4. С. 66–67.

387. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про фізичну культуру і спорт» (щодо впорядкування проведення спортивних заходів та занять фізичною культурою та спортом).

http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68053

388. Предмет, завдання та методи психології фізичного виховання. Лекція. URL: http:// repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/21297/1/LEKCIJ-1.pdf.

389. Принципи побудови процесу фізичного виховання та спорту. Лекція. 17 с. URL: http: //repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/17665/1/%D0%A2%D0%B5%D0%BC%D0%B0%202-1%20%28%D0%BB%2B%D1%81%29.pdf.

390. Приступа Є. Н. Народна фізична культура українців. Львів, 1995. 254 с.

391. Приступа Є. Н. Становлення і розвиток педагогічних основ української народної фізичної культури : автореф. дис. … д-ра пед. наук : спец. 13.00.01 «Теорія та історія педагогіки»; Ін-т педагогіки АПН України. К. : [б. в.], 1996. 48 с.

392. Про авторське право і суміжні права. Закон України від 23.12.1993 р. №3792-XII. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 13. ст.64.

393. Про антидопінговий контроль у спорті: Закон України від 07.02.2017 р. № 1835-VIII (у ред. від 04.11.2018 р.). *Відомості Верховної Ради України.* 2017. № 11. Ст. 102. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1835-19

394. Про безоплатну правову допомогу. Закон України від 2 червня 2011 року № 3460-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 51. Ст.577

395. Про визнання такою, що втратила чинність, постанови Кабінету Міністрів України від 15 січня 1996 р. N 80. Постанова Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2008 року №992. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/992-2008-п#Text

396. Про визнання, відмову у визнанні та внесення змін до Реєстру визнаних видів спорту в Україні. Наказ Міністерства молоді та спорту від 16 липня 2018 року №3780. https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v3780728-18#Text

397. Про визнання, відмову у визнанні та внесення змін до Реєстру визнаних видів спорту в Україні. Наказ Міністерства молоді та спорту від 16

вересня 2020 року №1557 https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1557924-20#Text

398. Про визначення розмірів винагород чемпіонам і призерам XI Паралімпійських ігор та їх тренерам : постанова Кабінету Міністрів України від 9 серпня 2001 р. № 999 . *Офіційний вісник України.* 2001. № 33. Ст. 1539.

399. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15

400. Про внесення змін до Закону України «Про фізичну культуру і спорт» та інших законодавчих актів України: Проект Закону № 2562. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/ zweb2/webproc4_2?pf3516=2562&skl=7.

401. Про внесення змін до Закону України «Про фізичну культуру і спорт» щодо започаткування службово-прикладного та військово-прикладного спорту. *Відомості Верховної Ради*, 2017, № 29, ст. 316.

402. Про внесення змін до Закону України «Про фізичну культуру і спорт» щодо уточнення деяких положень. Закон України від 18.01.2018 р. № 2273-VIII. *Відомості Верховної Ради.* 2018. № 11. ст.56. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2273-19#Text.

403. Про громадські об’єднання : Закон України від 22.03.2012 року № 4572-VI URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text

404. Про дальше піднесення масовості фізичної культури і спорту в Українській РСР: Постанова Центрального комітету компартії України та Ради Міністрів Української РСР від 16.10.1981 р. № 518. URL: https://ips.ligazakon.net/document/KP810518

405. Про День фізкультури і спорту: Указ Президента України від 29.06.1994 р. № 340/94. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/340/94

406. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії : Закон України від 05.10.2000 р. № 2017-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 48. Ст. 409.

407. Про державні тести і нормативи оцінки фізичної підготовленості населення України. Постанова Кабінет Міністрів України 15 січня 1996 року

№80 (втратила чинність 19 листопада 2008 року). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80-96-п

408. Про державні цільові програми : Закон України від 18.03.2004 р. № 1621-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 25. Ст. 352.

409. Про державно-приватне партнерство : Закон України від 01.07.2010 р. № 2404-VI. *Відомості Верховної Ради України.* 2010. № 40. Ст. 524.

410. Про державну підтримку розвитку фізичної культури і спорту в Україні: Указ Президента України від 22.06.1994 № 334/94. *Голос України* від 29.06.1994 р. № 121. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/334/94

411. Про деякі заходи щодо вдосконалення системи фізичного виховання дітей та молоді у навчальних закладах і розвитку дитячо-юнацького спорту в Україні : Указ Президента України від 23 червня 2009 р. № 478/2009. *Офіційний вісник Президента України*. 2009. № 19. Ст. 641.

412. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України № 1706-VII від 20 жовтня 2014 р. URL: http:// zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1706-18

413. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 р. № 2866-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/card/2866-15

414. Про забезпечення умов для більш широкої участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : Указ Президента України від 31 лип. 2004 р. № 854/2004. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/854/2004.

415. Про забезпечення впровадження єдиної державної політики реформ в Україні : Указ Президента України від 23 лип. 2014 р. № 614/2014. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/614/2014.

416. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листоп. 2010 р. № 996. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-п.

417. Про забезпечення функціонування української мови як державної. Закон України від 25 квітня 2019 року №2704-VIII. Відомості Верховної Ради

України. 2019. № 21. ст.81.

418. Про заохочення спортсменів і тренерів з олімпійських та неолімпійських видів спорту: постанова Кабінету Міністрів України від 04.02.2016 р. № 91 (у ред. від 23.03.2019 р.). *Урядовий кур'єр.* 2016. № 49. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/91-2016-%D0%BF

419. Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань Закон України від 3.11.2015 р. № 743-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 51. Ст.472.

420. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1700-18

421. Про заснування стипендії Кабінету Міністрів України для видатних спортсменів, тренерів та діячів фізичної культури і спорту: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.01.2002 р. №80. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80-2002-п#Text

422. Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року. Постанова Кабінету Міністрів України від 1 березня 2017 року № 115. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/115-2017-п#Text

423. Про затвердження Порядку та умов надання у 2019 році субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на створення нових, будівельно-ремонтні роботи існуючих палаців спорту та завершення розпочатих у попередньому періоді робіт з будівництва/реконструкції палаців спорту. Постанова Кабінету Міністрів України від 27.03.2019 р. №268. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268-2019-п#Text

424. Про затвердження Порядку створення штатних спортивних команд резервного спорту: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.12.2010 р. № 1115. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1115-2010-п#Text

425. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 1 лип. 2010 р. № 2411-VI. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2411-17.

426. Про Засади державної політики України в галузі прав людини.

Постанова Верховної Ради України від 17 червня 1999 року №757-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. N 35. Ст. 303.

427. Про засади державної регіональної політики : Закон України від 5 лют. 2015 р. № 156-VIII. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/156-19.

428. Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сфері фізичної культури і спорту та визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю) : постанова Каб. Міністрів України від 17.12.2008 р. № 1097. *Офіційний вісник України*. 2008. № 98. Ст. 3235.

429. Про затвердження Ліцензійних умов провадження фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності організації та проведення спортивних занять професіоналів та любителів спорту, діяльності з підготовки спортсменів до змагань з різних видів спорту визнаних в Україні Наказ Державного комітету регуляторної політики України № 58/852 від 02.04.2001 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/

430. Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини: Указ Президента України від 25 серпня 2015 року № 501/2015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/501/2015?find=1&text=фізич

431. Про затвердження нормативно-правових актів з питань забезпечення спортивним одягом, взуттям та аксесуарами, спортивним інвентарем індивідуального користування : наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 19 червня 2008 р. № 2489. *Офіційний вісник України*. 2008. № 62. Ст. 2107.

432. Про затвердження Порядку та умов обов'язкового державного страхування спортсменів вищих категорій: Постанова Кабінету Міністрів України від 31.05.1995 р. № 378. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/378-95-п#Text

433. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: Постанова Кабінету Міністрів від 29 квітня 2015 р. № 266. URL: http://zakon.rada.gov.ua/

laws/show/266-2015-п.

434. Про затвердження Положення про Єдиний електронний всеукраїнський реєстр спортивних споруд : наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 22 квітня 2009 р. № 1319. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1142-09

435. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для розвитку фізичної культури, спорту вищих досягнень та резервного спорту: постанова Кабінету Міністрів України від 29.02.2012 р. № 152 (у ред. від 22.08.2019 р.). *Урядовий кур'єр.* 2012. № 46. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/152-2012-%D0%BF

436. Про затвердження Положення про Єдину спортивну класифікацію України Наказ Міністерства молоді та спорту України 11.10.2013 р. № 582 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1861-13

437. Про затвердження Положення про Міністерство молоді та спорту України: Постанова Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 220. URL: https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/220-2014-%D0%BF/ paran8#n8

438. Про затвердження Положення про Міністерство молоді та спорту України: Постанова Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 220 : URL: https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/220-2014-%D0%BF/paran8#n8

439. Про затвердження Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту в дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладах України : наказ Міністерства освіти і науки України від 02 серпня 2005 р. № 458. URL: http://www. osvita.irpin.com/viddil/v5/d134.htm.

440. Про затвердження Положення про рейтинг з олімпійських видів спорту в Україні : наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 15 квітня 2009 р. № 1216 // Офіційний вісник України. – 2009. – № 34. – Ст. 1183.

441. Про затвердження Положення про центр олімпійської підготовки: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.09.2011 р. № 948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/948-2011-п#Text

442. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті на прикладні розробки у сфері розвитку окремих видів спорту та методики підготовки спортсменів : наказ Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту України від 29 березня 2006 р. № 995. URL: http://lawua.info/jurdata/ dir151/dk151573.htm.

443. Про затвердження Порядку надання навчальному закладу статусу спеціалізованого навчального закладу спортивного профілю. Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2011 р. № 1354. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1354-2011-п#Text

444. Про затвердження Порядку присвоєння кваліфікаційних категорій спортивним суддям : наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 31 травня 2010 р. № 1518. *Офіційний вісник України.* 2010. № 49. Ст. 1616.

445. Про затвердження Порядку проведення щорічного оцінювання фізичної підготовленості населення України. Постанова Кабінету Міністрів України від 09 грудня 2015 року № 1045 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-2015-п#Text

446. Про затвердження стандарту вищої осіти за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт» галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» для першого (бакалаврського) рівня вищої осівти: Наказ МОН України № 567 від 24.09.2019. URL: https://mon.gov.ua/ storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/017-fizichna-kultura-i-sport-bakalavr.pdf

447. Про затвердження тестів і нормативів для осіб, щорічне оцінювання фізичної підготовленості яких проводиться на добровільних засадах, Інструкції про організацію його проведення та форми Звіту про результати його проведення. Наказ Міністерства молоді і спорту України від 04 жовтня 2018 року №4607

448. Про затвердження тестів і нормативів для проведення щорічного оцінювання фізичної підготовленості населення України. Наказ Міністерства молоді і спорту України від 15 грудня 2016 року №4665

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0195-17#Text

449. Про захист персональних даних : Закон України від 1 червня 2010 р. № 2297-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 34. Ст. 481

450. Про захист прав іноземних робітників і членів їх сімей: конвенція ООН 1949 р. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/n0001400-77

451. Про заходи щодо забезпечення реалізації державної політики у галузі туризму: Указ Президента України від 14.12.2001 р. № 1213/2001. *Урядовий кур'єр.* 2001. № 235.

452. Про звернення громадян: Закон України від 2 жовтня 1996 р. № 393/96-ВР (зі змінами). *Відомості Верховної Ради України*.1996. № 47. Ст. 256.

453. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 р. № 2136-VIII. *Відомості Верховної Ради України*, 2017. № 35. Ст. 208.

454. Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок: конвенція ООН 1999 р. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_207

455. Про ліцензування видів господарської діяльності. Закон Украни від 2.03.2015 р. №222-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 23, ст.158. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text

456. Про міжнародне приватне право. Закон України від 23 червня 2005 р. №2709-IV. *Відомості Верховної Ради України* 2005. № 32. Ст. 422.

457. Про міжнародні договори України : Закон України від 29 червня 2004 р. № 1906-IV. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1906-15

458. Про Міністерство України у справах молоді та спорту: Указ Президента України від 26.02.2005 р. № 381/2005. *Урядовий кур'єр.* 2005. № 41.

459. Про Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту: Указ Президента України від 18.08.2005 р. № 1176/2005. *Урядовий кур'єр.* 2005. № 168. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1176/2005

460. Про Міністерство культури, молоді та спорту України: положення 2019 р. URL: http://195.78.68.90/6de8feda/docs/5437f75c/Dodatok.pdf

461. Про місцеве самоврядування: Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80

462. Про надання підтримки міжнародному юнацькому турніру з футболу на Кубок Президента України: Розпорядження Президента України № 302/2013-рп. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/302/2013-рп#Text

463. Про національний план дій щодо реалізації державної політики у сфері фізичної культури і спорту : Указ Президента України від 02 серпня 2006 р. № 667/2006. *Урядовий кур'єр*. 2006. № 144

464. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII: URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19 (дата звернення 11.11.2019).

465. Про Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту: Указ Президента України від 28.09.2004 р. № 1148/2004 (у ред. від 20.11.2005 р.). *Урядовий кур'єр.* 2004. № 189.

466. Про Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року "Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація": Указ Президента України від 09.02.2016 р. № 42/2016. URL: https://www.president.gov.ua/documents/422016-19772

467. Про недопущення закриття та перепрофілювання закладів фізичної культури і спорту, баз олімпійської та паралімпійської підготовки, фізкультурно-оздоровчих і спортивних споруд, лікувально-фізкультурних закладів: постанова Верховної Ради України від 03 серпня 2006 р. № 66-V. *Відомості Верховної Ради України.* 2006. № 41. Ст. 362.

468. Про організацію та проведення фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу в Україні : Закон України від 19.04.2007 р. № 962-V. *Відомості Верховної Ради України.* 2007. № 31. Ст. 405.

469. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 р. №2145. *Відомості Верховної Ради.* 2017. № 38-39 ст. 380.

470. Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку із підготовкою та проведенням футбольних матчів : Закон України від 08.07.2011 р. № 3673-VI. *Відомості Верховної Ради України.* 2012. № 9. Ст. 64.

471. Про перелік видів спорту, що визнані в Україні Наказ Державного комітету молодіжної політики, спорту і туризму України від 07.02.2001 р. № 261. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/.

472. Про підтримку олімпійського, параолімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні: Закон України від 14.09.2000 р. № 1954-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 43. Ст. 370.

473. Про позбавлення стипендій Президента України для видатних спортсменів та тренерів України з олімпійських видів спорту: Указ Президента України від 07.07.2015 р. № 395/2015. *Урядовий кур'єр.* 2015. № 122. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/395/2015

474. Про призначення стипендії Кабінету Міністрів України видатним спортсменам, тренерам та діячам фізичної культури і спорту: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.01.2020 № 26-р. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-priznachennya-stipendiyi-kabinet-a26r

475. Про призначення стипендій Президента України для видатних спортсменів із паралімпійських призначення стипендій Президента України для видатних спортсменів із паралімпійських. Указ Президента України від 1.-6.2020 р. URL: https://www.president.gov.ua/documents/2082020-34017

476. Про призначення стипендій Президента України для видатних спортсменів та тренерів України з олімпійських видів спорту: Указ Президента України від 23 серпня 2011 р. № 852/214. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=852%2F2011.

477. Про призначення державних стипендій видатним діячам фізичної культури і спорту: Указ Президента України від 12.10.2015 р. № 577/2015. *Урядовий кур'єр.* 2015. № 195. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/577/2015

478. Про ратифікацію антидопінгової конвенції: Закон України від 15.03.2001 р. № 2295. *Відомості Верховної Ради України.* 2001. N 19. ст.92. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2295-14#Text

479. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів №2, 4, 7

та 11 до Конвенції: Закон України. *Відомості Верховної Ради України.* 1997. № 40. Ст. 263.

480. Про ратифікацію Конвенції Ради Європи проти маніпулювання спортивними змаганнями: Закон України від 16.11.2016 р. № 1752-VIII. *Відомості Верховної Ради України.* 2016. № 52. Ст. 866.

481. Про ратифікацію Міжнародної конвенції про боротьбу з допінгом у спорті : Закон України від 03.08.2006 р. № 68-V. *Відомості Верховної Ради України.* 2006. № 41. Ст. 353. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68-16

482. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України, редакція від 20.03.2020. *Відомості Верховної Ради України*. 2010, № 14-15, № 16-17, ст. 133. URL: https:// zakon. rada.gov.ua/laws/show/1861-17

483. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20 грудня 1991 р. № 2011-XII. *Відомості Верховної Ради України*, 1992. №15. Ст. 190.

484. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні: Закон України від 05.02.1993 № 2998-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 16. ст.167.

485. Про стипендії Президента України для дітей з інвалідністю, які мають високі досягнення у всеукраїнських спортивних змаганнях, та їх тренерів: Указ Президента України від 30.07.2019 р. № 561/2019. *Урядовий кур'єр.* 2019. № 145. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/561/2019

486. Про створення умов для подальшого розвитку паралімпійського і дефлімпійського руху в Україні. Указ Президента України від 30 березня 2018 р. №93/2018. URL: www.president.gov.ua/ documents/932018-23906.

487. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2015 р. № 1320-р. URL: http: //zakon3.rada.gov.ua/laws.

488. Про страхування. Закон України від 7.03.1996 р. № 85/96-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 18, ст. 78. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр#Text

489. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23 грудня 1997 р. № 776/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*, 1998. № 20. Ст. 99.

490. Про фізичну культуру і спорт: Закон України від 24.12.1993 р. № 3808-XII. Редакція від 01.01.2021, підстава – 645-IX 910-IX. *Відомості Верховної Ради України.* 1994. № 14. Ст. 80.

491. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17.03.2011 рок № 3166-VI URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17#Text

492. Проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про фізичну культуру і спорт» (щодо впорядкування проведення спортивних заходів та занять фізичною культурою та спортом»" від 5 лютого 2020 року № 3011 http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68053

493. Пронюк Н. В. Сучасне міжнародне право: навчальний посібник. К.:, 2010. 280 с.

494. Протокол про співробітництво в галузі спорту між Міністерством України у справах сім'ї, молоді та спорту і Міністерством здоров'я і спорту, Державним Секретаріатом у справах спорту Французької Республіки на 2009-2012 роки. *Офіційний вісник України*. 2009. № 68, стор. 135. Ст. 2371.

495. Процик І. Термінологія спортивного права. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Проблеми української термінології».* 2010. № 675. С. 171–174.

496. Пружинин К.Н. Спортивная деятельность как фактор развития универсальных свойств и качеств личности. *Ученые записки Заб. Гос. анд.-пед. Универ-та им. Н.Г. Чернышевского. Серия «Педагогика и Психология»* №5 (46) Чита, 2012. С. 142-147.

497. Пундій П. Українські лікарі. Біобібліогр. Довідник Наук. Т-во ім. Т. Шевченка у Львові. Львів; Чікаго, 1994–1996. 289 с.

498. Пучков О. Поняття та ознаки сучасного правопорядку у сфері національної безпеки. Підприємництво, господарство і право. № 6, 2018. С. 248-

252.

499. Рабінович П.М. Права людини і громадянина: навч. Посіб. Київ: Атіка, 2004. 464 с.

500. Рабінович П. Концепція державної правової політики України у галузі прав людини: загальнотеоретичні аспекти проектування. Вісник Академії правових наук України. 1997. № 4 (11). С. 21–30.

501. Рада Європи. Council of Europe Convention on the Manipulation of Sports Competitions. URL: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/215.

502. Резолюцію Генеральної Асамблеї ООН від 25 вересня 2015 року «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» http://sdg.org.ua/ua/resources-2/344-2030-2015

503. Ренненкампф Н. К. Очерки юридической энциклопедии. Изд. 2-е, исправл. И допол. Киев : Изд. Н. Я. Оглоблина, 1880. 284 с.

504. Рєпкіна Ю. М. Адміністративно-правові основи регулювання фізичної культури і спорту : автореф. анд. На здобуття наук. ступеня анд.. юрид. наук за спеціальністю. 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне». К., 2010. 20 с.

505. Романенко Л. В. Організаційно-правові засади управління фізичною культурою та спортом в Україні: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право/ Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків, 2019. 240 с.

506. Романишин О. Співробітництво держав-членів Ради Європи у сфері спорту: міжнародно-правові аспекти. *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини.* 2018. Вип. 45. С. 225–232.

507. Романович-Славатинский А. В. Система Русского государст□венного права в его историко-догматическом развитии, сравнительно с Государственным Правом Западной Европы. Киев : Типограф. Г. Л. Фронцкевича, 1886. Ч. 1. Основные государственные законы. 299 с.

508. Сандевуар П. Введение в право. Пер. с франц. М.: Интратэк-Р, 1994. 324 с.

509. Селіванов В. Державну політику Україні – на правові і наукові засади. Право України. 2002. № 12. С. 15–23.

510. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21-22. ст.135. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text

511. Сердюков А. В. Спортивное право как комплексная отрасль законодательства: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.01. Москва, 2010. 233 с.

512. Сироїд Т. Л. Правова основа політики Європейського Союзу в галузі безпеки: від витоків до сучасності *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* 2019. № 3. С. 547-60.

513. Ситник Г.П., Олуйко В.М., Вавринчук М.П. Національна безпека України: теорія і практика : монографія ; за заг. Ред. Г.П. Ситника. – Хм.; К.: Вид-во “Кондор”, 2007. – 616 с.

514. Сітнікова Н. С. Сучасний стан і тенденції державного регулювання розвитку спорту вищих досягнень в Україні. *Теорія та практика державного управління*. 2013. Вип. 2 (41). С. 178–185.

515. Сітнікова Н. С. Розвиток сучасного літнього олімпійського руху в Україні та проблеми його підтримки державою *Право та державне управління*. 2011. № 2. С. 145–149.

516. Скакун О.Ф. Теорія права і держави: Підручник, 3-те вид. Київ: Алерта, ЦУЛ, 2011. 524 с.

517. Скоробогатов В.Ю. Конституционные основы вмешательства государства в автономию спорта. *Спорт: экономика, право, управление*. 2005. № 2. – С. 2–4.

518. Скрипнюк О. В. Курс сучасного конституційного права України : академічне видання. Х. : Право, 2009. 468 с.

519. Скрипнюк О. В. Конституція України та її функції: проблеми теорії та практики реалізації. *До десятої річниці прийняття Конституції України*.

Київ: Академія правових наук України, 2005. 168 с.

520. Скрипнюк О. Сучасна державна політика України: основні концептуальні підходи до визначення змісту поняття. *Вісник Академії правових наук України*. 2004. № 4 (39). С. 3–12.

521. Словник іншомовних слів: 23 000 слів та термінологічних словосполучень / Уклад. Л. О. Пустовіт та ан. К.: Довіра, 2000. С. 762.

522. Соловьев А. А. Систематизация законодательства о спорте: российский и зарубежный опыт: дисс. … докт юрид. Наук по специальности 12.00.01. Москва, 2011. 440 с.

523. Солопчук М. С. Історія фізичної культури і спорту : [навчальний посібник]. Камянець Подільський : «Абетка-Нова», 2001. 236 с.

524. Співак М. В. Державна політика здоров'я збереження: світовий досвід і Україна: монографія. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; Видавництво «Логос», 2016. 536 с.

525. Спортивный кодекс Франции. Законодательная часть: Пер. с франц. И вступит. Ст. А.А. Соловьева; предисл. С.В. Алексеева / Комис. По спортивному праву Асс. Юристов России. М., 2009. 134 с.

526. Спортивный кодекс Франции. Регламентарная часть – Декреты. Книги I и II: Пер. с франц. И вступит. Ст. А.А. Соловьева; предисл. А.Т. Сихарулидзе / Комис. По спортивному праву Асс. Юристов России. М., 2010. 203 с.

527. Спорт та фізична культура. Євроінтеграційний портал. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/yevrointehratsiia/sport-ta-fizychna-kultura

528. Спорт як засіб сприяння у вихованні, здоров'ю, розвитку та миру : міжнародний документ від 3 листопада 2005 р. № 60/9. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_f37.

529. Спорт. Переклад здійснено президентом Спілки адвокатів України Олександром Дроздовим та керівником АБ «Дроздова та партнери» Оленою Дроздовою. Практика ЄСПЛ. Український аспект. URL: https://www.echr.com.ua/publication/sport/

530. Спортивна Хартія Європи від 14–15 травня 1992 р. URL: http://lib.sportedu.ru/GetText.idc?TxtID=1542

531. Справа «Металіста». Історична складова та юридичний аспект справи. Хвиля. 16.08.2013. URL: https://hvylya.net/reviews/panorama/sprava-metalistaistorichna-skladova-ta-yuridichniy-aspekt-spravi.html

532. Справа Харрісон та інші проти Сполученого Королівства: рішення Європейського суду з прав людини від 25 березня 2014 р. URL: https://ukrainepravo.com/international_law/european_court_of_human_rights/sportyvna-tematyka-u-praktytsi-evropeys%60kogo-sudu-z-prav-lyudyny/

533. Справа Остендорф проти Німеччини: рішення Європейського суду з прав людини від 7 березня 2013 р. URL: https://ukrainepravo.com/international_law/european_court_of_human_rights/sportyvna-tematyka-u-praktytsi-evropeys%60kogo-sudu-z-prav-lyudyny/

534. Справа ФК Мретебі проти Грузії: рішення Європейського суду з прав людини від 31 липня 2007 р. URL: https://ukrainepravo.com/international_law/european_court_of_human_rights/sportyvna-tematyka-u-praktytsi-evropeys%60kogo-sudu-z-prav-lyudyny/

535. Справа Португальська професійна футбольна ліга проти Португалії: рішення Європейського суду з прав людини від 27 квітня 2012 р. URL: https://ukrainepravo.com/international_law/european_court_of_human_rights/sportyvna-tematyka-u-praktytsi-evropeys%60kogo-sudu-z-prav-lyudyny/

536. Справа Френд та інші проти Сполученого Королівства: рішення Європейського суду з прав людини від 24 листопада 2009 р.

537. Справа Кіпр проти Туреччини: рішення Європейського суду з прав людини від 10 травня 2001 р. URL: https://rm.coe.int/16806b5964

538. Справа Догру проти Франції та Керванці проти Франції: рішення Європейського суду з прав людини від 4 грудня 2008 р.

539. Справа Ламберт та інші проти Франції : рішення Європейського суду з прав людини від від 05 червня 2015 р.. URL: http://www.globalhealthrights.org/wp-content/uploads/2016/03/Lambert-and-Ors.-v.-France.pdf

540. Справа Ашет Філіпакі Пресе Отомобілє та Дюпюї проти Франції. Видавнича компанія Понсона проти Франції: рішення Європейського суду з прав людини від 5 березня 2009 р.

541. Справа Ресот та інші проти Франції: рішення Європейського суду з прав людини від 28 червня 2012 р.

542. Справа Херман проти Німеччини: рішення Європейського суду з прав людини від 26 червня 2012 р. URL: https://www.echr.com.ua/publication/sport/

543. Старицька О. О. Генетичні зв'язки інституту захисту прав споживачів. Матеріали круглого столу «Права людини і поліція у сучасному світі, присвяченого пам'яті С. Л. Лисенкова», 12 квіт. 2018 р. Київ: Освіта України, 2018. С. 273–275.

544. Статут Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) від 22 липня 1946 р. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_599

545. Статут ГО ФСТ «Динамо» України (примірник, офіційно зареєстрований Міністерством юстиції України) URL: https://dynamo.ua/normatyvno-pravova-baza/statut-ho-fst-dynamo-ukrainy

546. Статут Ради Європи від 5 травня 1949 року, *Закон Про приєднання № 398/95-ВР від 31.10.95.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001.

547. Степанюк С.І., Гречанюк О.О., Маляренко І.В. Методичний посібник для вивчення дисципліни "Історія фізичної культури" за блочно-модульною системою: для студентів денної та заочної форми навчання факультету фізичного виховання та спорту. Херсон: Вид-во ХДУ, 2006. 236 с.

548. Стрєльцова О.В. Конституціоналізація процесу асоціації України з Європейським Союзом: теорія та практика: монографія. Київ: Алерта, 2017. 532 с.

549. Сучасний тлумачний словник української мови: 65 000 слів / за заг. Ред. В. В. Дубічинського. Харків: ВД «ШКОЛА», 2006. 1008 с.

550. Сущенко Л. П. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (теоретико-методологічний аспект): монографія.

Запоріжжя: ЗДУ, 2003. 442 с.

551. Тарахонич Т. Правовий статус. *Міжнародна поліцейська енциклопедія:* У 10 т. / Відп. Ред. Ю.І. Римаренко, Я.Ю. Кондратьєв, В.Я. Тацій, Ю.С. Шемшученко. К.: Концерн "Видавничій Дім "Ін Юре", 2005. Т. І. С.764.

552. Теорія держави і права : навч. Посіб. / [А. М. Колодій, В. В. Копєйчиков, С. Л. Лисенков та ін.] ; за заг. Ред. С. Л. Лисенкова, В. В. Копєйчикова. К. : Юрінком Інтер, 2002. 368 с.

553. Теорія держави і права : навч. посіб. / Бостан С.К., Гусарєв С.Д., Пархоменко Н.М., Бостан Л.М., Заяць Н.В., Пронюк Н.В. та ан. К.: Академія, 2013. 348 с.

554. Теорія держави і права : підруч. / [Ю. А. Ведєрніков, І. А. Сердюк, О. М. Куракін та ін.] ; кер. Авт. Кол. Канд. Юрид. Наук, проф. Ю. А. Ведєрніков. Дніпропетровськ : Дніпроп. Держ. Ун-т внутр. Справ, 2015. 468 с.

555. Теорія держави і права. Академічний курс: Підручник / За ред.О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. К.: Юрінком Інтер. 2008. 688 с.

556. Теорія держави та права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.] ; за заг. Ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. К. : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с

557. Тертичка В.В. Державна політика: аналіз і впровадження в Україні : автореф. Дис. … д-ра наук з держ. упр. : 25.00.01. Київ, 2004. 36 с.

558. Титов П. Б. Антропологические аспекты концепта «телесность» в философии спорта: дис. Канд. Философских наук по специальности 09.00.13 – Философия и история религии, философская антропология, философия культуры. Москва, 2015. 172 с.

559. Тихомиров А. Д. Юридическая компаративистика: философские, теоретические и методологические проблемы. Монография. К. : Знання, 2005. 334 с.

560. Тіхонова М. А. Огляд джерел міжнародного спортивного права. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право: наук. Журнал.* К.: Укр. Держ. Ун-т фінансів і міжнародної торговлі, 2012. С. 209–215.

561. Тіхонова М. А. Суб'єкти правовідносин, що складаються у сфері фізичної культури і спорту. *Правовий часопис Донбасу*. 2017. № 2 (60). С. 49–55.

562. Ткалич М. О. Проблемні аспекти визначення правового статусу спортсменів за законодавством України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2013. №1. С. 156-158. URL: http://lsej.org.ua/ 1_2013/ukr/Tkalych.pdf.

563. Ткалич М. Спорт на часі? Тенденції в законодавстві на 2019 рік. Юридична газета online/ 14 січня 2019 р. URL: https://yur- https://yur-gazeta.com/publications/practice/sportivne-pravo/sport-na-chasi-tendenciyi-v-zakonodavstvi-na-2019-rik.html

564. Тонков Е.Е., Донец Р.В. Гарантии занятия физкультурой и спортом в системе конституционных прав и свобод. Вестник Саратовской государственной юридической академии. 2013. № 1(90). С. 188-193.

565. Трубіна М.В. Особливості правового регулювання фінансування фізичної культури і спорту в Україні. *Фінансове право* : анд. ль. Наук. журн. 2011. №2 (16) С. 31-34.

566. Угода між Державним комітетом України з фізичної культури і спорту та Міністерством освіти і фізичної культури Республіки Македонія про співробітництво в галузі фізичної культури і спорту від 16.12.1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/807_006#Text.

567. Угода між Державним комітетом України з фізичної культури і спорту та Міністерством культури Естонської Республіки про співробітництво у галузі спорту. *Офіційний вісник України*. 2004. № 6, стор. 325. Ст. 384.

568. Угода між Державним комітетом України з фізичної культури і спорту та Державною адміністрацією у справах фізичної культури і туризму Республіки Польща про співробітництво та обміни в галузі фізичної культури і спорту. *Офіційний вісник України*. 2008. № 14, стор. 52. Ст. 350.

569. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Турецької Республіки про співробітництво в галузі фізичної культури і спорту. *Офіційний вісник України*. 2008. № 2, стор. 114. Ст. 65.

570. Угода між Україною і Республікою Грузія про співробітництво у

галузі спорту. *Офіційний вісник України*. 2005 р. № 24, стор. 124. Ст. 1377.

571. Угода між Урядом України та Урядом Латвійської Республіки про співробітництво в сфері освіти, науки, молоді та спорту: затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 06.06.2018 р. № 463. *Офіційний вісник України.* 2019. № 35. Ст. 1251. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/428_003-17

572. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і її державами-членами, з іншої сторони 2014 року. Ратифікована із заявою Законом № 1678-VII від 16.09.2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011

573. Угода про співробітництво в галузі спорту між Міністерством України у справах сім'ї, молоді та спорту і Головним управлінням спорту Китайської Народної Республіки. *Офіційний вісник України*. 2008 р. № 78, стор. 251. Ст. 2648.

574. Угода про співробітництво в галузі фізичної культури і спорту держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав (Ялта, 25 травня 2007 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_f84#Text

575. Угода про співробітництво між Міністерством оборони України та Федеральним Департаментом оборони, захисту населення та спорту Швейцарської Конфедерації. *Офіційний вісник України.* 2003 р. № 35, стор. 214. Ст. 1939.

576. Угода про співробітництво у галузі фізичної культури і спорту між Міністерством України у справах молоді і спорту та Державним Комітетом Китайської Народної Республіки з питань фізичної культури і спорту. *Зібрання чинних міжнародних договорів України* 2006. № 6. Книга 1. Стор. 465. Ст. 1406.

577. Угода про співробітництво у сфері фізичної культури і спорту між Міністерством України у справах сім'ї, молоді та спорту і Міністерством здоров'я Монголії. *Офіційний вісник України*. 2009. № 73, стор. 71. Ст. 2526.

578. Угода про співробітництво у сфері фізичної культури і спорту між Державним комітетом України з питань фізичної культури і спорту та

Міністерством молоді і спорту 215 Республіки Болгарія. *Офіційний вісник України*. 2004. № 28, том 2, стор. 841. Ст. 1942.

579. Угода про співробітництво у сфері фізичної культури та спорту між Державним комітетом України з питань фізичної культури і спорту та Національним інститутом спорту, фізичного виховання та відпочинку Республіки Куба. *Офіційний вісник України*. 2005. № 4, стор. 473. Ст. 276.

580. Удовика Л.Г. Трансформація правової системи в умовах глобалізації: антропологічний вимір : монографія. Харків : Право, 2011. 552 с.

581. Україна спортивна – 2019. Інформаційний довідник. К.: Міністерствол молоді та спорту України, 2020. 107 с.

582. Укрінформ. Рада Європи закликає національні уряди упереджувати анд. льнее насильство відносно дітей у сфері спорту. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-sports/2561554-rada-evropi-rozpocala-kampaniu-proti-seksualnogo-nasilstva-sodo-ditej-u-sporti.html.

583. Федоренко В. Л. Конституціоналізм і революції. *Право України*. 2018. № 4. С. 64-92.

584. Федоренко В. Л. Конституційне право України: підруч. / До 20-ої річниці Конституції України та 25-ої річниці незалежності України. К.: Ліра-К, 2016. 616 с.

585. Фізична культура як суспільне явище та галузь діяльності. Лекція. URL: https://studfile.net/preview/5593053/

586. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди; [редкол.: В. І. Шинкарук (голова) та ан.]. К.: Абрис, 2002. 742 с.

587. Фрицький О. Дослідження конституційного права країн світу на підставі порівняльного аналізу і в аспекті його теоретичного розвитку. *Право України*, 2008. № 4. С. 164 – 165.

588. Фулей Т.І. Сучасні загальнолюдські принципи права та проблеми їх впровадження в Україні: автореф. дисертації на здобуття наукового ступеня канд... юрид. наук. за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень / Київ. анд. Ун-т ан. Т. Шевченка. К.,

2003. 16 с.

589. Цивільний кодекс України 2003 р. *Відомості Верховної Ради України* 2003. № 40. Ст. 356.

590. Цивільний процесуальний кодекс України 2004 р. *Відомості Верховної Ради України* № 40, 40-42. Стор. 1530. Ст. 492.

591. Чесноков А. Н. Российское законодательство о физической культуре и спорте: история и современность: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.01. Москва, 2007. 157 с

592. Чередник Р. В. Становлення спортивного права як комплексної галузі в правовій системі України. *Актуальні проблеми політики : збірник наукових праць* / кер. анд. Кол. С. В. Ківалов; відп. За анд. Л. І. Кормич. Одеса, 2011. Вип. 42. С. 272–280.

593. Шаповал В.М. Конституційне право зарубіжних країн : академ. Курс : підручник/ 2-ге вид., переробл. І допов. К. : Юрінком Інтер, 2010. 464 с.

594. Шаповал В.М. Сучасний конституціоналізм: монографія. К.: Юрінком Інтер, 2005. 560 с.

595. Шевченко О. А. Актуальные проблемы формирования отрасли спортивного права. *Вестник Омского университета. Серия «Право»*. 2012. № 2 (31). С. 258–261.

596. Шевченко А. Є., Кудін С. В. Конституційні засади забезпечення права людини на здоровя: порівняльно-правове дослідження. *Права людини в Україні та у зарубіжних країнах: проблеми теорії та нормативно-правової регламентації :* колективна монографія / За заг. ред. Н. В. Мішиної. Львів-Торунь : Ліга-Прес, 2020. С. 369-391.

597. Шевчук І.В. Громадські організації та органи державної влади в сфері фізичної культури: правовий механізм взаємодії. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2013. № 12. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=725

598. Шевчук О.Р. Правовий механізм державного регулювання фізичної культури й спорту. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління*. 2018. Вип. 2. С. 189-195. URL:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNUCZUDU_2018_2_28

599. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан дотримання та захисту прав і свобод людини і громадянина України за 2019 рік. URL: https://pon.org.ua/novyny/7765-schorchna-dopovd-upovnovazhenogo-z-prav-lyudini-za-2019-rk.html

600. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім М. П. Бажана. Т. 3 : К-М. 2001. 792 с.

601. Юридична енциклопедія: В 6 том. / Ред. Кол. Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ан. К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім М. П. Бажана. Т. 5: П-С. 2003. 746 с.

602. Юрлов С. А. Правовая природа, особенности и общая характеристика спортивных правоотношений. *Вестник Российского университета дружбы народов: Серия Юридические науки*. 2014. № 4. С. 170–175.

603. Юрчук С. М. Дозвіллєво-спортивна діяльність як один із чинників розвитку лідерських здібностей студентів. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2009. № 10. С. 288–291.

604. Ющик О. О. Спортивне право: теоретико-правовий аналіз, поняття, формування в національній правовій системі. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидат юридичних наук. 12.00.01. ННІ імені Володимира Великого МАУП. К., 2020. 225 с.

605. Ющик О. О. Спортивне право: визначення поняття в контексті правової системи. *Право України*. Київ. 2019. № 10. С. 267–277.

606. Ярова Н. Г. Організаційно-правове регулювання в галузі спорту України: автореф. анд. На здобуття наук. ступеня анд.. юрид. наук: спец. 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Ірпінь, 2009. 20 с.

607. Ярова Н. Г. Перспективи розвитку організаційно-правового регулювання в галузі спорту України. *Право і суспільство*. 2009. № 4. С. 48-53.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Палюх А. Я. Правові засади розвитку сфери фізичної культури і спорту. Монографія. Тернопіль. ФОП Паляниця В.А., 2020. 316 с.

Рецензії

Колодій А. М. Засади розвитку сфери фізичної культури і спорту: конституційно-правовий аспект. Рец. на кн.: Палюха А.Я. Правові засади розвитку сфери фізичної культури і спорту. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2021. № 1. С. 119–120.

Статті в наукових фахових виданнях України

2. Палюх А. Я. Система нормативно-правового регулювання фізичної культури і спорту в Україні. *Європейські перспективи*. 2019. №2. С. 19–25.

3. Палюх А. Я., Камінська Н. В. Міжнародно-правові стандарти у сфері фізичної культури та спорту і їх імплементація у національне законодавство України. *Право.ua.* 2018. № 3. С. 10–13.

4. Букач В. В., Палюх А. Я. Конституційні гарантії права людини і громадянина на правову допомогу в Україні. *Наше право*.2018. № 1. С. 23–26.

Статті в наукових виданнях України, які індексовані в міжнародних наукометричних базах

5. Палюх А. Я. Понятєво-категорійний апарат дослідження фізичної культури. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України.* Науковий журнал. 2018. № 17. С. 19–25.

6. Палюх А. Я. Принципи правового регулювання фізичної культури і спорту. *Науковий вісник НАВС*. 2018. №4.

7. Палюх А. Я. Юридична конструкція спортивних правовідносин. *Науковий вісник НАВС*. 2019. №2 (111). С.34–40.

8. Палюх А. Я. Особливості конституційно-правового регулювання фізичної культури і спорту в Україні та деяких європейських державах. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України: Науковий журнал.* 2019. № 18. С.44–50.

9. Палюх А. Я. До дефініції «спортивні спори». *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. Науковий журнал.* 2019. № 19. С. 54–60.

10. Палюх А. Я. Прецедентна практика вирішення спортивних спорів. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 2. С. 29–32.

11. Палюх А. Я. Роль місцевих органів влади в інституційному та правовому механізмах розвитку фізичної культури і спорту в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2019. Випуск 57. Том 1. С. 47–51.*

12. Палюх А. Я. Правова регламентація спорту та його видів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2019. № 39. С. 4–7.

13. Палюх А. Я. Державна підтримка професійного спорту: нормативно-правовий аспект. *Актуальні проблеми держави і права.* 2019.Вип. 83. Одеса. С.151–159.

14. Палюх А.Я. Системний підхід у правовому регулюванні фізкультурно-спортивної сфери. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2019. №2. С. 92–99.

15. Палюх А. Я., Джуська А. В. Конституційне право людини на життя в Україні: сучасний підхід до розуміння. *Науковий вісник НАВС*. 2019. №4. С.48–56.

16. Палюх А. Я. Забезпечення здорового способу життя та право на охорону здоров’я: теоретичні й конституційно-правові основи. *Науковий вісник*

Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка. 2019. №4. С.45–55.

17. Палюх А. Я. Фізкультурно-спортивні відносини та проблеми їх міжгалузевого правового регулювання. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління.*2020. №2. С. 115–129.

18. Палюх А. Я. Правовий статус суб'єктів державно-правового регулювання сфери фізкультури і спорту: теоретичні та конституційно-правові аспекти. *Науковий вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка.* 2020. №1. С.23–33.

19. Палюх А. Я. Роль і значення Ради Європи у забезпеченні розвитку фізичної культури і спорту. *Юридичний часопис НАВС.* 2020. №1. С. 119–125.

20. Палюх А. Я. Тенденції розвитку конституційно-правового регулювання державної політики у сфері фізичної культури і спорту. *Науковий вісник НАВС,* 2021. №1. С. 45–53.

Статті в наукових періодичних виданнях інших держав

21. Палюх А.Я. The fundamental principles of Olympism as international standards of legal regulation of physical education and sports. *Верховенство права.* Кишинев, Молдова, 2019. №1. С. 166–173.

22. Палюх А.Я. Повноваження центральних органів влади у сфері фізичної культури і спорту в Україні. *Верховенство права.* Кишинев, Молдова. 2019. №2. С. 32–38.

23. Палюх А.Я. Суб’єкти спортивних правовідносин: поняття і види. *Visegrad Journal on Human Rights.* 2019. №4. (Т.2). С. 34–40.

24. Палюх А.Я. Спортивна безпека: теоретичні і конституційні аспекти. *Верховенство права.* Кишинев, Молдова, 2019. №3. С. 62–69.

Тези доповідей, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

25. Палюх А.Я.Деякі дискусійні питання спортивного права: міжнародний та національний аспекти.*Сучасний конституційний процес і судово-правова реформа: реалії сьогодення та перспективи*: Матер. науково-практ. круглого столу, присвяченого 24-й річниці прийняття Конституції України (м. Київ, 24 червня 2020 р.). К.: НАВС, 2020.

26. Палюх А.Я. Проблеми реалізації прав людини у сфері фізичної культури і спорту *Правові реформи в Україні: реалії сьогодення*: Матеріали міжвузівської науково-практичної конференції (м. Київ 28 листопада 2018 р.). Київ: НАВС, 2018. С. 109–111.

27. Палюх А.Я. Інституційні гарантії прав людини і громадянина у сфері фізичної культури і спорту.*Україна: шлях у майбутнє (шлях до Євроінтеграції)* : матеріали круглого столу, присвяченого 27-й річниці незалежності України та 100-річчю відновлення української державності до Дня Конституції України (м. Київ, 27 червня 2018 р.). К.: НАВС, 2018. С. 73–76.

28. Палюх А.Я. Класифікація принципів регулюванняфізкультури та спортувУкраїні *Забезпечення прав людини в контексті інтеграційних процесів України:*матеріали круглого столу (Київ, 29 листоп. 2018 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. С. 145–147.

29. Палюх А.Я. Засади розвитку фізичної культури та спорту та їх співвідношення із принципами охорони здоров’я в Україні.*Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави* : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 листоп. 2018 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; КМЄС. Харків, 2018. С.37–39.

30. Палюх А.Я. Система інституцій у сфері реалізації прав громадян у сфері фізичної культури і спорту. *Стан дотримання прав людини в умовах сучасності: теоретичні та практичні аспекти:* матеріали науково-практичної конференції (м. Київ, 22 березня 2018 р.). Київ, НАВС, 2018. С. 275–279.

31. Палюх А.Я. Чутки як вияв масової свідомості громадян. *Філософські, методологічні та психологічні проблеми права:*матер. VII Всеукраїн. науково-теорет. конфер. (Київ, 11 листопада 2017 р.). К.: НАВС, 2017. С. 319.

32. Палюх А.Я. Ринок інновацій у світових тендентних процесах. *Євроінтеграційні процеси в освіті та науці: трансформація та розвиток:* матеріали міжнар. мережевої наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 24-26 квітня 2013 р.). Тернопіль: ТІСІТ, 2013. С.220–221.

33. Палюх А.Я. Особливості правової природи спортивних організацій. *На перетині мови і права*: матер. ІІ Всеукраїн. науково-практичної конференції (Київ, 22 лютого 2018 р.). К., Київський університет імені Бориса Грінченка. 2018. С. 53–55.

34. Палюх А.Я. Обмеження спортивних прав людини і громадянина. *Реалізація прав людини у діяльності правоохоронних органів:* матеріали ІІІ міжнародної науково-практичної конференції (м. Кривий ріг, 30 квітня 2020 р.); ДЮІ, Кривий ріг, 2020 С. 240–243.

Додаток Б

Акти впровадження результатів дисертаційної роботи

НАРОДНИЙ ДЕПУТАТ УКРАЇНИ
Гевко Володимир Леонідович
01008, м.Київ, вул.Грушевського 5 e-mail: hevko@rada.gov.ua

вих.№ 125/03/2021
від 04 березня 2021 року

Акт

впровадження результатів дисертаційного дослідження докторанта кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ Палюха Андрія Ярославовича на тему: «Конституційно-правові засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту»

Наукові доробки дисертаційного дослідження докторанта кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ Палюха Андрія Ярославовича на тему: «Конституційно-правові засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту», подані у вигляді пропозицій щодо вдосконалення сучасного розвитку взаємовідносин суб'єктів в галузі фізичної культури і спорту з урахуванням досвіду окремих країн Європейського Союзу, зокрема щодо внесення змін до Закону України «Про фізичну культуру і спорт», «Про антидопінговий контроль у спорті», «Про підтримку олімпійського, паралімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні» та ін.

Положення дисертаційного дослідження Палюха Андрія Ярославовича на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право; (081 – Право) є актуальним, науково обґрунтованим, має необхідний теоретичний й методологічний рівень, дані положення мають практичне значення та характеризуються науковою новизною та можуть бути враховані під час законопроектної роботи з метою вдосконалення чинного законодавства України.

Підпис Гевко В. Л.
Підтверджую
вер. підпис Левченя
Управління кадрів
Апарату Верховної Ради України
04 03 2021 р.

З повагою,
Народний депутат України,
Заступник голови комітету
Верховної Ради України
з питань бюджету

Гевко Володимир Леонідович
(посвідчення № 368)

НАРОДНИЙ ДЕПУТАТ УКРАЇНИ

Василів Ігор Володимирович

01008, м.Київ, вул.Грушевського 5 e-mail: vasyliv@rada.gov.ua

вих.№ 187/03/2021

від 03 березня 2021 року

Акт

впровадження результатів дисертаційного дослідження докторанта кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ Палюха Андрія Ярославовича на тему: «Конституційно-правові засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту»

Наукові доробки дисертаційного дослідження докторанта кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ Палюха Андрія Ярославовича на тему: «Конституційно-правові засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту», подані у вигляді пропозицій щодо вдосконалення сучасного розвитку взаємовідносин суб'єктів в галузі фізичної культури і спорту з урахуванням досвіду окремих країн Європейського Союзу, зокрема щодо внесення змін до Закону України «Про фізичну культуру і спорт», «Про антидопінговий контроль у спорті», «Про підтримку олімпійського, паралімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні» та ін. Важливим здобутком дослідження є роздуми ратифікації ряду міжнародно-правових договорів у сфері спортивного права, Кодекс спортивної етики, Кодекс спортивного арбітражу.

Положення дисертаційного дослідження Палюха Андрія Ярославовича на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право; (081 – Право) є актуальним, науково обґрунтованим, має необхідний теоретичний й методологічний рівень, дані положення мають практичне значення та характеризуються науковою новизною та можуть бути враховані під час законопроектної роботи з метою вдосконалення чинного законодавства України.

З повагою,
Народний депутат України,
Голова Тимчасової слідчої комісії
Верховної Ради України

Василів Ігор Володимирович
(посвідчення № 365)

Підпис Василіва І.В.
підтверджую
Управління кадрів

НАРОДНИЙ ДЕПУТАТ УКРАЇНИ
Чайківський Іван Адамович
01008, м. Київ, вул. Грушевського 5 *e-mail: chaykivskiyy@rada.gov.ua*

вих. № 181/02/2021
від 3 лютого 2021 року

Акт

впровадження результатів дисертаційного дослідження докторанта кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ Палюха Андрія Ярославовича на тему: «Конституційно-правові засади розвитку фізичної культури і спорту»

Наукові доробки дисертаційного дослідження докторанта кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ Палюха Андрія Ярославовича на тему: «Конституційно-правові засади розвитку фізичної культури і спорту», подані у вигляді пропозицій щодо вдосконалення сучасного розвитку взаємовідносин суб'єктів в галузі фізичної культури і спорту з урахуванням досвіду окремих країн Європейського Союзу, зокрема щодо внесення змін до Закону України «Про фізичну культуру і спорт», «Про антидопінговий контроль у спорті», «Про підтримку олімпійського, паралімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні» та ін.

Положення дисертаційного дослідження Палюха Андрія Ярославовича на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право; (081 – Право) є актуальним, наукового обґрунтованим, має необхідний теоретичний й методологічний рівень, дані положення мають практичне значення та характеризуються науковою новизною та можуть бути враховані під час законопроектної роботи з метою вдосконалення чинного законодавства України.

Підпис Чайківського І.А
підтверджую гол. конс.
Управління кадрів
Апарату Верховної Ради України
«18» 02 2021 р.

З повагою,
Народний депутат України,
Секретар Комітету
Верховної Ради України
з питань аграрної та земельної політики *Чайківський І.А.*
(посвідчення №366)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Перший проректор Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор
Станіслав ГУСАРЄВ
24.02 2021 р.

АКТ
про впровадження результатів дисертації Палюха Андрія Ярославовича на тему «Конституційно-правові засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту» в освітній процес та науково-дослідну діяльність Національної академії внутрішніх справ

Комісія у складі: начальника відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності, доктора юридичних наук, професора Никифорчука Д. Й. (голова комісії); в.о. завідувача кафедри теорії держави та права, кандидата юридичних наук, доцента Пендюри М. М.; завідувача кафедри філософії права та юридичної логіки, кандидата юридичних наук, доцента Кравця В. М. склала цей акт про те, що результати докторської дисертації Палюха Андрія Ярославовича за темою «Конституційно-правові засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту» (спеціальність 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право) впроваджені в освітній процес та науково-дослідну роботу академії.

1. Матеріали дисертації Палюха А.Я. використовуються в освітньому процесі та науково-дослідній діяльності професорсько-викладацьким складом та науковими працівниками академії при підготовці наукових видань, а також при проведенні лекційних, семінарських та практичних занять із здобувачами вищої освіти з навчальних дисциплін «Конституційне право», «Актуальні проблеми конституційного та муніципального права», «Право Європейського Союзу», «Конституційне процесуальне право», «Міжнародні стандарти прав людини», «Міжнародний захист прав людини».

2. Результати дисертації Палюха А.Я. відображені у науково-практичних та навчально-методичних матеріалах для здобувачів вищої освіти освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» і «магістр» з вищезазначених дисциплін, де в якості джерел рекомендовано такі публікації:

1. Палюх А. Я. Правові засади розвитку сфери фізичної культури і спорту. Монографія. Тернопіль ФОП Паляниця В.А., 2020. 316 с.

2. Палюх А.Я. Поняттєво-категорійний апарат дослідження фізичної культури. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України.* Науковий журнал. 2018. № 17. С. 19-25.

3. Палюх А.Я. Принципи правового регулювання фізичної культури і спорту. *Науковий вісник НАВС*. 2018. №4

4. Палюх А.Я. Юридична конструкція спортивних правовідносин *Науковий вісник НАВС*. 2019. №2 (111). С.34-40.

5. Палюх А.Я. Особливості конституційно-правового регулювання фізичної культури і спорту в Україні та деяких європейських державах *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України Науковий журнал* 2019. № 18. С.44-50.

6. Палюх А.Я. До дефініції «спортивні спори». *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України Науковий журнал* 2019. № 19. С. 54-60.

7. Палюх А.Я. Прецедентна практика вирішення спортивних спорів *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 2. С. 29-32.

8. Палюх А.Я. Роль місцевих органів влади в інституційному та правовому механізмах розвитку фізичної культури і спорту в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія право. 2019.Випуск 57. Том 1. С. 47-51.*

9. Палюх А.Я. Правова регламентація спорту та його видів *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2019. № 39. С. 4-7.

10. Палюх А.Я. Державна підтримка професійного спорту: нормативно-правовий аспект *Актуальні проблеми держави і права* 2019, вип. 83. Одеса. С.151-159.

11. Палюх А.Я. Системний підхід у правовому регулюванні фізкультурно-спортивної сфери. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2019. №2. С. 92-99.

12. Палюх А.Я., Джуська А.В. Конституційне право людини на життя в Україні: сучасний підхід до розуміння *Науковий вісник НАВС*. 2019. №4. С.48-56.

13. Палюх А.Я. Забезпечення здорового способу життя та право на охорону здоров'я: теоретичні й конституційно-правові основи. *Науковий вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2019. №4. С.45-55.

14. Палюх А.Я. Фізкультурно-спортивні відносини та проблеми їх міжгалузевого правового регулювання. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління.* 2020. №2. С. 115-129. http://maup.com.ua/ua/ekspert/vypusky/2-8-2020.html

15. Палюх А.Я. Правовий статус суб'єктів державно-правового регулювання сфери фізкультури і спорту: теоретичні та конституційно-правові аспекти. *Науковий вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка.* 2020. №1. С.23-33.

16. Палюх А.Я. Роль і значення Ради Європи у забезпеченні розвитку фізичної культури і спорту. *Юридичний часопис НАВС.* 2020. №1. С. 119-125.

17. Палюх А.Я. Спортивна діяльність: поняття, види та особливості. *Науковий вісник НАВС,* 2020. №3.

18. Палюх А.Я. The fundamental principles of Olympism as international standards of legal regulation of physical education and sports *Верховенство права.* Кишинев, Молдова, 2019. №1. С. 166-173.

19. Палюх А.Я. Повноваження центральних органів влади у сфері фізичної культури і спорту в Україні. *Верховенство права.* Кишинев, Молдова 2019. №2. С. 32-38.

20. Палюх А.Я. Спортивна безпека: теоретичні і конституційні аспекти. *Верховенство права.* Кишинев, Молдова, 2019. №3. С. 62-69.

21. Палюх А.Я. Система нормативно-правового регулювання фізичної культури і спорту в Україні. *Європейські перспективи.* 2019. №2. С. 19-25.

Члени комісії:

Начальник відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності НАВС, доктор юридичних наук, професор **Дмитро НИКИФОРЧУК**

В.о. завідувача кафедри теорії держави та права НАВС, кандидат юридичних наук, доцент **Максим ПЕНДЮРА**

Завідувач кафедри філософії права та юридичної логіки НАВС, кандидат юридичних наук, доцент **Віталій КРАВЕЦЬ**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Начальник управління розвитку спорту та фізичної культури Тернопільської міської ради
Микола КРУТЬ
«04» березня 2021 р.

А К Т

впровадження наукових результатів дисертаційного дослідження

здобувача наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право; (081 – Право)

Палюха Андрія Ярославовича на тему: «Конституційно-правові засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту» в практичній та правореалізаційній діяльності управління розвитку спорту та фізичної культури Тернопільської міської ради.

Комісія в складі: начальник управління розвитку спорту та фізичної культури Тернопільської міської ради, Круть Микола Миколайович, заступник начальника управління-начальник відділу розвитку спорту управління розвитку спорту та фізичної культури Тернопільської міської ради, Кравчук Валерій Володимирович, головний спеціаліст відділу розвитку фізичної культури управління розвитку спорту та фізичної культури Тернопільської міської ради, Шевчук Уляна Павлівна, цим актом засвідчує, що результати дисертаційного дослідження Палюха Андрія Ярославовича за темою: «Конституційно-правові засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту» у частині щодо особливостей взаємодії норм та принципів права використовуються в процесі удосконалення Законодавства України в галузі спортивних відносин між суб'єктами спортивного права та розуміння напрацювань вирішення спотривних спорів врегульованих науковими працями, дослідженнями та вченнями сучасного розвитку фізичної культури і спорту в Україні.

Результати дисертаційного дослідження Палюха А.Я. відображено у наукових публікаціях, що рекомендовані у впровадження для сучасного

розвитку взаємовідносин суб'єктів у практичній та правореалізаційній діяльності в галузі фізичної культури та спорту, а саме:

Палюх А.Я., Принципи правового регулювання у сфері фізкультури та спорту в Україні, Національна академія внутрішніх справ, Науковий вісник №4 (109) 2018, Київ, ст.234-242.

Палюх А.Я., Камінська Н.В., Міжнародно - правові стандарти у сфері фізичної культури та спорту і їх імплементація у національне законодавство України, спеціалізоване видання: Харківський національний університет внутрішніх справ, кримінологічна асоціація України, міжрегіональна академія управління персоналом, Київський міжнародний університет, західно-регіональна асоціація клубів юнеско, академія юридичних наук молдови, інститут демократії молдови, національна академія правових наук України, міністерство юстицій України, (Право.UA), №3, 2018, ст.10-13.

Палюх А.Я., Класифікація принципів регулювання фізкультури та спорту в Україні; Забезпечення прав людини в контексті інтеграційних процесів України, 2018 р., ст.145-148.

Палюх А.Я., Palyukh A., THE FUNDAMENTAL PRINCIPLES OF OLYMPISM AS INTERNATIONAL STANDARDS OF LEGAL REGULATION OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS, видання: Міжнародний науковий журнал «Верховенство права», №1, 2019, ст.166-173.

Палюх А.Я., Система нормативно-правового регулюваня фізичної культури і спорту в Україні. Європейські Перспективи: Науково-практичний журнал European Perspectives, №2, 2019, ст.19-25.

Палюх А.Я., Subjects of sportings legal relations: nature and classification (Суб'єкти спортивних правовідносин: природа та класифікація), VISEGRED JOURNAL ON HUMAN RIGHTS, №4 volume 3, 2019р., ст.155-160.

Палюх А.Я., Повноваження центральних органів влади у сфері фізичної культури і спорту в Україні, Міжнародний науковий журнал «Верховенство права», №2, 2019р., ст.32-38.

Палюх А.Я., Прецедентна практика вирішення спортивних спорів, «Порівняльно-аналітичне право», Ужгород, №2, 2019р., ст.29-32.

Палюх А.Я., До дефініції «спортивні спори», Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України, Одеса, №19, 2019р. ст.54-60.

Палюх А.Я., Системний підхід у правовому регулюванні фізкультурно-спортивної сфери, Національна академія внутрішніх справ, Філософські та методологічні проблеми права, Київ, №2(18) 2019р., ст.92-99.

Палюх А.Я., Юридична конструкція спортивних правовідносин, Національна академія внутрішніх справ, науковий вісник 2(111), Київ, 2019р., ст.34-40.

Палюх А.Я., Правовий статус суб'єктів державно-правового регулювання сфери фізкультури і спорту: теоретичні та конституційно-правові аспекти. Випуск 1(89), ст.23-33.

Палюх А.Я., Фізкуьтурно-спортивні відносини та проблеми їх міжгалузевого правового регулювання в Україні, Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління. №2(8), квітень 2020р., ст.115-129.

Голова комісії:

Начальник управління розвитку спорту та фізичної культури Тернопільської міської ради **Микола КРУТЬ**

Члени комісії:

Заступник начальника управління – начальник відділу розвитку спорту управління розвитку спорту та фізичної культури Тернопільської міської ради **Валерій КРАВЧУК**

Головний спеціаліст відділу розвитку фізичної культури управління розвитку спорту та фізичної культури Тернопільської міської ради **Уляна ШЕВЧУК**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Начальник управління фізичної культури та спорту
Віталій Тріль
«04» березня 2021 р.

А К Т

впровадження наукових результатів дисертаційного дослідження

здобувача наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право; (081 – Право)
Палюха Андрія Ярославовича на тему: «Конституційно-правові засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту» в практичній та правореалізаційній діяльності Тернопільської обласної державної адміністрації Управління фізичної культури та спорту.

Комісія в складі: начальник управління фізичної культури та спорту Тернопільської обласної державної адміністрації, Віталія Тріля, начальник відділу організаційно-масової роботи та фінансово-кадрового забезпечення – головний бухгалтер управління фізичної культури та спорту Тернопільської обласної державної адміністрації, Інна Франківська, головний спеціаліст відділу навчально-спортивної роботи управління фізичної культури та спорту Тернопільської обласної державної адміністрації, Микола Бурий, цим актом засвідчує, що результати дисертаційного дослідження Палюха Андрія Ярославовича за темою: «Конституційно-правові засади розвитку фізичної культури і спорту» у частині щодо особливостей взаємодії норм та принципів права використовуються в процесі удосконалення Законодавства України в галузі спортивних відносин між суб'єктами спортивного права та розуміння напрацювань вирішення спотривних спорів врегульованих науковими працями, дослідженнями та вченнями сучасного розвитку фізичної культури і спорту в Україні.

Результати дисертаційного дослідження Палюха А.Я. відображено у наукових публікаціях, що рекомендовані у впровадження для сучасного розвитку взаємовідносин суб'єктів у практичній та правореалізаційній діяльності в галузі фізичної культури та спорту, а саме:

Палюх А.Я., Принципи правового регулювання у сфері фізкультури та спорту в Україні, Національна академія внутрішніх справ, Науковий вісник №4 (109) 2018, Київ, ст.234-242.

Палюх А.Я., Камінська Н.В., Міжнародно - правові стандарти у сфері фізичної культури та спорту і їх імплементація у національне законодавство України, спеціалізоване видання: Харківський національний університет внутрішніх справ, кримінологічна асоціація України, міжрегіональна академія управління персоналом, Київський міжнародний університет, західно-регіональна асоціація клубів юнеско, академія юридичних наук молдови, інститут демократії молдови, національна академія правових наук України, міністерство юстицій України, (Право.UA), №3, 2018, ст.10-13.

Палюх А.Я., Класифікація принципів регулювання фізкультури та спорту в Україні; Забезпечення прав людини в контексті інтеграційних процесів України, 2018 р., ст.145-148.

Палюх А.Я., Palyukh A., THE FUNDAMENTAL PRINCIPLES OF OLYMPISM AS INTERNATIONAL STANDARDS OF LEGAL REGULATION OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS, видання: Міжнародний науковий журнал «Верховенство права», №1, 2019, ст.166-173.

Палюх А.Я., Система нормативно-правового регулюваня фізичної культури і спорту в Україні. Європейські Перспективи: Науково-практичний журнал European Perspectives, №2, 2019, ст.19-25.

Палюх А.Я., Subjects of sportings legal relations: nature and classification (Суб'єкти спортивних правовідносин: природа та класифікація), VISEGRED JOURNAL ON HUMAN RIGHTS, №4 volume 3, 2019р., ст.155-160.

Палюх А.Я., Повноваження центральних органів влади у сфері фізичної культури і спорту в Україні, Міжнародний науковий журнал «Верховенство права», №2, 2019р., ст.32-38.

Палюх А.Я., Прецедентна практика вирішення спортивних спорів, «Порівняльно-аналітичне право», Ужгород, №2, 2019р., ст.29-32.

Палюх А.Я., До дефініції «спортивні спори», Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України, Одеса, №19, 2019р. ст.54-60.

Палюх А.Я., Системний підхід у правовому регулюванні фізкультурно-спортивної сфери, Національна академія внутрішніх справ, Філософські та методологічні проблеми права, Київ, №2(18) 2019р., ст.92-99.

Палюх А.Я., Юридична конструкція спортивних правовідносин, Національна академія внутрішніх справ, науковий вісник 2(111), Київ, 2019р., ст.34-40.

Палюх А.Я., Правовий статус суб'єктів державно-правового регулювання сфери фізкультури і спорту: теоретичні та конституційно-правові аспекти. Випуск 1(89), ст.23-33.

Палюх А.Я., Фізкуьтурно-спортивні відносини та проблеми їх міжгалузевого правового регулювання в Україні, Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління. №2(8), квітень 2020р., ст.115-129.

Голова комісії:

Начальник управління фізичної культури та спорту Тернопільської обласної державної адміністрації **Віталій Тріль**

Члени комісії:

Начальник відділу організаційно-масової роботи та фінансово-кадрового забезпечення – головний бухгалтер управління фізичної культури та спорту Тернопільської обласної державної адміністрації **Інна Франківська**

Головний спеціаліст відділу навчально-спортивної роботи управління фізичної культури та спорту Тернопільської обласної державної адміністрації **Микола Бурий**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Заступник голови
Тернопільської обласної
організації ФСТ «Динамо»
України
Володимир Небесний
«05» лютого 2021 р.

А К Т

впровадження наукових результатів дисертаційного дослідження

здобувача наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право; (081 – Право) Палюха Андрія Ярославовича на тему: «Конституційно-правові засади розвитку фізичної культури і спорту» в освітній процес Тернопільської обласної організації Фізкультурно-спортивне товариство «Динамо» України.

Комісія в складі: заступника голови Тернопільської обласної організації ФСТ «Динамо» України, Володимира Небесного, провідного фахівця Тернопільської Обласної організації ФСТ «Динамо» України, Миколи Даньківа, головного фахівця Тернопільської Обласної організації ФСТ «Динамо» України, Володимира Мотіна, цим актом засвідчує, що результати дисертаційного дослідження Палюха Андрія Ярославовича за темою: «Конституційно-правові засади розвитку фізичної культури і спорту» у частині щодо особливостей взаємодії норм та принципів права використовуються в процесі удосконалення Законодавства України в галузі спортивних відносин між суб'єктами спортивного права та розуміння напрацювань вирішення спотривних спорів врегульованих науковими працями, дослідженнями та вченнями сучасного розвитку фізичної культури і спорту в Україні.

Результати дисертаційного дослідження Палюха А.Я. відображено у публікаціях, що рекомендовані у впровадження для сучасного розвитку взаємовідносин суб'єктів в галузі фізичної культури і спорту, а саме:

Палюх А.Я., Принципи правового регулювання у сфері фізкультури та спорту в Україні, Національна академія внутрішніх справ, Науковий вісник №4 (109) 2018, Київ, ст.234-242.

Палюх А.Я., Камінська Н.В., Міжнародно - правові стандарти у сфері фізичної культури та спорту і їх імплементація у національне законодавство України, спеціалізоване видання: Харківський національний університет внутрішніх справ, кримінологічна асоціація України, міжрегіональна академія управління персоналом, Київський міжнародний університет, західно-регіональна асоціація клубів юнеско, академія юридичних наук молдови, інститут демократії молдови, національна академія правових наук України, міністерство юстицій України, (Право.UA), №3, 2018, ст.10-13.

Палюх А.Я., Класифікація принципів регулювання фізкультури та спорту в Україні; Забезпечення прав людини в контексті інтеграційних процесів України, 2018 р., ст.145-148.

Палюх А.Я., Palyukh A., THE FUNDAMENTAL PRINCIPLES OF OLYMPISM AS INTERNATIONAL STANDARDS OF LEGAL REGULATION OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS, видання: Міжнародний науковий журнал «Верховенство права», №1, 2019, ст.166-173.

Палюх А.Я., Система нормативно-правового регулюваня фізичної культури і спорту в Україні. Європейські Перспективи: Науково-практичний журнал European Perspectives, №2, 2019, ст.19-25.

Палюх А.Я., Subjects of sportings legal relations: nature and classification (Суб'єкти спортивних правовідносин: природа та класифікація), VISEGRED JOURNAL ON HUMAN RIGHTS, №4 volume 3, 2019р., ст.155-160.

Палюх А.Я., Повноваження центральних органів влади у сфері фізичної культури і спорту в Україні, Міжнародний науковий журнал «Верховенство права», №2, 2019р., ст.32-38.

Палюх А.Я., Прецедентна практика вирішення спортивних спорів, «Порівняльно-аналітичне право», Ужгород, №2, 2019р., ст.29-32.

Палюх А.Я., Особливості конституційно-правового регулювання фізичної культури і спорту в Україні та деяких Європейських держав, Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України, Одеса, №18, 2019р., ст.44-50.

Палюх А.Я., До дефініції «спортивні спори», Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України, Одеса, №19, 2019р. ст.54-60.

Палюх А.Я., Системний підхід у правовому регулюванні фізкультурно-спортивної сфери, Національна академія внутрішніх справ, Філософські та методологічні проблеми права, Київ, №2(18) 2019р., ст.92-99.

Палюх А.Я., Юридична конструкція спортивних правовідносин, Національна академія внутрішніх справ, науковий вісник 2(111), Київ, 2019р., ст.34-40.

Палюх А.Я., Правовий статус суб'єктів державно-правового регулювання сфери фізкультури і спорту: теоретичні та конституційно-правові аспекти. Випуск 1(89), ст.23-33.

Палюх А.Я., Фізкуьтурно-спортивні відносини та проблеми їх міжгалузевого правового регулювання в Україні, Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління. №2(8), квітень 2020р., ст.115-129.

Голова комісії:

Заступник голови Тернопільської обласної організації ФСТ «Динамо» України **Володимир Небесний**

Члени комісії:

Провідний фахівець Тернопільської Обласної організації ФСТ «Динамо» України **Микола Даньків**

Головний фахівець Тернопільської Обласної організації ФСТ «Динамо» України **Володимир Мотін**